

อุปถัมภ์เชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย

โดย

นายศุภชัย ต๊ะวิชัย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาภาษาไทย

ภาควิชาภาษาไทย

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปีการศึกษา 2549

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร

CONCEPTUAL METAPHORS OF ANGER IN THAI

By

Suphachai Tawichai

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for the Degree

MASTER OF ARTS

Department of Thai

Graduate School

SILPAKORN UNIVERSITY

2006

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร อนุมัติให้วิทยานิพนธ์เรื่อง “อุปลักษณะเชิง
มโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย” เสนอโดย นายศุภชัย ต๊ะวิชัย เป็นส่วนหนึ่งของการ
การศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย

.....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศิริชัย ชินะดังกูร)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

วันที่.....เดือน..... พ.ศ.....

ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

1. รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวดี ศรีลัมพ์

2. ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัลยา ช้างขวัญยืน

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์
คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ

(อาจารย์ ดร.สมชาย สำเนียงงาม)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.ชัชวดี ศรีลัมพ์)

...../...../.....

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วัลยา ช้างขวัญยืน)

...../...../.....

..... กรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร.โสภณา ศรีจำปา)

...../...../.....

46202205 : สาขาวิชาภาษาไทย

คำสำคัญ : อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ / มโนทัศน์ / อารมณ์โกรธ / ภาษาศาสตร์ปริชาน

ศุภชัย ต๊ะวิชัย : อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย. อาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ : รศ.ดร.ชัชวดี ศรลัมพ์ และ ผศ.ดร.วัลยา ช้างขวัญยืน. 251 หน้า.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปภาพที่เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยและวิเคราะห์ระบบมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยจากอุปลักษณะตามแนวทางการศึกษาของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน โดยศึกษาข้อมูลการใช้ภาษาไทยจากนวนิยายไทยที่ตีพิมพ์ระหว่างปี พ.ศ.2542-2546

ผลการวิจัยพบว่า รูปภาพที่เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย มี 13 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณะไฟ อุปลักษณะของเหลว อุปลักษณะแก๊ส อุปลักษณะมนุษย์ อุปลักษณะสัตว์ อุปลักษณะพืช อุปลักษณะสี อุปลักษณะอาหาร อุปลักษณะโรค อุปลักษณะทรัพย์สิน อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ อุปลักษณะสงครามและอุปลักษณะวัตถุ ซึ่งอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ดังกล่าวนี้ สะท้อนให้เห็นมโนทัศน์อารมณ์โกรธของผู้ใช้ภาษาไทย โดยแสดงผลจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง กระบวนการถ่ายโยงความหมายแบ่งออกได้เป็น 2 กระบวนการ คือ กระบวนการถ่ายโยงทางความหมายแบบภวสัมพันธ์กับกระบวนการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ นอกจากนี้ ผลการวิจัยพบว่า มโนทัศน์อารมณ์โกรธในภาษาไทยมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ร่างกาย สังคม และวัฒนธรรม

ภาควิชาภาษาไทย บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ปีการศึกษา 2549

ลายมือชื่อนักศึกษา.....

ลายมือชื่ออาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์ 1. 2.

46202205 : MAJOR : THAI

KEY WORD : CONCEPTUAL METAPHOR / CONCEPTUAL / ANGER / COGNITIVE
LINGUISTICS

SUPHACHAI TAWICHAI : CONCEPTUAL METAPHORS OF ANGER IN THAI. THESIS
ADVISORS : ASSOC.PROF.CHATCHAWADEE SARALAMBA,Ph.D.,ASST.PROF. VALAYA
CHANGKHWANYUEN,Ph.D.. 251 pp.

This thesis aims at analyzing the Conceptual Metaphors of Anger in Thai language and the conceptual system of Thai people, derived from the usage of Metaphors by Cognitive Linguistics Theory. The data in this thesis are from the selected Thai novels, published during 1999 – 2003.

The results of this study are as follows: there are 13 kinds of conceptual metaphors of Anger in Thai language; Fire, Fluid, Gas, Human, Animal, Plant, Colour, Illness, Resource, Natural Phenomenon, War and Material metaphors. The conceptual systems of Thai people are reflected from these conceptual metaphors, shown by the process of Semantic Mappings between source domain and target domain of meanings, as Ontological and Epistemic Correspondences. Besides, it is found out that the fundamental basis of Thai concepts of Anger are from bodily, social and cultural experiences.

Department of Thai Graduate School, Silpakorn University Academic Year 2006

Student's signature

Thesis Advisors' signature 1. 2.

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รศ.ดร.ชัชวดี ศรีลัมพ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์และเป็นผู้วิจัยด้วยบุคคลแรกที่ประสิทธิประสาทวิชาความรู้ทางภาษาศาสตร์ปริชานและอรรถศาสตร์ให้แก่ผู้วิจัยด้วยความเมตตาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งช่วงระยะเวลาในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รศ.ดร.ชัชวดี คอยให้คำปรึกษาและให้แนะนำอย่างใกล้ชิด อีกทั้งข้อคิดดีๆ ในการทำวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผศ.ดร.วัลยา ช่างขวัญยืน อ.ดร.สมชาย สำเนียงงาม และ รศ.ดร.โสภณา ศรีจำปา ที่กรุณาสละเวลาช่วยตรวจแก้ไขข้อบกพร่อง ตลอดจนข้อแนะนำอันเป็นประโยชน์ซึ่งทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากรทุกท่านที่ได้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้อันมีค่า โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผศ.ดร.วัลยา ช่างขวัญยืน ผศ.ดร.มณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์ รศ.จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ รศ.กัญญรัตน์ เวชศาสตร์ ผศ.วีรฉัตร วรณดี รศ.สุวัฒนา เลี่ยมประวัตติ ผศ.ดร.อุบล เทศทอง อ.ดร.สมชาย สำเนียงงาม และ ผศ.ดร.สายวรุณ น้อยนิมิตร ที่คอยช่วยเหลือด้านต่างๆ และให้โอกาสในการทำงาน

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ รศ.สุพัชรา จิรนนทนาภรณ์ และ รศ.ดร.อัญชลี สิงห์น้อย คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่ให้กำลังใจและให้เอกสารที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัยฉบับนี้

ขอขอบคุณคณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ที่มอบทุนอุดหนุนการศึกษา โครงการพัฒนาอาจารย์สาขาขาดแคลนเพื่อศึกษาในประเทศ ซึ่งเป็นแรงใจให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ขอกราบนมัสการขอบพระคุณพระปลัดเอกนรินทร์ คมภูริและพระณรงค์กรรณ กิตติโก ที่ช่วยเหลือในการเก็บข้อมูลและให้คำแนะนำที่เป็นประโยชน์ต่องานวิจัย ขอขอบคุณ คุณพรทิพย์ ครามจันทิก คุณสัมพันธ์ สุวรรณเลิศ คุณสุชาดา วัฒนะ คุณปิยนารถ โภคามาศ และ คุณนายสิริ พัฒนถาวร ที่ให้ความช่วยเหลือและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยมาโดยตลอด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง อาจารย์มณฑิรา ตาเมือง มิตรแท้ผู้คอยให้กำลังใจ อีกทั้งเสียงหัวเราะ ร้องไห้ และคำปลอบโยน ตลอดระยะเวลาเกือบสิบปีที่ผ่านมา ขอขอบพระคุณอาจารย์ปาริญาวาท เหล่าเขตรังการ โรงเรียนสตรี นครสวรรค์ ครูผู้ประสิทธิประสาทวิชาความรู้อันมีค่าและให้กำลังใจศิษย์มาโดยตลอด

ท้ายที่สุดขอกราบขอบพระคุณคุณพ่อและคุณแม่ที่สนับสนุนการศึกษาของผู้วิจัย และเป็นกำลังใจสำคัญที่สุดในชีวิตของลูกเสมอมา และขอบคุณ สิทธิศักดิ์ ต๊ะวิชัย ผู้ที่ให้กำลังใจพี่ชายมาโดยตลอด

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ญ
สารบัญแผนภูมิ.....	ฎ
สารบัญภาพ.....	ฏ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	5
1.3 สมมติฐานของการวิจัย.....	5
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	5
1.5 นิยามศัพท์.....	6
1.6 วิธีดำเนินการวิจัย	7
1.7 แหล่งข้อมูล	9
1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	9
1.9 สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย.....	10
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	11
2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์.....	11
2.2 คำแสดงอารมณ์และการจัดหมวดหมู่คำแสดงอารมณ์.....	23
2.3 อุปลักษณะกับการศึกษาตามแนวทฤษฎีต่างๆ.....	29
3 อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธ.....	52
3.1 การวิเคราะห์คำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย.....	52
3.2 ประเภทของอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย	66
3.2.1 อุปลักษณะไฟ	66
3.2.2 อุปลักษณะของเหลว.....	76
3.2.3 อุปลักษณะแก๊ส.....	81

3.2.4	อุปลักษณะมนุษย์.....	85
3.2.5	อุปลักษณะสัตว์.....	96
3.2.6	อุปลักษณะพืช.....	99
3.2.7	อุปลักษณะสี.....	101
3.2.8	อุปลักษณะอาหาร.....	103
3.2.9	อุปลักษณะโรค.....	105
3.2.10	อุปลักษณะทรัพย์สิน.....	108
3.2.11	อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ.....	111
3.2.12	อุปลักษณะสงคราม.....	116
3.2.13	อุปลักษณะวัตถุ.....	117
4	มโนทัศน์อารมณ์โกรธ.....	123
4.1	อารมณ์โกรธเป็นไฟ.....	124
4.2	อารมณ์โกรธเป็นขของเหลว.....	133
4.3	อารมณ์โกรธเป็นแก๊ส.....	141
4.4	อารมณ์โกรธเป็นมนุษย์.....	145
4.5	อารมณ์โกรธเป็นสัตว์.....	152
4.6	อารมณ์โกรธเป็นพืช.....	156
4.7	อารมณ์โกรธเป็นสี.....	159
4.8	อารมณ์โกรธเป็นอาหาร.....	163
4.9	อารมณ์โกรธเป็นโรค.....	167
4.10	อารมณ์โกรธเป็นทรัพย์สิน.....	173
4.11	อารมณ์โกรธเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ.....	177
4.12	อารมณ์โกรธเป็นสงคราม.....	185
4.13	อารมณ์โกรธเป็นวัตถุ.....	187
5	สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	195
5.1	สรุปผลการวิจัย.....	195
5.2	อภิปรายผล.....	198
5.3	ข้อเสนอแนะ.....	204
	บรรณานุกรม.....	206

ภาคผนวก.....	211
ประวัติผู้วิจัย	253

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและอารมณ์ในรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์.....	3
2	แสดงการถ่ายโยงความหมายของอุปลักษณ์อารมณ์รักเป็นการเดินทาง	37
3	แสดงแสดงการถ่ายโยงแบบภวสัมพันธ์มโนทัศน์ของเหลวร้อนที่บรรจุในภาชนะ..	42
4	แสดงการเปรียบเทียบอุปลักษณ์เวลาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ.....	50
5	แสดงการสรุปคุณสมบัติของคำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย	64
6	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ไฟ.....	131
7	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ของเหลว	139
8	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์แก๊ส	144
9	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์สัตว์.....	155
10	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์พืช	159
11	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์สี.....	162
12	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์อาหาร	166
13	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์โรค.....	171
14	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ทรัพย์สิน.....	177
15	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติ	184
16	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์สงคราม.....	187
17	สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์วัตถุ.....	192
18	สรุปการถ่ายโยงความหมายของอุปลักษณ์แสดงอารมณ์โกรธแต่ละประเภท.....	197

สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่		หน้า
1	แสดงกรอบความคิดการขายสินค้า.....	14
2	แสดงสามเหลี่ยมของ Ogden & Richards	18
3	แสดงการแบ่งระดับอารมณ์ของมนุษย์.....	23
4	แสดงคำแสดงอารมณ์ต้นแบบและไม่ใช่ต้นแบบของการจัดประเภทโนทัศน์	24
5	แสดงการจัดกลุ่มคำแสดงอารมณ์ตามวงความหมาย	27
6	แสดงสถานการณ์และปฏิกิริยาต้นแบบของอารมณ์โกรธ	53
7	แสดงประเภทของอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย	121

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แสดงการรับรู้ภาพเปิดและกระต่าย	12
2	แสดงภาพโต๊ะและหนังสือ	13
3	แสดงภาพต้นแบบของนก	15
4	แสดงภาพต้นแบบของถ้วย	17
5	แสดงแผนภูมิภาพการเดินทางของเวลา	21
6	แสดงแผนภูมิภาพแสดงลำดับชั้นของมโนทัศน์ไฟ	132
7	แสดงแผนภูมิภาพของเหลวที่บรรจุในภาชนะ.....	140
8	แสดงการเปลี่ยนแปลงสภาพสี	162
9	แสดงการเปลี่ยนแปลงสภาพอาหารจากอาหารเสีย บูด และเน่า ตามลำดับ	167
10	แสดงแผนภูมิภาพของโรคซึ่งอยู่ในร่างกายของมนุษย์.....	172
11	แสดงแผนภูมิภาพปรากฏการณ์ธรรมชาติของการระเบิดของภูเขาไฟ.....	184

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ภาษาเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวัน รวมทั้งถ่ายทอดประสบการณ์ อารมณ์ ความรู้สึกนึกคิดของคนในสังคมผ่านกระบวนการในการสื่อสาร ศิลปะในการสร้างสรรค์ทางภาษาเพื่อใช้ในการสื่อสารนั้น ภาษาย่อยอย่างหนึ่งที่นิยมนำมาเพิ่มสีสันให้ภาษามีชีวิตชีวา และอธิบายภาษาเพื่อให้เห็นภาพพจน์ได้อย่างชัดเจนมากขึ้นก็คือ ภาษารูปภาพที่เรียกว่า “อุปมาอุปไมย” (Metaphor)

อุปมาอุปไมย หมายถึง ภาษารูปภาพที่เกิดจากการนำความหมายของภาษาย่อยหนึ่งไปใช้เปรียบเทียบกับอีกความหมายหนึ่ง เพื่อใช้ประโยชน์ในการสื่อสารและเป็นการอธิบายความหมายของภาษาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาจึงนิยมนำอุปมาอุปไมยมาใช้ในการสื่อสารในชีวิตประจำวันตลอดจนการสร้างสรรค์งานวรรณกรรมประเภทต่างๆ ได้อีกด้วย

Lakoff & Johnson (1980) ได้กล่าวถึงอุปมาอุปไมยว่าเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องโดยตรงกับระบบความคิด และเกิดขึ้นกับการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน กล่าวคือ ภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันนั้นอยู่ในรูปของการเปรียบเทียบเป็นอุปมาอุปไมย เรียกว่า “อุปมาอุปไมยเชิงมโนทัศน์” (Conceptual metaphor) ซึ่งสัมพันธ์กับระบบความคิดของผู้ใช้ภาษา การใช้ภาษาที่อยู่ในรูปของอุปมาอุปไมยเกิดขึ้นในลักษณะที่เป็นธรรมชาติ และได้จากประสบการณ์ของผู้ใช้ภาษานั้น

แนวทางการศึกษาอุปมาอุปไมยเชิงมโนทัศน์เป็นการศึกษาอุปมาอุปไมยในแง่มุมใหม่ และได้รับความสนใจจากนักภาษาศาสตร์ปัจจุบันเป็นอย่างมาก Lakoff & Johnson (1980 : 4) กล่าวว่า มโนทัศน์หนึ่งสามารถกำหนดอีกมโนทัศน์หนึ่งในภาษารูปภาพที่เป็นอุปมาอุปไมยได้ด้วยการถ่ายโยงความหมาย (Mappings) จากวงความหมายต้นทาง (Source domain) ไปยังวงความหมายปลายทาง (Target domain) โดยทั่วไปแล้ววงความหมายต้นทางมักจะเป็นรูปธรรม และวงความหมายปลายทางมักจะเป็นนามธรรม (Kövecses 2000 : 4)

ตัวอย่างการศึกษาของ Lakoff & Johnson (1980 : 7 – 8) แสดงให้เห็นว่าภาษาที่ใช้ในชีวิตประจำวันเป็นอุปมาอุปไมยเชิงมโนทัศน์ ดังการใช้ภาษาของชาวอเมริกันซึ่งใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาแม่พบว่ามโนทัศน์เกี่ยวกับเวลาเป็นเงินทอง (TIME IS MONEY) ดังตัวอย่าง

You're wasting my time.

This gadget will save you hours.

I don't have the time to give you.

How do you spend your time these days?

That flat tire cost me an hour.

I've invested a lot of time in her.

I don't have enough time to spare for that.

Put aside some time for ping pong.

He's living on borrowed time.

You don't use your time profitably.

I lost a lot of time when I got sick.

Lakoff & Johnson (1980 : 7-8)

จากตัวอย่างข้างต้นสามารถอธิบายได้ว่าภาษาดังกล่าวเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ ซึ่งมีการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง โดยคำที่ขีดเส้นใต้ล้วนจัดอยู่ในวงความหมายของเงินทอง ไม่ว่าจะเป็น wasting, save, have, give, spend, cost, invested, have, enough, spare, put aside, borrowed, use, profitably และ lost คำเหล่านี้ปรากฏรวมกันกับคำว่า time และ hour ซึ่งจัดอยู่ในวงความหมายปลายทางคือเวลา ดังนั้นภาษาดังกล่าวจึงสามารถสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาเกี่ยวกับเวลาเป็นเงินทอง

นอกจากการศึกษามโนทัศน์เวลาดังกล่าวข้างต้นแล้ว นักภาษาศาสตร์ปริชาณยังมี การศึกษามโนทัศน์อื่นๆ จากการใช้อุปลักษณะด้วยเช่นกัน ดังการศึกษาของ Kövecses (2000 : 20) ได้เสนอแนวคิดที่ว่าอุปลักษณะกับประสบการณ์ในการรับรู้ทางอารมณ์มีความสัมพันธ์กันอย่างไร กล่าวคือสิ่งที่สามารถที่จะแสดงลักษณะสำคัญ ตลอดจนสร้างความเข้าใจถึงกระบวนการในการรับรู้ทางอารมณ์ และประสบการณ์ทางอารมณ์ของมนุษย์ได้จากการแสดงออกทางภาษาที่เป็นอุปลักษณะ

Lakoff (1987) กล่าวว่า ภาษา ระบบความคิด และประสบการณ์ทางร่างกายมีความสัมพันธ์กับการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องอารมณ์ซึ่งสามารถที่จะโยงไปสู่ความเข้าใจภาษาที่เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์ได้ ดังตารางที่ 1

ตารางที่ 1 แสดงความสัมพันธ์ระหว่างร่างกายและอารมณ์ในรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์

Physiological effect (source)	Emotion (target)	Example
Increase in body temperature	ANGER, JOY, LOVE	Don't get hot under the collar.
Drop in body temperature	FEAR	I was chilled to the bone.
Redness in face and neck area	ANGER, JOY	She was flushed with anger.
Erect posture, chest out	PRIDE	He swelled with pride.
Inability to move	FEAR	She was paralyzed with fear.
Jumping up and down	JOY	He was jumping for joy.
Hugging	JOY, LOVE	I could hug you all.

ที่มา : Kövecses, Davitz (1969) และ Shaver and et al. (1987) อ้างใน Ungerer & Schmid
An Introduction to Cognitive Linguistics (London : Longman, 1999), 132.

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวิจัยอักษร

จากตารางที่ 1 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ทางร่างกายกับประสบการณ์ทางอารมณ์ของมนุษย์ที่สะท้อนออกมาในรูปของภาษาที่เป็นอุปลักษณ์ เช่น อุณหภูมิของร่างกายสูงขึ้นบอกถึงอารมณ์โกรธ อารมณ์สนุกสนาน และอารมณ์รัก อวัยวะร่างกายต่ำลงบอกถึงอารมณ์กลัว สีแดงบริเวณใบหน้าและลำคอบอกถึงอารมณ์โกรธ การยืดออกสามารถบอกถึงอารมณ์ภูมิใจ การเคลื่อนไหวร่างกายไม่ได้ บอกถึงอารมณ์กลัว การกระโดดขึ้น-ลง บอกถึงอารมณ์สนุกสนาน และการสวมกอดบอกถึงอารมณ์สนุกสนานและอารมณ์รัก ซึ่งแสดงให้เห็นว่าผลกระทบทางร่างกายหรือปฏิกิริยาที่แสดงออกมาทางร่างกายเป็นเครื่องบ่งชี้ และช่วยในการกำหนดโครงสร้างมโนทัศน์อารมณ์ของผู้ใช้ภาษา เช่น เกิดอารมณ์ความรู้สึกภูมิใจเวลาที่ได้รับข่าวดี ร่างกายเกิดอาการขนลุกหรือยืดออกขึ้น อารมณ์ความรู้สึกดังกล่าวปรากฏในรูปประโยคที่เป็นอุปลักษณ์เช่นประโยคที่ว่า “He swelled with pride.” สามารถถอดความได้ว่า “เขาภูมิใจจนรู้สึกว่าร่างกายพองโต” เป็นต้น

สิ่งที่ก่อให้เกิดปัญหาเกี่ยวกับการศึกษาอุปลักษณ์แสดงอารมณ์ก็คือ อุปลักษณ์แสดงอารมณ์สามารถแสดงออกมาทางร่างกาย ซึ่งการแสดงออกทางร่างกายนั้นไม่ได้หมายความว่าเมื่อหน้าแดงจะต้องจำกัดว่าเป็นอารมณ์ใดอารมณ์หนึ่งเท่านั้น แต่บอกถึงหลายๆ อารมณ์ เพราะการแสดงออกมาทางร่างกายอย่างหนึ่งอาจเกิดได้กับหลายอารมณ์ เช่น ร่างกายเกิดมีเลือดขึ้นหน้าจน

ดูมีสีแดง ไม่ได้หมายความว่า ขณะนั้นเกิดอารมณ์โกรธเพียงเท่านั้น แต่อาจจะเป็นอารมณ์กลัวก็ได้ ดังนั้น การศึกษาเกี่ยวกับภาษาที่ใช้แสดงอารมณ์ต่างๆ ของมนุษย์จะต้องพิจารณาจากรูปภาษาและบริบทการสื่อสารร่วมด้วย จึงจะสามารถที่จะอธิบายว่าในขณะนั้นผู้ใช้ภาษาเกิดอารมณ์ความรู้สึกอย่างไร เช่น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธ อารมณ์สนุกสนาน และอารมณ์รัก จะพบว่าร่างกายมีอุณหภูมิสูงขึ้น เช่น โลหิตสูบฉีดขึ้นสู่ใบหน้าทำให้รู้สึกร้อนขึ้นมาจากที่ เป็นต้น

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่า ภาษา อารมณ์ และผลกระทบทางร่างกายสามารถที่จะเชื่อมโยงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของมนุษย์ตามแนวคิดที่ Kövecses (1986 : 12) เสนอว่าภาษาแสดงอารมณ์สามารถสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้ ดังตัวอย่างรูปภาษาเกี่ยวกับอารมณ์โกรธของผู้ใช้ภาษาอังกฤษ ดังนี้

ANGER IS FIRE

Those are inflammatory remarks.

She was doing a slow burn.

What you said inflamed him.

He was breathing fire.

Boy. Am I burned up!

He was consumed by his anger.

(Kövecses 1986 : 19)

จากตัวอย่างประโยคข้างต้นเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธเป็นไฟ ซึ่งจะเห็นได้ว่ารูปภาษาที่ขีดเส้นใต้เป็นอุปลักษณะที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ ประติสสิ่งที่จะติดไฟ หรือใช้ในการจุดไฟมักจะเป็นน้ำมัน ก๊าซ ถ่าน ไม้ ฯลฯ เป็นต้น แต่ตัวอย่างข้างต้นพบว่า ได้มีการนำเอารูปภาษาดังกล่าวมาใช้กับอารมณ์โกรธของมนุษย์ซึ่งหมายความว่าอารมณ์โกรธสามารถที่จะจุดให้ลุกเป็นไฟ หรือสามารถที่จะเผาไหม้ และ คุกรุ่นขึ้นมาได้เช่นเดียวกันกับการเผาไหม้ของไฟ

ในภาษาไทยพบว่ามีการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบเกี่ยวกับอารมณ์โกรธของมนุษย์ในลักษณะนี้เช่นกัน ซึ่งแสดงออกมาในรูปของการใช้ภาษาที่แตกต่างกัน อาจอยู่ในรูปของการใช้ภาษาโดยตรงหรืออยู่ในรูปของการใช้ภาษาเชิงเปรียบเทียบ อีกทั้งยังพบว่าการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์ในภาษาไทยยังมีผู้ศึกษาไว้น้อย และไม่ปรากฏการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยอย่างเป็นระบบ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย เนื่องจากเห็นว่าอารมณ์โกรธเป็นอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ ทุกชาติทุกภาษาต่างมีอารมณ์โกรธ เมื่อนำมาใช้กับรูปภาพที่เป็นอุปลักษณะแล้ว สามารถที่จะเห็นถึงความชัดเจนของรูปภาพเชิงเปรียบเทียบได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยจึงเห็นว่าการศึกษเกี่ยวกับอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยตามแนวทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน สามารถสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์หรือระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาในสังคมไทยได้ และเป็นแนวทางในการพัฒนาและขยายผลการศึกษาทางด้านอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์อื่นๆ ของผู้ใช้ภาษาในสังคมต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์รูปภาพที่เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย
2. เพื่อวิเคราะห์ระบบมโนทัศน์ของคนไทยจากรูปภาพที่เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์

โกรธ

บทที่ 1 บทนำ

1.3 สมมติฐานของการวิจัย

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในการใช้ภาษาไทยมีหลายประเภท และสามารถแสดงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคม

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

1. ศึกษาเฉพาะรูปภาพแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยมาตรฐานเท่านั้น
2. ศึกษาเฉพาะข้อมูลที่ได้มาจากนวนิยายไทย
3. ไม่ศึกษานวนิยายแปล เนื่องจากอาจจะได้รับอิทธิพลจากการแปลภาษาต้นฉบับมาเป็นภาษาไทย
4. ไม่ศึกษานวนิยายย้อนยุค เนื่องจากต้องการข้อมูลภาษาที่มีการใช้ในภาษาปัจจุบัน
5. ไม่วิเคราะห์คำอุทานและคำสบถ เนื่องจากไม่สามารถบอกได้ว่าแสดงอารมณ์ใดอย่างชัดเจน และไม่มีเหตุผลที่สามารถสนับสนุนว่าเป็นอารมณ์ประเภทไหน เช่น คำว่า “ฉิบหาย!” อาจเป็นอารมณ์โกรธหรืออาจเป็นอารมณ์เบื่อหน่ายก็ได้ หรือ คำว่า “ให้ตายสิ!” อาจเป็นอารมณ์โกรธหรือไม่โกรธก็ได้

1.5 นิยามศัพท์

1. อุปลักษณ์ (Metaphor) หมายถึง รูปภาษาที่เกิดจากการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งอาจมีหรือไม่มีคำแสดงการเปรียบเทียบก็ได้

2. อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ (Conceptual metaphor) หมายถึง รูปภาษาเชิงเปรียบเทียบซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาที่ได้จากการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์

3. มโนทัศน์ (Concept) หมายถึง ภาพหรือความคิดที่เกิดขึ้นในใจซึ่งเกิดจากกระบวนการในการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ มีลักษณะที่เป็นนามธรรม ความคิดดังกล่าวนี้มีความสัมพันธ์กับสิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัว

4. การถ่ายโยงความหมาย (Mappings) หมายถึง กระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายหนึ่งไปสู่อีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยงความหมายจะต้องถ่ายโยงจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทางเท่านั้น

5. วงความหมาย (Semantic domain) หมายถึง ขอบเขตความหมายของรูปภาษา ประกอบด้วย วงความหมายต้นทาง (Source domain) หมายถึง ขอบเขตความหมายของรูปภาษาก่อนนำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบ (ส่วนใหญ่มักจะเป็นรูปธรรม) และ วงความหมายปลายทาง (Target domain) หมายถึง ขอบเขตความหมายของรูปภาษาที่เกิดขึ้นหลังจากเปรียบเทียบแล้ว (ส่วนใหญ่มักจะเป็นนามธรรม)

6. การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ (Ontological correspondences) หมายถึง การถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง โดยความสัมพันธ์แบบภวสัมพันธ์จะเป็นความสัมพันธ์กันแบบ “หนึ่งต่อหนึ่ง” โดยสภาวะหนึ่งตรงกับอีกสภาวะหนึ่งระหว่างองค์ประกอบของสรรพสิ่งหนึ่งในวงความหมายต้นทางและองค์ประกอบของสรรพสิ่งหนึ่งในวงความหมายปลายทาง

7. การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ (Epistemic correspondences) หมายถึง การถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง โดยความสัมพันธ์แบบญาณสัมพันธ์จะมีความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะต่างๆ ภายในวงความหมายเดียวกันก่อน แล้วจึงถ่ายโยงไปสู่อีกวงความหมายหนึ่งซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ในสภาวะต่างๆ ในลักษณะของธรรมชาติของสิ่งหนึ่งไปเป็นธรรมชาติของอีกสิ่งหนึ่ง Kövecses (อ้างใน

Lakoff 1987 : 387) กล่าวว่าการถ้ายอิงแบบแผนความสัมพันธ์เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความรู้ของวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง

8. แผนภูมิภาพ (Image-schemas หรือ Image-schemata) หมายถึง ภาพที่อยู่ในระบบความคิดของมนุษย์ซึ่งเป็นตัวแทนของภาพ จะมีลักษณะเป็นองค์รวมและเป็นภาพที่ไม่ซับซ้อน เมื่อกล่าวถึงสิ่งใดสิ่งหนึ่งมนุษย์สามารถที่จะเข้าใจสิ่งนั้นๆ ได้ทันที โดยแผนภูมิภาพจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์

9. การสร้างรูป (Embodiment) หมายถึง การทำให้เกิดเป็นรูปจากการสร้างความเข้าใจที่มาจากประสบการณ์ทางร่างกายของมนุษย์ที่สามารถพบเห็นได้จากการดำรงชีวิตประจำวัน โดยสามารถที่จะทำให้เกิดความเข้าใจสรรพสิ่งต่างๆ จากสิ่งที่มีลักษณะนามธรรมให้เป็นรูปธรรมได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น Gibbs (2006)

1.6 วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์อุปลักษณ์

2. ในการคัดเลือกเอกสารในการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้เลือกข้อมูลจากบทสนทนาที่ปรากฏในนวนิยายไทย เนื่องจากภาษาไทยในนวนิยายมีลักษณะภาษาที่เลียนแบบการสนทนาในชีวิตประจำวัน โดยมีขั้นตอนดังนี้

2.1 รวบรวมรายชื่อนวนิยายไทยที่ปรากฏการตีพิมพ์ระหว่าง ปี พ.ศ. 2542 – 2546 จากบัตรรายการหอสมุดกลางมหาวิทยาลัยศิลปากร (วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์) หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และหอสมุดแห่งชาติ โดยตัดรายชื่อนวนิยายที่มีชื่อตรงกันออก ผลปรากฏว่านวนิยายในปี พ.ศ. 2542 มี 40 เล่ม ปี พ.ศ. 2543 มี 44 เล่ม ปี พ.ศ. 2544 มี 44 เล่ม ปี พ.ศ. 2545 มี 39 เล่ม และ ปี พ.ศ. 2546 มี 44 เล่ม รวมจำนวนทั้งสิ้น 211 เล่ม

2.2 การคัดเลือกข้อมูลเพื่อเป็นตัวแทนของการใช้ภาษาในสังคมไทย ผู้วิจัยเลือกนวนิยายจำนวนร้อยละ 10 ของนวนิยายแต่ละปี ได้จำนวนเฉลี่ยปีละ 4 เล่ม โดยผู้วิจัยได้จับสลากรวมจำนวนนวนิยายที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์ทั้งหมด 20 เล่ม มีรายชื่อดังต่อไปนี้

พ.ศ. 2542	ดอกส้มสีทอง	ของ	ถ่ายเถา สุจริตกุล
	ใต้เงาตะวัน	ของ	ปิยะพร ศักดิ์เกษม

มหาวิทยาลัยศิลปากร

3. การเก็บข้อมูลและคัดเลือกข้อมูล มีขั้นตอนดังนี้

3.1 ให้เกณฑ์การคัดเลือกค่าแสดงอารมณ์โกรธ ด้วยวิธีการหาคุณสมบัติที่เป็นต้นแบบของอารมณ์โกรธ ดังนี้

3.1.1 พิจารณาจากสถานการณ์ต้นแบบและปฏิริยาต้นแบบของอารมณ์โกรธ
ตามแนวคิดของ Wierzbicka (1992)

3.1.2 นำผลที่ได้จาก 3.1.1 มาประยุกต์ใช้กับภาษาไทย ซึ่งจะได้คุณสมบัติที่เป็นต้นแบบของอารมณ์โกรธ เนื่องจากสถานการณ์ต้นแบบและปฏิกริยาต้นแบบสามารทที่จะเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของคำที่จัดอยู่ในหมวดหมู่ของ “อารมณ์โกรธ” ได้

3.2 นำคุณสมบัติที่เป็นต้นแบบมาใช้ในการคัดเลือกคำแสดงอารมณ์โกรธ หากพบรูปภาพใดที่มีคุณสมบัติร่วมกันกับคุณสมบัติที่เป็นต้นแบบ ผู้วิจัยถือว่าคำนั้นเป็นคำแสดงอารมณ์โกรธ

3.3 เก็บข้อมูลอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธจากการปรากฏร่วมกันของคำแสดงอารมณ์โกรธ

3.4 ในการที่ไม่มีคำแสดงอารมณ์โกรธ แต่ในบริบทมีการกล่าวถึงความหมายเป็นนัยหมายถึงอารมณ์โกรธ ผู้วิจัยจะนำรูปภาพดังกล่าวมาวิเคราะห์ร่วมด้วย

3.5 บันทึกข้อมูลทั้งหมดลงในคอมพิวเตอร์ โดยมีรายละเอียดข้อมูล ได้แก่ ชื่อนวนิยาย ชื่อผู้แต่ง หน้าที่พบข้อมูล และ ปีที่พิมพ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

4.1 ให้คุณสมบัติของคำแสดงอารมณ์โกรธแต่ละคำที่ปรากฏในข้อมูล

4.2 จัดกลุ่มทางความหมายของอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ

4.3 วิเคราะห์อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธ

4.4 วิเคราะห์มโนทัศน์จากรูปภาพที่ใช้เป็นอุปลักษณะ

4.5 วิเคราะห์การถ่ายทอดความหมายของอุปลักษณะตามการปรากฏในข้อมูล

5. สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

1.7 แหล่งข้อมูล

1. หอสมุดมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ และวังท่าพระ
2. หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
3. หอสมุดคณะอักษรศาสตร์ และหอสมุดกลาง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. หอสมุดแห่งชาติ
5. หอสมุดมหาวิทยาลัยพายัพ

1.8 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงรูปภาพที่ใช้เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย
2. ทำให้ทราบถึงมโนทัศน์อารมณ์โกรธของคนไทย
3. เป็นแนวทางสำหรับประยุกต์ใช้ในการเรียนการสอนภาษาไทยให้แก่ชาวต่างชาติ

4. เป็นแนวทางในการศึกษาอุปลักษณะเชิงมนทัศน์เรื่องอื่นๆ ต่อไป

19. สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

1. (, :) ใช้แสดงแหล่งที่มาของตัวอย่าง โดยปรากฏอยู่ในเครื่องหมายวงเล็บตามลำดับดังนี้ (ชื่อนวนิยาย, ปี พ.ศ. ที่พิมพ์ : หน้าปรากฏข้อมูล) ตัวอย่าง (ดาวหลงฟ้า ภูผาสีเงิน, 2544 : 291) จากตัวอย่าง ดาวหลงฟ้า ภูผาสีเงิน เป็นชื่อนวนิยาย, 2544 เป็น ปี พ.ศ. ที่พิมพ์ และ 291 เป็น เลขหน้าที่ปรากฏข้อมูล

2. () ใช้แสดงมนทัศน์ของอุปลักษณะที่มาจากภาษาต่างประเทศ โดยเขียนด้วยตัวอักษรภาษาอังกฤษพิมพ์ใหญ่อยู่ในวงเล็บ เช่น (ANGER IS HEAT) จากตัวอย่าง หมายถึง มนทัศน์อารมณ์โกรธเป็นความร้อน

3. < > ใช้แสดงคุณสมบัติต้นแบบของอารมณ์โกรธ โดยประกอบไปด้วยหน่วยทางความหมาย ซึ่งอยู่ในเครื่องหมายวงเล็บเหลี่ยม เช่น <สิ่งที่อยู่ภายใน> หมายถึง องค์ประกอบของคุณสมบัติต้นแบบ คือ สิ่งที่อยู่ภายใน

4. ⇒ ใช้แสดงการถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง

5. _____ ใช้ขีดเส้นใต้ตัวอย่างคำที่เป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์

6. _____ ใช้ขีดเส้นใต้ตัวอย่างคำแสดงอารมณ์โกรธ

7. _____ ใช้ขีดเส้นใต้ตัวอย่างคำที่แสดงการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์และการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย” โดยแบ่งเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 กลุ่ม คือ (1) แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive linguistics theory) ทฤษฎีต้นแบบ (Prototype theory) มโนทัศน์ (Concept) แผนภูมิภาพ (Image-schemas) และ การสร้างรูป (Embodiment) (2) คำแสดงอารมณ์และการจัดหมวดหมู่คำแสดงอารมณ์ ได้แก่ อารมณ์พื้นฐาน และการจัดกลุ่มทางความหมายของคำแสดงอารมณ์ (3) อุปลักษณะกับการศึกษาตามแนวทฤษฎีต่างๆ ได้แก่ อุปลักษณะตามแนวทฤษฎีภาษาและภาษาศาสตร์แนวเดิม (Traditional Theory) และอุปลักษณะตามแนวทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Linguistics Theory) มีรายละเอียดดังนี้

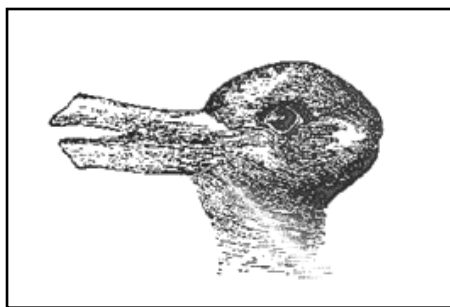
มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์

2.1.1 ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน

ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานเป็นการศึกษาและอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างภาษากับมโนทัศน์ของมนุษย์ โดยนำแนวคิดจากศาสตร์ต่างๆ ได้แก่ จิตวิทยา ภาษาศาสตร์ มานุษยวิทยา ปรัชญา และ คอมพิวเตอร์ มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ภาษา (Lakoff 1987 : xi)

วัตถุประสงค์สำคัญของการศึกษาตามแนวทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานคือ การอธิบายการใช้ภาษาของมนุษย์ซึ่งเป็นผลมาจากความสามารถในการเรียนรู้ การคิดหาเหตุผล ตลอดจนกระบวนการในการเรียนรู้และรับรู้ที่สัมพันธ์กับระบบการคิดของมนุษย์ซึ่งได้รับอิทธิพลจากประสบการณ์ที่อยู่รอบตัว โดยกระบวนการเรียนรู้และการรับรู้ดังกล่าวนี้จะแตกต่างกันไปตามประสบการณ์หรือความสนใจของแต่ละบุคคล เช่น เมื่อมองภาพที่ 1 แต่ละบุคคลอาจมีการรับรู้ของการมองภาพที่แตกต่างกันไป ดังตัวอย่างภาพแสดงการรับรู้ประหว่างภาพเปิดหรือภาพกระต่าย ดังนี้

ภาพที่ 1 แสดงการรับรู้ภาพเปิดหรือกระต่าย

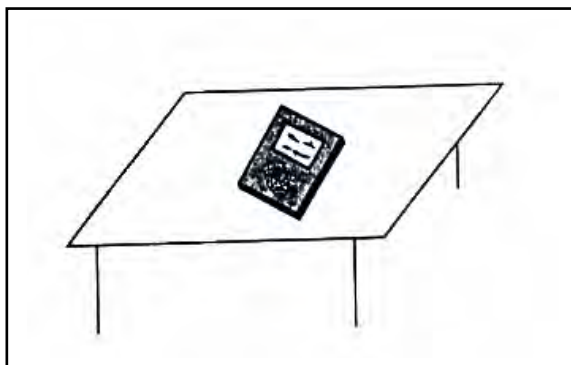
ที่มา : Wittgenstein, อ้างใน ชลลดา ทองทวี ทฤษฎีเกี่ยวกับเรื่องกระบวนทรรศน์ [ออนไลน์]
เข้าถึงเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2549 สืบค้นจาก <http://midnightuniv.rog/midnight2545/dumtnt9773.html>

จากภาพที่ 1 บางคนอาจมองเห็นเป็นภาพเปิดหรือภาพที่มีลักษณะคล้ายๆ เปิด เช่นนก เป็นต้น หรือบางคนอาจมองเห็นเป็นภาพกระต่าย โดยปัจจัยที่ทำให้แต่ละคนมองภาพเดียวกันแตกต่างกันขึ้นอยู่กับประสบการณ์ในการรับรู้หรือความสนใจในการรับรู้ที่แตกต่างกัน

ชัชวดี ศรีสัมพันธ์ (2543) ได้สรุปแนวทางการศึกษาตามแนวทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริวรรตไว้ 3 ประการ คือ มุมมองเกี่ยวกับประสบการณ์ (Experiential view) มุมมองเกี่ยวกับความเด่น (Prominence view) และมุมมองเกี่ยวกับความใส่ใจ (Attentional view) ซึ่งมุมมองทั้งสามประการนี้จะมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อระบบความคิดของมนุษย์ซึ่งสะท้อนออกมาในรูปของการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน มีรายละเอียดดังนี้

1) มุมมองเกี่ยวกับประสบการณ์ หมายถึง การนำข้อมูลทางภาษามาอธิบายด้วยประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับผู้ใช้ภาษา โดยให้ความสำคัญกับข้อมูลภาษามากกว่าการอธิบายด้วยกฎหรือสูตร เพื่อให้ผู้ใช้ภาษาตอบคำถามในขณะที่พูดว่าสมองคิดอะไรอยู่ ซึ่งคำตอบของแต่ละบุคคลจะขึ้นอยู่กับประสบการณ์เป็นสำคัญ เช่น ให้อธิบายถึงเรื่องเกี่ยวกับรถยนต์พบว่าผู้ใช้ภาษาไม่ได้อธิบายความหมายของคำเพียงเท่านั้น แต่ยังอธิบายถึงคุณสมบัติและส่วนประกอบต่างๆ ของรถยนต์อีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นความสะดักสะบายน ความรวดเร็ว หรือแม้กระทั่งมีการเชื่อมโยงไปถึงระดับชั้นทางสังคม เป็นต้น

2) มุมมองเกี่ยวกับความเด่น หมายถึง การนำข้อมูลทางภาษามาอธิบายโดยมุ่งเน้นถึงความเด่น กล่าวคือ ความเด่นจะมีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาและรูปประโยคของมนุษย์ ดังตัวอย่างภาพโต้ะและหนังสือในภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 แสดงภาพโต๊ะและหนังสือ

ที่มา : Ungerer & Schmid, *An Introduction to Cognitive Linguistics* (London : Longman, 1999), 158.

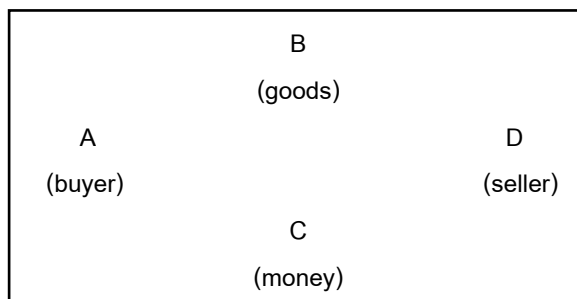
ภาพที่ 2 ผู้ใช้ภาษาแต่ละคนอาจมีการเรียงประโยคที่ไม่เหมือนกัน เช่นอาจจะเรียงประโยคว่า “หนังสืออยู่บนโต๊ะ” หรือ “หนังสือถูกวางไว้บนโต๊ะ” ประโยคดังกล่าวนี้ผู้ใช้ภาษามองเห็นภาพหนังสือก่อนเห็นโต๊ะเพราะหนังสือมีความเด่นมากกว่าจึงสะท้อนมาในรูปประโยคการใช้ภาษาข้างต้น แต่หากพบว่าผู้ใช้ภาษาเห็นภาพโต๊ะก่อนเห็นหนังสือเพราะโต๊ะมีความเด่นกว่าอาจมีการเรียงประโยคใหม่ว่า “โต๊ะอยู่ใต้หนังสือ” หรือ “โต๊ะมีหนังสือวางไว้” เป็นต้น ดังนั้นประโยคดังที่กล่าวมานี้มีการวางรูปประโยคที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความเด่นของหนังสือหรือโต๊ะมากกว่ากัน

3) มุมมองเกี่ยวกับความใส่ใจ หมายถึง การนำเอาความใส่ใจกับสถานการณ์ของการใช้ภาษามาอธิบายปรากฏการณ์ของการใช้ภาษาซึ่งทำให้เกิดรูปภาษาที่แตกต่างกัน สาเหตุมาจากเหตุการณ์และความใส่ใจที่แตกต่างกัน เช่น เหตุการณ์การซื้อขายสินค้าจะมีกรอบความคิดที่แตกต่างกันขึ้นอยู่กับความใส่ใจของผู้ใช้ภาษา ดังเหตุการณ์การใช้ภาษาของผู้ซื้อและผู้ขายเสื้อผ้า ดังรูปประโยคต่อไปนี้

- (1) David bought an old shirt from John for ten pounds.
- (2) John sold an old shirt to David for ten pounds.
- (3) John charged David ten pounds for an old shirt.
- (4) David paid ten pounds to John for an old shirt.

Fillmore (อ้างใน Ungerer & Schmid 1999 : 206 – 207)

ประโยคข้างต้นอยู่ในกรอบการขายสินค้า ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 แสดงกรอบความคิดการขายสินค้า

ที่มา : Fillmore อ้างใน Ungerer & Schmid, An Introduction to Cognitive Linguistics
(London : Longman, 1999), 207.

จากแผนภูมิที่ 1 จะเห็นได้ว่ามีสิ่งที่เกี่ยวข้องในกรอบความคิดการซื้อขายสินค้า มีดังนี้

(1) ผู้ซื้อ คือ เดวิด (2) ผู้ขาย คือ จอห์น (3) สินค้า คือ เสื้อเก่า และ (4) ราคาของสินค้า คือ เงิน 10 ปอนด์ ประโยคดังกล่าวนี้เกิดจากองค์ประกอบคือผู้ใช้ภาษาจะเลือกใช้กริยาใดก็ได้ขึ้นอยู่กับความใส่ใจของผู้ใช้ภาษาที่มีต่อเหตุการณ์นั้น ถ้าเป็นกริยา “ซื้อ” จะอยู่ในกรอบความคิดของผู้ซื้อไปยังผู้ขาย แต่ถ้าเป็นกริยา “ขาย” จะอยู่ในกรอบความคิดของผู้ขายไปยังผู้ซื้อ เป็นต้น

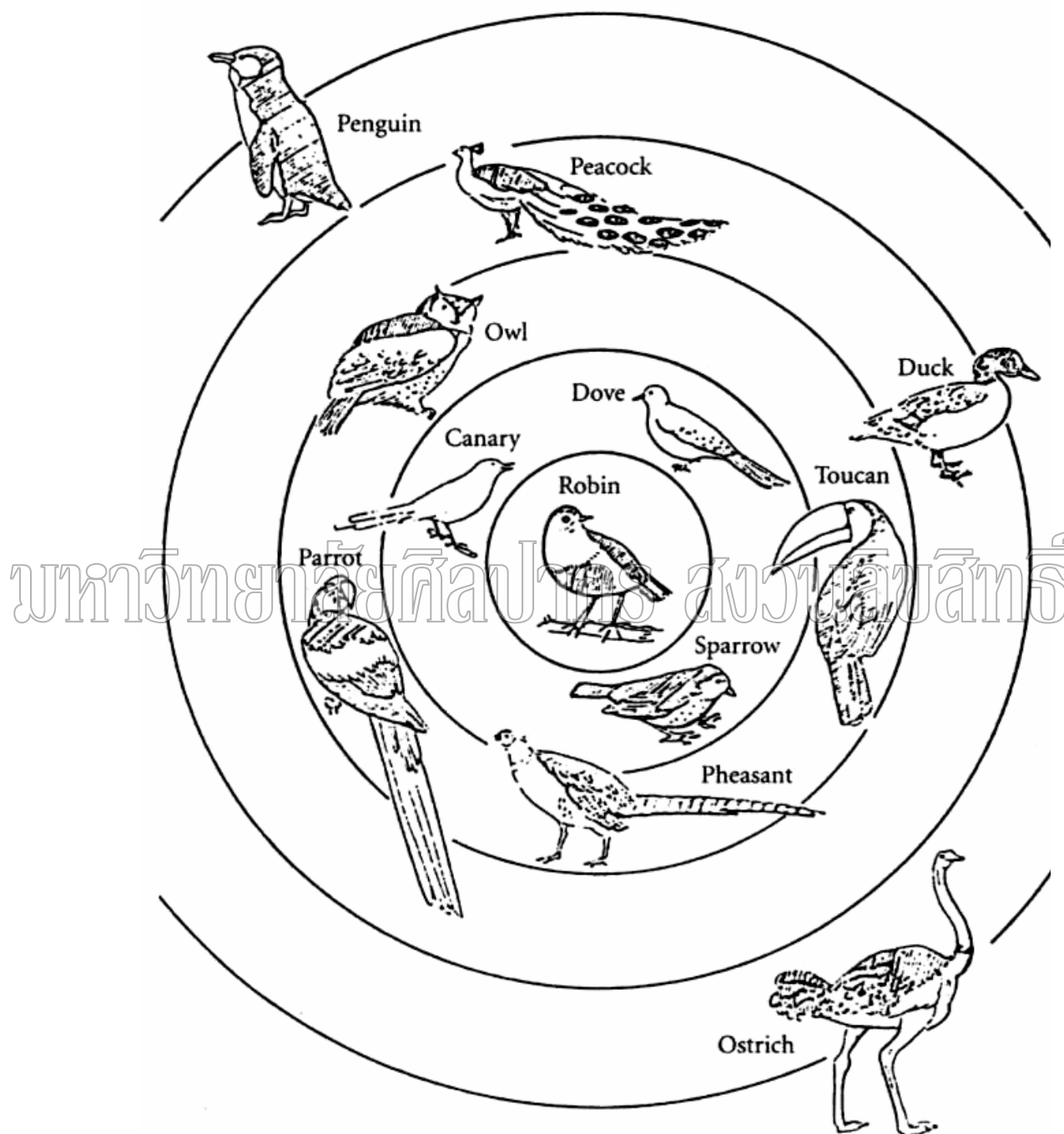
ต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึงทฤษฎีที่นำมาใช้ในการคัดเลือกคำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย ซึ่งผู้วิจัยได้นำเอาทฤษฎีต้นแบบมาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.1.2 ทฤษฎีต้นแบบ

ทฤษฎีต้นแบบเป็นการจำแนกสรรพสิ่งต่างๆ ออกเป็นกลุ่มหรือประเภทต่างๆ โดยนำเอาลักษณะร่วมของสรรพสิ่งต่างๆ หรือนำเอาสิ่งที่เป็นตัวอย่างที่ดีที่สุดของกลุ่มมาจัดอยู่ในกลุ่มเดียวกัน ซึ่ง Eleanor Rosch (1975) เรียกลักษณะดังกล่าวนี้ว่า “ต้นแบบ” (Prototype)

Rosch (1975) ได้จำแนกต้นแบบของนก โดยการใช้แบบสอบถาม เพื่อศึกษาถึงความสามารถของมนุษย์ในเรื่องของการจำแนกประเภทของสรรพสิ่งต่างๆ Rosch ใช้แบบสอบถามจำนวน 10 หน้า โดยแต่ละหน้ามีชื่อประเภทของสิ่งต่างๆ เช่น นก ผลไม้ ผัก ยานพาหนะ อารูธ เป็นต้น และในแต่ละประเภทมีรายการตัวอย่างประมาณ 50 รายการ โดย

พิจารณาว่าสิ่งใดเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของกลุ่มสมาชิก (prototypical members) ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างการจัดประเภทนกซึ่งสามารถสรุปได้ ดังภาพที่ 3 ดังนี้

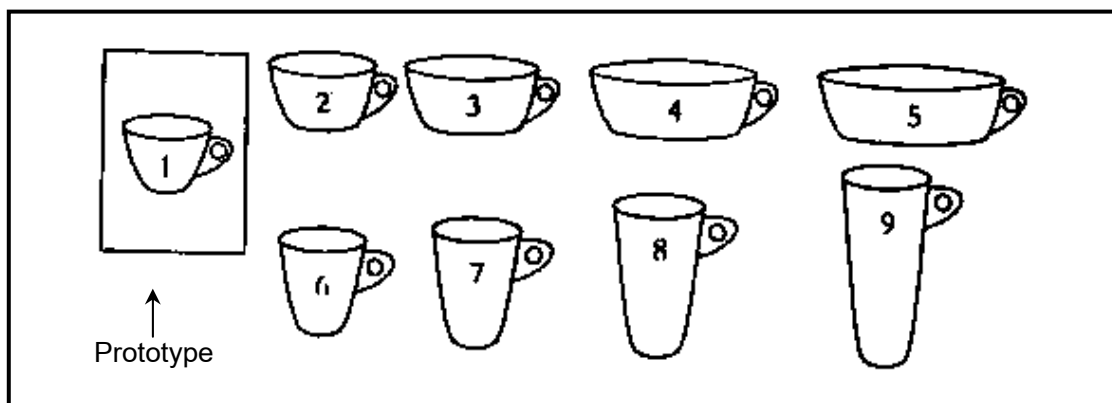
ภาพที่ 3 แสดงภาพต้นแบบของนก

ที่มา : Rosch อ้างใน Goddard, Semantic Analysis : A Practical Introduction (New York : Oxford University Press, 1998), 72.

จากภาพที่ 3 สามารถสรุปรายละเอียดได้ดังนี้ ผลที่ได้จากการสอบถามพบว่าผู้ตอบแบบสอบถามให้คำตอบที่ค่อนข้างตรงกัน โดยให้คะแนนระหว่าง 1-7 ซึ่ง 1 หมายถึง ตัวแทนที่ดีที่สุดของกลุ่ม ส่วน 7 หมายถึง ตัวแทนที่จัดอยู่ในกลุ่มสมาชิกที่น้อยที่สุดหรืออาจจะไม่ควรจัดอยู่ในกลุ่มสมาชิก Ungerer & Schmid (1999 : 13) ได้สรุปว่านกروبบิน (Robin) เป็นตัวแทนที่ดีที่สุดในกลุ่มสมาชิกนกและถือว่าเป็นต้นแบบที่ดีที่สุดของนก ส่วนนกกระจอก (Sparrow) นกบลูเจย์ (Blue jay) นกบลูเบิร์ด (Bluebird) นกขมิ้น (Canary) นกแบล็คเบิร์ด (Blackbird) นกพิราบ (Dove) และนกлар์ก (Lark) จัดอยู่ในระดับที่รองๆ ลงมา ตามด้วยระดับกลางได้แก่เหยี่ยว (Hawk) อีกา (Raven) นกโกลด์ฟินช์ (Goldfinch) นกแก้ว (Parrot) และ นกอีโก้ย (Sandpiper) ส่วน 5 ลำดับสุดท้าย คือ นกกระจอกเทศ (Ostrich) นกกระจิบ (Titmouse) นกอีมู (Emu) นกเพนกวิน (Penguin) และค้างคาว (Bat) ตามลำดับ

ผลการศึกษาของ Rosch ต้องการแสดงให้เห็นว่ามนุษย์สามารถที่จะจัดสรรพสิ่งต่างๆ เข้าด้วยกัน โดยใช้ตัวแทนที่ดีที่สุดของกลุ่ม มาเป็นต้นแบบในการจัดประเภทสรรพสิ่งต่างๆ ดังภาพที่ 3 มนุษย์จัดให้นกเพนกวินอยู่ในกลุ่มของนก เนื่องจากนกเพนกวินมีคุณสมบัติที่ร่วมกันกับต้นแบบของความเป็น “นก” วิธีการศึกษาในลักษณะนี้ Ungerer & Schmid (1999) ได้ขยายความว่าเป็นวิธีการที่ไม่ได้นำเอาหลักทางวิทยาศาสตร์มาช่วยในการจัดสรรพสิ่งต่างๆ แต่อย่างใด แต่เป็นการนำเอาวิธีการหรือแนวทางการจัดสรรพสิ่งแบบง่ายๆ (Naive way) โดยใช้ความสามารถของมนุษย์ในการจินตนาการหรือวาดภาพและเกิดการเปรียบเทียบขึ้นในใจ ซึ่งในบางครั้งการจำแนกประเภทของสรรพสิ่งต่างๆ ไม่สามารถระบุขอบเขตของสรรพสิ่งแต่ละประเภทได้อย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตามมนุษย์สามารถกำหนดขอบเขตและประเภทต่างๆ ได้ โดยอาศัยประสบการณ์มาช่วยในการตัดสินใจ

การศึกษาโดยใช้ต้นแบบมาศึกษาเริ่มแพร่หลายมากขึ้น และมีผู้ที่นำเอาแนวทางการศึกษาเกี่ยวกับต้นแบบมาใช้ในการหาต้นแบบที่เกี่ยวกับสิ่งที่มีลักษณะเป็นรูปทรง (Shape) เพื่อหาต้นแบบที่ดีที่สุดของกลุ่มสมาชิก ดังการทดลองของ Labov อ้างใน Ungerer & Schmid (1999) ได้นำเอาทฤษฎีต้นแบบมาศึกษาต้นแบบของวัตถุที่มีลักษณะคล้ายถ้วย ซึ่งถ้วยที่นำมาสอบถามนี้จะมีรูปร่างลักษณะที่แตกต่างกันออกไป โดย Labov ได้ให้ผู้ทดลองจินตนาการว่ามีถ้วยใสนับ และถ้วยใสกาแฟวางอยู่บนโต๊ะ หลังจากให้คำแนะนำแล้วจึงให้ผู้ทดลองได้นิยามวัตถุที่เรียกว่าถ้วยใหม่อีกครั้ง ผลที่ได้จากการทดลองพบว่าลักษณะของถ้วยที่มีปากกว้างมีความเป็นถ้วยลดลง ในขณะที่ถ้วยที่มีปากแคบมีความเป็นชามเพิ่มขึ้น กล่าวคือวัตถุที่ใสนับมีแนวโน้มเรียกว่า “ชาม” ส่วนวัตถุที่ใสกาแฟมีแนวโน้มเรียกว่า “ถ้วย” ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 แสดงภาพต้นแบบของถ้วย

ที่มา : Labov อ้างใน Ungerer & Schmid, *An Introduction to Cognitive Linguistics* (London : Longman, 1999), 17.

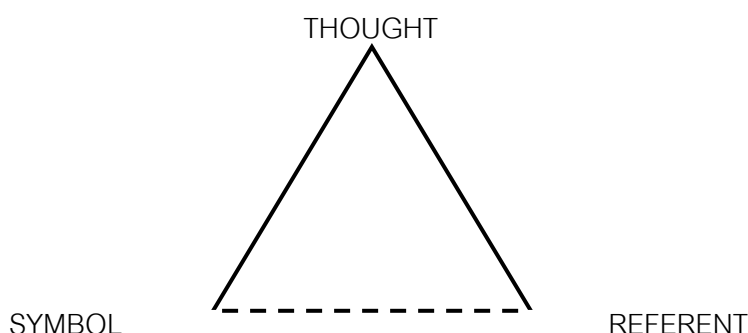
จากภาพที่ 4 แสดงภาพถ้วยในลักษณะที่แตกต่างกัน กล่าวคือวัตถุหมายเลข 2 – 5 มีลักษณะที่เป็นชามมากกว่าเป็นถ้วยคือมีปากกว้างขึ้นเรื่อยๆ ตามลำดับ ส่วนถ้วยหมายเลข 6 – 9 มีลักษณะที่เป็นถ้วยมากกว่าเป็นชามคือมีขนาดความกว้างของปากแคบแต่มีขนาดความสูงชันเรื่อยๆ ตามลำดับ ดังนั้น วัตถุหมายเลข 1 เป็นต้นแบบของถ้วยหรือเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของถ้วย

นอกจากนี้ Berlin & Kay อ้างใน Ungerer & Schmid (1999) ได้ศึกษาคำเรียกลีและการรับรู้สี โดยศึกษาสีที่เป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของกลุ่มสีซึ่งเรียกว่า สีใจกลาง (focal color) โดยนำเอาสีใจกลางไปตามผู้บอกภาษา ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่าวิธีการดังกล่าวนี้สามารถใช้ทดสอบได้กับทุกๆ ภาษา ต่อมา Rosch (1973) ได้ทดลองการรับรู้สีกับกลุ่มตัวอย่างเด็ก โดยนำสีที่เหมือนกันมาถามเด็ก แต่สีจะแตกต่างกันตรงที่ความเข้มและความสว่าง ผลที่ได้จากการทดลองครั้งนี้พบว่า กลุ่มเด็กเลือกสีที่เป็นสีใจกลางมากกว่าสีที่ไม่เป็นสีใจกลาง ดังนั้น จึงสามารถที่จะสรุปได้ว่าสีใจกลางเป็นสีต้นแบบหรือเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของกลุ่มสมาชิกของสีเหล่านั้น

จากตัวอย่างที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่า การนำเอาทฤษฎีต้นแบบมาใช้ในการจำแนกประเภทของสรรพสิ่งต่างๆ ได้หลากหลาย ไม่ว่าจะเป็น สิ่งมีชีวิต วัตถุที่เป็นรูปร่าง รวมไปถึงสีสันต่างๆ ด้วยการหาต้นแบบหรือตัวแทนที่ดีที่สุดของกลุ่ม ในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยได้นำเอาทฤษฎีต้นแบบมาประยุกต์ใช้ในการคัดเลือกคำแสดงอารมณ์โกรธ ซึ่งจะกล่าวรายละเอียดต่อไปในการจัดกลุ่มคำแสดงอารมณ์

2.1.3 มโนทัศน์

การศึกษาเกี่ยวกับมโนทัศน์เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการอธิบายความหมายของคำ แนวคิดดังกล่าวนี้เป็นของออกเดน และริชาร์ด (Ogden & Richards อ้างใน ชัชวดี ศรลัมพ์ 2538) ได้อธิบายมโนทัศน์ไว้ว่าความหมายของคำเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษา ความคิด และสิ่งที่อ้างถึง ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 แสดงสามเหลี่ยมของ Ogden & Richards

ที่มา : ออกเดน และ ริชาร์ด (Ogden & Richards) อ้างใน ชัชวดี ศรลัมพ์, “การศึกษามโนทัศน์ของคำว่าเข้า” (วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต ภาควิชาภาษาศาสตร์ จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย, 2538), 25.

จากแผนภูมิที่ 2 อธิบายได้ว่าคำไม่ได้มีความหมายโดยตรงกับสิ่งที่อ้างถึง กล่าวคือคำจะมีความหมายได้โดยผ่านมโนทัศน์ซึ่งเป็นความคิดของภาษา และนำรูปภาษาที่มีความหมายตามมโนทัศน์มาอ้างถึงสิ่งที่ปรากฏว่ามีอยู่จริงบนโลก

แนวคิดของออกเดนและริชาร์ดดังกล่าวนี้ถูกคัดค้านเกี่ยวกับมโนทัศน์ว่าจะต้องอ้างถึงเฉพาะสิ่งที่มีจริงอยู่บนโลกเท่านั้น แต่ในความเป็นจริงบางมโนทัศน์ไม่ได้อ้างถึงสิ่งที่ปรากฏจริงบนโลกแต่สามารถเข้าใจมโนทัศน์นั้นได้

แจ๊คเคนดอฟ (Jackendoff) (อ้างใน อูษา พฤตชัยวิบูลย์ 2544 : 21) กล่าวถึงมโนทัศน์ว่าเป็นตัวแทนของความคิดที่มีความหมายในการใช้ภาษา และมีลักษณะ 2 ประการ คือ มโนทัศน์ที่มีอยู่จริงในโลก และมโนทัศน์ที่อยู่ในความคิด โซวา (Sowa) (อ้างใน อูษา พฤตชัยวิบูลย์ 2544 : 21) กล่าวว่ามโนทัศน์เป็นสิ่งที่มีลักษณะนามธรรมและเป็นหน่วยพื้นฐานในการแสดงความคิด มโนทัศน์เป็นหน่วยที่แยกออกจากกันโดยอิสระ โดยยกตัวอย่างการที่มนุษย์เห็น

ภาพเมฆนึ่งอยู่บนเสื้อว่าเป็นผลมาจากการรับรู้ภาษากับมโนทัศน์ ซึ่งแสดงออกมาเป็นถ้อยคำในภาษาต่างๆ คำในประโยคนั้นเป็นมโนทัศน์ที่เป็นหน่วยย่อยและรวมกันเป็นมโนทัศน์ของประโยค “เมฆนึ่งอยู่บนเสื้อ”

นอกจากนี้มโนทัศน์ที่ได้จากการศึกษาในระดับคำแล้ว ยังสามารถที่จะศึกษามโนทัศน์ได้จากรูปภาษาในเชิงเปรียบเทียบ ดังการศึกษาของ Lakoff & Johnson (1980) ได้กล่าวถึงระบบมโนทัศน์ว่าประกอบไปด้วยการรับรู้และเข้าใจสิ่งต่างๆ ซึ่งสัมพันธ์กับประสบการณ์ที่อยู่แวดล้อมของผู้ใช้ภาษา ซึ่งระบบมโนทัศน์มีบทบาทสำคัญในการกำหนดความหมายต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน โดย Lakoff & Johnson (1980) กล่าวว่ามโนทัศน์เป็นสิ่งที่เกี่ยวกับรูปภาษาเชิงเปรียบเทียบที่ใช้สนทนาในชีวิตประจำวันหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “อุปลักษณเชิงมโนทัศน์” กล่าวคือ อุปลักษณสามารถที่จะสะท้อนมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้จากรูปภาษาที่มีการสนทนาในชีวิตประจำวัน ดังตัวอย่างผู้ใช้ภาษาอังกฤษพบว่าความคิดเป็นอาหาร (IDEAS ARE FOOD) เช่นประโยคที่ว่า “That’s food for thought.” และ “She devoured the book.” (Kövecses 2002 : 5) ทั้งสองประโยคนี้เป็นการกล่าวถึงความคิดเป็นอาหาร คำว่า food (อาหาร) และ devoured (กลืน) นั้นเป็นคำที่เกี่ยวข้องกับอาหารโดยตรงแต่ในที่นี้มีการนำมาใช้กับความคิด การใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบในลักษณะนี้สามารถที่จะสะท้อนระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาในสังคมว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับเรื่องความคิดเป็นอาหาร

การศึกษาเกี่ยวกับอุปลักษณเชิงมโนทัศน์เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ของมนุษย์ โดยประสบการณ์ดังกล่าวนี้ไม่ได้หมายถึงประสบการณ์จากบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ แต่เป็นประสบการณ์ที่เกิดกับบุคคลทั่วไป เช่น ประสบการณ์ทางร่างกายถือว่าเป็นประสบการณ์พื้นฐานที่อยู่ใกล้ตัวมนุษย์ ประสบการณ์ต่างๆ ล้วนมาจากประสบการณ์ทางร่างกายทั้งสิ้น ซึ่งประสบการณ์ช่วยในการสร้างภาพในระบบความคิดของมนุษย์ได้ โดยมโนทัศน์จะเกี่ยวข้องกับแผนภูมิภาพและการสร้างรูปซึ่งเป็นการเชื่อมโยงภาษาสู่มโนทัศน์

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ในภาษาไทย ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการศึกษาคำว่า “เข้า” และ “ออก” ในภาษาไทยมีดังนี้

ชัชวดี ศรลัมพ์ (2538) ศึกษาโมทัศน์ของคำว่า “เข้า” ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาพบว่าคำว่า “เข้า” มีองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ประการ คือ ลักษณะการเคลื่อนที่ (Motion) สิ่งที่เคลื่อนที่ (Trajectory) และที่หมาย (Landmark) ที่เป็นบริเวณปิดล้อม โดยสิ่งเคลื่อนที่ไปตามลักษณะการเคลื่อนที่จากภายนอกสู่ภายในที่เป็นที่หมายที่เป็นบริเวณปิดล้อม นอกจากนี้พบว่าคำว่าเข้ามีความหมายด้วยกัน 11 ความหมาย แต่จะแตกต่างกันไปตามบริบทของคำว่า “เข้า” ที่ปรากฏร่วม

กาจบัณฑิต วงศ์ศรี (2547) ศึกษาเครือข่ายความหมายของคำว่า ‘ออก’ ในภาษาไทย : การศึกษาตามแนววรรณศาสตร์ปริชาน ซึ่งผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า คำว่า “ออก” มีองค์ประกอบพื้นฐาน 3 ในลักษณะเช่นเดียวกันกับคำว่า “เข้า” แต่จะแตกต่างกันตรงการเคลื่อนที่ องค์ประกอบพื้นฐานของคำว่า “ออก” มี 3 ประการคือ สิ่งโคจร (Trajector) สิ่งอ้างอิง (Landmark) และเส้นทาง (Path) โดยสิ่งโคจรเคลื่อนที่ตามเส้นทางจากภายในสู่ภายนอกสิ่งอ้างอิง โดยองค์ประกอบพื้นฐานนี้จะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไปไม่ได้เพราะจะทำให้สูญเสียความเป็นเอกภาพของคำนั้นไป

กล่าวโดยสรุป มโนทัศน์เป็นความคิดที่เกิดขึ้นในใจ เกิดจากกระบวนการในการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ ซึ่งโดยธรรมชาติของมโนทัศน์จะมีลักษณะที่เป็นนามธรรม และมีความสัมพันธ์ระหว่างภาษา ความคิด และประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์

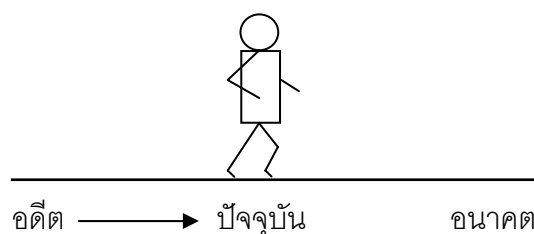
2.1.4 แผนภูมิภาพ

การศึกษาเกี่ยวกับแผนภูมิภาพ (Image-schemas หรือ Image-schemata) ไม่ได้จำกัดเฉพาะการศึกษาทางด้านภาษาศาสตร์เพียงเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงการศึกษาทดลองจากความเป็นจริงเกี่ยวกับจิตใจของมนุษย์ เช่น การศึกษาด้านภาษาศาสตร์จิตวิทยา (Psycholinguistics) จิตวิทยาปริชาน (Cognitive psychology) และจิตวิทยาพัฒนา (Developmental psychology) เพื่อที่จะเข้าใจถึงแนวคิดเกี่ยวกับแผนภูมิภาพได้ชัดเจนยิ่งขึ้น Gibbs & Colston (1995)

ภาพ (Image) กับ แผนภูมิภาพ (Image-schemas) มีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ภาพจะสามารถรับรู้ได้จากประสาทสัมผัส เช่น การมองเห็น (visual images) การได้ยิน (auditory images) การได้กลิ่น (olfactory images) เป็นต้น (Lakoff 1987 : 444) และภาพจะมีรายละเอียดของภาพตามโลกแห่งความเป็นจริง ส่วนแผนภูมิภาพนั้นจะมีลักษณะที่ไม่ได้กล่าวถึงรายละเอียดของภาพเหมือนกับภาพที่ปรากฏในโลกแห่งความเป็นจริง แต่แผนภูมิภาพจะปรากฏเป็นนามธรรมจากการแสดงการรับรู้ด้วยการเห็นภาพ และการสร้างรูปจากประสบการณ์ต่างๆ ซึ่งอาจเป็นประสบการณ์ร่างกาย ฯลฯ แผนภูมิภาพจะปรากฏในลักษณะของแผนภูมิ (Schematic) เช่น เป็นภาชนะ (Containers) เป็นเส้นทาง (Paths) เป็นการเชื่อมโยง (Links) เป็นแรงผลัก (Forces) และ เป็นความสมดุล (Balance) เป็นต้น

แผนภูมิภavnนำมมาใช้ในการศึกษาอุปลักษณได้ ดังการศึกษาของ Kövecses (2000) ซึ่งได้ศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณอารมณ์โกรธในภาษาต่างๆ เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น และภาษาอังกฤษเรียน พบว่าทุกภาษาที่กล่าวมานี้มีมโนทัศน์อารมณ์โกรธเป็นแรงดันในภาชนะ (THE ANGRY PERSON IS A PRESSURISED CONTAINER) ซึ่งแสดงให้เห่นถึงแผนภูมิภาพอารมณ์โกรธในลักษณะสากลเกี่ยวกับภาชนะและการบรรจุ Yu (1998) ได้ศึกษาอุปลักษณอารมณ์โกรธภาษาจีนพบว่า คนจีนมีมโนทัศน์อารมณ์โกรธเป็นแรงดันในภาชนะ นอกจากนี้ Yu ยังได้เปรียบเทียบกับอุปลักษณแสดงอารมณ์โกรธในภาษาอังกฤษซึ่งพบว่าผู้ใช้ภาษาอังกฤษมีแผนภูมิภาพอารมณ์โกรธเป็นภาชนะเช่นกัน แต่มีรายละเอียดที่แตกต่างกันเล็กน้อย กล่าวคือ ผู้ใช้ภาษาอังกฤษมองว่าอารมณ์โกรธเป็นของเหลวร้อนในภาชนะ (ANGER IS A HOT FLUID IN A CONTAINER) ส่วนคนจีนมองอารมณ์โกรธได้ 2 ลักษณะ คือ อารมณ์โกรธเป็นแรงดันแก๊สที่อยู่ภายในภาชนะ (ANGER IS PRESSURISED GAS (QI) A CONTAINER) และ อารมณ์โกรธเป็นไฟในร่างกาย (ANGER IS FIRE IN A BODILY ORGAN) สาเหตุที่ภาษาอังกฤษและภาษาจีนมีมโนทัศน์ที่แตกต่างกันแต่มีแผนภูมิภาพการบรรจุภาชนะที่เหมือนกัน Dirven (1999) ได้เสนอความคิดว่าสาเหตุหนึ่งมาจากมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาอังกฤษและผู้ใช้ภาษาจีนมีมโนทัศน์ที่แตกต่างกัน โดยผู้ใช้ภาษาจีนคิดว่าไฟเป็นสิ่งที่ออกมาจากอวัยวะร่างกาย เพราะฉะนั้นจึงทำให้มโนทัศน์อารมณ์โกรธของคนจีนที่เกี่ยวกับไฟจึงเป็นแผนภูมิภาพของการบรรจุในภาชนะ

แผนภูมิภาพจะมีองค์ประกอบที่ไม่ซับซ้อน กล่าวคือ แผนภูมิภาพจะไม่สามารถที่จะแยกองค์ประกอบใดองค์หนึ่งออกจากกันได้ หากองค์ประกอบไม่ครบจะทำให้สูญเสียความเป็นแผนภูมิภาพได้ ดังตัวอย่างประโยคแสดงการเคลื่อนที่คำว่า “COME” ในประโยคภาษาอังกฤษที่ว่า “I have COME all the way from the past.” มีแผนภูมิภาพดังนี้

ภาพที่ 5 แสดงแผนภูมิภาพการเดินทางของเวลา

ที่มา : Yu, The Contemporary Theory of Metaphor : a Perspective from Chinese (Amsterdam/Philadelphia : John Benjamins, 1998), 105.

จากตัวอย่างรูปประโยค “I have COME all the way from the past.” ประกอบไปด้วย องค์ประกอบที่เป็นแผนภูมิภาพคือ จุดเริ่มต้น การเคลื่อนที่ และพื้นที่

ดังนั้นแผนภูมิภาพจึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการเชื่อมโยงไปสู่มโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่สามารถสะท้อนออกมาจากรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์ โดยอาศัยความรู้ ประสบการณ์ และกระบวนการเรียนรู้ของแต่ละบุคคลร่วมด้วย

2.1.5 การสร้างรูป

Gibbs (2006 : 1) และ Strathern (2004 : 181) กล่าวว่า การสร้างรูป (Embodiment) เป็นความรู้ทางด้านปริชาณศาสตร์ที่อ้างถึงบทบาทตัวตนที่มาจากร่างกายของตนเองในการดำรงชีวิตประจำวัน และสถานการณ์ทางปริชาณ (Situational cognitive) นอกจากนี้ยังเป็นพื้นฐานสำคัญในการเชื่อมโยงการสร้างมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้อีกด้วย แนวคิดดังกล่าวนี้มาจาก Johnson (1987) ซึ่ง Johnson ได้พิสูจน์ความสัมพันธ์ทางความหมายกับเหตุผลตามแนวคิดปรัชญายุโรปคือการสร้างรูปจากแนวคิดที่เป็นวัตถุ (Objectivist Theories) ไปสู่แนวคิดที่ไม่เป็นวัตถุ (Nonobjectivist Theories) ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่าสาเหตุสำคัญมาจากการสร้างรูป (Embodiment) และ จินตนาการ (Imagination) กล่าวคือ การสร้างรูปเป็นการสร้างสิ่งที่เป็นวัตถุ ไปสู่จินตนาการคือสิ่งที่ไม่เป็นวัตถุ โดยการสร้างรูปนี้จะสัมพันธ์กับสิ่งที่มีอยู่จริงตามโลกแห่งความเป็นจริงซึ่งอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งของกับชื่อของสรรพสิ่ง (Neutral labeling) ซึ่งสิ่งดังกล่าวนี้นำมาช่วยในการลดความซับซ้อนทางภาษา

สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับการสร้างรูปก็คือ สามารถที่จะนำมาใช้ในการอธิบายรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปภาษาที่ไม่สามารถที่จะอธิบายได้ด้วยแผนภูมิภาพ เช่น อุณหภูมิตั้งต้น กล่าวคือ แผนภูมิภาพมักอธิบายวงความหมายที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ของวัตถุ แต่ไม่สามารถอธิบายวงความหมายที่เกี่ยวข้องกับอุณหภูมิได้ ซึ่งการสร้างรูปสามารถที่จะอธิบายได้ด้วยประสบการณ์ทางร่างกาย โดย Clausner & Croft (1999 : 22) กล่าวว่า วงความหมายอุณหภูมิไม่ได้เป็นแผนภูมิภาพ เนื่องจากไม่ใช่พื้นฐานทั้งหมดแต่การสร้างรูปเป็นส่วนหนึ่งของวงความหมายที่เป็นบ่อเกิดไปสู่วงความหมายอื่นๆ โดยการสร้างรูปจะอ้างถึงพื้นฐานของแผนภูมิภาพในลักษณะรูปธรรมที่มาจากประสบการณ์ทางร่างกาย ไม่ว่าจะเป็น การกิน หรือการวางเสื้อ หรือการเคลื่อนที่ภายในห้อง ประสบการณ์ทั้งหมดนี้ทำให้เห็นได้จากแผนภูมิภาพ “ภาษา”

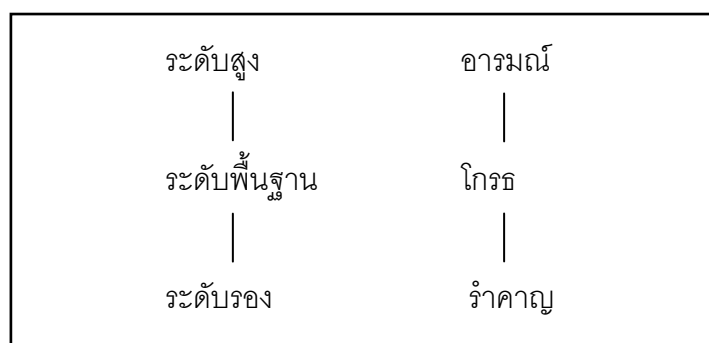
โดยทั่วไป วงความหมายเหล่านี้เช่น ความคิด ความตาย เวลา การนอนไม่หลับ และการมีชีวิต มักจะเป็นวงความหมายที่ไม่มีภาพจึงมีลักษณะที่เป็นนามธรรม ซึ่งวงความหมายที่เป็นนามธรรมจะถูกสร้างแทนด้วยอีกสิ่งหนึ่งที่มีเป็นรูปธรรม เรียกว่ารูปที่ถูกสร้างขึ้น (Embodied) ซึ่งโยงไปสู่ประสบการณ์ทางร่างกาย (Johnson 1987 : xxxvi) โดย Johnson (1987 : 29) และ Lakoff (1987 : 267) กล่าวว่าประสบการณ์ทางร่างกายเป็นพื้นฐานที่สำคัญในการสร้างมโนทัศน์ ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์จากการเคลื่อนไหวที่ ประสบการณ์จากการกระทำต่อวัตถุที่อยู่รอบตัวมนุษย์ รวมไปถึงประสบการณ์ในการรับรู้ต่างๆ ซึ่งประสบการณ์ต่างๆ เหล่านี้เมื่อเกิดขึ้นซ้ำบ่อยๆ จะกลายเป็นลักษณะองค์รวม (Gestalt) ซึ่งมีการจัดเรียงและเชื่อมโยงประสบการณ์เข้าด้วยกันจนเป็นโครงสร้างจินตนาการ และการเกิดซ้ำนี้จะเป็นโครงสร้างประสบการณ์ซึ่งเป็นแผนภูมิภาพที่อยู่ในระบบความคิด

2.2 คำแสดงอารมณ์และการจัดหมวดหมู่คำแสดงอารมณ์

2.2.1 อารมณ์พื้นฐาน

อารมณ์หมายถึง “ความรู้สึกทางใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้า” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1367) ดังนั้น อารมณ์พื้นฐาน หมายถึง ความรู้สึกทางใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้าซึ่งทุกภาษาและทุกสังคมมีเหมือนกัน

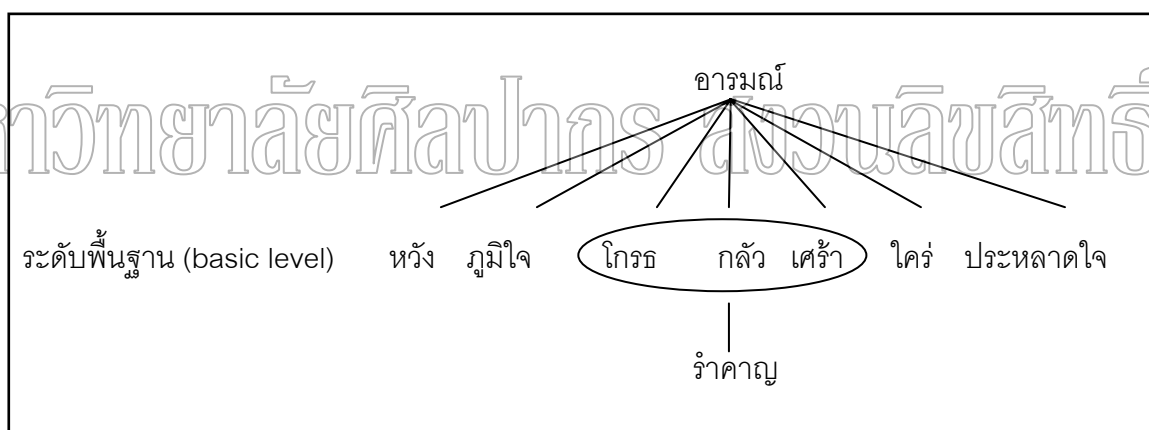
Fehr & Russell (1984); Shaver Schwartz, Kirson, และ O' Connor (1987) อ้างใน Kövecses (2000 : 3) ได้ใช้วิธีการหาอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ โดยการแบ่งระดับคำแสดงอารมณ์ (Emotion terms) ก่อน โดยพบว่าอารมณ์มนุษย์สามารถแบ่งออกได้ 3 ระดับ คือ ระดับสูง (Superordinate level) ระดับกลางหรือระดับพื้นฐาน (Middle (basic) level) และ ระดับรอง (Subordinate level) ดังนี้

แผนภูมิที่ 3 แสดงการแบ่งระดับอารมณ์ของมนุษย์

ที่มา : Kövecses, Metaphor and Emotion : Language, Culture, and Body in Human Feeling (Cambridge : Cambridge University Press, 2000), 3.

แผนภูมิที่ 3 จะเห็นได้ว่า “อารมณ์” จัดอยู่ใน ระดับสูง (Superordinate level) หากนำมาใช้ในการแบ่งจะมีความชัดเจนน้อย และหากนำเอาระดับรองมาใช้ในการแบ่งก็จะไม่ชัดเจนอีกเช่นกันเพราะถือว่าเป็นอารมณ์ย่อยเกินไป ดังนั้น สิ่งที่ดีที่สุดที่ควรนำมาใช้ในการจัดอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ควรอยู่ในระดับพื้นฐาน ซึ่ง Croft & Cruse (2004 : 84) ได้เห็นพ้องกับ Kövecses เช่นกันคือการแบ่งประเภทในระดับสูงจะมีความชัดเจนน้อยกว่าในระดับพื้นฐาน โดยระดับพื้นฐานคืออารมณ์โกรธสามารถแบ่งออกเป็นส่วนย่อยๆ เป็นรากาญได้ ดังนั้น การจัดคำแสดงอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์จึงนำเอาระดับพื้นฐานมาใช้ในการหาอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ ดังแผนภูมิที่ 4

แผนภูมิที่ 4 แสดงคำแสดงอารมณ์ต้นแบบและไม่ใช่ต้นแบบของการจัดประเภทมนทัศน์

ที่มา : Kövecses, Metaphor and Emotion : Language, Culture, and Body in Human Feeling (Cambridge : Cambridge University Press, 2000), 4.

จากแผนภูมิที่ 4 แสดงการจัดประเภทอารมณ์ระดับของอารมณ์โดยใช้ทฤษฎีต้นแบบมาช่วยในการจัดประเภทซึ่งอารมณ์ที่อยู่ในเครื่องหมายวงรีเป็นตัวแทนที่ดีที่สุดหรือเป็นต้นแบบของกลุ่มคำแสดงอารมณ์ คือ อารมณ์โกรธ อารมณ์กลัว และอารมณ์เศร้า ส่วนอารมณ์ หวัง ภูมิใจ ใคร่ และประหลาดใจ เป็นตัวแทนที่ไม่ดีในการจัดคำแสดงอารมณ์เพราะไม่พบทุกภาษา และไม่ได้จัดอยู่ในอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์

นอกจากนี้ Kövecses (2000 : 4) ได้สรุปผลการศึกษาของอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์จากการศึกษาข้ามวัฒนธรรมของภาษาต่างๆ 11 ภาษา จากผลงานการศึกษาของ Fehr and Russell (1984) Frijda, Markan, Sato & Wiers (1995) พบว่าอารมณ์พื้นฐานของมนุษย์ ได้แก่ อารมณ์สุข อารมณ์เศร้า อารมณ์โกรธ อารมณ์กลัว และอารมณ์รัก

จากการศึกษาดังกล่าวนี้นี้ สามารถกล่าวได้ว่าอารมณ์พื้นฐานทั้ง 5 อารมณ์ สามารถที่จะเกิดได้กับทุกๆ ชนชาติ ทุกๆ ภาษา ซึ่งในสังคมไทยก็เป็นสังคมหนึ่งที่ปรากฏคำแสดงอารมณ์พื้นฐานดังที่กล่าวมาแล้วนี้ด้วย

2.2.2 การจัดกลุ่มทางความหมายของคำแสดงอารมณ์

การจัดกลุ่มทางความหมายของคำแสดงอารมณ์มีวิธีการจัดกลุ่มที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยได้ยกตัวอย่างมา 3 วิธีด้วยกัน ได้แก่ 1) การกำหนดสถานการณ์ต้นแบบและปฏิริยาต้นแบบ 2) การกำหนดตามวงความหมาย 3) การจัดโดยอาศัยคลังข้อมูล มีรายละเอียดดังนี้

1) การกำหนดสถานการณ์ต้นแบบและปฏิริยาต้นแบบ

Wierzbicka (1996 : 161) ได้กำหนดสถานการณ์ต้นแบบและปฏิริยาต้นแบบซึ่งเป็นวิธีการคัดเลือกคำโดยการจัดกลุ่มของคำแสดงอารมณ์ ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างสถานการณ์ต้นแบบและปฏิริยาต้นแบบของคำแสดงอารมณ์คือคำว่า “Envy” ซึ่งหมายถึง อิจฉา ดังนี้

“X feels envy =

Sometime a person thinks something like this :

something good happened to this other person

it didn't happen to me

I want things like this to happen to me

Because of this, this person feels something bad

X feels something like this”

Wierzbicka (1996 : 161)

จากตัวอย่างที่กล่าวมานี้ไม่ได้เป็นนิยามความหมายของ Envy แต่เป็นสถานการณ์ต้นแบบและปฏิกริยาต้นแบบซึ่งสามารถที่จะโยงความสัมพันธ์ของคำที่จัดอยู่ในหมวดหมู่ของ Envy ได้ ไม่ว่าจะเป็นคำว่า “Envy” “Jealousy” “Hatred” “Contempt” “Pity” “Admiration” และคำอื่นๆ เป็นต้น

นอกจากนี้ Wierzbicka (1992) ได้ให้แนวทางเกี่ยวกับความหมายของอารมณ์โกรธในภาษาอังกฤษไว้อย่างน่าสนใจ ดังนี้

X thinks something like this :

This person (Y) did something bad

I don't want this

I would want to do something bad to this person

Because of this, X feels something bad

Because of this, X want to do something

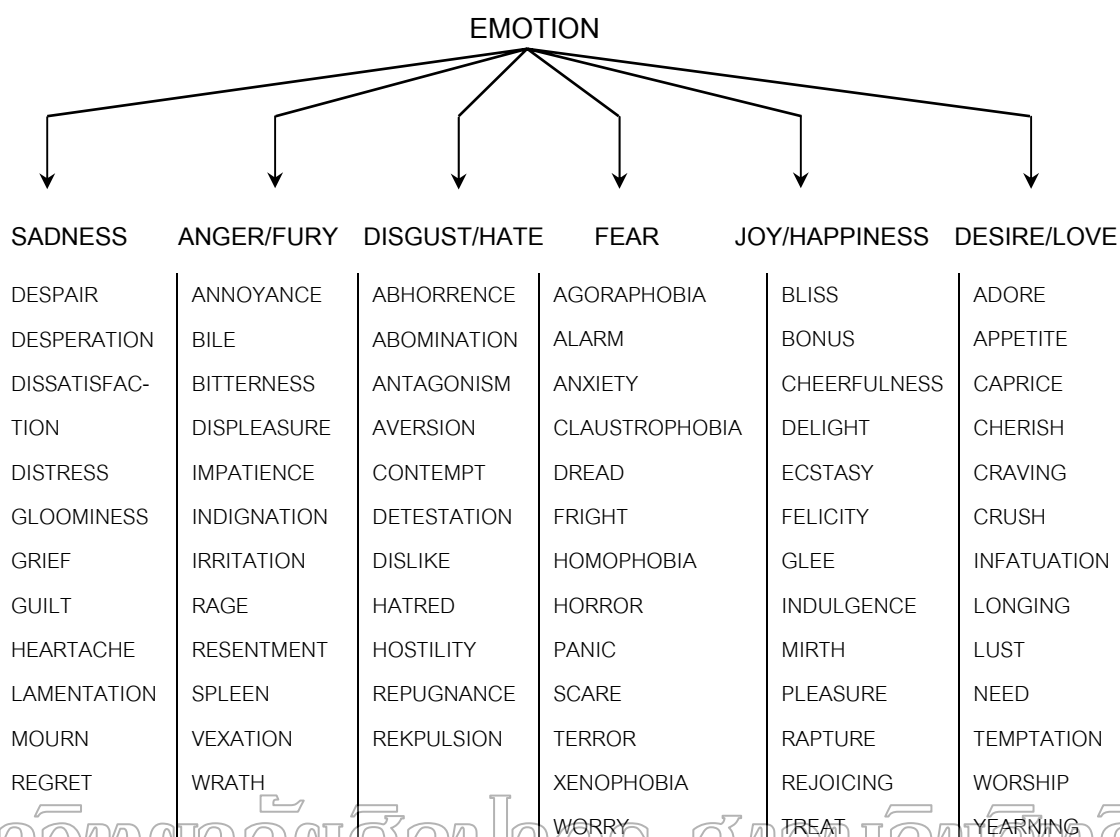
Wierzbicka (1992 : 147)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากสถานการณ์ต้นแบบอารมณ์โกรธข้างต้น Wierzbicka ได้อ้างถึงความเป็นสากลทางความหมายด้วยการนำเอาสถานการณ์ต้นแบบและปฏิกริยาต้นแบบมาใช้ในการคัดเลือกคำแสดงอารมณ์ กล่าวคือสถานการณ์ต้นแบบและปฏิกริยาต้นแบบจะมีลักษณะกลางๆ สามารถที่จะใช้ได้กับทุกๆ ภาษาทั่วโลก โดย Wierzbicka อ้างว่าการพิจารณาความหมายจากคำแสดงอารมณ์โกรธเพียงอย่างเดียวนั้นไม่เพียงพอต่อการคัดเลือกคำแสดงอารมณ์โกรธแต่จะต้องดูสถานการณ์ของอารมณ์โกรธร่วมด้วย

2) การกำหนดตามวงความหมาย

Sandström (2006) ได้จัดกลุ่มคำแสดงอารมณ์ต่างๆ ตามวงความหมายของคำแสดงอารมณ์เศร้า อารมณ์โกรธ อารมณ์เกลียด อารมณ์กลัว อารมณ์สุข และอารมณ์รัก ซึ่งคำแสดงอารมณ์เหล่านี้สามารถจัดกลุ่มทางความหมายได้ดังแผนภูมิที่ 5

แผนภูมิที่ 5 แสดงการจัดกลุ่มคำแสดงอารมณ์ตามวงความหมาย

ที่มา : Sandström, When Motion Becomes Emotion : A Study of Emotion Metaphor

Derived from Motion Verbs (Department of Languages and Culture Luleå University of Technology, 2006), 13.

จากแผนภูมิที่ 5 แสดงการจัดกลุ่มคำแสดงอารมณ์ตามวงความหมาย ซึ่งจะเห็นได้ว่า คำแสดงอารมณ์ในภาษาอังกฤษมีความหลากหลาย และสามารถจัดกลุ่มให้อยู่ในหมวดหมู่เดียวกันได้

3) การจัดโดยอาศัยคลังข้อมูล

การศึกษาการจัดคำแสดงอารมณ์ในภาษาอังกฤษของ Johnson – Laird & Oatley (1989) ได้จัดคำแสดงอารมณ์ โดยอาศัยการพิจารณาจากคลังข้อมูล (Corpus) ซึ่งผลที่ได้พบว่า รูปภาษาแสดงอารมณ์มีจำนวนทั้งสิ้น 590 คำ นอกจากนี้ Wierzbicka อ้างใน Ungerer &

Schmid (1999 : 138) ได้วิเคราะห์รูปภาษาแสดงอารมณ์กล่าวว่า รูปภาษาแสดงอารมณ์ก็มีคำที่จัดอยู่ในกลุ่มทางความหมาย ดังนี้

Fear / Afraid

Scared, fright, frightened, terrified, petrified, horrified, dread, alarmed, panic, anguish, anxiety, worried, concerned, apprehension, shame embarrassment

Wierzbicka (อ้างใน Ungerer & Schmid 1999 : 138)

ภาษาไทยได้มีคณะผู้ดำเนินการวิจัยและพัฒนาโครงการพัฒนาระบบช่วยแปลภาษาอังกฤษเป็นภาษาไทยด้วยคอมพิวเตอร์ ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ได้จัดทำหนังสือที่ชื่อว่า “อรรถนิธาน THAI THESAURUS” ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ได้รวบรวมรูปภาษาที่มีความหมายของคำ

ในลักษณะเช่นเดียวกันกับการศึกษาที่กล่าวไว้ข้างต้น ดังตัวอย่าง คำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยมีดังนี้

โกรธ 1 (น.) ความโกรธ ความโมโหร้าย ความโมโหโทโส ความไม่พอใจ ความเดือดดาล การบันดาลโทสะ ความแค้นเคือง ความโกรธเคือง โทสะ ความขุ่นเคือง

โกรธ 2 (ก.) อารมณ์เสีย ทำหน้าบึ้ง ซึ่งตา บึ้ง บึ้งตึง กริ้ว [ร] ซึ่งโกรธ ฟันเสีย ทำหน้าหงิก [พ] โมโห อารมณ์ไม่ดี ทำหน้าบึ้งตึง ถมึงทิ้ง ทำหน้าบอญญไม่รับ [สำ] ทำหน้าอ ห้วยเสีย [พ] พุดบึ้ง ทำหน้าหงิกหน้าอ [พ] โกรธา [เฉพาะ] เสียอารมณ์ บั่นปึง โมโหโทโส โกรธกริ้ว พิโรธ [ร] ลมเสีย [พ] ทำหน้าม้วย ทำตาเขียว [พ]

โกรธ 3 (ก.) คุมแค้น เว่าร้อน โกรธเป็นพื้นเป็นไฟ (สำ) รุ่มร้อน คุกรุ่น ร้อนรุ่ม กริ้ว [ร] เดือด บั่นป่วน แค้น จุน [พ] บั่น [พ] พลุ่พลุ่ล่าน เดือดดาล ขุ่นเคือง เคือง เป็นเดือดเป็นแค้น เดือดแค้น

โกรธ 4 (ก.) เกรี้ยวกราด จุนเฉียว กราดเกรี้ยว เกิดโทสะ อารมณ์ปะทุ โกรธหัวฟัด หัวเหวียง โมโหร้าย ออกฤทธิ์ออกเดช [พ] ออกฤทธิ์ พิโรธ [ร] โมโหโกรธา โกรธา [ฉ] บันดาลโทสะ พาลรีพาลขวาง [พ] โกรธเกรี้ยว ระเบิด (อารมณ์) โกรธเป็นพื้นเป็นไฟ [พ] โมโหโทโส [พ] เลือดขึ้นหน้า [สำ]

โกรธ 5 (ก.) อารมณ์ไม่ดี ชุ่นซ้องหมองใจ ชุ่นเคื่องใจ เคื่อง บ่จอย [พ] โมโห
ชุ่นเฉียว อารมณ์เสีย เดือดดาล ชุ่น หัวเสีย

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ (2535 : 65)

วิธีการจัดกลุ่มทางความหมายของคำแสดงอารมณ์ที่ได้ยกตัวอย่างมาทั้ง 3 วิธีนี้ จะเห็นได้ว่าการยึดแนวทางการศึกษาที่ต่างกัน กล่าวคือ วิธีแรกจะมุ่งเน้นที่สถานการณ์มากกว่าภาษา วิธีที่สองและสามจะมุ่งเน้นในตัวภาษามากกว่าสถานการณ์ ดังนั้น การคัดเลือกคำแสดงอารมณ์โกรธในงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยจึงได้ประมวลความรู้ทั้ง 3 วิธีเข้าด้วยกัน โดยผู้วิจัยจะใช้การพิจารณาจากคุณสมบัติที่เป็นต้นแบบของคำแสดงอารมณ์โกรธ โดยหาคุณสมบัติตัวแทนที่ดีที่สุด โดยยึดหลักคุณสมบัติที่เป็นเงื่อนไขที่จำเป็นต้องมีซึ่งขาดไม่ได้ เพื่อนำมาใช้ในการอธิบายและจัดสิ่งต่างๆ ให้เป็นกลุ่ม

การวิเคราะห์การเลือกคำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย ผู้วิจัยจะเสนอการวิเคราะห์ไว้ในบทที่ 3 ในหัวข้อ “คำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย”

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวนลิขสิทธิ์

2.3 อุปลักษณะกับการศึกษาตามแนวทฤษฎีต่างๆ

การศึกษาอุปลักษณะตามแนวทฤษฎีต่างๆ ผู้วิจัยได้ใช้แนวทางการแบ่งของ ชัชวดี ศรลัมพ์ (2548) ซึ่งแบ่งแนวทางการศึกษาอุปลักษณะไว้ 2 แนวทางใหญ่ๆ ได้แก่ อุปลักษณะตามแนวทฤษฎีภาษาและภาษาศาสตร์แนวเดิม (Traditional Theory) และ อุปลักษณะตามแนวทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน (Cognitive Linguistics Theory) มีรายละเอียดดังนี้

2.3.1 อุปลักษณะตามแนวทฤษฎีภาษาและภาษาศาสตร์แนวเดิม

แนวทางการศึกษาอุปลักษณะตามแนวทฤษฎีภาษาและภาษาศาสตร์แนวเดิมมุ่งความสนใจไปที่การแสดงอรรถริยาพทางภาษาของกวีเป็นสำคัญ โดยมุ่งเน้นโครงสร้างคำเชื่อมของภาษา ซึ่งการศึกษาอุปลักษณะดังกล่าวนี้เป็นเรื่องของการแทนที่กับการเปรียบเทียบ โดยมีแนวความคิดสำคัญว่า อุปลักษณะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาษาที่นำมาเปรียบเทียบกับความหมายที่ต้องการเปรียบเทียบ

Ullmann (1962) ได้เสนอความเห็นเกี่ยวกับอุปลักษณ์ว่าเป็นการขยายความหมายของคำออกไปจากความหมายตรง โดยการพิจารณาว่ารูปภาษาใดเป็นอุปลักษณ์หรือไม่นั้นจะพิจารณาจากการปรากฏร่วมกันของคำแสดงการเปรียบเทียบกับรูปภาษาที่นำมาใช้เปรียบเทียบ โดย Ullmann (1962 : 212 – 218) ได้แบ่งโครงสร้างของอุปลักษณ์ออกเป็น 2 ส่วน คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (Tenor) และ แบบเปรียบ (Vehicle) กล่าวคือ สิ่งที่ถูกเปรียบ หมายถึง ความคิดที่ต้องการนำเสนอหรือเนื้อหาที่นำมาเปรียบเทียบ ส่วนแบบเปรียบ หมายถึง รูปภาษาที่ใช้เปรียบเทียบเพื่อสื่อให้เห็นถึงความคิดที่นำเสนอ

ชุมสาย สุวรรณชมภู (2548) กล่าวว่าอุปลักษณ์เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาภาษาภาพพจน์ ดังนี้

ภาพพจน์ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Figure of speech คือถ้อยคำที่ทำให้เกิดภาพในใจ โดยใช้กลวิธีหรือชั้นเชิงในการเรียบเรียงถ้อยคำให้มีพลังที่จะสัมผัสอารมณ์ของผู้อ่านจนเกิดความประทับใจ เกิดความเข้าใจลึกซึ้ง และเกิดอารมณ์สะเทือนใจมากกว่าถ้อยคำที่กล่าวตรงไปตรงมา

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนงานวิจัย

วิภา กงกะนันทน์ (2537 : 20 - 23) ชุมสาย สุวรรณชมภู (2548 : 53 – 56) กล่าวถึงการศึกษาภาษาภาพพจน์หรือโวหารต่างๆ สามารถแบ่งแนวการศึกษาได้หลายประเภท สามารถสรุปได้ดังนี้

1) อุปลักษณ์ / สมณัย (Metaphor) หมายถึง การเปรียบเทียบด้วยการกล่าวถึงสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่ง โดยใช้คำว่า “เป็น คือ” บางตำรารวมเอาคำว่า “เท่า เสมอ” ไว้ด้วย มาใช้ในการเปรียบเทียบ เช่น ถนนและเป็นสังขยา รักเธอเท่าลมหายใจ ปัญญาคือดาบผู้ตัดสิน แสงสว่างเสมอด้วยปัญญาไม่มี เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบอุปลักษณ์อีกประเภทหนึ่งที่นิยมใช้กันมากในวรรณคดีและสำนวนไทยคือ อุปลักษณ์โดยนัย (Implicit Metaphor) ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบคล้ายอุปลักษณ์ แต่ต่างกันตรงที่อุปลักษณ์โดยนัยจะไม่ปรากฏคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ “เป็น คือ เท่า เสมอ” อยู่ในข้อความ โดยยกมาแต่สิ่งที่นำไปเปรียบเทียบให้ผู้อ่านตีความเอาเองว่าสิ่งที่นำไปเปรียบนั้นคืออะไร โดยสังเกตจากเนื้อความในบริบท เช่น เขาไม่ยอมทำงานอะไรเลย รอให้ราชรถมาเกยหรืออย่างไร คำว่า ราชรถมาเกย หมายถึง โชคดีมาถึงเข้าเอง โชคดีมาถึงโดยไม่รู้ตัว ประสบโชคดีต่างๆ ที่ไม่ได้ชวนขวายหรือไม่ได้ทำอะไรเลย ซึ่งความเป็นมาของราชรถมาเกยนั้นมา

จากราชนิพนธ์โบราณ เมื่อพระเจ้าแผ่นดินสวรรคตไม่มีผู้รับราชสมบัติ เสนาอำมาตย์ก็พร้อมกันเอาราชรถมาเสี้ยงให้ราชรถแล่นไป ราชรถไปหยุดที่บุคคลผู้ใดก็เชิญผู้นั้นมาครองราชย์สมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดินสืบไป โดยถือว่าผู้นั้นเป็นผู้มีบุญบารมีสมควรที่จะได้เป็นกษัตริย์ต่อไป เรื่องเล่าเกี่ยวกับราชรถมาเกษมีหลายสำนวน ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างจากสำนวนเขมรและจากสำนวนพงศาวดารเหนือซึ่งคัดมาจาก สง่า กาญจนาคพันธุ์ (2539 : 476) มาเป็นตัวอย่างพอสังเขป ดังนี้

1. พงศาวดารเขมรโบราณมีเรื่องหนึ่งว่าตาเคเหเก็บกุมารมาเลี้ยงไว้ “ฝ่ายพระมหากษัตริย์ทรงประชวรหนักถึงแก่พิราลัย เสนาพฤตามาตย์ราชบุโรหิต ก็ประชุมพร้อมกันให้หาโหรทำนายดูก็รู้ว่าผู้มีบุญนั้นยังอยู่ จึงปรึกษากันเสี้ยงราชรถไป ราชรถก็ตรงไปยังฝั่งแม่น้ำก็หยุดอยู่ ฝ่ายอำมาตย์ราชบุโรหิต ซึ่งตามราชรถไปนั้นก็ชวนกันเอาราชรถนั้นข้ามแม่น้ำไปถึงปากข้างโน้น ราชรถตรงไปถึงที่ใกล้พระกุมาร เสนาอำมาตย์ราชบุโรหิตเห็นพระราชกุมารต้องด้วยลักษณะควรจะเป็นพระมหากษัตริย์ครอบครองราชย์สมบัติ...ก็ให้ประโคมดุริยางค์ดนตรีขึ้นพร้อมกันเชิญเสด็จพระกุมารขึ้นทรงราชรถ แห่แหนไปสู่ยังพระนครจัดมหรพรมเพ็ญเป็นสมมติกษัตริย์ ทรงพระนาม พระเจ้าปักษีจำกรง” ตามศิลาจารึกของเขมร พระเจ้าปักษีจำกรงนี้ คือ พระเจ้าไชยวรมันที่ 4 ทรงราชย์เมื่อ พ.ศ. 1471 ถึง พ.ศ. 1484 ตามพงศาวดารเขมรต่อไปก็มีอีก กษัตริย์สืบวงศ์จากพระเจ้าปักษีจำกรงองค์หนึ่ง เสด็จไปขโมยแดงเขากิน เจ้าของฟุ้งด้วยหอกสวรรคต ไม่มีผู้รับราชสมบัติ เสนาอำมาตย์เสี้ยงราชรถราชรถตรงไปหยุดที่เจ้าของไร่แดงที่ฟุ้งหอกถูกพระเจ้าแผ่นดินก็เชิญเจ้าของแดงนั้นมาให้ครอบครองราชสมบัติให้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน มีพระนามว่า พระเจ้าแดงหวาน

2. ในพงศาวดารเหนือมีเรื่องเสี้ยงเรือเอกไชยไปหยุดที่เด็กเลี้ยงจั่วเลยเชิญเด็กเลี้ยงจั่วนั้นมาเป็นพระเจ้าแผ่นดิน คือพระเจ้าสายน้ำผึ้ง ที่ไปได้นางสร้อยดอกหมากพระราชธิดาพระเจ้ากรุงจีน แล้วมาทำกระบิดกระบวนกลั่นใจตาย จนได้สร้างวัด พญางิ้วคือพระนางเชิง ที่กรุงเก่า

สง่า กาญจนาคพันธุ์ (2539 : 476)

จะเห็นได้ว่าอุปลักษณ์โดยนัยนอกจากจะอาศัยการตีความจากบริบทแล้ว ผู้อ่านหรือผู้ฟังจะต้องมีความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของคำหรือสำนวนนั้นด้วย จึงจะเข้าใจอุปลักษณ์โดยนัยได้อย่างแท้จริง

2) อุปมา / อุปนัย (Simile) หมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งหนึ่งเหมือนกับสิ่งหนึ่งโดยธรรมชาติและมีสภาพที่แตกต่างกัน แต่มีลักษณะเด่นร่วมกัน โดยใช้คำว่า “เหมือน คล้าย ดุจ ดูราว กล ประหนึ่ง เพียง ดัง ราวกับ เฉก ปาน” ฯลฯ เช่น คุณเอกแก่เป็นคนยุติธรรมเหมือนเปาป่นจิ้น เพลงนี้ไพเราะราวกับเพลงสวรรค์ หวานปานน้ำผึ้งเดือนห้า เป็นต้น

3) สัญลักษณ์ (Symbol) หมายถึง การเปรียบเทียบที่เรียกสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยใช้คำอื่นแทน คำที่ใช้เรียกนั้นเกิดจากการเปรียบและตีความ ซึ่งใช้กันมานานจนเป็นที่เข้าใจโดยทั่วไป เช่น สิ่งโต หรือ สิ่งหี หมายถึง ผู้มีอำนาจ ตราชู หมายถึง ความยุติธรรม สีขาว หมายถึง ความบริสุทธิ์ และ ดอกกุหลาบสีแดง หมายถึง ความรัก เป็นต้น

4) นามนัย (Metonymy) หมายถึง การกล่าวถึงสิ่งหนึ่งแต่ให้มีความหมายเป็นอย่างอื่นหรือการใช้คำหรือวลีที่บ่งลักษณะหรือคุณสมบัติของสิ่งหนึ่งสิ่งใดมาแสดงความหมายแทนสิ่งนั้น เช่น ฉันทนา หมายถึง สวรรค์ มงกุฎ หมายถึง กษัตริย์ มือขวา หมายถึง คนสนิทที่ไว้วางใจ ดาราจอกแก้ว หมายถึง ดาราทางโทรทัศน์ ดาราจอเงิน หมายถึง ดาราภาพยนตร์ เป็นต้น การใช้นามนัยอีกลักษณะหนึ่ง คือการกล่าวถึงชื่อของสถานที่แต่หมายถึงคน เช่น ไม่มีคำตอบจาก ทับแก้ว คำว่า ทับแก้ว หมายถึง อาจารย์และนักศึกษาของมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ เป็นต้น นอกจากนั้นยังมีการใช้นามนัยอีกลักษณะหนึ่งที่กล่าวถึงชื่อคนแต่หมายถึงผลงานของเขา เช่น ฉันชอบมัยันต์มากกว่าบุษยมาส หมายถึง ฉันชอบอ่านนวนิยายของมัยันต์มากกว่านวนิยายของบุษยมาส เป็นต้น

5) อติพจน์ (Hyperbole) หมายถึง การกล่าวเกินจริงเพื่อเน้นความรู้สึก มิใช่เพื่อหลอกลวง ซึ่งเป็นความรู้สึกหรือความคิดของผู้กล่าวที่ต้องการย้ำความหมายให้ผู้ฟังรู้สึกว่ามันจริงจัง เช่น ฉันหิวไส้จะขาดแล้วนะ, ชาติหน้าตอนบ่ายๆ จึงจะได้พบคุณเช่นนี้อีก, ฉันรอคุณตั้งโกฏิปีแล้ว เป็นต้น

6) บุคลาธิษฐาน / บุคคลวัต (Personification) หมายถึง สมมติให้สิ่งที่ไม่มีชีวิต ไม่มีความคิด สิ่งที่เป็นนามธรรมหรือสัตว์ หรือสรรพสิ่งทั้งหลายที่ไม่ใช่มนุษย์ให้มีสติปัญญา อารมณ์ หรือแสดงออกปฏิกิริยาต่างๆ ราวกับเป็นมนุษย์ เช่น เห็นไอ้ก้านยาวคนนั้นไหม ดูไปรษณีย์หันมาถาม... เสไฟฟ้าพูดถึงชายหนุ่มผู้เป็นทนายาคโคตรเศรษฐี, ทะเลไม่เคยหลับในหล เธอตอบได้ไหม ไฉนจึงตื่น เป็นต้น

7) ปฏิทรรศน์ / ปฏิภาคพจน์ (Paradox) หมายถึง ข้อความที่มีความหมายขัดกันมา กล่าวเปรียบเทียบเพื่อให้เกิดความชัดเจน โดยผู้ใช้ภาษาจะจงใจหรือไม่ก็ตาม เป็นข้อความที่กล่าวถึงสิ่งที่แปลกแต่จริงหรือไม่น่าเป็นไปได้แต่เป็นไปได้ เช่น “ดิฉันเป็นคนที่แอนตี้การพูดภาษาไทยปนฝรั่ง, คุณโทแกเป็นเศรษฐีอนาถา, เป็นความมืดที่แว้งว้างสว่างไสว, ใต้ฟ้าใจบุญของเมียเอ๋ย แปดคำพ่อเคยเจียดคอไก่ เป็นต้น

8) ปฏิพจน์ / ปฏิวาทะ (Oxymoron) หมายถึง การใช้คำที่ผสมขึ้นด้วยการนำคำที่มีความหมายตรงข้ามหรือค้านกันมารวมกันเพื่อให้เกิดคำที่มีความหมายใหม่หรือมีความหมายที่ให้ความรู้สึกขัดแย้งหรือเพิ่มน้ำหนักให้แก่ความหมายของคำแรก เช่น น้อยมาก ไศศกริมร้อน ไฟเย็น ชัยชนะของผู้แพ้ เป็นต้น

9) คำถามเชิงวาทศิลป์ / ปฏิพจน์ (Rhetorical question) หมายถึง ศิลปะของการใช้คำถามคือ เป็นคำถามที่มีได้ห้วงคำตอบ ผู้ถามมีเจตนาจะมีคำตอบ คำตอบนั้นก็มักจะเป็นคำตอบปฏิเสธ แม้ผู้ที่นิยมใช้โวหารประเภทนี้คือ นักการเมือง แต่คนทั่วไป กวีและนักประพันธ์ก็ใช้ด้วยเหมือนกัน เช่น

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์
“เห็นแก้วแวววับที่จับจิต
เมื่อไม่เอื้อมจะได้อย่างไร
ใยไม่คิดอาวเอื้อมให้ถึงที่
อันมณีฤาจะลอดไปถึงมือ”

(ท้าวแสนปม อ้างใน ชุมสาย สุวรรณทรม : 55)

10) การเลียนเสียงธรรมชาติ (Onomatopoeia) หมายถึง การใช้คำที่เลียนเสียงธรรมชาติ เช่น เสียงดนตรี เสียงร้องของสัตว์ หรือเลียนเสียงกิริยาอาการต่างๆ ของมนุษย์ เช่น เสียงระฆังดังหังหังแว้งแว้งแว้งแว้ง เป็นต้น

11) สมพจน์ (Synecdoche) หมายถึง การกล่าวถึงส่วนย่อยของสิ่งใดสิ่งหนึ่งแต่ต้องการให้มีความหมายถึงส่วนเต็มหรือทั้งหมด เช่น เขากินหมาก คำว่า หมาก รวมถึง พลุ ปูน และมีส่วนผสมอื่นๆ รวมอยู่ด้วย ไม่ใช่กินหมากเพียงอย่างเดียว, ในหมู่บ้านนี้ทุกหลังคาเรือนมีแต่คนแก่ คำว่า หลังคาเรือน หมายถึง บ้านทั้งหลังมิใช่แต่หลังคาบ้าน เป็นต้น

12) ปฏิรูปพจน์ / การกล่าวอ้างถึง (Allusion) หมายถึง การใช้ข้อความที่ดัดแปลงมาจากข้อความอันเป็นที่รู้จักกันดีอยู่แล้ว เช่น วาตะของนักปราชญ์ รัฐบุรุษ กวี หรือสุภาพบุรุษ คำพังเพย หรือผลงานของผู้อื่น เช่น “ในเมืองพิสดาระ ในน้ำไม่มีปลา ในนามีสนามกอล์ฟ ใครใคร่ค้าช้างค้า ค้าม้าค้า ค้าเฮโรอินค้า ค้าคนค้า” จากตัวอย่างเป็นการกล่าวอ้างถึงหลักศิลาจารึกหลักที่

หนึ่งของพ่อขุนรามคำแหง หรือ “อย่าถามว่ามหาวิทยาลัยจะให้อะไรกับท่าน แต่จงถามว่าท่านจะให้อะไรกับมหาวิทยาลัย” เป็นการกล่าวอ้างถึงสุนทรพจน์ประธานาธิบดีสหรัฐอเมริกาที่ว่า “อย่าถามว่าสหรัฐฯจะให้อะไรกับท่าน แต่จงถามว่าท่านจะให้อะไรแก่สหรัฐฯ” เป็นต้น

13) อาวัตพากย์ (Synesthesia) หมายถึง การใช้คำแทนผลของสัมผัสที่ผิดไปจากธรรมดา เช่น รสเป็นผลของสัมผัสด้วยกลิ่น กลิ่นเป็นผลของการสัมผัสจากจมูก การใช้โวหารแบบนี้จะใช้ข้อความ เช่น “รสของความสุข” โดยปรกติความสุขเป็นผลของสัมผัสด้วยใจ ซึ่งคำเหล่านี้พบมาก เช่น คำหวาน ปากหวาน เส้นหวาน เสียงหวาน คนหัวแหลม สีอ่อนโยน เสียงเขียว กลิ่นสะอาด คำคม นิสัยเปรี้ยว กินใจ เป็นต้น

14) อุทาหรณ์ (Analogy) หมายถึง วิธีการเปรียบเทียบเรื่องราว เหตุการณ์หรือความคิดสองอย่างที่ไม่จำเป็นต้องเปรียบเทียบกันว่าคล้ายกัน โดยการยกข้อความที่เชื่อว่าง่ายแก่การเข้าใจเปรียบเทียบกับสิ่งที่ผู้เขียนหรือผู้พูดต้องการจะอธิบาย ดูคล้ายวิธีใช้อุปมา ความแตกต่างอยู่ที่ว่าอุปมาเป็นการเปรียบเทียบด้วยคำขณะที่อุทาหรณ์เป็นการเปรียบเทียบข้อความ คำที่ใช้ในการเปรียบเทียบวิธีนี้ที่คุ้นเคยคือคำว่า “อุปมา” กับ “อุปไมย” ซึ่งมักใช้คู่กัน เช่น

อันว่านายช่างผู้เชี่ยวชาญ ก่อสร้างปราสาทมหิพารย้อมเพิ่มรูปศิลปจำหลักไว้
ในที่สมควรตามทำนอง มิใช่จะใช้เป็นเครื่องประดับเท่านั้น แต่ยังใช้ประโยชน์
รองรับหรือค้ำจุนที่บางแห่งนั้นไว้ด้วย ความข้อนี้อุปมาฉันใด พระศาสดาในบาง
คราวย่อมทรงชักเอาเรื่องเปรียบเทียบเป็นภาษิตที่น่าฟังและสมด้วยกาลสมัยขึ้น
แสดง ก็อุปไมยฉันเดียวกัน”

(กามนิต อ้างใน ชุมสาย สุวรรณขมภู 2548 :156)

กล่าวโดยสรุป การศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวทฤษฎีภาษาและภาษาศาสตร์แนวเดิมจะมุ่งความสนใจไปที่สุนทรียภาพทางภาษาและชั้นเชิงในการประพันธ์ของกวีเป็นสำคัญ โดยจะกล่าวถึงอุปลักษณ์ในแง่มุมมองของภาษาภาพพจน์ อุปลักษณ์ตามแนวทฤษฎีภาษาและภาษาศาสตร์แนวเดิมสามารถสรุปแนวคิดออกเป็น 2 กลุ่ม คือ แนวคิดของ Ullmann (1962) และแนวคิดของวิภา กงกะนันท์ (2537) ชุมสาย สุวรรณขมภู (2548) กล่าวคือ อุปลักษณ์ตามแนวคิดของ Ullmann ได้รวมเอา อุปลักษณ์ (Metaphor) และ อุปมา (Simile) เข้าด้วยกัน และเรียกภูภาษานี้ว่า อุปลักษณ์ หรือ “Metaphor” ซึ่ง Ullmann (1962) กล่าวถึง “อุปลักษณ์” หมายถึง ข้อความที่แสดงการเปรียบเทียบของสองสิ่งที่มีคุณสมบัติหรือลักษณะที่เหมือนและต่างกัน ส่วนแนวคิดของ

วิภา กงกะนันทน์ (2537) ชุมสาย สุวรรณชมภู (2548) จะแยกระหว่างอุปลักษณ์ (Metaphor) กับ อุปมา (Simile) ออกจากกันโดยเด็ดขาด ซึ่งพิจารณาจากการปรากฏคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบคือ อุปมาจะปรากฏคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ “เหมือน คล้าย ดุจ ดูราว กล ประหนึ่ง เพียง ดัง ราวกับ เฉก ปาน ฯลฯ” ส่วน อุปลักษณ์จะปรากฏคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบ “เป็น คือ เท่า เสมอ” เป็นต้น

2.3.2 อุปลักษณ์ตามแนวทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน

นอกจากการศึกษาอุปลักษณ์ตามแนวทฤษฎีภาษาและภาษาศาสตร์แนวเดิมแล้ว ปัจจุบันมีการขยายความหมายของการศึกษาอุปลักษณ์ใหม่ โดยกลุ่มนักภาษาศาสตร์ปริชานคือ Lakoff & Johnson (1980) โดยเรียกการศึกษาอุปลักษณ์ในลักษณะนี้ว่า “อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์” โดยไม่ได้พิจารณาโครงสร้างของรูปภาษาเป็นหลัก แต่จะสนใจระบบความคิด เหตุผล และความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งนำมาเปรียบเทียบกับแบบเปรียบเทียบทางภาษาเป็นสำคัญ

ดังตัวอย่างรูปภาษาของผู้ใช้ภาษาอังกฤษในปัจจุบันพบว่ามโนทัศน์เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นเป็นสงคราม (ARGUMENT IS WAR) ดังตัวอย่าง

Your claims are indefensible.

He attacked every weak point in my argument.

His criticisms were right on target.

I demolished his argument.

I've never won an argument with him.

You disagree? Okay, shoot!

If you use that strategy, he'll wipe you out.

He shot down all of my arguments.

(Lakoff & Johnson 1980 : 4)

จากตัวอย่าง แสดงให้เห็นว่าผู้ใช้ภาษาอังกฤษมีมโนทัศน์เกี่ยวกับการแสดงความคิดเห็นเป็นสงคราม โดยวิเคราะห์จากรูปภาษาที่ปรากฏในบริบทของประโยคการแสดงความคิดเห็น

คิดเห็นพบว่า คำที่ขีดเส้นใต้จากตัวอย่างเป็นคำศัพท์ที่ใช้เกี่ยวกับสงครามหรือการสู้รบกันในสมรภูมิ

Lakoff & Johnson (1980) อธิบายว่า ภาษาสามารถที่จะสะท้อนการรับรู้ ความเข้าใจโลก ซึ่งสัมพันธ์กับประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ โดยประสบการณ์ที่ใกล้ตัวมากที่สุดก็คือ ประสบการณ์ทางร่างกาย ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ประสบการณ์ทางอารมณ์ความรู้สึก ประสบการณ์ทางสังคม และประสบการณ์ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเอาประสบการณ์ทางร่างกายมาใช้เป็นอุปลักษณ์ ซึ่ง Kövecses (2002 : 16) เรียกว่า อุปลักษณ์ที่เกิดจากการสร้างรูป (Embodiment metaphor) นำมาอธิบายถึงมโนทัศน์หรือระบบความคิดของผู้ใช้ภาษา King (1989 : 10 - 13) Johnson & Lakoff (2002 : 249) ได้อธิบายเกี่ยวกับการสร้างรูปว่าการสร้างรูปเป็นการทำให้สิ่งที่เป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม โดยมีพื้นฐานมาจากประสบการณ์ที่ปรากฏอยู่จริงมาใช้ เช่น อวัยวะร่างกาย วัตถุ สิ่งแวดล้อม เป็นต้น สิ่งเหล่านี้สามารถสร้างความเข้าใจอุปลักษณ์ได้อย่างเป็นกระบวนการและเป็นลำดับ คือ ประสบการณ์ ความหมาย และความคิด ซึ่งจะเห็นว่าประสบการณ์เป็นที่มาของความรู้ แต่ไม่ได้หมายถึงความรู้เป็นที่มาของประสบการณ์

นอกจากนี้แนวคิดสำคัญของการศึกษาอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ตามแนวภาษาศาสตร์ปริชานจะมุ่งเน้นไปที่การถ่ายโยงความหมาย (Mappings) ระหว่างวงความหมายต้นทาง (Source domain) และวงความหมายปลายทาง (Target domain) ซึ่งเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับภาษาที่จะโยงความสัมพันธ์ไปสู่มโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาที่สะท้อนออกมาจากการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน มีรายละเอียดดังนี้

2.3.2.1 กระบวนการการถ่ายโยงความหมาย (Mapping process)

กระบวนการถ่ายโยงความหมาย (Mapping process) จะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างวงความหมายต้นทาง (Source domain) และ วงความหมายปลายทาง (Target domain) ซึ่งทั้งสอง วงความหมายนี้มีความสัมพันธ์ระหว่างกันโดยการถ่ายโยงจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง เพื่อที่จะให้เข้าใจวงความหมายหนึ่งจากอีกวงความหมายหนึ่ง

กระบวนการถ่ายโยงความหมาย มีองค์ประกอบที่จะต้องพิจารณาหลายประการ เนื่องจากการศึกษาเกี่ยวกับอุปลักษณ์คนส่วนใหญ่มักจะนึกถึงการพรรณนาหรือการวิเคราะห์โครงสร้างทางภาษาเท่านั้น แม้กระทั่งปราชญ์ทางภาษาได้พยายามแบ่งการศึกษาอุปลักษณ์ใน

ลักษณะที่กว้างๆ และกล่าวถึงอุปลักษณะในลักษณะภาษาภาพพจน์ แต่ก็ยังไม่เป็นที่ลงตัว (Goodman 1968, Levin 1977, Lodge 1977, Genette 1980) ปัจจุบันการศึกษาอุปลักษณะได้ขยายกว้างเพิ่มขึ้นไป กล่าวคือ นอกจากจะพิจารณาจากโครงสร้างภาษาแล้วยังให้ความสนใจเกี่ยวกับการถ่ายโยงความหมาย เนื่องจากการถ่ายโยงความหมาย มีความสัมพันธ์ไปถึงภาษาในระดับมโนทัศน์ หรือในระดับแผนภูมิภาพ (level - Image-schemas) ดังนั้น การที่จะเข้าใจถึงภาษาในระดับมโนทัศน์ได้นั้นจะต้องเข้าใจถึงกระบวนการถ่ายโยงความหมายก่อน องค์ประกอบของการถ่ายโยงความหมายอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ตามแนวทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานสามารถแบ่งองค์ประกอบออกเป็น 2 ส่วน คือ วงความหมายต้นทาง และวงความหมายปลายทาง

การที่จะเข้าใจถึงอุปลักษณะนั้นปัจจัยหลักของการศึกษาอุปลักษณะตามแนวทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานจะต้องทำความเข้าใจถึงกระบวนการการถ่ายโยงความหมาย ซึ่งพิจารณาจากรูปภาษาที่มีการใช้ในปัจจุบันมักจะมีการเปรียบเทียบทั้งที่อาศัยโครงสร้างทางภาษาที่มีคำเชื่อมและไม่อาศัยโครงสร้างเป็นตัวเชื่อม ซึ่งประเด็นแรกนั้นสามารถตัดปัญหาไปได้เพราะสามารถเข้าใจได้โดยดูจากโครงสร้างของอุปลักษณะจากคำเชื่อมที่แสดงถึงการเปรียบเทียบ แต่ส่วนหลังซึ่งไม่ปรากฏโครงสร้างอุปลักษณะที่แสดงการเปรียบเทียบ ดังนั้น ต้องอาศัยกระบวนการถ่ายโยงความหมาย เข้ามาช่วยในการอธิบายและการตัดสินว่าเป็นอุปลักษณะหรือไม่ ดังนั้น เพื่อให้เกิดความเข้าใจรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณะในงานวิจัยฉบับนี้ให้อย่างชัดเจน ผู้วิจัยจะยกตัวอย่างการศึกษาของ Kövecses (2002 : 7) ซึ่งอธิบายรูปภาษาที่เกี่ยวกับอารมณ์รักเป็นการเดินทาง ดังตารางที่ 4 นี้

ตารางที่ 2 แสดงการถ่ายโยงความหมาย ของอุปลักษณะอารมณ์รักเป็นการเดินทาง

Source : JOURNEY		Target : LOVE
the travelers	⇒	the lovers
the vehicle	⇒	the love relationship itself
the journey	⇒	events in the relationship
the distance covered	⇒	the progress made
the obstacles encountered	⇒	the difficulties experienced
decisions about which way to go	⇒	choices about what to do
the destination of the journey	⇒	the goal (s) the relationship

ที่มา : Kövecses, Metaphor : A Practical Introduction (Oxford : Oxford University press, 2002), 7.

จากตัวอย่างในตารางที่ 2 การถ่ายโยงความหมายแบบอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์จะมีลักษณะของการถ่ายโยงความหมายได้ทิศทางเดียว คือ จะต้องถ่ายโยงจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทางเพียงเท่านั้น ดังตัวอย่างในตารางจะเห็นได้ว่าวงความหมายต้นทางจัดอยู่ในกลุ่มความหมายที่เกี่ยวกับการเดินทางและเป็นรูปภาษาที่เป็นนามธรรม ส่วนวงความหมายปลายทางคืออารมณ์รักซึ่งเป็นรูปภาษาที่มีลักษณะเป็นนามธรรม ดังนั้นจึงเป็นการถ่ายโยงทางความหมายจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทางอธิบายได้ดังนี้ คือ ผู้เดินทาง (Travelers) ถ่ายโยงความหมายไปยังคนรัก (Lovers) ยานพาหนะ (Vehicle) ถ่ายโยงความหมายไปยังรักด้วยตนเอง (Love relationship itself) การเดินทาง (Journey) ถ่ายโยงความหมายไปยังเหตุการณ์ในความสัมพันธ์ (Events in the relationship) ระยะครอบคลุมสัมพันธ์ (Distance covered) ถ่ายโยงความหมายไปยังทำให้ก้าวหน้า (Progress made) การพบกับอุปสรรค (Obstacles encountered) ถ่ายโยงความหมายไปยังประสบการณ์แห่งความยากลำบาก (Difficulties experienced) การตัดสินใจดำเนินเกี่ยวกับวิธีที่จะเดินทางต่อไป (Decisions about which way to go) ถ่ายโยงความหมายไปยังตัวเลือกเกี่ยวกับการตัดสินใจว่าจะสร้างความสัมพันธ์ต่อไปหรือไม่ (Choices about what to do) และ จุดหมายปลายทาง (Destination of the journey) ถ่ายโยงความหมายไปยังเป้าหมายของการพัฒนาความสัมพันธ์ (Goal (s) the relationship)

จากตัวอย่างการอธิบายการถ่ายโยงความหมายข้างต้นนี้จะเห็นได้ว่า อารมณ์รักเป็นวงความหมายปลายทางคือเป็นสิ่งที่ต้องการจะสื่อ และการเดินทางเป็นวงความหมายต้นทาง คือเป็นมนทัศน์ของอารมณ์รัก โดยองค์ประกอบทั้งสองนี้มีการถ่ายโยงความหมาย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1) วงความหมายต้นทาง

วงความหมายต้นทาง (Source domain) เป็นศัพท์ที่มีลักษณะที่ใกล้เคียงกับการศึกษาที่ผ่านมาของ Ullmann (1962 : 213) โดยได้อธิบายถึงอุปลักษณ์ว่าเมืองประกอบสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ สิ่งที่ถูกเปรียบ (Tenor) หมายถึง ความคิดที่ต้องการนำเสนอ กับ แบบเปรียบ

(Vehicle) หมายถึง สิ่งที่สื่อให้เห็นถึงความคิดที่น่าเสนอ ดังตัวอย่างประโยคภาษาอังกฤษที่ว่า “Life is a walking shadow” สิ่งที่ถูกเปรียบ คือ life (ชีวิต) ส่วน แบบเปรียบ คือ walking shadow (เงาตามตัว) เป็นต้น ส่วนอุปลักษณะตามแนวคิดของ Lakoff (1993 : 209) อ้างใน Haser (2005 : 13) จะกล่าวถึงอุปลักษณะในลักษณะของระดับการถ่ายทอดความหมาย ซึ่งเป็นกระบวนการทางปริชาน กล่าวคือ อุปลักษณะของ Lakoff มีความสัมพันธ์กับมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษา ดังนั้น จึงเรียกสิ่งที่ถูกเปรียบว่าวงความหมายปลายทาง และเรียกแบบเปรียบว่าวงความหมายต้นทาง

Kövecses (2002 : 252) ได้อธิบายความหมายของวงความหมายต้นทางว่า วงความหมายต้นทางสามารถสร้างความเข้าใจวงความหมายปลายทาง กล่าวคือ ลักษณะทั่วไปของวงความหมายปลายทางส่วนใหญ่จะมีลักษณะรูปภาษาที่เป็นนามธรรมซึ่งยากต่อความเข้าใจ และวงความหมายต้นทางจะมีรูปภาษาเป็นรูปธรรม ดังนั้นวงความหมายต้นทางจึงสามารถลดความซับซ้อนและสร้างความเข้าใจวงความหมายปลายทางได้

2) วงความหมายปลายทาง

วงความหมายปลายทาง (Target domain) ธรรมชาติของภาษาเมื่อผู้ใช้ภาษากล่าวถึงรูปภาษาที่มีลักษณะเป็นนามธรรมซึ่งยากต่อความเข้าใจ ดังนั้นวิธีการหนึ่งที่จะลดความซับซ้อนทางภาษาและอธิบายภาษาให้เข้าใจได้มากขึ้นก็คือการเปรียบกับรูปภาษาที่เป็นรูปธรรม

ดังนั้น การอธิบายภาษาที่มีลักษณะนามธรรมจึงต้องใช้กระบวนการทางความหมายเข้ามาช่วยในการอธิบาย Kövecses (2002 : 252) ได้อธิบายความหมายของวงความหมายปลายทางไว้ว่า วงความหมายปลายทางเป็นวงความหมายในระดับมโนทัศน์ที่สร้างความเข้าใจโดยการถ่ายทอดความหมายจากวงความหมายต้นทางที่ไปยังวงความหมายปลายทาง ซึ่งวงความหมายปลายทางจะมีลักษณะทั่วไปคือ เป็นนามธรรมและอติวิสัยมากกว่าวงความหมายต้นทาง

นอกจากนี้ การศึกษาเกี่ยวกับวงความหมายปลายทางมักจะเป็นการอ้างถึงมโนทัศน์ (described concept) เช่น รูปประโยคภาษาอังกฤษที่ว่า He cooked up a story that nobody believed. จากประโยคนี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์อย่างหนึ่ง โดยพิจารณาจากการปรากฏร่วมของคำว่า story คือ “cooked up” ดังนั้น วงความหมายปลายทางในที่นี้คือ story ซึ่งแสดงมโนทัศน์ว่าความคิดเป็นอาหาร เนื่องจากคำว่า “cooked up” นั้นจัดอยู่ในรูปภาษาที่อยู่ในวงความหมายของอาหาร เป็นต้น

การอธิบายถึงวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางนั้นยังไม่เพียงพอ นักภาษาศาสตร์ปริชานได้นำความรู้จากศาสตร์ต่างๆ มาประกอบการศึกษาและอธิบายรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์ โดยนำความรู้ทางปรัชญามาประยุกต์กับการศึกษาภาษาซึ่งเป็นการพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบทางความหมายของวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทาง มีรายละเอียดดังนี้

2.3.2.2 ประเภทของการถ้อยความ

ประเภทของการถ้อยความเป็นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทาง โดยการนำเอาความรู้ทางปรัชญามาใช้ในการวิเคราะห์ อุปลักษณ์ ได้แก่ ภาววิทยา (Ontology) และ ญาณวิทยา (Epistemology) ซึ่งแนวทางการศึกษาดังกล่าวนี้นี้เป็นการแสวงหาความรู้ซึ่งสัมพันธ์กับสรรพสิ่งที่ปรากฏจริงในธรรมชาติ กล่าวคือ

ภาววิทยา เป็นการศึกษาความแท้จริงที่มีอยู่ หรือศึกษาธรรมชาติของความจริงว่าอะไรคือสิ่งที่ เป็นจริง โดยการศึกษาความรู้ดังกล่าวนี้จะต้องเป็นความรู้สากลไม่ใช่ความรู้เฉพาะ ปัญหาที่ภาววิทยาพยายามตอบคำถามคือ สิ่งที่แท้จริงคืออะไร นักปรัชญาได้ใช้วิธีการหลายอย่างต่าง ๆ กันในการที่จะตอบปัญหาดังกล่าว วิธีการต่างๆ เหล่านี้ได้กลายมาเป็นทฤษฎีของภาววิทยา ส่วน

ญาณวิทยา หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าทฤษฎีความรู้ (Theory of Knowledge) เป็นศัพท์ที่บัญญัติมาจากภาษาอังกฤษว่า Epistemology ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีกคือคำว่า “Episteme” หมายถึง ความรู้ และ Logos หมายถึง วิชา ดังนั้นหากแปลตามรากศัพท์ หมายถึง วิชาที่ว่าด้วยความรู้หรือทฤษฎีความรู้ โดยขอบเขตในการศึกษานั้นจะเป็นการอธิบายถึงปัญหาเกี่ยวกับที่มาของความรู้ แหล่งกำเนิดของความรู้ ธรรมชาติของความรู้ และเหตุแห่งความรู้ที่แท้จริง

อย่างไรก็ตาม เมื่อนำเอาความรู้ทางปรัชญามาใช้ในการวิเคราะห์รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์นั้น ภาววิทยาและญาณวิทยาที่นำมาใช้ในการวิเคราะห์มีความหมายที่แตกต่างจากภาววิทยาและญาณวิทยาของปรัชญา โดย Johnson & Lakoff (2002) ได้เขียนอธิบายไว้ในบทความที่ชื่อว่า “Why cognitive linguistics requires embodied realism” เอาไว้ และเรียกใหม่ว่าความสัมพันธ์ (Ontological correspondences) และญาณสัมพันธ์ (Epistemic correspondences) โดยสิ่งที่มีอยู่จริงในที่นี้คือสิ่งที่มีอยู่จริงในระบบมโนทัศน์ แต่ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่จริงในโลกอย่างเช่น

การศึกษาของปรัชญา Lakoff กล่าวว่า ภาววิทยาแนวคิด (Conceptual ontology) เป็นมโนทัศน์ของการอ้างอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ว่าเกิดจากการถ่ายโยงภววิทยาจากวงความหมายต้นทางไปยังภววิทยาของวงความหมายปลายทางซึ่งเป็นการสร้างแนวคิดมโนทัศน์ใหม่ของสิ่งที่มีอยู่จริงด้วยกระบวนการทางเหตุผล ตัวอย่างเช่นคำว่า อนันต์ (Infinity) เป็นสิ่งที่มีตัวตน โดย Lakoff & Núñez (อ้างใน Lakoff & Johnson : 2002) ได้ทดลองด้วยพื้นฐานอุปลักษณ์ของคำว่าอนันต์ มโนทัศน์ดังกล่าวนี้เป็นสิ่งที่มีอยู่จริงโดยไม่ได้อยู่ในรูปของวัตถุที่อยู่ในโลกและคำว่าอนันต์นี้ถูกต้องอย่างสมบูรณ์ในรูปแบบทางคณิตศาสตร์ ซึ่งภววิทยาตามแนวทางปรัชญาไม่ได้กล่าวเอาไว้ ดังนั้น การอธิบายรูปภาพที่เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์โดยนำเอาแนวคิดทางภววิทยาและญาณวิทยามาใช้อธิบายภาษาโดยการถ่ายโยงความหมาย ระหว่างวงความหมายต้นและวงความหมายปลายทางสามารถสรุปสาระสำคัญและแนวทางในการวิเคราะห์ทางภาษาได้ดังนี้

1) การถ่ายโยงแบบภวสัมพันธ์

การถ่ายโยงแบบภวสัมพันธ์ (Ontological correspondences) หมายถึง การถ่ายโยง^๔ ความหมาย ระหว่างวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง โดยวงความหมายต้นทางนั้นจะเกี่ยวข้องกับการมีอยู่ของความจริงซึ่งเป็นความจริงที่สามารถมองเห็นและรับรู้ได้จากประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ เช่น ประสบการณ์ทางร่างกาย ประสบการณ์ทางการรับรู้ ประสบการณ์ทางประสาทสัมผัส ประสบการณ์ทางสังคม และประสบการณ์ทางวัฒนธรรม เป็นต้น หรืออาจจะเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงในระดับมโนทัศน์ก็ได้ ส่วนวงความหมายปลายทางจะเกี่ยวข้องกับความรู้ซึ่งสัมพันธ์กับการมีอยู่จริงของสรรพสิ่งต่างๆ อาจจะเป็นสิ่งที่มีอยู่จริงที่เป็นวัตถุที่มีอยู่ในโลกหรืออยู่ในมโนทัศน์ก็ได้ โดยความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้จะมีความสัมพันธ์กันแบบ “หนึ่งต่อหนึ่ง” ระหว่างองค์ประกอบทางความหมายของวงความหมายต้นทางและองค์ประกอบทางความหมายของวงความหมายปลายทาง ซึ่งองค์ประกอบทางความหมายจะหมายถึง กลุ่มความหมายที่มีอยู่หรือเป็นจริงซึ่งเป็นความจริงที่อยู่ในมโนทัศน์ เช่น มโนทัศน์อารมณ์รักเป็นการเดินทาง องค์ประกอบทางความหมายของการเดินทาง คือ ผู้เดินทาง พาหนะ การเดินทาง ระยะทาง เป้าหมายการเดินทาง เป็นต้น ส่วนองค์ประกอบทางความหมายของอารมณ์รัก คือ คนรัก ความสัมพันธ์ เหตุการณ์ในการสัมพันธ์ เป้าหมายการพัฒนาความสัมพันธ์ เป็นต้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้จะต้องสอดคล้องกันและเป็นไปในแนวทางเดียวกัน

การถ่ายโยงแบบภวสัมพันธ์เป็นการนำเอาพื้นฐานจากประสบการณ์ในการดำรงชีวิตมาใช้ในการอธิบายรูปภาพที่เป็นอุปลักษณ์ เพื่อก่อให้เกิดความเข้าใจรูปภาพที่มีลักษณะที่เป็นนามธรรมมากขึ้น และเป็นการถ่ายโยงความรู้เกี่ยวกับสิ่งที่มนุษย์คุ้นเคยหรือสิ่งที่มีอยู่ในธรรมชาติหรือสิ่งแวดล้อมมาใช้ประโยชน์ในการสื่อความหมาย การอธิบายการถ่ายโยงความหมายของอุปลักษณ์ในลักษณะนี้เกี่ยวข้องกับมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษา ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างการถ่ายโยงแบบภวสัมพันธ์ของอุปลักษณ์ในมโนทัศน์อารมณ์โกรธเป็นของเหลวร้อนที่บรรจุในภาชนะ (HEAT OF FLUIT IN CONTAINER) สามารถอธิบายดังตารางที่ 3 ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงการถ่ายโยงแบบภวสัมพันธ์มโนทัศน์ของเหลวร้อนที่บรรจุในภาชนะ

Source :	Target :
HEAT OF FLUID IN CONTAINER	ANGER
Container	⇒ Body
Heat of fluid	⇒ Anger
Heat scale	⇒ Anger scale
Container heat	⇒ Body heat
Pressure in container	⇒ Experienced pressure
Limit of container's resistance	⇒ Limit of person's ability to suppress anger
Limit of container's resistance	⇒ Limit of person's ability to suppress anger
Explosion	⇒ Loss of control
Danger of explosion	⇒ Danger of loss of control
Coolness in the fluid	⇒ Lack of anger
Calmness of the fluid	⇒ Lack of agitation

ที่มา : Kövecses อ้างใน Lakoff, Women, Fire, and Dangerous Things : What categories Reveal about the Mind (Chicago : University of Chicago Press, 1987), 387.

จากตารางที่ 3 จะเห็นได้ว่าวงความหมายต้นทางเป็นกระบวนการของการต้มน้ำในกาต้มน้ำหรือในภาชนะที่ปิดฝาพอน้ำเริ่มเดือดอุณหภูมิเริ่มสูงขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ฝาภาชนะนั้นระเบิดหรือ

เปิดออกมาเพราะความกดอากาศในภาชนะ หากน้ำในภาชนะเย็นลงทำให้น้ำที่เดือดในภาชนะ
 สงบลง ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้ได้โยงไปสู่กระบวนการเกิดอารมณ์โกรธของมนุษย์ซึ่งมีความ
 เหมือนหรือมีลักษณะที่คล้ายคลึงกับการต้มน้ำในภาชนะ โดยสามารถจับคู่ความสัมพันธ์ระหว่าง
 วงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางได้หนึ่งต่อหนึ่ง คือ ภาชนะ (Container) คู่กับ
 ร่างกาย (Body) น้ำร้อน (Heat of fluid) คู่กับ อารมณ์โกรธ (Anger) ระดับความร้อน (Heat
 scale) คู่กับ ระดับอารมณ์โกรธ (Anger scale) ภาชนะร้อน (Container heat) คู่กับ ร่างกายร้อน
 (Body heat) แรงดันในภาชนะ (Pressure in container) คู่กับ แรงอัดจากประสบการณ์
 (Experienced pressure) ขีดจำกัดความต้านทานที่จุอยู่ในภาชนะ (Limit of container's
 resistance) คู่กับ ขีดจำกัดระดับอารมณ์โกรธ (Limit of person's ability to suppress anger)
 ระเบิด (Explosion) คู่กับ สูญเสียการควบคุม (Loss of control) อันตรายของระเบิด (Danger of
 explosion) คู่กับ อันตรายของการสูญเสียการควบคุม (Danger of loss of control) ของเหลวเย็น
 ลง (Coolness in the fluid) คู่กับ ปราศจากอารมณ์โกรธ (Lack of anger) ความเงียบสงบ
 ของเหลว (Calmness of the fluid) คู่กับ ปราศจากการสั่น (Lack of agitation) วิธีการอธิบายใน
 ลักษณะดังกล่าวนี้ Kövecses (อ้างใน Lakoff & 1987 : 387) กล่าวว่า เป็นการอธิบาย
 ความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งที่มีอยู่จริง (Entities) ของวงความหมายต้นทาง กับสิ่งที่มีอยู่จริงของวง
 ความหมายปลายทาง

กล่าวโดยสรุป การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ เป็นการถ่ายโยงความหมาย
 ระหว่างวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง โดยความสัมพันธ์แบบ ภวสัมพันธ์จะ
 เป็นความสัมพันธ์กันแบบ “หนึ่งต่อหนึ่ง” โดยสภาวะหนึ่งตรงกับอีกสภาวะหนึ่งระหว่าง
 องค์ประกอบของสรรพสิ่งหนึ่งในวงความหมายต้นทางและองค์ประกอบของสรรพสิ่งหนึ่งในวง
 ความหมายปลายทาง

2) การถ่ายโยงแบบญาณสัมพันธ์

การถ่ายโยงแบบญาณสัมพันธ์ (Epistemic correspondences) หมายถึง การถ่าย
 โยงทางความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง โดยความสัมพันธ์
 แบบญาณสัมพันธ์จะมีความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะต่างๆ ภายในวงความหมายเดียวกันก่อนแล้ว
 จึงถ่ายโยงไปสู่อีกวงความหมายหนึ่งซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ในสภาวะต่างๆ ในลักษณะของ
 ธรรมชาติของสิ่งหนึ่งไปเป็นธรรมชาติของอีกสิ่งหนึ่ง Kövecses (อ้างใน Lakoff 1987 : 387)

กล่าวว่า การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์เป็นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งต่างๆ ของวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง ดังตัวอย่างการถ่ายโยงทางความหมายของอารมณ์โกรธเป็นของเหลวร้อนที่บรรจุในภาชนะ (HEAT OF FLUID IN CONTAINER) ดังนี้

Epistemic correspondences:

Source : The effect of intense fluid heat is container heat, internal pressure, and agitation.

Target : The effect of intense anger is body heat, internal pressure, and agitation.

Source : When the fluid is heated past a certain limit, pressure increases to the point at which the container explodes.

Target : When anger increases past a certain limit, pressure increases to the point at which the person loses control.

Source : An explosion is damaging to the container and dangerous to bystanders.

Target : A loss of control is damaging to an angry person and dangerous to other people.

Source : An explosion may be prevented by the application of sufficient force and energy to keep the fluid in.

Target : A loss of control may be prevented by the application of sufficient force and energy to keep the anger in.

Source : It is sometimes possible to control the release of heated fluid for either destructive or constructive purposes; this has the effect of lowering the level of heat and pressure.

Target : It is sometimes possible to control the release of anger for either destructive or constructive purposes; this has the effect of lowering the level of anger and internal pressure.

Kövecses อ้างใน Lakoff (1978 : 387-388)

ข้อความข้างต้นสามารถถอดความได้ดังนี้

การถ่ายโยงความหมายแบบอนุมานสัมพันธ์ของมนทัศน์อารมณ์โกรธเป็นของเหลวร้อนที่บรรจุในภาชนะ

- **วงความหมายต้นทาง** : ปฏิกริยาของเหลวร้อนเพิ่มขึ้น ทำให้ภาชนะร้อน ข้างในภาชนะมีแรงดันและน้ำกระเพื่อม
- **วงความหมายปลายทาง** : ปฏิกริยาอารมณ์โกรธเพิ่มทำให้ร่างกายร้อน ข้างในร่างกายมีแรงดันและปั่นป่วน
- **วงความหมายต้นทาง** : เมื่อของเหลวที่ร้อนผ่านจุดขีดจำกัด แรงดันเพิ่มขึ้นสู่จุดระเบิดในภาชนะ
- **วงความหมายปลายทาง** : เมื่ออารมณ์โกรธเพิ่มขึ้นผ่านจุดขีดจำกัด แรงดันเพิ่มขึ้นร่างกายสูญเสียการควบคุม
- **วงความหมายต้นทาง** : ระเบิดสร้างความเสียหายแก่ภาชนะ และเป็นอันตรายกับสิ่งที่อยู่ใกล้เคียง
- **วงความหมายปลายทาง** : การสูญเสียการควบคุมสร้างความเสียหายแก่ร่างกาย และเป็นอันตรายต่อบุคคลรอบข้าง
- **วงความหมายต้นทาง** : ระเบิดอาจจะป้องกันได้โดยใช้แรงดันและพลังงานในปริมาณที่พอเหมาะกับของเหลวที่อยู่ในภาชนะ
- **วงความหมายปลายทาง** : การสูญเสียการควบคุมอาจป้องกันได้โดยใช้แรงดันและพลังงานที่พอเหมาะกับอารมณ์โกรธที่อยู่ในร่างกาย
- **วงความหมายต้นทาง** : ในบางครั้งอาจเป็นไปได้ที่จะควบคุมของเหลวที่ร้อนให้ลดลงโดยการสร้างหรือทำลายวัตถุประสงค์ สิ่งเหล่านี้จะทำให้ปฏิกริยาระดับความร้อนและแรงดันลดลง
- **วงความหมายปลายทาง** : ในบางครั้งอาจเป็นไปได้ที่จะควบคุมอารมณ์โกรธให้ลดลงโดยการสร้างหรือทำลายวัตถุประสงค์สิ่งเหล่านี้จะทำให้ปฏิกริยาระดับอารมณ์โกรธและแรงดันลดลง

การอธิบายการถ้อยแบบญาณสัมพันธ์สามารถเข้าใจถึงการเกิดอารมณ์ได้ชัดเจน และมีกระบวนการอย่างเป็นลำดับขั้น ตั้งแต่การเกิดไปจนถึงจุดสิ้นสุด ทำให้เข้าใจและอธิบายสิ่งที่เป็นนามธรรมให้เห็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น

ในภาษาไทยเริ่มมีการศึกษาโดยนำเอาทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานมาใช้เป็นเครื่องมือในการศึกษารูปภาษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณะ ดังตัวอย่างการศึกษาอุปลักษณะโดยใช้แนวทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน มีดังนี้

1) จิตติมา จารยะพันธ์ (2539) ศึกษาเรื่อง “อุปลักษณะสงครามในข่าวกีฬาในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย” โดยศึกษาจากกีฬาประเภทต่างๆ คือ มวย บาสเกตบอล ฟุตบอล ฟันดาบ รักบี้ ตะกร้อ วอลเลย์บอล เทนนิส ยูโด และ กอล์ฟ ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า คนไทยมีมโนทัศน์เกี่ยวกับกีฬาเป็นสงคราม โดยปรากฏความถี่ของการใช้รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณะสงครามมากน้อยแตกต่างกันไปตามการกระทบกระทั่งของชนิดกีฬาแต่ละประเภท และการแข่งขันแบบเป็นทีมก็มีผลต่อการใช้อุปลักษณะสงครามด้วย ดังตัวอย่าง “ไทยถล่มพม่ายับเยิน” โดยคำว่า “ถล่ม” มีความหมายเป็นเรื่องเกี่ยวกับสงคราม หมายถึง การใช้กำลังทำให้เสียหาย แต่ความหมายในบริบท หมายถึง การใช้กำลัง ฝีมือความสามารถในการทำคะแนนเพื่อให้ชัยชนะเหนือทีมฝ่ายตรงข้ามอย่างเต็มที่ ส่วน “ยับเยิน” ความหมายที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับสงคราม หมายถึง สภาพของการทำลายให้เกิดความเสียหายหมดสภาพ แต่ความหมายในบริบท หมายถึง สภาพของการทำคะแนนมีชัยชนะเหนือทีมฝ่ายตรงข้ามอย่างเต็มที่ ความหมายที่วิเคราะห์ได้จากบริบทของข่าวกีฬา ดังตัวอย่าง ช่วยแสดงให้เห็นว่ากีฬาเป็นสงครามในระบบปริชานของคนไทย

2) อุทุมพร มีเจริญ (2542) ศึกษาเรื่อง “ความหมายเปรียบเทียบของคำศัพท์อวัยวะในร่างกายในภาษาไทย” ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า คำศัพท์เกี่ยวกับอวัยวะในร่างกาย 19 คำ มีความหมายในเชิงเปรียบเทียบนอกเหนือไปจากความหมายประจำคำ ได้แก่ หัว หน้า ตา ปาก คอ หู ไหล่ ออก นม แขน มือ นิ้ว เนื้อ ผิว ท้อง หลัง ขา ก้น และ ตีน อุทุมพร มีเจริญกล่าวว่า ความเปรียบต่างๆ ที่เกิดขึ้นเป็นผลมาจากการเทียบประสบการณ์พื้นฐานของมนุษย์ที่มีอยู่หรือที่มีความคุ้นเคย มาโยงเข้ากับประสบการณ์ใหม่ที่ยังไม่คุ้นเคยมาก่อน ประสบการณ์เรื่องหนึ่งที่มนุษย์มีความใกล้ชิด มีความคุ้นเคยและนำมาเป็นแนวทางในการกล่าวถึงสิ่งที่ไม่คุ้นเคยหรือแสดงความคิดในเรื่องที่เป็นนามธรรม ได้แก่ ประสบการณ์เรื่องร่างกายของมนุษย์ โดยมนุษย์จะมีความเข้าใจในร่างกายของตน รูปร่างหน้าตาของอวัยวะร่างกายแต่ละส่วน และรู้ตำแหน่งของอวัยวะร่างกายที่

สัมพันธ์กับโลกภายนอก เช่น มโนทัศน์เรื่องร่างกายเป็นพื้นที่ (BODY IS SPACE) ดังตัวอย่าง “เมื่อทำเสร็จแล้ว เทียนไขที่ละลายจะจับที่ก้นกระป๋อง” จากตัวอย่าง คำว่า “ก้น” เป็นตำแหน่งที่อยู่ด้านล่างของกระป๋อง ตำแหน่งนี้เป็นการบอกตำแหน่งที่แน่นอนได้จากคุณสมบัติของกระป๋อง ที่มีด้านของกระป๋องที่ชัดเจน สามารถบอกได้ว่าด้านใดคือด้านล่างของกระป๋อง หรือ ก้นกระป๋อง คำว่า “ก้น” แสดงความสัมพันธ์ของพื้นที่โดยใช้คำศัพท์อวัยวะในร่างกายในการบอกตำแหน่ง โดยมีแนวคิดพื้นฐานที่ว่า “ก้น” ซึ่งเป็นอวัยวะส่วนล่างของร่างกายมาเป็นแนวทางพื้นฐานในการเรียกชื่อด้านล่างของกระป๋อง ซึ่งทำให้ทราบมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาไทยในเรื่องพื้นที่ว่าร่างกายเป็นพื้นที่ (BODY IS SPACE) เป็นต้น

3) อูษา พฤตชัยวิบูลย์ (2544) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาอุปลักษณะเรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนวภาษาศาสตร์ปริชาน” ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า คนไทยมีการใช้อุปลักษณะการเมืองและมีมโนทัศน์ทางการเมือง 10 ประเภท คือ สงคราม แข่งขัน พนัน ธุรกิจ การแสดง การศึกษา การเดินทาง การโจรกรรม เครื่องเรือน และ สิ่งมีชีวิต ดังตัวอย่าง อุปลักษณะการเมืองเป็นสงคราม เช่น “พรรคความหวังใหม่จึงกลายสภาพเป็นเหมือนกองทัพที่มีผู้นำแต่ก็เหมือนไม่มีผู้นำ” จากตัวอย่างแสดงให้เห็นมโนทัศน์ทางการเมืองของคนไทยว่า สถาบันทางการเมืองเป็นกองทัพ โดย กองทัพ หมายถึง พรรคการเมืองซึ่งเป็นสถาบันทางการเมือง และการนำคำว่า “กองทัพ” มาใช้ในบริบททางการเมือง เนื่องจากมีการถ้อยความหมายจากวงความหมายต้นทางซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับสงครามไปยังวงความหมายปลายทางซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับการเมือง เป็นต้น

4) วรณา ชินวิทย์ (2546) ศึกษาเรื่อง “ความหมายเปรียบเทียบ ‘หน้า’ เปรียบเทียบภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่น” ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า คำว่า “หน้า” ในภาษาไทยนอกจากจะแปลเป็น kao แล้ว ยังสามารถแปลจากคำอื่นๆ ได้อีก เช่น tsura, men, mentsu และ menmoku เมื่อนำคำว่า “หน้า” ของทั้งสองภาษามาเปรียบเทียบกันพบว่ามโนทัศน์ของคนไทยและคนญี่ปุ่นส่วนใหญ่มีความคล้ายคลึงกัน คือ มีการใช้ตีความขยายจากสิ่งที่เป็นรูปธรรมไปจนถึงสิ่งที่เป็นนามธรรม โดยมีมโนทัศน์แสดงความรู้สึกปรากฏมากที่สุด ส่วนสาเหตุที่มโนทัศน์มีความแตกต่างกันเนื่องมาจากความแตกต่างทางด้านวัฒนธรรมทางความคิดของคนที่อยู่ต่างสังคม เช่น มโนทัศน์แสดงความรู้สึกของสำนวนที่ว่า “หน้าใส” ในภาษาไทย และ “harebare toshita kao” ใน

ภาษาญี่ปุ่นพบว่า คนไทยเปรียบหน้าใสเหมือนกับกระจก ส่วนคนญี่ปุ่นเปรียบหน้าใสเหมือนกับท้องฟ้า เป็นต้น

5) มรินดำ บรูว์โรจน์ (2548) ศึกษาเรื่อง “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย” ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า อุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงที่ปรากฏในเพลงลูกทุ่งไทยมีจำนวน 528 อุปลักษณะ แบ่งเป็นอุปลักษณะผู้หญิงในเพลงที่ขับร้องโดยนักร้องชายจำนวน 360 อุปลักษณะ และอุปลักษณะผู้หญิงในเพลงที่ขับร้องโดยนักร้องหญิงจำนวน 168 อุปลักษณะ จากอุปลักษณะทั้งหมดสามารถจัดประเภทตามความหมายของอุปลักษณะเป็น 4 ประเภท คือ อุปลักษณะสิ่งมีชีวิต อุปลักษณะสิ่งไม่มีชีวิต อุปลักษณะธรรมชาติ และอุปลักษณะการเดินทาง เช่น อุปลักษณะผู้หญิงเป็นสิ่งมีชีวิตซึ่งจัดประเภทย่อยเป็นสัตว์ ดังตัวอย่าง “เจ้าผู้วาสนา ชาติตาสูงส่ง เธอเป็นหงส์อยู่ฟ้า พี่เป็นหย้าอยู่ดิน” จากตัวอย่าง “หงส์” ความหมายตามรูปศัพท์หมายถึง ชื่อนกจำพวกเป็ด ลำตัวใหญ่ คอยาว เป็นนกในนินาย ถือว่าเป็นนกในตระกูลสูงมีเสียงไพเราะ เป็นพาหนะของพระพรหม ตัวอย่างที่ยกมานี้เป็นการกล่าวเปรียบเทียบกับผู้หญิงกับหงส์ ซึ่งหมายถึง ผู้หญิงที่มีลักษณะบางประการเหมือนกับหงส์คือ มีวาสนาอยู่ในตระกูลที่สูงศักดิ์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่าอุปลักษณะเกี่ยวกับผู้หญิงดังกล่าวนี้สามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้ โดยผลที่ได้จากการศึกษาพบว่ามโนทัศน์ที่สะท้อนออกมา ได้แก่ มโนทัศน์ผู้หญิงเป็นสิ่งมีชีวิต มโนทัศน์ผู้หญิงเป็นสิ่งไม่มีชีวิต มโนทัศน์ผู้หญิงเป็นธรรมชาติ และมโนทัศน์ผู้หญิงเป็นการเดินทาง ดังตัวอย่างมโนทัศน์ผู้หญิงเป็นสิ่งมีชีวิตประเภทพืช กล่าวคือ อุปลักษณะที่นำเอาพืชมาใช้ในการเปรียบเทียบที่กล่าวถึงผู้หญิง ไม่ว่าจะเป็นชนิดของพืช ส่วนประกอบของพืช ลักษณะของพืช และอาการที่เกี่ยวกับพืช ในงานวิจัยฉบับนี้ปรากฏการเปรียบเทียบผู้หญิงเป็นพืชจำพวกดอกไม้เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งแสดงให้เห็นถึงลักษณะของผู้หญิงว่า ผู้หญิงคือสิ่งที่สวยงาม เช่น “กุหลาบเวียงพิงค์ดอกนี้มีเจ้าของ เพิ่งแรกแย้มบมีไผจง เป็นเจ้าของครองใครเด็ดดม” เป็นต้น

6) Ukosakul (1999) ศึกษาเรื่อง “มโนอุปลักษณะ” ซึ่งเป็นที่มาของการใช้คำว่า ‘หน้า’ ในภาษาไทย” (Conceptual Metaphor Motivating the Use of Thai ‘Face’) โดยการศึกษาที่ผ่านมาเกี่ยวกับสำนวนที่มีคำว่าหน้านั้นไม่สามารถที่จะวิเคราะห์ได้อย่างมีหลักเกณฑ์ ซึ่งงานวิจัยฉบับนี้สามารถที่จะอธิบายได้โดยใช้ทฤษฎีทางภาษาศาสตร์ปริชานมาอธิบาย กล่าวคือ

* มโนอุปลักษณะ มาจากภาษาอังกฤษคือคำว่า Conceptual metaphor ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้วิจัยใช้คำว่า “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์” ซึ่งมีความหมายตรงกัน

Ukosakul ได้อธิบายว่าสิ่งที่เป็นที่มาของความสัมพันธ์ระหว่างความหมายตามตัวอักษรกับความหมายของสำนวนนั้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะมโนอุปลักษณ์ (Conceptual metaphor) โดยมโนอุปลักษณ์นี้เป็นพื้นฐานของการร่างรูปแบบของกระบวนการความคิดจากขอบเขตหนึ่ง สู่กระบวนการความคิดของอีกขอบเขตหนึ่ง หรือเรียกว่า วงความหมาย (Domain) กล่าวคือ วงความหมายต้นทางเป็นความหมายเดิมก่อนที่จะนำรูปภาพภาษาไปใช้ในการเปรียบเทียบในความหมายใหม่ซึ่งเรียกว่า วงความหมายปลายทาง เช่น สำนวนไทยที่ว่า ลอยหน้า เสนอหน้า หน้าตัวเมีย หน้าเป็น หน้าม้า ซึ่งคำว่า “ลอย เสนอ ตัวเมีย เป็น ม้า” เมื่อปรากฏกับคำว่า “หน้า” ซึ่งเป็นสำนวนแล้ว ทำให้ “หน้า” หมายถึง บุคลิกภาพ (The Face Stands for One's Personality) เป็นต้น สำหรับที่มาของสำนวนไทยเกี่ยวกับคำว่า “หน้า” มาจากไหนนั้น Ukosakul ได้อธิบายโดยใช้รูปวัฒนธรรม (Folk model) ซึ่งเป็นการอธิบายภาษาโดยใช้ศาสตร์ทางด้านมานุษยวิทยามาใช้ในอธิบายถึงกระบวนการความคิดที่เกี่ยวกับความละอาย (shame) ของคนไทย โดยสาเหตุสำคัญที่คนไทยมีสำนวนปรากฏเกี่ยวกับคำว่า “หน้า” จำนวนมาก สามารถสรุปได้ 5 ขั้นตอน ดังนี้

- (1) สาเหตุของความละอาย (Offending Events) ซึ่งเกิดจากการกระทำของตนเองหรือการกระทำของผู้อื่น ปรากฏสำนวนในลักษณะนี้ เช่น จิกหน้า ขำหน้า หักหน้า เสียหน้า เป็นต้น
- (2) การสูญเสียเกียรติยศ (Loss of Honor) ซึ่งเกิดภายหลังจากเหตุการณ์ที่ทำให้รู้สึกละอาย ปรากฏสำนวนในลักษณะนี้ เช่น หน้าแตก หน้าหงาย หน้าเกือ หน้าแหก เป็นต้น
- (3) แสดงการโต้ตอบ (Recovering Honor) เป็นการแสดงการโต้ตอบเมื่อเกิดความรู้สึกละอาย ปรากฏสำนวนในลักษณะนี้ เช่น มองหน้ากันไม่ติด ไม่กล้าสู้หน้า ลูบหน้าลูบตา ตีหน้าตาย เป็นต้น
- (4) รักษาเกียรติยศ (Preservation of Honor) เป็นการรักษาเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองให้กลับคืนมา ปรากฏสำนวนในลักษณะนี้ เช่น กู้หน้า แก้น้ำ ซื่อหน้า เป็นต้น
- (5) หันเหสู่ภาวะปกติ (Deviations from the Norm) เป็นการเรียกเกียรติยศชื่อเสียงของตนเองกลับคืนมาเพื่อให้ได้รับการยอมรับคงเดิมหรือมากขึ้น ปรากฏสำนวนในลักษณะนี้ เช่น ได้น้ำได้ตา เชิดหน้าชูตา มีหน้ามีตา เป็นหน้าเป็นตา เป็นต้น

Ukosakul ได้เปรียบเทียบหน้าเหมือนกับภาชนะที่ใช้บรรจุเกียรติยศ ชื่อเสียง (THE FACE IS THE CONTAINER FOR HONOR) กล่าวคือ เมื่อภาชนะได้รับความเสียหาย ย่อมส่งผลกระทบต่อสิ่งที่บรรจุอยู่ภายใน ทำให้เจ้าของภาชนะเกิดความละอาย แต่เมื่อภาชนะได้รับการซ่อมแซม ผู้เป็นเจ้าของภาชนะก็จะได้รับสิ่งที่บรรจุอยู่ในภาชนะกลับคืนมา (ภาชนะ คือ “หน้า” ของที่บรรจุ

ภายใน คือ “เกียรติยศ” ภาชนะเสียหาย คือ หน้าเสียหาย ซ่อมภาชนะ คือ ซ่อมหน้าหรือได้รับเกียรติยศคืนมา) การแสดงออกถึงความรู้สึกละเอียด พิถีพิถันที่ปรากฏที่แสดงความละเอียด การปกป้องความละเอียด หรือปฏิกิริยาตอบสนองต่อความละเอียด สิ่งเหล่านี้เป็นความหมายที่มีรากฐานมาจากประสบการณ์ของคนในสังคมซึ่งมีนัยว่า ภาษาและความคิดมีความสัมพันธ์กัน

7) Kvalheim (2000) ศึกษาเรื่อง “อุปลักษณเกี่ยวกับมโนทัศน์เรื่องเวลาในภาษาไทยและภาษาอังกฤษ” (Conceptual Metaphor of Time in Thai and English) โดยเก็บข้อมูลจาก นวนิยายภาษาอังกฤษเรื่อง 3001 : A Space Odyssey ของ Arthur C. Clarke ส่วนข้อมูลภาษาไทยเป็นฉบับแปลของลักษณะรงค์ ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า อุปลักษณกับเวลาของคนไทยและคนอังกฤษมีอุปลักษณเหมือนและแตกต่างกัน ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงการเปรียบเทียบอุปลักษณเวลาภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

อุปลักษณเวลา	ตัวอย่างภาษาไทย	ตัวอย่างภาษาอังกฤษ
ผู้สังเกตการณ์ที่เคลื่อนที่	-	“...transported across the centuries”
ภาชนะบรรจุสิ่งของ	ในศตวรรษที่ยี่สิบเอ็ด	“...in my own time...”
ทรัพยากร	เวลาที่เสียไป	“...takes weeks.”
ผู้ครอบครอง	บันทึกอมตะของยุคอวกาศ	“...the people of 2001...”
สถานที่	ถึงยุคโบราณ	“...at the same time...”
เงินทอง	-	“...spend much time together...”

ที่มา : Kvalheim, “Conceptual Metaphor of Time in Thai and English” (M.A. Thesis Department of Linguistics, Chulalongkorn University, 2000), 115 – 165.

จากงานวิจัยข้างต้นพบว่าภาษาไทยไม่ปรากฏมโนทัศน์เวลาเป็นเงินทอง ซึ่งเกิดจากการแปลภาษาอังกฤษมาเป็นภาษาไทยคือ รูปศัพท์ที่แสดงมโนทัศน์เวลาเป็นเงินทองในคำว่า use และ spend เมื่อแปลเป็นภาษาไทยจะใช้คำว่า “ใช้” ดังตัวอย่าง “use time to stay together” แปลเป็นไทยคือ “ใช้เวลาอยู่ด้วยกัน” จึงทำให้มโนทัศน์เวลาเป็นเงินทองในภาษาอังกฤษ (TIME IS MONEY) กลายมาเป็น เวลาเป็นทรัพยากร (T

IME IS RESOURCE) ในภาษาไทย จากมโนทัศน์เรื่องเวลาพบว่า เวลาเป็นภาชนะบรรจุสิ่งของพบความถี่ในการใช้มากที่สุดภาษาไทย ส่วนมโนทัศน์เรื่องเวลาของภาษาอังกฤษคือ เวลาเป็นวัตถุเคลื่อนที่ได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าวัฒนธรรมที่ต่างกัน ประสบการณ์ที่ต่างกันมีอิทธิพลต่อมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาแตกต่างกันไปด้วย

8) Ngamjitwongsakul (2003) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาอุปลักษณความรักจากบทเพลงไทยสากล” (A Study of Love Metaphor in Modern Thai Songs) โดยนำทฤษฎีความหมายโดยนัยของ Grice (1975) และอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ของ Lakoff (1987, 1993) Lakoff & Johnson (1980) Lakoff & Turner (1989) ผลที่ได้จากการศึกษาพบว่า ทฤษฎีความหมายโดยนัยมีบทบาทสำคัญในการจำแนกอุปลักษณภาษาตามตัวอักษร และช่วยในการอธิบายความหมายให้มีความสัมพันธ์กับบริบทนั้นๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการละเมิดหลักเกณฑ์ของ Grice โดยนักแต่งเพลงมีเจตนาที่จะสื่อความหมายนอกเหนือจากความหมายตามตัวอักษร ส่วนทฤษฎีอุปลักษณเชิง มโนทัศน์ช่วยอธิบายการถ้อยความหมาย ระหว่างวงความหมายต้นทาง และวงความหมายปลายทาง อุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงความรักที่ปรากฏในบทเพลงไทยสากล เช่น ความรักเป็นภาชนะ ความรักเป็นต้นทางเป้าหมาย และความรักเป็นสายสัมพันธ์ เป็นต้น

สรุป อุปลักษณตามแนวทฤษฎีภาษาและภาษาศาสตร์แนวเดิม และอุปลักษณตามทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานมีความเหมือนและแตกต่างคือ แนวทางการศึกษาอุปลักษณทั้งสองแนวคิดนี้ต่างศึกษารูปภาษาในเชิงเปรียบเทียบเหมือนกัน แต่มีสิ่งที่แตกต่างกันสามารถแบ่งออกเป็นสองประการหลักๆ คือ **ประการแรก** อุปลักษณแบบภาษาศาสตร์ได้รวมเอา อุปลักษณอุปมา บุคลาธิษฐาน อาวัตพากย์ ฯลฯ รวมเข้าเป็นอุปลักษณแบบภาษาศาสตร์ด้วย โดยไม่ได้คำนึงถึงคำเชื่อมที่แสดงการเปรียบเทียบ **ประการที่สองคือ** มุ่งความสนใจต่างกัน กล่าวคือ อุปลักษณตามแนวทฤษฎีภาษาและภาษาศาสตร์แนวเดิมจะมุ่งความสนใจไปที่ภาษาเชิงภาพพจน์หรือโวหาร ซึ่งเป็นกลวิธีในการใช้ถ้อยคำให้มีพลังเพื่อให้ผู้อ่านได้สัมผัสถึงสุนทรียภาพอันงดงามของภาษาและก่อให้เกิดอารมณ์สะเทือนใจ ส่วนอุปลักษณตามแนวทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานจะมุ่งความสนใจไปที่รูปภาษาที่มีการใช้สนทนาในชีวิตประจำวันซึ่งสามารถแสดงมโนทัศน์หรือระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาในสังคม โดยนำภาษา วัฒนธรรม ประสบการณ์ การรับรู้ การมองโลกมาเชื่อมโยงกัน

บทที่ 3

อุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธ

อุปลักษณ หมายถึง รูปภาษาที่เกิดจากการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบ ซึ่งอาจมีหรือไม่มีคำแสดงการเปรียบเทียบก็ได้ ส่วนอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ หมายถึง รูปภาษาเชิงเปรียบเทียบซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาที่ได้จากการเรียนรู้จากประสบการณ์ต่างๆ ของตน

ในบทนี้ผู้วิจัยจะเสนอการวิเคราะห์อุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยตามทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานของ Lakoff & Johnson (1980) Lakoff (1987) และ Kövecses (1986, 2000, 2002, 2005) ซึ่งสามารถแบ่งการวิเคราะห์ออกได้ดังนี้

3.1 การวิเคราะห์คำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย

3.2 ประเภทของอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์
มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

3.1 การวิเคราะห์คำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย

คำแสดงอารมณ์โกรธ (Emotion terms) หมายถึง คำหรือถ้อยคำที่มีความหมายแสดงให้เห็นถึงอารมณ์ความรู้สึกที่ไม่พอใจหรือความรู้สึกโกรธ และเป็นการอ้างถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ความรู้สึกโกรธ การที่จะทราบว่ารูปภาษาใดเป็นคำแสดงอารมณ์โกรธนั้น ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการพิจารณาจากเปรียบเทียบรูปภาษากับคุณสมบัติที่เป็นต้นแบบและปฏิริยาต้นแบบของอารมณ์โกรธ (ดูรายละเอียดเรื่องต้นแบบในบทที่ 2)

คุณสมบัติที่เป็นต้นแบบของอารมณ์โกรธ หมายถึง คุณลักษณะที่เป็นตัวแทนที่ดีที่สุดของกลุ่มอารมณ์โกรธ ซึ่งคุณสมบัติต้นแบบของอารมณ์โกรธในภาษาไทยนั้น ผู้วิจัยพิจารณาจาก “ต้นแบบ” ของอารมณ์โกรธ ซึ่งมีวิธีการดังต่อไปนี้

1. พิจารณาจากสถานการณ์ต้นแบบ และปฏิริยาต้นแบบ ตามแนวคิดของ Wierzbicka (1992 : 147) ซึ่งผู้วิจัยได้ประยุกต์แนวคิดดังกล่าวมาใช้ในการศึกษาคำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย ซึ่งสถานการณ์ต้นแบบ และปฏิริยาต้นแบบของ Wierzbicka มีลักษณะเป็น

สากลจึงสามารถที่จะนำมาใช้กับภาษาใดๆ ก็ได้ทั่วโลก ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

X thinks something like this :

This person (Y) did something bad

I don't want this

I would want to do something bad to this person

Because of this, X feels something bad

Because of this, X want to do something

แผนภูมิที่ 6 แสดงสถานการณ์และปฏิกิริยาต้นแบบของอารมณ์โกรธ

ที่มา : Wierzbicka, Semantics, Culture, and Cognition : Universal Human Concepts in Culture - Specific Configurations (New York : Oxford University Press, 1992), 147.

2. จากการกำหนดสถานการณ์และปฏิกิริยาต้นแบบของอารมณ์โกรธจากแนวคิดของ Wierzbicka สามารถที่จะประยุกต์ความสัมพันธ์ไปสู่คุณสมบัติที่เป็นต้นแบบของอารมณ์โกรธในภาษาไทยได้ กล่าวคือ จากการพิจารณาพบว่าภาษาไทยมีคุณสมบัติที่เป็นต้นแบบของอารมณ์โกรธ ดังนี้

- <อารมณ์>
- <ความรู้สึกภายใน>
- <ไม่พอใจ>
- <รุนแรง>
- <ก้าวร้าว>

มีรายละเอียดดังนี้

ประการที่หนึ่งคือ <อารมณ์> หมายถึง ความรู้สึกที่เกิดจากสิ่งเร้าภายนอกและส่งไปยังสมองเพื่อให้เกิดการรับรู้และส่งผลกระทบต่อจิตใจ ส่งผลให้มีความรู้สึกหรืออารมณ์เกิดขึ้น

ประการที่สองคือ <ความรู้สึกภายใน> หมายถึง ความรู้สึกภายในจิตใจของมนุษย์

ประการที่สามคือ <ไม่พอใจ> หมายถึง ความรู้สึกที่ไม่เป็นไปตามที่ใจต้องการหรือความรู้สึกที่ตรงกันข้ามกับความต้องการของจิตใจ

ประการที่สี่คือ <รุนแรง> หมายถึง ความรุนแรงที่จะเกิดขึ้นจากอารมณ์โกรธ ไม่ว่าจะเป็นความรุนแรงที่เกี่ยวข้องกับภายในจิตใจหรือความรุนแรงที่แสดงออกมาทางพฤติกรรมภายนอก อย่างไรก็ตาม ความรุนแรงจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมอื่นๆ ร่วมด้วย

ประการสุดท้ายคือ <ก้าวร้าว> ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่แสดงให้เห็นถึงการระรานผู้อื่นหรือผู้ที่อยู่ใกล้ชิดอันเนื่องมาจากความโกรธ

คุณสมบัติต้นแบบทั้ง 5 ประการนี้ ผู้วิจัยได้นำมาใช้ในการคัดเลือกคำแสดงอารมณ์โกรธ โดยหากพบคำหรือถ้อยคำใดที่มีคุณสมบัติตรงตามคุณสมบัติดังกล่าว ผู้วิจัยจัดว่าเป็นคำแสดงอารมณ์โกรธ โดยคำแสดงอารมณ์โกรธจะต้องมีคุณสมบัติที่ขาดไม่ได้คือ <อารมณ์> <ความรู้สึกภายใน> และ <ไม่พอใจ> เป็นคุณสมบัติพื้นฐาน

จากการวิเคราะห์จากฐานข้อมูลพบว่า คำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยพบ 20 คำ ได้แก่คำว่า โกรธ, โกรธเกรี้ยว, ชัดเคืองใจ, ซึ่ง, ซึ่งโกรธ, ชุ่นเคือง, คั่งแค้น, เคียดแค้น, เคือง, แค้น, แค้นใจ, เจ็บแค้น, เจ็บใจ, ชุนเฉียว, เดือดดาล, โทสะ, โมโห, ไม่พอใจ, หงุดหงิด และอาฆาต

คำต่างๆ เหล่านี้มีคุณสมบัติทั้งที่ตรงกับคุณสมบัติต้นแบบ และมีคุณสมบัติประจำคำอื่นๆ ร่วมด้วย สามารถแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มที่มีคุณสมบัติร่วมกับคุณสมบัติต้นแบบ 3 ประการคือ <อารมณ์> <ความรู้สึกภายใน> <ไม่พอใจ> ได้แก่คำว่า หงุดหงิด เคือง ชัดเคืองใจ และไม่พอใจ 2) กลุ่มที่มีคุณสมบัติร่วมกับคุณสมบัติต้นแบบ 5 ประการ คือ <อารมณ์> <ความรู้สึกภายใน> <ไม่พอใจ> <รุนแรง> <ก้าวร้าว> ได้แก่คำว่า ชุนเฉียว โกรธ โมโห โทสะ โกรธเกรี้ยว ซึ่งโกรธ เดือดดาล เจ็บใจ แค้น แค้นใจ เคียดแค้น เจ็บแค้น คั่งแค้น และอาฆาต

อนึ่ง ผู้วิจัยได้คุณสมบัติและความหมายของคำแสดงอารมณ์โกรธจากคุณสมบัติต้นแบบและความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546), คลังคำ ของ นววรรณ พันธุเมธา (2544) และพจนานุกรมฉบับมติชน (2547) ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **หงุดหงิด** หมายถึง “มีอารมณ์เสียอยู่เสมอ มีอารมณ์เสียเพราะไม่ได้ตั้งใจ หรือไม่

เป็นไปตามกำหนด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1239) “อารมณ์ไม่ดีพร้อมที่จะโกรธ” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 54) “ไม่สบอารมณ์ จุนเจียว” (มติชน 2547 : 899) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “หงุดหงิด” ได้ดังนี้

“หงุดหงิด” มีคุณสมบัติคือ [อารมณ์]
[ความรู้สึกภายใน]
[ไม่พอใจ]
[ไม่ได้ตั้งใจ]
[เกิดขึ้นง่าย]
[เกิดขึ้นเร็ว]
[เริ่มรู้สึก]

2. **เคือง** หมายถึง “ไม่พอใจและเริ่มรู้สึกโกรธ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “เคือง” ได้ดังนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

“เคือง” มีคุณสมบัติคือ [อารมณ์]
[ความรู้สึกภายใน]
[ไม่พอใจ]
[เริ่มรู้สึก]

3. **ขัดเคืองใจ** หมายถึง “ไม่พอใจอย่างมาก” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “โกรธเพราะถูกขัดใจ” (มติชน 2547 : 126) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “ขัดเคืองใจ” ได้ดังนี้

“ขัดเคืองใจ” มีคุณสมบัติคือ [อารมณ์]
[ความรู้สึกภายใน]
[ไม่พอใจ]
[เริ่มรู้สึก]
[ขัดใจ]

4. **ซุ่นเคื่อง** หมายถึง “โกรธกรุ่นๆ อยู่ในใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 195) “โกรธอยู่ไม่วายเพราะมีผู้ที่ไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “โกรธกรุ่นอยู่ในใจ” (มติชน 2547 : 141) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “ซุ่นเคื่อง” ได้ดังนี้

“ซุ่นเคื่อง” มีคุณสมบัตืคือ [อารมณ์]
[ความรู้สึกภายใน]
[ไม่พอใจ]
[เริ่มรู้สึก]
[ไม่หาย]

5. **ไม่พอใจ** หมายถึง “รู้สึกว่าเป็นดังที่ใจต้องการ” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 60) จากนิยามดังกล่าวนี้สามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “ไม่พอใจ” ได้ดังนี้

“ไม่พอใจ” มีคุณสมบัตืคือ [อารมณ์]
[ความรู้สึกภายใน]
[ไม่พอใจ]
[ไม่ได้ตั้งใจ]
[เริ่มรู้สึก]

6. **ฉุนเฉียว** หมายถึง “ฉุนจัด โกรธง่าย โกรธเร็ว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 338) “โกรธง่าย และพร้อมจะเข้าต่อสู้” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 75) “ฉุน” หมายถึง “รู้สึกชกโกรธขึ้นมาทันที” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 338) “โกรธขึ้นมาโดยพลัน, โกรธเร็ว โกรธง่าย” (มติชน 2547 : 251) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “ฉุนเฉียว” ได้ดังนี้

“ฉุนเฉียว” มีคุณสมบัตืคือ [อารมณ์]
[ความรู้สึกภายใน]
[ไม่พอใจ]
[รุนแรง]
[ก้าวร้าว]

[เกิดขึ้นง่าย]

[เกิดขึ้นเร็ว]

[โต้ตอบ]

7. **โกรธ** หมายถึง “ชุนเคื่องใจอย่างแรง ไม่พอใจอย่างแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “โกรธ” ได้ดังนี้

“โกรธ” มีคุณสมบัติคือ

[อารมณ์]

[ความรู้สึกภายใน]

[ไม่พอใจ]

[รุนแรง]

[ก้าวร้าว]

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนอนุรักษ์มรดก

8. **โมโห** หมายถึง “โกรธ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 883) (มติชน 2547 : 696) “ไม่พอใจอย่างมาก ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “โมโห” ได้ดังนี้

“โมโห” มีคุณสมบัติคือ

[อารมณ์]

[ความรู้สึกภายใน]

[ไม่พอใจ]

[รุนแรง]

[ก้าวร้าว]

9. **โทสะ** หมายถึง “ความโกรธ ความฉุนเฉียว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 547), (มติชน 2547 : 443) “โทสะร้าย” หมายถึง “โกรธและทำการต่างๆ โดยไม่ยับยั้งอาจทำลายข้าวของ หรือผู้อื่น” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 75) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “โทสะ” ได้ดังนี้

“โทสะ” มีคุณสมบัติคือ [อารมณ์]
 [ความรู้สึกภายใน]
 [ไม่พอใจ]
 [รุนแรง]
 [ก้าวร้าว]
 [เกิดขึ้นง่าย]
 [เกิดขึ้นเร็ว]

10. **โกรธเกรี้ยว** หมายถึง “โกรธจัด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “โกรธและแสดงความโกรธอย่างรุนแรง” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “โกรธเกรี้ยว” ได้ดังนี้

“โกรธเกรี้ยว” มีคุณสมบัติคือ [อารมณ์]

[ความรู้สึกภายใน]

[ไม่พอใจ]

[รุนแรง]

[ก้าวร้าว]

[โต้ตอบ]

11. **ขี้้ง** หมายถึง “แค้น เคือง โกรธ มักใช้เข้าคู่กับคำอื่นๆ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 193) “โกรธ แค้น เคือง” (มติชน 2547 : 138) เพื่อให้เห็นถึงคุณสมบัติของคำว่า “ขี้้ง” ผู้วิจัยจึงหาความหมายของ “ขี้้ง” มาประกอบด้วย ได้แก่คำว่า โกรธ แค้น และเคือง ซึ่งมีความหมายดังนี้

โกรธ หมายถึง “ขุนเคืองใจอย่างแรง ไม่พอใจอย่างแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109)

แค้น หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) และ

เคื่อง หมายถึง “ไม่พอใจและเริ่มรู้สึกโกรธ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) จาก
 นิยามดังกล่าวนี้สามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “ซึ่ง” ได้ดังนี้

“ซึ่ง” มีคุณสมบัตืคือ [อารมณ์]
 [ความรู้สึกภายใน]
 [ไม่พอใจ]
 [รุนแรง]
 [ก้าวร้าว]
 [ไม่หาย]
 [เจ็บใจ]

12. **ซึ่งโกรธ** หมายถึง “โกรธเอาจริงเอาจัง โกรธมาก” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 :
 193) “โกรธอยู่นาน” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โกรธ เคื่องใจ” (มติชน 2547 : 138) จาก
 นิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “ซึ่งโกรธ” ได้ดังนี้

“ซึ่งโกรธ” มีคุณสมบัตืคือ [อารมณ์]
 [ความรู้สึกภายใน]
 [ไม่พอใจ]
 [รุนแรง]
 [ก้าวร้าว]
 [ไม่หาย]
 [เจ็บใจ]
 [เอาจริงเอาจัง]

13. **เดือดดาล** หมายถึง “โกรธมาก โกรธพรั่งพรั่ง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 :
 416) “โกรธขึ้นมาทันทีและโกรธมาก” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โกรธพรั่งพรั่งมาก” (มติ-
 ชน 2547 : 330) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “เดือดดาล” ได้ดังนี้

“เดือดดาล” มีคุณสมบัตืคือ [อารมณ์]

[ความรู้สึกภายใน]

[ไม่พอใจ]

[รุนแรง]

[ก้าวร้าว]

[เกิดขึ้นเร็ว]

[พุ่งพล่าน]

14. **เจ็บใจ** หมายถึง “ซ้ำใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 321) “โกรธเพราะสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับตน” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 73) “คับแค้นในใจ ซ้ำใจ” (มติชน 2547 : 237) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “เจ็บใจ” ได้ดังนี้

“เจ็บใจ” มีคุณสมบัติคือ

[อารมณ์]

[ความรู้สึกภายใน]

[ไม่พอใจ]

[รุนแรง]

[ก้าวร้าว]

[ซ้ำใจ]

[คับแค้นใจ]

15. **แค้น** หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่น แค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วายเพราะทำไม่ดีต่อดตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “แค้น” ได้ดังนี้

“แค้น” มีคุณสมบัติคือ

[อารมณ์]

[ความรู้สึกภายใน]

[ไม่พอใจ]

[รุนแรง]

[ก้าวร้าว]

[ไม่หาย]

[เจ็บใจ]

16. **แค้นใจ** หมายถึง “โกรธเนื่องด้วยตนเองหรือผู้ใกล้ชิดอยู่ไม่วาย” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “แค้นใจ” ได้ดังนี้

“แค้นใจ” มีคุณสมบัติคือ [อารมณ์]
[ความรู้สึกภายใน]
[ไม่พอใจ]
[รุนแรง]
[ก้าวร้าว]
[ไม่หาย]

17. **เคียดแค้น** หมายถึง “โกรธแค้น เคืองแค้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 264) “แค้นและชิงชัง” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 73) “โกรธแค้น” (มติชน 2547 : 193) จากนิยามดังกล่าวนี้สามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “เคียดแค้น” ได้ดังนี้

“เคียดแค้น” มีคุณสมบัติคือ [อารมณ์]
[ความรู้สึกภายใน]
[ไม่พอใจ]
[รุนแรง]
[ก้าวร้าว]
[ไม่หาย]
[ชิงชัง]

18. **เจ็บแค้น** หมายถึง “ผูกใจเจ็บ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 321) “เสียใจ และแค้น” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 73) เคืองใจ (มติชน 2547 : 237) จากนิยามดังกล่าวนี้สามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “เจ็บแค้น” ได้ดังนี้

“เจ็บแค้น” มีคุณสมบัตืคือ [อารมณ์]
 [ความรู้สึกภายใน]
 [ไม่พอใจ]
 [รุนแรง]
 [ก้าวร้าว]
 [ไม่หาย]
 [ผูกใจเจ็บ]
 [เสียใจ]

19. **คั่งแค้น** หมายถึง “โกรธอัดอั้นอยู่ในใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 234), (มติชน 2547 : 178) “โกรธอยู่ไม่วายเพราะมีผู้ที่ไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “คั่งแค้น” ได้ดังนี้

“คั่งแค้น” มีคุณสมบัตืคือ [อารมณ์]
 [ความรู้สึกภายใน]
 [ไม่พอใจ]
 [รุนแรง]
 [ก้าวร้าว]
 [ไม่หาย]
 [อัดอั้นใจ]

20. **อาฆาต** หมายถึง “ผูกใจเจ็บและอยากแก้แค้น พยาบาท” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1360) “ผูกใจเจ็บและอยากแก้แค้น” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 73) “ผูกพยาบาทปรารถนาจะแก้แค้น” (มติชน 2547 : 967) จากนิยามดังกล่าวสามารถที่จะให้คุณสมบัติของ “อาฆาต” ได้ดังนี้

“อาฆาต” มีคุณสมบัตืคือ [อารมณ์]
 [ความรู้สึกภายใน]
 [ไม่พอใจ]

[รุนแรง]

[ก้าวร้าว]

[ไม่หาย]

[ผูกใจเจ็บ]

[พยายาบท]

จากการวิเคราะห์คำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยสามารถสรุปคุณสมบัติต่างๆ ของ
คำแสดงอารมณ์โกรธได้ดังตารางที่ 5 ดังนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตารางที่ 5 แสดงการสรุปคุณสมบัติของคำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย

คำแสดง อารมณ์โกรธ	คุณสมบัติของคำแสดงอารมณ์ในภาษาไทย																		
	คุณสมบัติที่เป็นต้นแบบ					คุณสมบัติอื่นๆ													
	อารมณ์ รุนแรง	รู้สึกภายใน	ไม่พอใจ	รุนแรง	ก้าวร้าว	ไม่ได้ตั้งใจ	เกิดขึ้นง่าย	เกิดขึ้นเร็ว	เริ่มรู้สึก	ชัดใจ	ไม่หาย	โต้ตอบ	เจ็บใจ	เอาจริงเอาจัง	พลังพละกำลัง	ท้อใจ	คับแค้นใจ	อึดอัดใจ	โต้ตอบไม่ได้
1. หงุดหงิด	✓	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2. เคือง	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3. ขัดเคืองใจ	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-
4. ขุ่นเคือง	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	✓	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	-
5. ไม่พอใจ	✓	✓	✓	-	-	✓	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6. ดุนเฉียว	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-	-
7. โกรธ	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8. โมโห	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9. โทสะ	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
10.โกรธเกรี้ยว	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-

ตารางที่ 5 (ต่อ)

คำแสดง อารมณ์โกรธ	คุณสมบัติของคำแสดงอารมณ์ในภาษาไทย																
	คุณสมบัติที่เป็นต้นแบบ					คุณสมบัติอื่นๆ											
	อารมณ์ รุนแรง	รู้สึกรุนแรง ในใจ	ไม่พอใจ	โกรธ	ก้าวร้าว	ไม่ตั้งใจ	เกิด แรง	เกิด แรง	เริ่ม รู้สึกรุน แรง	ตั้งใจ	ไม่ พอใจ	ตั้งใจ	ตั้งใจ	ตั้งใจ จริง	พลัง พละกำลัง	ตั้งใจ	ตั้งใจ จริง
11. ขิง	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	✓	-	-	-	-	-
12. ขิงโกรธ	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	✓	-	-	-	-	-
13. เดือดดาล	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	✓	-	-	-	-	✓	-	✓	-	-
14. เจ็บใจ	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	-	-	-	-	✓	✓	-	-
15. แค้น	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	✓	-	-	-	-	-
16. แค้นใจ	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	-
17. เคียดแค้น	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	✓	-	-
18. เจ็บแค้น	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	✓	✓	-
19. คั่งแค้น	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	-	✓
20. อาฆาต	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	-	-	✓	-	-	-	-	-	✓	-

หัวข้อต่อไป ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการวิเคราะห์รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

3.2 ประเภทของอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย

จากการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย มีการเปรียบเทียบกับสรรพสิ่งต่างๆ ที่หลากหลาย สามารถจำแนกประเภทตามวงความหมาย (Semantic domain) ของอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธได้ 13 ประเภท ได้แก่

3.2.1 อุปลักษณะไฟ

3.2.2 อุปลักษณะของเหลว

3.2.3 อุปลักษณะแก๊ส

3.2.4 อุปลักษณะมนุษย์

3.2.5 อุปลักษณะสัตว์

3.2.6 อุปลักษณะพืช

3.2.7 อุปลักษณะสี

3.2.8 อุปลักษณะอาหาร

3.2.9 อุปลักษณะโรค

3.2.10 อุปลักษณะทรัพย์สิน

3.2.11 อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ

3.2.12 อุปลักษณะสงคราม

3.2.13 อุปลักษณะวัตถุ

มีรายละเอียด ดังนี้

3.2.1 อุปลักษณะไฟ

อุปลักษณะไฟ หมายถึง รูปภาษาที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “ไฟ” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับไฟมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธของไฟ มีดังนี้

(1) ดังนั้นพอจึงได้แต่กัดกับอารมณ์ฉุนเฉียวอย่างไม่ไยดี โดยปล่อยให้อารมณ์

มอดดับลงตามธรรมชาติ

(ใบหน้าอื่น, 2542 : 51)

ตัวอย่าง (1) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “อารมณ์ฉุนเฉียว” ซึ่งคำว่า “ฉุนเฉียว” หมายถึง “ฉุนจัด โกรธง่าย โกรธเร็ว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 338) “โกรธง่าย และพร้อมจะเข้าต่อสู้” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 75) “โกรธขึ้นมาโดยพลัน, โกรธเร็ว โกรธง่าย” (มติชน 2547 : 251)

ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ได้แก่ คำว่า “มอด” และ “ดับ” ตามลำดับ คำว่า “มอด” หมายถึง “จวนจะดับ (ใช้แก่ไฟ)” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 842) ส่วนคำว่า “ดับ” หมายถึง “สิ้นแสง, ทำให้สิ้นแสง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 401) เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์ฉุนเฉียวสูญสิ้นไป หายไปหรือหมดไป “มอด” และ “ดับ” ต่างเป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่หมดแสงลง การนำคำทั้งสองมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือ คำว่า “ฉุนเฉียว” เป็นกรเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของไฟ ดังนั้น คำว่า “มอด” และ “ดับ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงการจบสิ้นของอารมณ์โกรธ จัดเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณไฟ

(2) เยนหลังจมอยู่กับเพลิงแค้นที่ลุกไหม้อยู่ในใจจนฝ้ายผอม

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 300)

ตัวอย่าง (2) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” ซึ่งหมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่น แค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ในบริบทนี้ อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “เพลิง” “ลุก” และ “ไหม้” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “เพลิง” หมายถึง “ไฟ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 800)

คำว่า “ลุก” หมายถึง “ไหม้โพล่งขึ้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1019) และ

คำว่า “ไหม้” หมายถึง “ติดเชื้อไฟ, ลุก, เผา (ใช้แก่ไฟหรือความร้อน) ถูกความร้อนจนเกรียมหรือจนเป็นถ่าน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1317)

ทั้งสามคำเมื่อปรากฏร่วมกันในตัวอย่างข้างต้น หมายถึง อารมณ์แค้นที่แผ่ขยายไปอย่างรวดเร็ว คำว่า “เพลิง” “ลูก” และ “ไหม้” ต่างเป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่ลุกลามอยู่ การนำคำทั้งสามมาใช้แสดงอารมณ์โกรธร่วมกับคำแสดงอารมณ์โกรธ คือ คำว่า “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของไฟ ดังนั้น คำว่า “เพลิง” “ลูก” และ “ไหม้” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมนทัศน์ที่แสดงการเพิ่มอารมณ์โกรธที่รุนแรงและรวดเร็วเป็นอุปลักษณเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณไฟ

(3) เด็กหนุ่มขับรถตรงไปยังบ้านเพื่อน ในใจสุขและร้อนไปด้วยไฟแค้น

(เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 141)

ตัวอย่าง (3) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” ซึ่งหมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ในบริบทนี้ อุปลักษณเชิงมนทัศน์ได้แก่ คำว่า “สุข” “ร้อน” และ “ไฟ” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “สุข” หมายถึง “เอาใจหรือกลายเป็นต้นที่ปลงบนกองไฟเพื่อให้ไฟติดกรุ่นอยู่เสมอ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 815 - 816)

คำว่า “ร้อน” หมายถึง “มีความรู้สึกตามผิวหนังเหมือนถูกไฟเป็นต้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 929) และ

คำว่า “ไฟ” หมายถึง “ผลจากปฏิกิริยาเคมีซึ่งก่อให้เกิดความร้อน แสงสว่างและเปลว คือ กลุ่มแก๊สที่กำลังลุกไหม้ ทำให้ไหม้สิ่งต่างๆ ได้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 815 - 816)

ทั้งสามคำเมื่อปรากฏร่วมกันในตัวอย่างข้างต้น หมายถึง ความแค้นความเจ็บใจที่ยังไม่หายแต่เก็บไว้ในใจอย่างทรมาน คำว่า “สุข” “ร้อน” และ “ไฟ” ต่างเป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่ร้อนระอุอยู่ข้างในซึ่งยังไม่ดับ การนำคำทั้งสามคำมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของไฟ ดังนั้น คำว่า “สุข” “ร้อน” และ “ไฟ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมนทัศน์ที่แสดงการเก็บอาการความโกรธแค้นเอาไว้ภายในใจเป็นอุปลักษณเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณไฟ

- (4) พยณต์ยังต้องมนต์รูปและเสียงของเด็กสาวชู้ตขาวของบ้านหลังนั้น หากพยอม
ใจคุคั่งด้วยความแค้นที่ถูกไล่เหมือนหมูหมาจรจัด

(อะไรจะดีไปกว่านี้, 2544 : 175)

ตัวอย่าง (4) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความแค้น” ซึ่งคำว่า “แค้น” หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่น แค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่หาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ในบริบทนี้อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์นี้ได้แก่คำว่า “คุ” และ “คั่ง” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “คุ” หมายถึง “ให้มะระอยู่ข้างในอย่างไฟที่ไหม้ขอนไม้ระออยู่ข้างใน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 252) เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้หมายถึง ความแค้นความเจ็บใจที่เก็บเอาไว้ในใจกำลังที่จะแสดงอารมณ์โกรธออกมา “คุ” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่ร้อนระออย่างเช่นไฟที่สุ่มขอนและเกิดการปะทุความร้อนออกมา การนำคำว่า “คุ” มาใช้แสดงอารมณ์โกรธร่วมกับคำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของไฟ ดังนั้น คำว่า “คุ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์ที่แสดงการเก็บความรู้สึกโกรธแค้นไว้ในใจโดยไม่สามารถที่จะระงับอารมณ์โกรธเอาไว้ได้จนต้องแสดงอารมณ์โกรธออกมาเป็นอุปลักษณ์เชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณ์ไฟ

- (5) นายของกิริณาเปิดประตูเข้ามาด้วยความโกรธริษยากรุ่นในหัวใจได้ยิน
เสียงตึงตังในห้อง

(พรายปรารถนา, 2545 : 453)

ตัวอย่าง (5) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความโกรธ” ซึ่งคำว่า “โกรธ” หมายถึง “ขุ่นเคืองใจอย่างแรง, ไม่พอใจอย่างรุนแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109)

ในบริบทนี้อุปลักษณ์เชิงมนทัศน์คือคำว่า “กรุ่น” ซึ่งหมายถึง “อาการของไฟที่ยังไม่ดับแต่ไม่ถึงกับลุกโพล่ง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 71) เมื่อ “กรุ่น” ปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์โกรธที่ยังไม่หายแต่ยังคงโกรธอยู่ในใจโดยไม่แสดงอาการโกรธออกมา “กรุ่น” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่ยังไม่ดับแต่ไม่ถึงกับลุกโพล่งขึ้นมา การนำคำว่า

“กรุ่น” มาใช้แสดงอารมณ์โกรธเป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของไฟ ดังนั้น “กรุ่น” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอารมณ์โกรธที่ยังไม่หายแต่ไม่แสดงอาการโกรธออกมาให้เห็นเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะไฟ

(6) ตั้งแต่วินาทีแรกที่เขาก้าวขึ้นนั่งเคียงข้างอยู่บนรถ หญิงสาวจึงยังไม่ยอมดับ

ความโกรธของตนเองง่ายๆ

(ใต้เงาตะวัน, 2542 : 147)

ตัวอย่าง (6) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความโกรธ” ซึ่งคำว่า “โกรธ” หมายถึง “ขุ่นเคืองใจอย่างแรง, ไม่พอใจอย่างรุนแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109)

ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “ดับ” ซึ่งหมายถึง “สิ้นแสง, ทำให้สิ้นแสง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 401) เมื่อ “ดับ” ปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์โกรธสูญสิ้นไปหายไปหรือหมดไป “ดับ” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่หมดแสงลง การนำคำว่า “ดับ” มาใช้แสดงอารมณ์โกรธเป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของไฟ ดังนั้น คำว่า “ดับ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงการจบสิ้นของอารมณ์โกรธเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะไฟ

(7) ทว่าหญิงสาวรู้อยู่แก่ใจว่าความโกรธที่มีอยู่กำลังจะดับเหมือนไฟที่ขาดเชื้อ

เธอพยายามรั้งมันไว้อย่างสุดกำลังด้วยการขู่ฟ่อ

(ใต้เงาตะวัน, 2542 : 480-481)

ตัวอย่าง (7) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความโกรธ” ซึ่งคำว่า “โกรธ” หมายถึง “ขุ่นเคืองใจอย่างแรง, ไม่พอใจอย่างรุนแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “ดับ” “ไฟ” และ “ขาด” “เชื้อ” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “ดับ” หมายถึง “สิ้นแสง, ทำให้สิ้นแสง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 401)

คำว่า “ไฟ” หมายถึง “ผลจากปฏิกิริยาเคมีซึ่งก่อให้เกิดความร้อน แสงสว่างและเปลว คือ กลุ่มแก๊สที่กำลังลุกไหม้ ทำให้ไหม้สิ่งต่างๆ ได้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 815 - 816) และ

คำว่า ขาด หมายถึง “มีไม่ครบ, มีไม่เต็ม” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 182)

และ คำว่า “เชื้อ” หมายถึง “สิ่งที่เป็นต้นเหตุทำให้เกิดสิ่งอื่นๆ ที่มีลักษณะทำนองเดียวกัน เช่น เชื้อไฟ เชื้อเห็ด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 372)

เมื่อคำดังกล่าวปรากฏร่วมกันในตัวอย่าง หมายถึง อารมณ์โกรธสูญสิ้นไป หายไปหรือหมดไปเนื่องจากขาดสิ่งที่ทำให้โกรธ คำว่า “ดับ” “ไฟ” และ “ขาดเชื้อ” ต่างเป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่กำลังหมดแสงเนื่องจากขาดเชื้อเพลิงที่จะทำให้เกิดการเผาไหม้ การนำคำทั้งสามมาใช้แสดงอารมณ์โกรธเป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของไฟ ดังนั้น “ดับ” “ไฟ” และ “ขาดเชื้อ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงการจบสิ้นของอารมณ์โกรธเนื่องจากขาดสาเหตุที่ทำให้เกิดความโกรธเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณไฟ

(8) เปลวสุดท้ายแห่งความโกรธของหญิงสาวดับวูบไปพร้อมๆ กับประโยคสุดท้ายของการข่มขู่

(ได้เงาตะวัน, 2542 : 481)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตัวอย่าง (8) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความโกรธ” ซึ่งคำว่า “โกรธ” หมายถึง “ขุ่นเคืองใจอย่างแรง, ไม่พอใจอย่างรุนแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109) ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “เปลว” และ “ดับวูบ” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “เปลว” หมายถึง “เรียกไฟที่ลุกแลบออกมาหรือพวยพุ่งขึ้นว่า เปลวไฟ, เรียกควันที่พุ่งๆ ขึ้นไปว่า เปลวควัน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 710) และ

คำว่า “ดับวูบ” โดยคำว่า “ดับ” หมายถึง “สิ้นแสง, ทำให้สิ้นแสง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 401) คำว่า “วูบ” หมายถึง “อาการที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1084) ดังนั้น “ดับวูบ” หมายถึง การสิ้นแสงอย่างรวดเร็ว

เมื่อคำว่า “เปลว” ปรากฏร่วมกันกับ “ดับวูบ” ในบริบทนี้ หมายถึง อาการแสดงอารมณ์โกรธที่จะสูญสิ้นไป หายไปหรือหมดไป “เปลว” และ “ดับวูบ” ต่างเป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่ลุกแลบออกมาซึ่งกำลังจะหมดแสงลงอย่างรวดเร็ว การนำคำ/ถ้อยคำทั้งสองมาใช้แสดงอารมณ์โกรธเป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของไฟ ดังนั้น “เปลว”

และ “ดับวูบ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงการจบสิ้นของอารมณ์โกรธเป็นอุปลักษณะประเภทอุปลักษณะไฟ

- (9) และแล้วอารมณ์ของรัชิตาที่กำลังคุกรุ่นได้ที่อยู่ก็ยิ่งปะทุเพิ่มมากขึ้น เมื่อพรพิมลที่ยืนดูเหตุการณ์อยู่นั้นช่วยเพิ่มเชื้อเพลิงในใจของรัชิตาให้ลุกฮือขึ้นอีก
(กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 356)

ตัวอย่าง (9) ในบริบทนี้ไม่ปรากฏคำแสดงอารมณ์โกรธอย่างชัดเจน แต่อาศัยการพิจารณาจากคำว่า “อารมณ์” ซึ่งเป็นคำกลางๆ ไม่ได้ระบุว่าอยู่ในอารมณ์ใด “อารมณ์” หมายถึง “ความรู้สึกทางใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้า เช่น อารมณ์รัก อารมณ์โกรธ อารมณ์ดี อารมณ์ร้าย” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1367) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “คุกรุ่น” “ปะทุ” “เชื้อเพลิง” และ “ลุกฮือ” โดยมีคำว่า (ใน) “ใจ” ทำหน้าที่เป็นภาชนะที่ปิดล้อมไฟ สามารถอธิบายความหมายได้ตามลำดับ ดังนี้

คำว่า “คุ” หมายถึง “ไหม้ระอุอยู่ข้างในอย่างไฟที่ไหม้จนไหม้ระอุอยู่ข้างใน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 252) คำว่า “กรุ่น” หมายถึง “อาการของไฟที่ยังไม่ดับแต่ไม่ถึงกับลุกโผลง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 71) ดังนั้น คำว่า “คุกรุ่น” หมายถึง ไฟที่ร้อนระอุอยู่ข้างในโดยไม่ดับ

คำว่า “ปะทุ” หมายถึง “แตกหรือผุดออกมาด้วยแรงเบ่งดัน เช่น ภูเขาไฟปะทุ ถ่านปะทุ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 684)

คำว่า “เชื้อเพลิง” หมายถึง “สิ่งที่ทำให้ไฟติดง่ายเช่นกระดาษหรือไม้ที่เกรียกเป็นชิ้นเล็กๆ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 372) และคำว่า “ลุกฮือ” หมายถึง “ไหม้โผลงขึ้นลุกลามอย่างรวดเร็ว เช่น ไฟไหม้พอมีลมพัดก็ลุกฮือ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1019)

คำว่า (ใน) “ใจ” หมายถึง “สิ่งที่ทำหน้าที่รู้สึก นึก และคิด, หัวใจ, จุดสำคัญบางสิ่งบางอย่าง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 329)

คำดังกล่าว เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์โกรธที่อยู่ในใจกำลังจะแสดงอาการโกรธออกมา โดยในที่นี้มีผู้ที่คอยยั่วโยให้ความโกรธทวีความรุนแรงมากขึ้น “คุ” “กรุ่น” “ปะทุ” “เชื้อเพลิง” และ “ลุกฮือ” ต่างเป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่ร้อนอยู่ภายในและกำลังจะปะทุออกมาโดยมีผู้ที่คอยเติมเชื้อไฟให้เผาไหม้และลุกลามเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ การนำคำเหล่านี้มาใช้แสดงอารมณ์ซึ่งหมายถึงโกรธ เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับ

อาการของไฟ ดังนั้น “คุ” “กรุ่น” “ปะทุ” “เชื้อเพลิง” และ “ลุกฮือ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอาการของอารมณ์โกรธเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะไฟ

(10) อารมณ์โกรธเกรี้ยว คล้ายดังจะ ปะทุ ขึ้นมาอีกครั้ง

(ไฟในวายุ, 2546 : 317)

ตัวอย่าง (10) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “อารมณ์โกรธเกรี้ยว” ซึ่งคำว่า “โกรธเกรี้ยว” หมายถึง “โกรธจัด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “โกรธและแสดงความโกรธอย่างรุนแรง” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “ปะทุ” ซึ่งหมายถึง “แตกหรือผุดออกมาด้วยแรงเบ่งดัน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 684) เมื่อปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง การแสดงความโกรธออกมาอย่างรุนแรงเนื่องจากความโกรธที่ทวีขึ้นจนไม่สามารถที่จะระงับความรู้สึกนั้นเอาไว้ได้ คำว่า “ปะทุ” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟแสดงอาการของไฟที่เกิดการเผาไหม้อย่างร้อนระอุอยู่ข้างในจนเกิดแรงดันพุ่งออกมาทำให้เกิดการแตกกระจายหรือผุดขึ้นมาสู่ภายนอก การนำเอาคำว่า “ปะทุ” มาใช้แสดงอารมณ์โกรธเป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธที่รุนแรงและรวดเร็วจนไม่สามารถระงับไว้ได้ ดังนั้น “ปะทุ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอาการของอารมณ์โกรธออกมาอย่างรุนแรงเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะไฟ

(11) “ลำยอง...อีลำยอง” เยนหลังกรีดเสียง ไฟแค้น ซึ่ง มอด ไปกับกาลเวลากลับ ลุกฮือ ขึ้นอีกเมื่อเห็นสาวใช้ผู้ทรยศ

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 289)

ตัวอย่าง (11) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” ซึ่งหมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “ไฟ” “มอด” และ “ลุกฮือ” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “ไฟ” หมายถึง “ผลจากปฏิกิริยาเคมีซึ่งก่อให้เกิดความร้อน แสงสว่างและเปลว คือ กลุ่มแก๊สที่กำลังลุกไหม้ ทำให้ไหม้สิ่งต่างๆ ได้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 815 - 816)

คำว่า “มอด” หมายถึง “จนจะดับ (ใช้แก่ไฟ)” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 842)

คำว่า “ลูกฮือ” หมายถึง “ไหม้โพล่งขึ้นลูกกลมอย่างรวดเร็ว เช่น ไฟไหม้พอมีลมพัดก็ลูกฮือ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1019)

ทั้งสามคำเมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ หมายถึง ความโกรธที่หายไปกลับเกิดขึ้นมาใหม่อย่างรวดเร็วและรุนแรง “ไฟ” “มอด” และ “ลูกฮือ” ต่างเป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่ดับลงและกลับลุกโพล่งขึ้นมาใหม่ การนำคำทั้งสามมาใช้แสดงอารมณ์โกรธร่วมกับคำแสดงอารมณ์โกรธคือ “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของไฟ ดังนั้น “ไฟ” “มอด” และ “ลูกฮือ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอาการโกรธที่หายไปกลับรุนแรงมากขึ้นจนยากที่จะระงับความโกรธเอาไว้ จัดเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะไฟ

- (12) พณัษับริดตรงไปที่บ้านเอกซึ่งเป็นเพื่อนสนิท ระหว่างทางเขามองกระจกดูหน้าตาของตัวเองด้วยความเจ็บแค้น ในหน้าบวมและเขียวช้ำ อาการเจ็บปวดทางกายยังไม่มากมายสาหัสเท่าทางใจ ความแค้นสมอยู่ในอก รวันที่จะได้ปลดปล่อย

มหาวิทยาลัยศิลปากร (เส้นทางที่วางแปล, 2543 : 143)

ตัวอย่าง (12) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความแค้น” ซึ่งหมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่น แค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194)

ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “สุ่ม” และ “อก” ซึ่งคำว่า “สุ่ม” หมายถึง “เอาพินหรือเกลบเป็นต้นทิ่มลงบนกองไฟเพื่อให้ไฟติดกรุ่นอยู่เสมอ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 815 - 816) ส่วน “อก” หมายถึง “ส่วนของร่างกายด้านหน้าอยู่ระหว่างคอกับท้อง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1319) เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ หมายถึง ความโกรธแค้นที่อยู่ในใจอย่างทรมาน “สุ่ม” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่ไม่ดับแต่ระอุร้อนอยู่ข้างใน การนำคำว่า “สุ่ม” มาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของไฟ ดังนั้น “สุ่มอยู่ในอก” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอาการโกรธที่มีอยู่ตลอดเวลาโดยไม่ปล่อยให้ความโกรธนั้นหายไปเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะไฟ

(13) ความเป็นคนตรงและซื่อไว้เล่ห์เหลี่ยมของปลิวลม ดับความขุ่นเคือง ของ
เขาได้อย่างดี

(สะกัไว้คักดินา, 2544 : 121)

ตัวอย่าง (13) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความขุ่นเคือง” ซึ่ง “ขุ่นเคือง” หมายถึง “โกรธกรุ่นๆ อยู่ในใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 195) “โกรธอยู่ไม่วายเพราะมีผู้ที่ทำไม่ดีต่อตน หรือผู้ใกล้ชิด” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “โกรธกรุ่นอยู่ในใจ” (มติชน 2547 : 141)

ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “ดับ” ซึ่งหมายถึง “สิ้นแสง, ทำให้สิ้นแสง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 401) เมื่อปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง ความโกรธเคืองที่มีอยู่ตลอดมา หายไป สูญไป หรือสิ้นไป “ดับ” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ แสดงอาการของไฟที่ หายไป สูญไป การนำคำว่า “ดับ” มาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ขุ่นเคือง” เป็นการ เปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของไฟ ดังนั้น คำว่า “ดับ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่ แสดงอาการโกรธที่หายไปเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณไฟ

มหาวิทยาลัยศิลปากร

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณไฟมีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 5 คำ ได้แก่ คำว่า “โกรธ” “โกรธเกรี้ยว” “ขุ่นเคือง” “แค้น” และ “ฉุนเฉียว” นอกจากนี้ยังพบส่วนที่ไม่ปรากฏอุปลักษณ คำแสดงอารมณ์โกรธแต่อาศัยความหมายจากบริบทมาช่วยในการพิจารณา อุปลักษณไฟถือว่าเป็นประสบการณ์ใกล้ตัวมนุษย์สามารถพบเห็นได้จากสิ่งแวดล้อมหรือการดำรงชีวิตของมนุษย์ ซึ่ง ไฟนั้นโดยธรรมชาติจะมีคุณสมบัติคือให้ความรู้สึกร้อน รุนแรง และเป็นอันตราย ฯลฯ โดยมนุษย์ ได้เชื่อมโยงการรับรู้จากประสาทสัมผัสเมื่อพบว่าร่างกายร้อนหรือมีอุณหภูมิที่สูงขึ้นเหมือนกับไฟ แสดงถึงความรู้สึกโกรธหรือไม่พอใจ สำหรับอุปลักษณไฟที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณนี้มีลำดับและ กระบวนการโดยเริ่มตั้งแต่การจุดไฟ การเผาไหม้ การลุกไหม้ ไปจนถึงการดับของไฟ ซึ่งล้วนแต่ สามารถที่จะแสดงให้เห็นถึงอารมณ์โกรธได้ นอกจากนี้ในบางบริบทพบอวัยวะร่างกายของมนุษย์ มาใช้ปิดล้อมไฟเพื่อให้ไฟร้อนระอุอยู่ข้างใน เช่นคำว่า “หัวใจ ใจ อก” เป็นต้น มาใช้แสดงการกัก เก็บความรู้สึกของอารมณ์โกรธ เนื่องจาก “ไฟ” เป็นประสบการณ์ใกล้ตัวมนุษย์ ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาจึง มีแนวโน้มที่จะนำเอาประสบการณ์เกี่ยวกับไฟมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ

3.2.2 อุปลักษณะของเหลว

อุปลักษณะของเหลว หมายถึง รูปภาพที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “ของเหลว” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับของเหลวมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธของของเหลว มีดังนี้

- (14) ความรู้สึกโกรธที่ค้างอยู่ในใจมานานเนิ่น ระคนกับความเกลียด
ขยะแขยง ความชิงชังที่นอนตัวตกตะกอน เพียงลูกน้อยถามถึงพ่อ
ความรู้สึกเหล่านั้นเหมือนถูกกวนให้ขุ่นขึ้นมาอีกครั้งอย่างรุนแรง
(เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 1)

ตัวอย่าง (14) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความรู้สึกโกรธ” ซึ่งคำว่า “โกรธ” หมายถึง “ขุ่นเคืองใจอย่างแรง, ไม่พอใจอย่างรุนแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นวรรณ พินธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “นอนตัวตกตะกอน” และ “ขุ่น” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “นอนตัวตกตะกอน” มีความหมายเช่นเดียวกันกับ “นอนกัน” ซึ่งหมายถึง “อาการที่ผงหรือตะกอน ในของเหลวตกลงไปอยู่กันที่รองรับของเหลวนั้น เช่น ตะกอนนอนกัน” ราชบัณฑิตยสถาน 2542 (2546 : 567)

คำว่า “ขุ่น” หมายถึง “มีลักษณะมัว ไม่ใส ไม่ชัดเจน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 195)

เมื่อ “นอนตัวตกตะกอน” ปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง อาการโกรธที่ไม่แสดงออกแต่เก็บเอาไว้ในใจ ซึ่งความรู้สึกโกรธนี้ยังไม่หาย “ขุ่น” หมายถึง ความโกรธที่ค้างคาอยู่ในใจกลับโกรธขึ้นมาอีกครั้ง ส่วนคำว่า “นอนตัวตกตะกอน” และ “ขุ่น” ต่างเป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของเหลว แสดงอาการของเหลวถูกกวนทำให้ตะกอนที่นอนกันลอยขึ้นมาทำให้เกิดการขุ่นขึ้นมา

การนำคำหรือถ้อยคำทั้งสองมาใช้แสดงอารมณ์โกรธเป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของเหลวที่มีลักษณะที่ขุ่น ดังนั้น “นอนตัวตกตะกอน” และ “ขุ่น” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอาการโกรธที่เก็บเอาไว้ในใจ เมื่อมีสิ่งที่ไม่กระตุ้นความรู้สึกดังกล่าวให้กลับคืน

มา ทำให้ความโกรธที่เก็บเอาไว้แน่นกลับมาโกรธเหมือนเดิมซึ่งเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดง
อารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะของเหลว

- (15) พลันใบหน้ากั๊กขาของนางพรมก็พลันเป็นขุ่นซึ้งเหมือนกำลังโกรธใครสัก
ร่อยปีขึ้นมาทันที

(สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2542 : 310)

ตัวอย่าง (15) คำแสดงอารมณ์โกรธได้แก่คำว่า “โกรธ” และ “ซึ้ง” ซึ่งคำว่า “โกรธ”
หมายถึง “ขุ่นเคืองใจอย่างแรง, ไม่พอใจอย่างรุนแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “โกรธอยู่
ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก”
(มติชน 2547 : 109) ส่วนคำว่า “ซึ้ง” หมายถึง “แค้น, เคือง, โกรธ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 :
193) “โกรธ แค้น เคือง” (มติชน 2547 : 138) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “ขุ่น”
หมายถึง “มีลักษณะมัว ไม่ใส ไม่ชัดเจน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 195) เมื่อปรากฏร่วมกันใน
บริบทนี้ หมายถึง อาการความไม่พอใจที่กำลังไปสู่ความโกรธแต่ยังไม่ถึงกับเป็นความโกรธที่
รุนแรง

คำว่า “ขุ่น” หมายถึง “มีลักษณะมัว ไม่ใส ไม่ชัดเจน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 195)
เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของเหลว แสดงอาการของเหลวที่มีตะกอนหรือเศษผงตกตะกอน
นอนก้นสู่ภาชนะทำให้ตะกอนที่ถูกกวนลอยขึ้น ส่งผลให้ของเหลวมีลักษณะมัวหรือขุ่น การนำคำ
ว่า “ขุ่น” มาใช้แสดงอารมณ์โกรธเป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับของเหลวที่ขุ่น ดังนั้น คำว่า
“ขุ่น” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอาการความไม่พอใจซึ่งกำลังจะไปสู่ความโกรธแต่
ไม่ถึงกับรุนแรงมากเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะของเหลว

- (16) สายตาทุกคนหันขวับมามองหน้าคนพูดที่เรียบเฉย แถมยังปนเปรอยิ้มผ่อง
บนใบหน้าอ่อนเยาว์นั้น ไม่มีร่องรอยประชดประชันขุ่นแค้นผู้ใดแทรกแซง
มาด้วยเลยแม้แต่บ่อย

(สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 150)

ตัวอย่าง (16) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” ซึ่งหมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่
หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตน

หรือผู้ใกล้ชิด” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมนทัศน์คือคำว่า “ขุ่น” ซึ่งหมายถึง “มีลักษณะมัว ไม่ใส ไม่ชัดเจน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 195)

คำว่า “ขุ่น” เมื่อปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง โกรธอยู่ตลอดเวลาเนื่องจากมีผู้ที่ทำให้โกรธ “ขุ่น” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของเหลว แสดงสภาพของเหลวที่มีตะกอนนอนก้นลอยขึ้นมาทำให้ของเหลวมีลักษณะที่ไม่ใสหรือขุ่น การนำคำว่า “ขุ่น” มาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับสภาพของของเหลวที่ขุ่นในภาชนะ ดังนั้น คำว่า “ขุ่น” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ที่แสดงการโกรธซึ่งกำลังไปสู่ความแค้นเป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะของเหลว

- (17) สลักในดวงจิตของเธอคงถูกถอดออกด้วยถ้อยคำบางคำของเธอ ความคั่ง
แค้น ความกลัวรุนแรงทะลักทลายยิ่งกว่ากระแสน้ำที่ไหลป่าผ่านช่องที่
แตกร้าวเป็นโพรงของเขื่อนหิน

(ลัปลลายเมฆ, 2545 : 223)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนอนุรักษ์มรดก

ตัวอย่าง (17) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความคั่งแค้น” ซึ่งคำว่า “คั่งแค้น” หมายถึง “โกรธอัดอั้นอยู่ในใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 234), (มติชน 2547 : 178) “โกรธอยู่ไม่วายเพราะมีผู้ที่ทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมนทัศน์คือคำว่า “ทะลักทลาย” “กระแสน้ำ” และ “ไหลป่า” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “ทะลักทลาย” หมายถึง “อาการที่สิ่งที่แออัดกันอยู่หรือถูกกีดกันผลุดหรือหลุดออกมาโดยแรง เมื่อสิ่งกีดกันแตกหรือพังทลายลง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 515)

คำว่า “กระแสน้ำ” หมายถึง “สายน้ำที่ไหลต่อเนื่องกันไป” (นววรรณ 2544 : 538) และ

คำว่า “ไหล” หมายถึง “เคลื่อนที่ไปอย่างของเหลวเช่นน้ำ, เลื่อนไป” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1317) คำว่า “ป่า” หมายถึง “อาการที่น้ำไหลล้นมาโดยเร็ว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 619) เพราะฉะนั้น คำว่า “ไหลป่า” หมายถึง อาการเคลื่อนที่ของเหลวที่ไหลล้นต่อกันอย่างรวดเร็ว

เมื่อคำหรือถ้อยคำดังกล่าวปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ หมายถึง โกรธอัดอั้นอยู่ในใจจนไม่สามารถระงับความโกรธเอาไว้ได้ “ทะลักทลาย” “กระแสน้ำ” และ “ไหลป่า” จัดอยู่ในวงความหมายของของเหลว แสดงสภาพของภาชนะที่มีของเหลวที่เต็มเปี่ยมและมีแรงดันจนไหล

ทะลักออกมาทำให้ของเหลวที่อยู่ด้านในเกิดการพุ่งออกมาจากภาชนะอย่างรุนแรง การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธร่วมกับคำแสดงอารมณ์โกรธคือ คำว่า “คั่งแค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับการทะลักของของเหลว ดังนั้น คำว่า “ทะลักทลาย” “กระแสน้ำ” และ “ไหลบ่า” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงความรุนแรงของอารมณ์โกรธเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณของเหลว

(18) ดวงตาเขาบรรจด้วยความผิดหวังและเจ็บแค้นเต็มเปี่ยม

(พราयปรารภนา, 2545 : 322)

ตัวอย่าง (18) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “เจ็บแค้น” ซึ่งหมายถึง “ผูกใจเจ็บ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 321) “เสียใจ และแค้น” (นวรรณ พันธ์เมธา 2544 : 73) “เคืองใจ” (มติชน 2547 : 237) ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “เต็มเปี่ยม”

“เต็ม” หมายถึง “มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบรรจุอยู่จนไม่มีที่ว่าง, ไม่พร่อง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 474) ส่วนคำว่า “เปี่ยม” หมายถึง “เต็มถึงขอบ, เกือบจะล้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 715)

“เต็มเปี่ยม” เมื่อปรากฏในบริบทนี้หมายถึง การแสดงความไม่พอใจในอย่างเต็มที่ “เต็มเปี่ยม” จัดอยู่ในวงความหมายของของเหลว แสดงสภาพของของเหลวที่บรรจุในภาชนะอย่างเต็มเปี่ยม การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธร่วมกับคำแสดงอารมณ์ คือคำว่า “เจ็บแค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับการบรรจุของเหลวในภาชนะ ดังนั้น คำว่า “เต็มเปี่ยม” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงปริมาณของอารมณ์โกรธเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณของเหลว

(19) ท่ามกลางความฉุนเฉียวที่พลุ่งพล่านอยู่ในใจ ปารีณาปฏิเสธไม่ได้เลยว่าความอบอุ่นเกิดขึ้นบางเบาที่ก้นบึ้ง... ก็ดีอยู่หรอกที่จะมีใครสักคนอยู่เคียงข้าง ถึงจะเป็นคนที่ ‘ไม่ได้เรื่อง’ เช่นนี้!

(ใต้เงาตะวัน, 2542 : 127)

ตัวอย่าง (19) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความฉุนเฉียว” ซึ่งคำว่า “ฉุนเฉียว” หมายถึง “ฉุนจัด โกรธง่าย โกรธเร็ว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 338) “โกรธง่าย และพร้อมจะเข้าต่อสู้” (นวรรณ พันธ์เมธา 2544 : 75) “โกรธขึ้นมาโดยพลัน, โกรธเร็ว โกรธง่าย” (มติชน 2547 :

251) ในปริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “พลุ่ง” และ “พล่าน” ส่วนคำว่า “ในใจ” ในที่นี้ทำหน้าที่เป็นภาชนะให้กับของเหลวที่บรรจุในภาชนะซึ่งทำกริยา “พลุ่งพล่าน”

คำว่า “พลุ่ง” หมายถึง “อาการที่ไอน้ำหรือควันดันตัวพุ่งออกมาโดยแรง” ราชบัณฑิตยสถาน 2542 (2546 : 773) ส่วนคำว่า “พล่าน” หมายถึง “อาการเป็นไปในลักษณะป่วน วุ่น สับสน ลนลาน ชาน หรืออย่างอื่นที่คล้ายกัน เช่น เดือดพล่าน วังพล่าน เดินพล่าน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 772) ดังนั้น “พลุ่งพล่าน” หมายถึง อาการที่ไอน้ำหรือควันดันตัวพุ่งออกมาในลักษณะปั่นป่วน สับสน ลนลาน หรือชานออกมา

เมื่อ “ความฉุนเฉียว” ปรากฏรวมกันกับ “พลุ่งพล่าน” ในปริบทนี้ หมายถึง การแสดงความโกรธในลักษณะที่ไม่อยู่กับที่ และมีการเคลื่อนที่ไปมาอย่างวุ่นวาย “พลุ่งพล่าน” จัดอยู่ในวงความหมายของของเหลวแสดงอาการเดือดพล่าน การนำคำดังกล่าวนี้มาใช้แสดงอารมณ์โกรธร่วมกับคำแสดงอารมณ์โกรธคือ “ฉุนเฉียว” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของเหลวร้อน ดังนั้น “พลุ่งพล่าน” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอาการของอารมณ์โกรธซึ่งเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะของเหลว

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนนิพนธ์

(20) สันคำตอบคนพูดก็มองออกไปนอกหน้าต่าง ชมนกชมไม้ชมทิวทัศน์อย่างเพลิดเพลินให้สมคำว่า ‘จะนั่งรถเล่น’ ...ปล่อยให้สาวน้อยคนที่นั่งเคียงจมอยู่กับความเดือดดาลคล้ายน้ำร้อนที่เริ่มเดือดปุ่ๆ อยู่บนเตาไฟแต่เพียงคนเดียว

(ได้เงาตะวัน, 2542 : 131)

ตัวอย่าง (20) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความเดือดดาล” ซึ่ง “เดือดดาล” หมายถึง “โกรธมาก, โกรธพลุ่งพล่าน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 416) “โกรธขึ้นมาทันทีและโกรธมาก” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โกรธพลุ่งพล่านมาก” (มติชน 2547 : 330) ในปริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “น้ำร้อนที่เดือดปุ่ๆ อยู่บนเตาไฟ”

คำว่า “น้ำร้อน” และ “เดือด” คำว่า “น้ำร้อน” มีความหมายตรง หมายถึง อาการของน้ำที่เริ่มเดือดซึ่งอยู่ในภาชนะที่อยู่บนเตาไฟ เมื่อปรากฏในปริบทนี้ หมายถึง ความโกรธที่รุนแรง “น้ำร้อน” และ “เดือด” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของเหลว แสดงอาการของของเหลวที่เดือด การนำของเหลวที่เดือดมาใช้แสดงอารมณ์โกรธร่วมกับคำแสดงอารมณ์โกรธคือ “เดือดดาล” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของเหลวร้อน ดังนั้น “น้ำร้อน” และ “เดือด” ในที่นี้เป็นอุป-

ลักษณะเชิงมนทัศน์ที่แสดงอาการของอารมณ์โกรธที่รุนแรงเป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะของเหลว

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณะของเหลวมีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 7 คำ ได้แก่ คำว่า “โกรธ” “ซึ้ง” “คั่งแค้น” “แค้น” “เจ็บแค้น” “ฉุนเฉียว” และ “เดือดดาล” นอกจากนี้ยังพบส่วนที่ไม่ปรากฏอุปลักษณะคำแสดงอารมณ์โกรธแต่อาศัยความหมายจากบริบทมาช่วยในการพิจารณาอุปลักษณะของเหลวที่บรรจุในภาชนะเป็นการนำเอาประสบการณ์ร่างกายของมนุษย์มาใช้ในการเปรียบเทียบ โดยในที่นี้ปรากฏว่าอวัยวะร่างกายเป็นภาชนะเพื่อบรรจุอารมณ์โกรธคือของเหลว นอกจากนี้แล้วยังนำเอาประสบการณ์จากการรับรู้จากประสาทสัมผัสมาช่วยในการอธิบายอารมณ์โกรธ กล่าวคือ เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้นมา มนุษย์ได้โยนไปสู่การเดือดของน้ำที่อยู่ในภาชนะ เมื่อร่างกายร้อนเนื่องจากอารมณ์โกรธก็จะหมายถึงการแสดงอารมณ์โกรธได้ ซึ่งความร้อนในร่างกายนี้เกิดจากความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในร่างกาย สำหรับอุปลักษณะของเหลวมีลักษณะการนำของเหลวมาใช้แตกต่างกัน 2 ลักษณะคือ ของเหลวที่มีสภาพขุ่น ของเหลวที่มีอุณหภูมิร้อน ซึ่งลักษณะของของเหลวดังกล่าวนี้เป็นประสบการณ์พื้นฐานทั่วไปของมนุษย์ สามารถพบเห็นได้จากการดำรงชีวิตประจำวันหรือในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่มนุษย์อาศัย นอกจากนี้พบว่าอวัยวะร่างกายที่นำมาเปรียบเป็นภาชนะ ได้แก่ “ใจ” “ตา” และ “หน้า” มาใช้แสดงการเก็บความรู้สึกหรืออารมณ์โกรธ ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาจึงมีแนวโน้มที่จะนำเอาประสบการณ์เกี่ยวกับของเหลวมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ

3.2.3 อุปลักษณะแก๊ส

อุปลักษณะแก๊ส หมายถึง รูปภาพที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “แก๊ส” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับแก๊สมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธของแก๊ส มีดังนี้

- (21) ไกรกฤษณ์ตวาดกร้าว เปียงตัวออกมาจากด้านหลังวายุ มองหญิงสาว เขม็ง... ไกลขนาดนั้น วายุรับรู้ได้ถึงความซึ้งโกรธเคร่งเครียดที่แผ่ซ่านออกมาจากตัวน้องชายได้ดี ดังกระโอผะผัวร้อน แต่แล้วจู่ๆ ละม้าย หมอกเย็นจัดพัดวูบมา ไกรกฤษณ์เปลี่ยนไปในฉับพลัน

(ไฟในวายุ, 2546 : 407)

ตัวอย่าง (21) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ซึ่งโกรธ” ซึ่งหมายถึง “โกรธเอาจริงเอาจัง โกรธมาก” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 193) “โกรธอยู่นาน” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โกรธ เคืองใจ” (มติชน 2547 : 138) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมนทัศน์คือคำว่า “กระไอผะผาวร้อน” และ “หมอกเย็น” สามารถอธิบายได้ตามลำดับ ดังนี้

คำว่า “กระไอ” ในบริบทนี้มีความหมายเช่นเดียวกันกับคำว่า “ไอ” หมายถึง “สิ่งที่มีลักษณะเช่นควันลอยออกมาจากของที่ถูกความร้อนทำให้ระเหย” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1403)

คำว่า “ผาว” หมายถึง “อาการรู้สึกร้อนแรง เมื่อมีไอร้อนมากกระทบ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 794)

คำว่า “ร้อน” หมายถึง “มีความรู้สึกตามผิวหนังเหมือนถูกไฟเป็นต้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 929)

คำว่า “หมอก” หมายถึง “ละอองน้ำขนาดเล็กมากที่มองเห็นได้ด้วยตาเปล่า เกิดจากการกลั่นตัวของไอน้ำลอยอยู่ในอากาศ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1255) และ

คำว่า “เย็น” หมายถึง “ความรู้สึกตามผิวหนังถูกน้ำแข็ง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 913)

เมื่อ “กระไอผะผาวร้อน” และ “หมอกเย็น” ปรากฏในบริบทนี้ สามารถอธิบายได้สองส่วนคือ “กระไอผะผาวร้อน” หมายถึง ความรู้สึกโกรธที่รุนแรง ส่วน “หมอกเย็น” หมายถึง อารมณ์โกรธหายไป ซึ่งถ้อยคำดังกล่าวเหล่านี้ล้วนจัดอยู่ในวงความหมายของแก๊สที่แสดงถึงอุณหภูมิของแก๊ส กล่าวคือ อุณหภูมิแก๊สที่ร้อนหมายถึงมีอารมณ์โกรธ และอุณหภูมิแก๊สที่เย็นหมายถึงหายโกรธ

การนำเอาคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธร่วมกับคำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ซึ่งโกรธ” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอุณหภูมิของแก๊ส ดังนั้น “กระไอผะผาวร้อน” และ “หมอกเย็น” ในที่นี้จัดเป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงปริมาณการเพิ่มขึ้นและลดลงของอารมณ์โกรธจัดเป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์ประเภทอุปลักษณะแก๊ส

(22) นี่เขาคงโทร.คุยกับนายหล่อนแล้ว แต่ไม่รู้ ‘จัดการ’ กันท่าไหน คุณภูมิถึงได้โกรธจนเหมือนควันจะออกหูแบบนั้น

(พรายปรารถนา, 2545 : 248)

ตัวอย่าง (22) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โกรธ” ซึ่งหมายถึง “ขุ่นเคืองใจอย่างแรง, ไม่พอใจอย่างรุนแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109)

ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “ควั่น” (จะออกหู) ซึ่งหุโนในที่นี้ทำหน้าที่เป็นภาชนะที่ปิดล้อมควั่น คำว่า “ควั่น” หมายถึง “สิ่งที่เห็นเป็นสีดำหรือขาวคล้ายหมอกลอยออกมาจากของที่กำลังไหม้ไฟ หรือจากการเผาไหม้, สิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงเช่นนั้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 230) เมื่อคำว่า “ควั่น” ปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง การแสดงอาการโกรธออกมา “ควั่น” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของแก๊ส การนำคำว่า “ควั่น” มาใช้แสดงอารมณ์โกรธเป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับแก๊ส ดังนั้น “ควั่น” ในที่นี้จึงเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงผลของอารมณ์โกรธที่เป็นอุปลักษณะประเภทอุปลักษณะแก๊ส

(23) ชายหนุ่มผุดลุกขึ้นยืนเกาะขอบโต๊ะชะโงกหน้าเข้าไปใกล้ ดวงตาดำคมของเขาเป็นประกายจัดและความโมโหฉุนเฉียวก็เริ่มกลับมาคล้ายกับ

ควั่นกรุ่นๆ ที่ลอยเรี่ยอยู่บนผิวน้ำที่กำลังจะเริ่มเดือด

(ได้เงาตะวัน, 2542 : 188)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ตัวอย่าง (23) คำแสดงอารมณ์โกรธได้แก่คำว่า “ความโมโห” และ “ฉุนเฉียว” คำว่า “โมโห” หมายถึง “โกรธ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 883) “ไม่พอใจอย่างมาก ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “ฉุนเฉียว” หมายถึง “ฉุนจัด โกรธง่าย โกรธเร็ว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 338) “โกรธง่าย และพร้อมจะเข้าต่อสู้” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 75) “โกรธขึ้นมาโดยพลัน, โกรธเร็ว โกรธง่าย” (มติชน 2547 : 251) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “ควั่น” และ “กรุ่นๆ” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “ควั่น” หมายถึง “สิ่งที่เห็นเป็นสีดำหรือขาวคล้ายหมอกลอยออกมาจากของที่กำลังไหม้ไฟ หรือจากการเผาไหม้, สิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงเช่นนั้น” ราชบัณฑิตยสถาน 2542 (2546: 230)

คำว่า “กรุ่น” หมายถึง “อาการของไฟที่ยังไม่ดับแต่ไม่ถึงกับลุกโพล่ง” ราชบัณฑิตยสถาน 2542 (2546: 71) และ

เมื่อ “ควั่นกรุ่นๆ” ปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง การแสดงอาการเริ่มเกิดความโกรธหรือความไม่พอใจขึ้นมาอีกครั้ง ซึ่งเป็นลักษณะของอารมณ์โกรธที่มีความรุนแรงมากกว่าเดิม “ควั่น-

กรุ่น” หมายถึงอาการที่เริ่มจะโกรธหรือเริ่มไม่พอใจ ส่วน “เดือด” หมายถึง ความโกรธที่รุนแรงเพิ่มมากขึ้น ถ้อยคำดังกล่าวนี้เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของแก๊สซึ่งเป็นไอหรือควันลอยซึ่งเกิดจากการเผาไหม้ของของเหลว แสดงอาการของเหลวที่ร้อนซึ่งอยู่ในภาชนะและกลายเป็นไอหรือควันลอยอยู่เหนือผิวน้ำที่กำลังจะเดือด

การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธร่วมกับคำแสดงอารมณ์โกรธคือ “ความโมโห” และ “ฉุนเฉียว” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของเหลวที่ร้อนในภาชนะและสภาพเป็นไอหรือควันลอยขึ้นมา ดังนั้น “ควันกรุ่นๆ” ในที่นี้จึงเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงผลของอารมณ์โกรธที่เป็นอุปลักษณประเภทอุปลักษณแก๊ส

- (24) ขณะที่กรณาขบพัน ความโกรธที่อยู่ในใจแทบกลั่นเป็นไอให้ผู้ร่วมโต๊ะ
สัมผัสได้ทีเดียว

(ฉบับแลลายเมฆ, 2544 : 484)

ตัวอย่าง (24) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความโกรธ” ซึ่งคำว่า “โกรธ” หมายถึง “ขุ่นเคืองใจอย่างแรง, ไม่พอใจอย่างรุนแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “โกรธอยู่ไม่ว่าเพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109) ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “กลั่น” และ “ไอ” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “กลั่น” หมายถึง “คัดเอาแต่ส่วนหรือสิ่งที่สำคัญหรือที่เป็นเนื้อแท้ด้วยวิธีต้มให้
ออกเป็นไอ แล้วใช้ความเย็นบังคับให้เป็นของเหลว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 78)

ส่วนคำว่า “ไอ” หมายถึง “สิ่งที่มีลักษณะเช่นควัน ลอยออกมาจากของที่ถูกความร้อน
ทำให้ระเหย” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1403)

ทั้งสองคำเมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์โกรธ ความไม่พอใจ “กลั่น”
ในที่นี้หมายถึง การคัดเลือกเอาแต่อารมณ์โกรธออกมาโดยไม่ได้นำเอาอารมณ์อื่นๆ ที่
นอกเหนือจากอารมณ์โกรธแสดงออกมาด้วย “ไอ” ในที่นี้หมายถึง การเริ่มโกรธและไปสู่ความโกรธ
ที่รุนแรงมากขึ้น คำว่า “ไอ” จัดอยู่ในวงความหมายของแก๊ส ซึ่งแสดงอาการของเหลวที่ร้อนใน
ภาชนะที่กลายเป็นไอและกำลังจะเดือด การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธเป็นการ
เปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของเหลวที่มีอุณหภูมิร้อนและกลายเป็นไอ ดังนั้น คำว่า “กลั่น”
และ “ไอ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงการคัดเลือกเอาแต่อารมณ์โกรธเพียงอย่างเดียว

ออกมา และอารมณ์โกรธนั้นเริ่มไปสู่ความโกรธที่รุนแรงมากขึ้นเป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะแก๊ส

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณะแก๊สมีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 3 คำ ได้แก่คำว่า “โกรธ” “ฉุนเฉียว” และ “โมโห” อุปลักษณะแก๊สเป็นการนำเอาประสบการณ์ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ซึ่งการกำเนิดแก๊สในที่นี้มีสาเหตุมาจากผลของไฟ และการแปรสภาพจากของเหลว ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตเกี่ยวกับอุปลักษณะแก๊สที่นำมาใช้แสดงอารมณ์โกรธเนื่องจากแก๊สมีความเกี่ยวข้องกับกับอุณหภูมิที่ร้อน เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้นมา มนุษย์จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างแก๊สกับอารมณ์โกรธเพื่อที่จะอธิบายอารมณ์โกรธได้อย่างเป็นรูปธรรม

3.2.4 อุปลักษณะมนุษย์

อุปลักษณะมนุษย์ หมายถึง รูปภาษาที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “มนุษย์” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับมนุษย์มาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ อนึ่ง อุปลักษณะมนุษย์ที่แสดงอารมณ์โกรธในงานวิจัยฉบับนี้พบ 2 ลักษณะ คือ อวัยวะร่างกายมนุษย์ และผลผลิตจากอวัยวะร่างกายมนุษย์ มาใช้แสดงอารมณ์โกรธของมนุษย์ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. อวัยวะร่างกายมนุษย์

อุปลักษณะอวัยวะร่างกายมนุษย์ หมายถึง รูปภาษาที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “อวัยวะร่างกายมนุษย์” โดยนำมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบ การนำเอาคำที่อยู่ในวงความหมายของมนุษย์มาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธนั้นอาจจะเป็นสภาพของอวัยวะร่างกายมนุษย์ อาการของอวัยวะร่างกายมนุษย์ และสีของอวัยวะร่างกายมนุษย์ ซึ่งสภาพ อาการ และสี จะต้องมีความสาเหตุมาจากอารมณ์โกรธหรือปรากฏพร้อมกับคำแสดงอารมณ์โกรธเท่านั้น อุปลักษณะอวัยวะร่างกายมนุษย์ปรากฏดังตัวอย่าง ดังนี้

1) สภาพของอวัยวะร่างกายมนุษย์

- (25) ฎาเพียงแต่กราดตามองดูสมาชิกทุกคนที่นั่งร่วมโต๊ะแวบเดียวเขาปราดเข้าไป หาเก้าอี้ตัวที่ยังว่าง แล้วทรุดกายลง ทำท่าจะตักอาหารใส่ปาก แต่ถูกคุณรัตนามีมือซึ่งกระดากต่างเลอะเทอะนั้นพลางทำตาขุ่นเข้าใส่อีก
(บุษบาสามช่า, 2545 : 37)

ตัวอย่าง (25) คำแสดงอารมณ์โกรธในบริบทนี้ไม่ปรากฏอย่างชัดเจน แต่อาศัยการพิจารณาจากบริบทจะเห็นได้ว่าเป็นการกล่าวถึงการแสดงความไม่พอใจโดยตัวละครคือคุณรัตนามีมือฎาแล้วทำตาขุ่นเข้าใส่ ซึ่งในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “ตาขุ่น”

“ตา” หมายถึง “ส่วนหนึ่งของร่างกายคนและสัตว์ ทำหน้าที่เป็นเครื่องดูรูป” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 454)

ส่วนคำว่า “ขุ่น” หมายถึง “มีลักษณะมัว ไม่ใส ไม่ชัดเจน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 195) มีลักษณะมัวมอม เป็นฝ้ามัวไม่ใสไม่ชัด (มติชน 2547 : 141) ดังนั้นถ้าพิจารณาจากความหมายตรงของคำว่า “ตาขุ่น” จะหมายถึงตาหรือดวงตาที่มัว ไม่ใส ไม่ชัดเจน

“ตา” เมื่อปรากฏเดี่ยวๆ ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นอุปลักษณแสดงอารมณ์โกรธ แต่ในที่นี้ “ตา” ปรากฏร่วมกันกับ “ขุ่น” เป็น “ตาขุ่น” ซึ่งหมายถึง การแสดงความไม่พอใจทางตาในลักษณะที่เริ่มไปสู่ความโกรธ ดังนั้นในบริบทนี้คำว่า “ตาขุ่น” เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ ซึ่งคำว่า “ตา” เป็นอวัยวะร่างกายอย่างหนึ่งที่แสดงสภาพของดวงตาที่มีลักษณะขุ่น ดังนั้น คำว่า “ตาขุ่น” เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้จะเป็นอุปลักษณแสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณมนุษย์

- (26) ลูกชายเขายืนหน้าซีดด้วยความแค้นเคืองอยู่ข้างเตียง...
(เรือนไม้สี่เบจ, 2544 : 255)

ตัวอย่าง (26) คำแสดงอารมณ์โกรธได้แก่คำว่า “ความแค้น” และ “เคือง” คำว่า “แค้น” หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ส่วนคำว่า “เคือง” หมายถึง “ไม่พอใจและเริ่มรู้สึกโกรธ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “หน้าซีด”

คำว่า “หน้า” หมายถึง “ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมาจดคาง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 1246)

คำว่า “ซิด” หมายถึง “ไม่สดใสเพราะสีจางไป” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 381)

“หน้า” เมื่อปรากฏเดี่ยวๆ ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ แต่ในที่นี้ “หน้า” ปรากฏร่วมกันกับ “ซิด” ซึ่งหมายถึง เกิดความไม่พอใจอยู่ไม่วายจนทำให้ใบหน้าซิด “หน้า” เป็นอวัยวะร่างกายอย่างหนึ่งซึ่งแสดงสภาพของใบหน้า ส่วนคำว่า “ซิด” เป็นสีที่แสดงให้เห็นถึงความไม่สดใส เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้นมาใบหน้ามักจะไม่ใช่สีว่าเรใจ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความแค้นเคือง” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงสภาพของอารมณ์โกรธจัดเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณมนุษย์

จากการศึกษาเบื้องต้นผู้วิจัยพบว่า คำว่า “หน้าซิด” มักปรากฏกับอารมณ์กลัว เช่น “เขากลัวผิวน้ำซิด” แต่ในที่นี้ผู้วิจัยได้จัดให้ “หน้าซิด” เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธ เนื่องจากคำว่า “หน้าซิด” ปรากฏร่วมกับคำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความแค้นเคือง” ดังนั้น “หน้าซิด” จึงจัดอยู่ในเกณฑ์เบื้องต้นของอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธ อย่างไรก็ตามผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่า “หน้าซิดด้วยความโกรธ” อาจได้รับอิทธิพลจากการแปลมาจากสำนวนต่างประเทศ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

(27) “บ้า! พี่จามรทำไมพูดยั้ง” จลาจลหน้าตึงไม่ชอบใจพี่ชายที่ใช้คำหนัก

(ผู้ตีเยาวราช, 2543 : 179)

ตัวอย่าง (27) คำแสดงอารมณ์โกรธในบริบทนี้ไม่ปรากฏอย่างชัดเจน แต่อาศัยการพิจารณาจากบริบทจะเห็นได้ว่าเป็นการกล่าวถึงความโกรธ โดยพิจารณาจากรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณะอวัยวะร่างกายมนุษย์ที่แสดงอารมณ์โกรธ ในบริบทนี้คือคำว่า “หน้า” และ “ตึง” ตามลำดับอธิบายได้ดังนี้

“หน้า” หมายถึง “ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมาจดคาง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1245) ส่วนคำว่า “ตึง” หมายถึง “ไม่หย่อน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 470) เมื่อ “หน้าตึง” ปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง การแสดงความไม่พอใจหรือความโกรธออกมาทางสีหน้าโกรธ ดังนั้น ในบริบทนี้คำว่า “หน้าตึง” เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ ซึ่งคำว่า “หน้า” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะร่างกาย “ตึง” เป็นคำขยายแสดงสภาพที่ผิดปกติของใบหน้า ซึ่งรวมกันแล้วเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณมนุษย์

(28) ลักษณะวิไลหน้าอทันที เมื่อเห็นรีลงจากบันไดมายืนข้างล่าง

(ผู้ดีเยาวราช, 2543 : 490)

ตัวอย่าง (28) คำแสดงอารมณ์โกรธในบริบทนี้ไม่ปรากฏอย่างชัดเจน แต่อาศัยการพิจารณาจากบริบทจะเห็นได้ว่าเป็นการกล่าวถึงความโกรธ โดยพิจารณาจากรูปภาษาที่เป็นอุป-
ลักษณะอวัยวะร่างกายมนุษย์ที่แสดงอารมณ์โกรธ ในบริบทนี้คือคำว่า “หน้า” และ “งอ” ตามลำดับ
อธิบายได้ดังนี้

“หน้า” หมายถึง “ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมาจดคาง” (ราชบัณฑิตยสถาน
2546 : 1245) ส่วนคำว่า “งอ” หมายถึง “ลักษณะที่มีส่วนปลายหักโค้งเข้าหาตัวมันเองเช่นรูป
อย่างขอ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 275) เมื่อ “หน้างอ” ปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง การแสดง
ความไม่พอใจออกทางใบหน้าในลักษณะที่ไม่ได้ตั้งใจ ดังนั้น ในบริบทนี้คำว่า “หน้างอ” เป็น
อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ คำว่า “หน้า” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะร่างกาย “งอ” เป็นคำขยาย
แสดงสภาพที่ผิดปรกติของหน้า เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดง
อารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะมนุษย์

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนวนลิขสิทธิ์

(29) “หน้าบูดมาอย่างนี้พอที่อุปเขาทำให้ไม่พอใจอีกใช่ไหม แม่กับคุณป้า

อุตส่าห์เปิดทางด้วยการแยกตัวกลับมาก่อนเพื่อจะให้เขามาส่งลูกที่บ้าน
ตามคำกำชับของคุณป้า”

(กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 291)

ตัวอย่าง (29) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ไม่พอใจ” ซึ่งหมายถึง “รู้สึกว่าเป็น
ดังที่ใจต้องการ” (นวรรณ พันธุเมธา 2544 : 60) ในบริบทนี้ อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า
“หน้า” และ “บูด” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

“หน้า” หมายถึง “ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมาจดคาง” (ราชบัณฑิตยสถาน
2546 : 1245) ส่วนคำว่า “บูด” หมายถึง “มีรสเปรี้ยวและมีกลิ่นเหม็นเปรี้ยวแสดงว่าเสียให้แก่
อาหาร” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 634) เมื่อ “หน้าบูด” ปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง ความรู้สึกไม่
พอใจและความเบื่อหน่ายที่แสดงออกทางใบหน้า ดังนั้น ในบริบทนี้คำว่า “หน้าบูด” เป็นอุปลักษณะ
เชิงมโนทัศน์ ซึ่งคำว่า “หน้า” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะร่างกาย ส่วน “บูด” ทำหน้าที่ขยาย

“หน้า” ซึ่งแสดงสภาพของที่เน่าเสีย เมื่อปรากฏรวมกันในบริบทนี้จะเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะมนุษย์

- (30) “มันเป็นไปไม่ได้หรอกที่จะยับยั้งโรคภัยนี้ได้เนะ” กฤษดา กล่าวอย่าง **หัวเสีย** เหมือนกับว่าเขาพูดมันไปอย่างไรเหตุผล

(ห้องสีน้ำเงิน, 2542 : 35)

ตัวอย่าง (30) ในบริบทนี้ไม่ปรากฏคำแสดงอารมณ์โกรธอย่างชัดเจน แต่อาศัยการพิจารณาจากบริบท คือคำว่า “หัวเสีย” คำว่า “หัว” หมายถึง “ส่วนบนสุดของร่างกายของคนและสัตว์” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1281) ส่วนคำว่า “เสีย” มีความหมายหลายนัย ได้แก่ “เสื่อมลงไป, ทำให้เลวลงไป” “สูญเสียไป, หดไป, ลื่นไป” “ชำรุด” “ใช้ไม่ได้” “ยับเยิน ย่อยยับ” “บูด” “ไม่ดี” “จ่ายเงิน, ชำระเงิน” “หมดทรัพย์สิ้นไปเพราะการพนัน” “ทิ้ง” “ที่ไม่ดี” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1220) หากพิจารณาความหมายโดยรวมของคำว่า “เสีย” จะเห็นได้ว่า “เสีย” เป็นความหมายในด้านลบ เมื่อปรากฏร่วมกับ “หัว” ในคำว่า “หัวเสีย” ในบริบทนี้จะหมายถึง การแสดงสภาพของอารมณ์โกรธหรือไม่พอใจหรืออารมณ์โกรธที่ยังค้างคาอยู่ในความคิด โดย “หัว” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะร่างกาย “เสีย” เป็นคำขยายแสดงสภาพของสิ่งใช้การไม่ได้ เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะมนุษย์

2) อาการของอวัยวะร่างกายมนุษย์

- (31) “อี...อี...อีเยี่ยมซึ่งดี” พุ่ม **โกรธจนปากคอสั้น**

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 16)

ตัวอย่าง (31) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โกรธ” ซึ่งหมายถึง “ขุ่นเคืองใจอย่างแรง, ไม่พอใจอย่างรุนแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109) ในบริบทนี้ อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “ปากคอ” หมายถึง “ปาก เช่น ปากคอกอยู่ไม่สุข” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1165) “สั้น” หมายถึง “โหดร้าย” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1165)

เมื่อ “ปากคอสนั่น” ปรากฏพร้อมกับ “โกรธ” ในบริบทนี้ หมายถึง การแสดงความขุ่นเคืองใจในลักษณะที่ไม่พอใจอย่างรุนแรง ซึ่งแสดงออกทางอวัยวะร่างกายคือสั่น ซึ่งเป็นอาการที่สืบเนื่องมาจากอารมณ์โกรธ “ปากคอ” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะร่างกาย “สั่น” เป็นคำขยายปากคอซึ่งแสดงอาการผิดปกติของร่างกาย คือ การสั่น ซึ่งรวมกันแล้วเป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะมนุษย์

(32) ฉันกัดริมฝีปากแน่นด้วยความแค้นเคือง

(เรือนไม้สี่เบจ, 2544 : 239)

ตัวอย่าง (32) คำแสดงอารมณ์โกรธได้แก่คำว่า “ความแค้น” และ “เคือง” คำว่า “แค้น” หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ส่วนคำว่า “เคือง” หมายถึง ไม่พอใจและเริ่มรู้สึกโกรธ (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมนทัศน์ได้แก่ “กัดริมฝีปากแน่น” สามารถอธิบายได้ดังนี้ คำว่า “กัด” หมายถึง “เอาฟันกัดไว้โดยแรง เพื่อไม่ให้สิ่งที่กัดไว้หลุดไป” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 178)

“ริมฝีปาก” หมายถึง “เนื้อส่วนที่เป็นขอบรอบปาก ส่วนบนเรียกว่า ริมฝีปากบน ส่วนล่างเรียกริมฝีปากล่าง มีเส้นขอบรอบที่เรียกว่า เส้นขอบริมฝีปาก” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 958)

“ริมฝีปาก” เมื่อปรากฏเดี่ยวๆ ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ แต่ในที่นี้ “ริมฝีปาก” ปรากฏพร้อมกับ “กัด” ซึ่งในบริบทนี้หมายถึง การแสดงความโกรธหรือเจ็บใจอย่างรุนแรงด้วยการกัดริมฝีปากซึ่งเป็นการแสดงออกทางอารมณ์โกรธอย่างหนึ่งเมื่อมีความโกรธเกิดขึ้น “ริมฝีปาก” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะร่างกาย “กัด” เป็นคำกริยาแสดงอาการ ซึ่งเมื่อปรากฏพร้อมกับคำแสดงอารมณ์โกรธในบริบทนี้เป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะมนุษย์

(33) ขาวิสาแม้มริมฝีปากอย่างขัดเคืองใจ หล่อนทรุดกายลงนั่งที่เดิมก็พอดีเสียง ว. จากวิทยุตำรวจดังขึ้น

(บุษบาสามซ่า, 2545 : 58)

ตัวอย่าง (33) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ขัดเคืองใจ” ซึ่งหมายถึง “ไม่พอใจอย่างมาก” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “โกรธเพราะถูกขัดใจ” (มติชน 2547 : 126) ในบริบทนี้อุป-
 ลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่ “เม้มริมฝีปาก” สามารถอธิบายได้ดังนี้

คำว่า “เม้ม” หมายถึง “ปิดริม, พับริม” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 873)

“ริมฝีปาก” หมายถึง “เนื้อส่วนที่เป็นขอบรอบปาก ส่วนบนเรียกว่า ริมฝีปากบน
 ส่วนล่างเรียกริมฝีปากล่าง มีเส้นขอบรอบที่เรียกว่า เส้นขอบริมฝีปาก” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 :
 958)

เมื่อ “ริมฝีปาก” ปรากฏร่วมกับ “เม้ม” คือคำว่า “เม้มริมฝีปาก” ในบริบทนี้ หมายถึง
 การแสดงความไม่พอใจอย่างมากด้วยการเม้มริมฝีปาก โดย “ริมฝีปาก” จัดอยู่ในวงความหมาย
 ของอวัยวะร่างกาย “เม้ม” เป็นคำกริยาแสดงอาการ เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้เป็นอุป-
 ลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะมนุษย์

(34) ชาวิสา กัดฟัน แน่นอย่างแค้นใจ ไม่รู้ว่า หล่นกับ ผู้กอง บรรพต ทำ เวร
กรรม อะไร กัน ไว้ ถึง ต้อง ตาม มา ฉก ฉวย ล้าง ผล บุญ กัน ไม่ จบ สิ้น เสีย ที

(พรายปรารภนา, 2545 : 487)

ตัวอย่าง (34) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้นใจ” ซึ่งหมายถึง “โกรธเนื่องด้วย
 ตนเองหรือผู้ใกล้ชิดอยู่ไม่วาย” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) ในบริบทนี้อุป-
 ลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “กัดฟัน” ซึ่งอธิบายได้ดังนี้

คำว่า “กัด” หมายถึง “เอาฟันกัดไว้โดยแรงเพื่อไม่ให้สิ่งที่กัดไว้หลุดไป” (ราชบัณฑิตย-
 สถาน 2546 : 178) ส่วนคำว่า “ฟัน” หมายถึง “กระดูกเป็นซี่ๆ อยู่ในปากสำหรับกัด ฉีกเคี้ยว
 อาหาร” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 811)

เมื่อ “กัด” ปรากฏร่วมกันกับ “ฟัน” คือคำว่า “กัดฟัน” ในบริบทนี้ หมายถึง อาการแสดง
 ความโกรธหรือไม่พอใจอย่างรุนแรงอันเนื่องมาจากสาเหตุของความโกรธ โดย “ฟัน” จัดอยู่ในวง
 ความหมายของอวัยวะร่างกาย “กัด” เป็นคำกริยาแสดงอาการของฟัน เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบท
 นี้เป็นอุป-
 ลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะมนุษย์

- (35) สิบพรหมขริ่ม กัมน้ำกัฏกรามอย่างเคียดแค้น ขณะพื้นภนภางค์แทบ
น้ำตาตก เธอวาดภาพตามคำพูดของอีกฝ่ายได้อย่างชัดเจนทีเดียว

(ลัปแลลายเมฆ, 2545 : 394-395)

ตัวอย่าง (35) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “เคียดแค้น” หมายถึง “โกรธแค้น เคืองแค้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 264) “แค้นและชิงชัง” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 73) “โกรธแค้น” (มติชน 2547 : 193) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์นี้ได้แก่คำว่า “กัฏ” และ “กราม” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “กัฏ” หมายถึง “เอาฟันกัดไว้โดยแรง เพื่อไม่ให้สิ่งที่กัดไว้หลุดไป” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 178) และ

คำว่า “กราม” หมายถึง “ฟันที่ใช้บดเคี้ยวอาหาร” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 67)

เมื่อ “กัฏ” ปรากฏร่วมกันกับ “กราม” คือคำว่า “กัฏกราม” ในบริบทนี้ หมายถึง การแสดงอาการกัฏกรามอันเนื่องมาจากสาเหตุมาจากความโกรธแค้นอย่างรุนแรง โดย “กราม” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะร่างกาย “กัฏ” เป็นคำกริยาแสดงอาการ ซึ่งรวมกันแล้วเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะมนุษย์

- (36) อคิราภซึ่งกล้ากลืนความรู้สึกเจ็บร้าวแทนพี่ชายลงคออย่างยากลำบาก
มือที่สั่นด้วยความโกรธกดลงกับเนื้อไม้ของเก้าอี้เพื่อระงับอารมณ์

(กลางลิขิต, 2543 : 132)

ตัวอย่าง (36) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โกรธ” ซึ่งหมายถึง “ขุ่นเคืองใจอย่างแรง, ไม่พอใจอย่างรุนแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์นี้ได้แก่คำว่า “มือ” และ “สั่น” ซึ่ง “มือ” หมายถึง “อวัยวะส่วนหนึ่งของร่างกายอยู่ต่อจากปลายแขนประกอบด้วยฝ่ามือและนิ้วมือ สำหรับจับเป็นต้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 865) ส่วนคำว่า “สั่น” หมายถึง “ไหวถี่ๆ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1165)

เมื่อ “มือ” ปรากฏร่วมกับ “สั่น” ในบริบทนี้ หมายถึง อาการสั่นของมืออันเนื่องมาจากความไม่พอใจหรือโกรธอย่างรุนแรง “มือ” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะร่างกาย “สั่น” เป็น

คำกริยาแสดงอาการของมือ เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้เป็นอุปลักษณเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณมนุษย์

3) สีของอวัยวะร่างกายมนุษย์

(37) เรยาลันเข้าไปกลางวง หน้าแดงกำด้วยฤทธิโมโห

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 56)

ตัวอย่าง (37) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โมโห” ซึ่งหมายถึง “โกรธ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 883) (มติชน 2547 : 696) “ไม่พอใจอย่างมาก ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นวนวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมนทัศน์ได้แก่คำว่า “หน้าแดงกำ”

คำว่า “หน้า” หมายถึง ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมาจดคาง (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 1246)

“แดง” หมายถึง “สีอย่างสีแดงหรือสีชาด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 427) ส่วน “กำ” เป็นคำขยาย หมายถึง “สูง, เหนียว, จัด, (มักใช้แก่สีแดงหรือทองที่สุก)” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 120) ดังนั้น แดงกำ หมายถึง สีแดงจัด สีแดงเข้ม หรือสีแดงมาก เป็นต้น

เมื่อ “โมโห” ปรากฏร่วมกันกับ “หน้าแดงกำ” ในบริบทนี้ หมายถึง อาการแสดงความไม่พอใจอย่างมากจนทำให้ใบหน้ามีสีแดงกำ เมื่อเกิดความโกรธขึ้นมาร่างกายจะร้อนและมีแรงดันภายในทำให้เลือดเกิดการไหลเวียนขึ้นสู่ใบหน้าซึ่งเป็นอาการอย่างหนึ่งเมื่อเกิดความโกรธ ดังนั้น มนุษย์จึงนำเอาลักษณะของการเปลี่ยนแปลงสีหน้านี้อธิบายโดยการเปรียบเทียบหมายถึง อารมณ์โกรธ ดังนั้น “หน้าแดงกำ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมนทัศน์แสดงอาการโกรธจัดเป็นอุปลักษณเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณมนุษย์

(38) เม่งฮวยทำท่าเหมือนอกจะระเบิดนัยน์ตาบิยหิเหลือกถลน ใบหน้าขาว
เหลืองเทียนเก่าๆ เปลี่ยนเป็นแดงอมม่วง

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 115)

ตัวอย่าง (38) ในบริบทนี้ไม่ปรากฏคำแสดงอารมณ์โกรธอย่างชัดเจน แต่อาศัยการพิจารณาจากการเปลี่ยนแปลงสีของใบหน้า กล่าวคือ ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมนทัศน์คือคำว่า

“ใบหน้าแดงอมม่วง” คำว่า “ใบหน้า” หมายถึง “ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมาจดคาง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 1246) “แดง” หมายถึง “สีอย่างสีแดงหรือสีชาด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 427) “อม” หมายถึง “กลมกลืน, ปนกัน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 836) และ “ม่วง” หมายถึง “สีน้ำเงินปนแดง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 427) ดังนั้น แดงอมม่วง หมายถึง สีแดงกลมกลืนกับสีม่วง หรือสีแดงปนกับสีม่วง

“ใบหน้า” เมื่อปรากฏเดี่ยวๆ ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ แต่ในที่นี้ “ใบหน้า” ปรากฏร่วมกันกับ “แดงอมม่วง” อีกทั้งในประโยคก่อนหน้านี้นี้คือ “อกจะระเบิด” ซึ่งแสดงถึงความอัดอั้นในใจ หากพิจารณาโดยรวมจะเห็นว่าเป็นการกล่าวถึงอารมณ์โกรธ

“ใบหน้าแดงอมม่วง” เมื่อปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง การแสดงความไม่พอใจ หรือ โกรธเคืองอย่างรุนแรงจนทำให้ใบหน้ามีสีแดงอมม่วง “ใบหน้า” เป็นอวัยวะร่างกายในที่นี้ทำหน้าที่แสดงอาการของอวัยวะร่างกายซึ่งเกิดจากอารมณ์โกรธ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับการเปลี่ยนแปลงของสีหน้า คือจากเดิมเป็นสีขาวเหลือง เปลี่ยนเป็นสีแดงอมม่วง ดังนั้น “ใบหน้าแดงอมม่วง” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์ที่แสดงอาการโกรธจัดเป็นอุปลักษณะเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะมนุชย์

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนอนุรักษ์มรดกไทย

(39) หน้า นวลเปลี่ยนเป็นสีชมพูเข้มด้วยความโกรธ นัยน์ตากลมโตมองหน้า

คมเข้ม พลังถามเสียงแข็ง

(ดาวหลงฟ้า ภูผาสีเงิน, 2544 : 152)

ตัวอย่าง (39) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความโกรธ” ซึ่งคำว่า “โกรธ” หมายถึง “ซุ่นเคืองใจอย่างแรง ไม่พอใจอย่างแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109)

ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมนทัศน์คือคำว่า “หน้า...สีชมพูเข้ม” คำว่า “หน้า” หมายถึง “ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมาจดคาง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 1246) “สีชมพู” หมายถึง “สีแดงอ่อน, สีแดงเจือขาว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 345) ส่วนคำว่า “เข้ม” หมายถึง แรงกล้า, แก่, จัด (มักใช้แก่สีและรส เช่น สีเข้ม) (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 198) ดังนั้น สีชมพูเข้ม หมายถึง สีชมพูเกือบแดง

“หน้า” เมื่อปรากฏเดี่ยวๆ ไม่ได้ทำหน้าที่เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ แต่ในที่นี้ “หน้า” ปรากฏร่วมกันกับ “สีชมพูเข้ม” ซึ่งในบริบทนี้หมายถึง การแสดงความไม่พอใจหรือแสดง

อาการโกรธเคืองทางใบหน้า คำว่า “หน้า” เป็นอวัยวะร่างกายอย่างหนึ่งในที่นี้ทำหน้าที่เป็นภาชนะให้กับของเหลวคือเลือดที่อยู่ในร่างกาย ส่วนคำว่า “สีชมพูเข้ม” เป็นสีที่เกิดจากความโกรธซึ่งปรากฏอยู่บนใบหน้าเป็นการแสดงอาการโกรธจัด การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับสีชมพูเข้ม ดังนั้น “หน้าสีชมพูเข้ม” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอาการโกรธจัดเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณมนุษย์

ในบริบทนี้ผู้วิจัยสังเกตว่า ก่อนที่จะเกิดความโกรธใบหน้าที่โกรธจะมีสภาพผิวที่นวลซึ่งหมายถึงมีสีหน้าผุดผ่องเป็นน้ำเป็นนวล (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 1247) โดยส่วนใหญ่การแสดงสีหน้าที่มีลักษณะของโทนสีอ่อนๆ เช่น สีขาวนวล สีเหลืองนวล สีชมพู มักจะปรากฏกับการแสดงอารมณ์ที่มีลักษณะเชิงบวก เช่น อารมณ์รัก อารมณ์สนุกสนาน เป็นต้น แต่ในบริบทนี้สีชมพูเกิดกับคำว่าเข้มเป็นการแสดงให้เห็นว่าในขณะนี้อยู่ในอารมณ์โกรธ ดังนั้น เมื่อเกิดความโกรธขึ้นมาใบหน้าจึงมีสีแดง แต่เนื่องจากผู้ที่โกรธมีสภาพใบหน้าเป็นสีนวล จึงทำให้การแสดงความโกรธทางสีหน้าเป็นสีชมพูเข้ม

2. ผลผลิตจากอวัยวะร่างกายมนุษย์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

อุปลักษณผลผลิตจากอวัยวะร่างกายมนุษย์ หมายถึง รูปภาษาที่เกิดจากการใช้ภาษาในเชิงเปรียบเทียบ โดยนำเอาคำที่อยู่ในวงความหมายผลผลิตจากอวัยวะร่างกายมนุษย์มาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ เหมือนอารมณ์โกรธเป็นผลผลิตจากอวัยวะร่างกายมนุษย์ อุปลักษณผลผลิตจากอวัยวะร่างกายมนุษย์ในภาษาไทย ปรากฏเพียงตัวอย่างเดียวคือคำว่า “เสียง” ซึ่งปรากฏดังตัวอย่าง ดังนี้

(40) ลუნุ่มหันไปดุเสียงเขียว

(เรือนไม้สี่เบจ, 2544 : 237)

ตัวอย่าง (40) คำแสดงอารมณ์โกรธในบริบทนี้ไม่ปรากฏอย่างชัดเจน แต่อาศัยการพิจารณาจากบริบทจะเห็นได้ว่าเป็นการกล่าวถึงความโกรธ โดยพิจารณาจากรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณผลผลิตจากอวัยวะร่างกายมนุษย์ที่แสดงอารมณ์โกรธ ในบริบทนี้คือคำว่า “เสียง” และ “เขียว” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

“เสียง” หมายถึง “สิ่งที่รับรู้ได้ด้วยหู” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1245) ส่วนคำว่า “เขี้ยว” หมายถึง “มีสีอย่างสีใบไม้สด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 204) ดังนั้นถ้าพิจารณาจากความหมายตรงของคำว่า “เสียงเขี้ยว” จะหมายถึง เสียงที่มีสีเขี้ยว ซึ่งในความเป็นจริงนั้นเป็นไปได้ไม่ได้

คำว่า “เสียงเขี้ยว” ถือว่าเป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธอย่างหนึ่ง เมื่อปรากฏในบริบทนี้ หมายถึง การแสดงความโกรธด้วยการทำเสียงที่แสดงถึงอารมณ์โกรธ โมโห หรือไม่พอใจ “เสียงเขี้ยว” จัดอยู่ในวงความหมายของผลผลิตจากอวัยวะร่างกายมนุษย์ แสดงอาการเปล่งเสียงด้วยความไม่พอใจ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ประเภทอุปลักษณะมนุษย์

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณะมนุษย์มีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 8 คำ ได้แก่คำว่า “โกรธ” “ขัดเคืองใจ” “เคียดแค้น” “เคือง” “แค้น” “แค้นใจ” “ไม่พอใจ” และ “โมโห” นอกจากนี้ยังพบส่วนที่ไม่ปรากฏอุปลักษณะคำแสดงอารมณ์โกรธแต่อาศัยจากบริบทมาช่วยในการพิจารณา อุปลักษณะมนุษย์ถือว่าเป็นประสบการณ์ใกล้ตัวมนุษย์มากที่สุด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเอาอวัยวะร่างกายมาใช้เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ การเชื่อมโยงประสบการณ์ทางร่างกายของมนุษย์เกิดจากการนำเอาปฏิกิริยาทางร่างกายที่เกิดจากอารมณ์โกรธ โดยนำเอาอาการของอวัยวะร่างกาย สภาพของอวัยวะร่างกายซึ่งมีความเปลี่ยนแปลงไปจากปกติ เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพของสีหน้าสามารถแสดงให้เห็นถึงอารมณ์โกรธได้ ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาจึงมีแนวโน้มที่จะนำเอาประสบการณ์เกี่ยวกับมนุษย์มาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ

3.2.5 อุปลักษณะสัตว์

อุปลักษณะสัตว์ หมายถึง รูปภาพาที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “สัตว์” ซึ่งเป็นคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับสัตว์มาใช้ในเชิงเปรียบเทียบ โดยนำคำที่อยู่ในวงความหมายของสัตว์มาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ จากการศึกษาค้นคว้าพบว่า คำที่จัดอยู่ในวงความหมายของสัตว์ที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธมีจำนวน 1 คำ คือคำว่า “คำราม” ซึ่ง “คำราม” ถือว่าเป็นพฤติกรรมของสัตว์อย่างหนึ่ง ต่อไปผู้วิจัยจะกล่าวถึงอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธเป็นสัตว์ซึ่งปรากฏตามตัวอย่าง ดังนี้

(41) “นี่เธอคิดจะรุมฉันหรือ” พรพิมลคำรามด้วยความโกรธ
(กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 61)

(42) ภาคความสนิทสนมของคนทั้งคู่ทำให้รัชชิตาทนดูต่อไปไม่ได้ โดยคำราม
ด้วยความแค้นก่อนขึ้นรถกลับไป
(กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 267)

(43) ไม่พ้นผ้าในมือวิรตีได้ผลกว่ามีดโปร่งใสในมือจุลจันทร์ เกริกเจ็บจนต้องละ
มือจากเด่นภูมิ ปล่อยให้ร่างชายหนุ่มครูดลงกับกำแพงราวตุ๊กตาเก่าๆ
แล้วหันไปคำรามด้วยความโกรธแค้นกับหญิงสาว
(พราयปรารธนา, 2545 : 456)

(44) คำถามของสาลินีที่ซัดขึ้นว่า “เดี๋ยวๆ แล้วนายจิมมาเกี่ยวข้องอะไรด้วย” ไม่ได้
ได้รับความสนใจจากคู่สนทนาในเมื่อกฤตเองก็ไม่ทันได้จับประโยคที่ตนเองกำลัง
พูด ตรงตาของเขารับภาพในร้านเข้าเต็มเปา แล้วเสียงคำรามอย่างโกรธ
เกรี้ยวก็ดังขึ้นมาแทน
(ลับแลลายเมฆ, 2545 : 496)

(45) “ถ้าเธอคิดจะเล่นกับฉันแบบนี้ก็ได้ ฉันพร้อมจะสู้กับเธอได้ทุกที่ทุกเวลา”
รัชชิตาคำรามด้วยความเจ็บใจ
(กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 176)

ตัวอย่าง (41 – 45) คำแสดงอารมณ์โกรธได้แก่คำว่า “ความโกรธ” “ความแค้น” “โกรธ
เกรี้ยว” และ “ความเจ็บใจ” ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมนทัศน์คือคำว่า “คำราม” ซึ่งหมายถึง “ทำ
เสียงขู่” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 251) เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ จะแปรไปตามบริบทดังนี้

โกรธ หมายถึง “ขุ่นเคืองใจอย่างแรง ไม่พอใจอย่างแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 :
156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน
2547 : 109) เมื่อปรากฏกับคำว่า “คำราม” เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ หมายถึง การแสดง

ความขุ่นเคืองใจอย่างแรงหรือไม่พอใจอย่างแรงโดยการแสดงเสียงชู้คล้ายพฤติกรรมก้าวร้าวของสัตว์ออกมา

แค้น หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) เมื่อปรากฏกับคำว่า “คำราม” เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ หมายถึง การแสดงอารมณ์โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หายโดยการแสดงเสียงชู้คล้ายพฤติกรรมก้าวร้าวของสัตว์ออกมา

โกรธเกรี้ยว หมายถึง “โกรธจัด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “โกรธและแสดงความโกรธอย่างรุนแรง” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) เมื่อปรากฏกับคำว่า “คำราม” เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ หมายถึง การแสดงอารมณ์โกรธอย่างรุนแรงโดยการแสดงเสียงชู้คล้ายพฤติกรรมก้าวร้าวของสัตว์ออกมา

เจ็บใจ หมายถึง “ซ้ำใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 321) “โกรธเพราะสาเหตุที่เกี่ยวข้องกับตน” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 73) “คับแค้นในใจ ซ้ำใจ” (มติชน 2547 : 237)

เมื่อปรากฏกับคำว่า “คำราม” เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ หมายถึง การแสดงอารมณ์โกรธหรือซ้ำใจโดยการแสดงเสียงชู้คล้ายพฤติกรรมก้าวร้าวของสัตว์ออกมา

“คำราม” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของสัตว์ แสดงอาการทำเสียงชู้ การนำคำว่า “คำราม” มาใช้แสดงอารมณ์โกรธเป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของสัตว์ ดังนั้น “คำราม” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงการอาการโกรธด้วยการทำเสียงชู้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะสัตว์

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณะสัตว์มีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 4 คำ ได้แก่คำว่า “โกรธ” “โกรธเกรี้ยว” “แค้น” “และ เจ็บใจ” อุปลักษณะสัตว์ที่ปรากฏในข้อมูลนี้พบเพียงคำว่า “คำราม” ซึ่งเป็นเสียงชู้อย่างหนึ่งมักใช้กับสัตว์ในขณะที่ต้องการขู่ฝ่ายตรงข้าม ดังนั้นมนุษย์จึงนำเอาประสบการณ์ที่เกี่ยวกับสัตว์มาใช้แสดงถึงอารมณ์โกรธ ในภาษาต่างประเทศพบอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในลักษณะนี้เช่นกัน ดังประโยคภาษาอังกฤษที่ว่า don't snarl at me! หมายถึง อย่างคำรามใส่ฉัน! เสียงคำรามโดยธรรมชาติจะมีคุณสมบัติ คือแสดงความไม่พอใจหรือต้องการที่จะข่มขู่ฝ่ายตรงข้าม โดยมนุษย์ได้เชื่อมโยงการรับรู้จากสิ่งแวดล้อม เมื่อเกิดอารมณ์โกรธจึงนำรูปภาพที่ใช้กับสัตว์มาแสดงถึงอารมณ์โกรธของมนุษย์ ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาจึงมีแนวโน้มที่จะนำเอาประสบการณ์เกี่ยวกับสัตว์มาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ

3.2.6 อุปลักษณพีช

อุปลักษณพีช หมายถึง รูปภาษาที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “พีช” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับพีชมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธของพีช มีดังนี้

- (46) รักษยอมรับว่าเขาทั้งรักทั้งแค้นทศวรรษ แต่ความแค้นมีมากกว่าและฝัง รากหยั่งลึกเกินกว่าจะลืมได้

(เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 29)

ตัวอย่าง (46) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความแค้น” ซึ่งคำว่า “แค้น” หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่น แค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุมธนา 2544 : 72) ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “ราก” ซึ่งหมายถึง “ส่วนของต้นไม้ ตมปรกติอยู่ในดิน มีหน้าที่ดูดอาหารเลี้ยงลำต้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 946) รากถือว่าเป็นส่วนประกอบอย่างหนึ่งของต้นไม้ปรกติจะอยู่ในดินซึ่งแสดงถึงสิ่งที่อยู่ภายใน

คำว่า “ราก” เมื่อปรากฏร่วมกันกับคำแสดงอารมณ์โกรธในบริบทนี้ หมายถึง การแสดงอารมณ์โกรธ อาฆาต พยาบาทอย่างรุนแรง เนื่องจากเป็นอารมณ์โกรธที่อยู่ในระดับลึกภายในจิตใจ “ราก” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของพีช แสดงอาการของพีชที่ฝังแน่นอยู่ในดิน การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับส่วนประกอบของพีช ดังนั้น “ราก” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอารมณ์โกรธในลักษณะที่อยู่ภายในจิตใจและยากจะลืมความรู้สึกนั้น เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณพีช

- (47) ถมยาต่างหาก โตเป็นผู้ใหญ่ มีการมีงานทำเพียบพร้อมกลับเป็นฝ่ายสร้างปัญหา...ปัญหาที่เด็กชายไกลกังวลบมเพาะความเคียดแค้นสะสมไว้ในใจอย่างเงียบๆ ลำพั่ง

(จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 44-45)

ตัวอย่าง (47) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความเคียดแค้น” ซึ่งคำว่า “เคียดแค้น” หมายถึง “โกรธแค้น เคืองแค้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 264) “แค้นและชิงชัง” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 73) “โกรธแค้น” (มติชน 2547 : 193) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “บ่มเพาะ” สามารถที่จะอธิบายได้ดังนี้

คำว่า “บ่ม” หมายถึง “ทำให้สุกหรือให้แห้งด้วยความอบอุ่น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 603) ส่วนคำว่า “เพาะ” หมายถึง “ทำให้งอก ทำให้เกิด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 801) ซึ่ง “บ่ม” มีเค้ามาจากวิธีการบ่มพืชด้วยวิธีความร้อน ส่วน “เพาะ” มีเค้ามาจากการขยายพันธุ์พืช เมื่อ “บ่มเพาะ” ปรากรร่วมกันในบริบทนี้จะหมายถึง การทำให้อารมณ์โกรธค่อยๆ เพิ่มขึ้นหรือรุนแรงขึ้น “บ่มเพาะ” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของพืชแสดงการขยายพันธุ์พืช การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความเคียดแค้น” เป็นการเปรียบเทียบการเพิ่มขึ้นของอารมณ์โกรธเหมือนกับการขยายพันธุ์พืช ดังนั้น คำว่า “บ่มเพาะ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงการค่อยๆ เพิ่มความโกรธแค้นให้มากขึ้นเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะพืช

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

(48) โทสะ เด็กหนุ่มเริ่มเพาะบางๆ

(จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 342)

ตัวอย่าง (48) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โทสะ” ซึ่งหมายถึง “ความโกรธ ความอุนเฉียว” ราชบัณฑิตยสถาน 2542 (2546: 547), (มติชน 2547: 443) “โทสะร้าย” หมายถึง “โกรธ และทำการต่างๆ โดยไม่ยั้งยังอาจทำลายข้าวของ หรือผู้อื่น” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544: 75)

ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “เพาะ” ซึ่งหมายถึง “ทำให้งอก ทำให้เกิด” ราชบัณฑิตยสถาน 2542 (2546: 801) คำว่า “เพาะ” มีเค้ามาจากการขยายพันธุ์พืช

เมื่อ “เพาะ” ปรากรในบริบทนี้ หมายถึง การทำให้อารมณ์โกรธ อุนเฉียว ค่อยๆ เพิ่มขึ้นจนถึงรุนแรงมากขึ้นกว่าเดิม คำว่า “เพาะ” เป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของพืชแสดงการขยายพันธุ์พืช การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โทสะ” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับการขยายพันธุ์พืช ดังนั้น “เพาะ” จัดอยู่ในวงความหมายของพืช ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงการเพิ่มอารมณ์โกรธให้มากขึ้นเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะพืช

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณืพีชมีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 3 คำ ได้แก่คำว่า “ความเคียดแค้น” “ความแค้น” และ “โทสะ” อุปลักษณืพีชถือว่าเป็นประสบการณ์ใกล้ตัวมนุษย์ สามารถพบเห็นได้จากสิ่งแวดล้อมหรือการดำรงชีวิตของมนุษย์ อุปลักษณืที่ปรากฏในข้อมูลนี้เป็น การนำเอาส่วนต่างๆ ของพีชและการขยายพันธุ์พีชมาเปรียบกับความโกรธ เนื่องจากพีชเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ เพราะมนุษย์นำเอาพีชมาประกอบอาหาร ใช้เป็นที่อยู่อาศัย เป็นต้น ดังนั้น มนุษย์จึงมีแนวโน้มที่จะนำพีชมาใช้เป็นอุปลักษณืแสดงอารมณ์โกรธได้

3.2.7 อุปลักษณืสี

อุปลักษณืสี หมายถึง รูปภาษาที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “สี” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับสี มาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ จากการศึกษาพบว่าคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของสีที่นำมาใช้เป็นอุปลักษณืแสดงอารมณ์โกรธ ได้แก่ สีแดง สีแดงอมม่วง และสีชมพู ซึ่งเกิดขึ้นกับ “หน้า” โดยผู้วิจัยได้กล่าวไปแล้วในอุปลักษณืมนุษย์ เหตุที่ผู้วิจัยจัดให้อยู่ในกลุ่มของอุปลักษณืมนุษย์ เนื่องจากรูปภาษาดังกล่าวนั้นมีคุณสมบัติที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณืมนุษย์มากกว่าการแสดงสี ส่วนอื่นๆ ที่พบว่าแสดงถึงอารมณ์โกรธของมนุษย์คือ “สีเขียว” ซึ่งปรากฏกับ “เสียง” ในคำว่า “เสียงเขียว” ผู้วิจัยพิจารณาแล้วพบว่ามีความเกี่ยวข้องกับอุปลักษณืมนุษย์ เนื่องจากเสียงเป็นผลผลิตจากอวัยวะร่างกายมนุษย์ ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วในหัวข้ออุปลักษณืมนุษย์

สำหรับอุปลักษณืสีที่แสดงถึงความโกรธ ได้แก่คำว่า เข้ม และ จาง ซึ่งคำทั้งสองนี้ไม่ได้แสดงถึงสีโดยตรง แต่จัดอยู่ในวงความหมายของสีที่แสดงปริมาณความมากน้อยของสี อุปลักษณืสีที่แสดงถึงความโกรธมีรายละเอียด ดังนี้

- (49) ปรุณใจอยากจะหัวเราะเยาะออกมาแต่นางก็ทำไม่ได้ ครั้งหนึ่งนางเคยรัก
ผู้ชายคนนั้นหมดหัวใจ และเดี๋ยวนี้อีกยังรักอยู่ไม่จี๊ดจาง เพียงแต่มันปนด้วย
สีของความแค้นมันจึงได้เข้มขึ้น

(สะใภ้ไว้ศัคนา, 2544 : 416)

ตัวอย่าง (49) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความแค้น” ซึ่งคำว่า “แค้น” หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “สีเข้ม” สามารถอธิบายได้ตามลำดับดังนี้

คำว่า “สี” หมายถึง “ลักษณะของแสงสว่างปรากฏแก่ตาให้เห็นเป็นสีขาว ดำ แดง เขียว เป็นต้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 846) ส่วนคำว่า “เข้ม” หมายถึง แรงกล้า, แก่, จัด (มักใช้แก่สีและรส เช่น สีเข้ม) (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 198)

เมื่อ “เข้ม” ปรากฏร่วมกันกับ “ความแค้น” ในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์โกรธที่ฝังแน่นอยู่ในใจทวีความรุนแรงมากขึ้น “สี” และ “เข้ม” ต่างเป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของสีแสดงสภาพของสีที่เข้มข้นหรือแก่ การนำคำทั้งสองมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับความเข้มของสี ดังนั้น “เข้ม” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงปริมาณของอารมณ์โกรธที่รุนแรงเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

(50) ความเคืองขุ่น เดียดฉันท์เลือดในอกผู้ถือกำเนิดจากหญิงแพศยาค่อย

จางกลายเป็นความอาทรที่ฝังใจอยู่ลึกๆ

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 371)

ตัวอย่าง (50) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความเคืองขุ่น” ซึ่งคำว่า “เคืองขุ่น” หมายถึง “โกรธกรุ่นๆ อยู่ในใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “จาง” ซึ่งหมายถึง “น้อยลง, ลดลง, ไม่เข้ม” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 303) เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์โกรธที่อยู่ในใจลดน้อยลง “จาง” จัดอยู่ในวงความหมายของสี แสดงสภาพของสีที่มีความเข้มข้นน้อยลง การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ “เคืองขุ่น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับความเข้มของสีที่ลดลง ดังนั้น “จาง” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธที่ลดลง เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะสี

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณีสี่มีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 2 คำ คือคำว่า “เคืองชุ่น” และ “แค้น” อุปลักษณีสี่ถือว่าเป็นเรื่องสำคัญ กล่าวคือสี่สามารถที่จะแสดงให้เห็นถึงความโกรธของมนุษย์โดยปรากฏร่วมกับอวัยวะร่างกาย เช่น หน้าแดง ตาเขียว เป็นต้น นอกจากนี้สภาพของสี่ก็สามารถแสดงถึงอารมณ์โกรธได้เช่นกัน ดังในตัวอย่างข้างต้นพบว่า “เข้ม” แสดงถึงความโกรธที่รุนแรงมากกว่าคำว่า “จาง”

3.2.8 อุปลักษณะอาหาร

อุปลักษณะอาหาร หมายถึง รูปภาพาที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “อาหาร” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับอาหารมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธของอาหาร มีดังนี้

- (51) เอรุนแรงเกินไป และนายจิมก็เพิงกลายเป็นกระโดนให้เธอทุ้มอารมณ์บูด
เน่าที่ระจับไว้นานเข้าใส่

(สืบเสาะลายเมฆ, 2545 : 134)

ตัวอย่าง (51) คำแสดงอารมณ์โกรธในตัวอย่างนี้ไม่ปรากฏเด่นชัด แต่อาศัยจากการพิจารณาจากบริบทแสดงให้เห็นว่ากำลังอยู่ในภาวะของอารมณ์โกรธ โดยใช้ความรู้สึกมาใช้ในการอธิบาย คือ จากอารมณ์ปกติเปลี่ยนเป็นอารมณ์บูด ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “อารมณ์บูดเน่า” คำว่า “อารมณ์” หมายถึง “ความรู้สึกทางใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้า” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 1367) “บูด” หมายถึง “มีรสเปรี้ยวและมีกลิ่นเหม็นเปรี้ยวแสดงว่าเสีย (ใช้แก่อาหาร) เช่น ข้าวบูด แกงบูด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 634) ส่วนคำว่า “เน่า” หมายถึง “เสียและมีกลิ่นเหม็น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 596)

เมื่อ “อารมณ์” ปรากฏร่วมกันกับ “บูดเน่า” ในคำว่า “อารมณ์บูดเน่า” ในบริบทนี้หมายถึง อารมณ์ไม่ดีอย่างมากหรือโกรธจัด “บูด” และ “เน่า” ต่างเป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของอาหาร แสดงสภาพของอาหารที่นำมารับประทานไม่ได้ โดยการนำคำทั้งสองมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือ “อารมณ์บูด” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับสภาพของอาหารที่เน่าเสีย ดังนั้น คำว่า “บูดเน่า” ในที่นี้จึงเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอารมณ์โกรธจัดหรือโกรธมากเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณอาหาร

- (52) เอ.อี.สาวฟังแล้วแน่ใจร้อยเปอร์เซ็นต์ วันนี้เด่นภูมิอารมณ์**บูด**มาก...มาก ๆ
ด้วย เขาอาจจะดู อาจจะตำหนิลูกน้อง ถ้ามีใครทำอะไรไม่ถูกใจ

(พรายปรารภนา, 2545 : 204)

ตัวอย่าง (52) คำแสดงอารมณ์โกรธในบริบทนี้ไม่ปรากฏเด่นชัด แต่อาศัยจากการพิจารณาจากบริบทแสดงให้เห็นว่ากำลังอยู่ในภาวะของอารมณ์โกรธ โดยใช้ความรู้สึกมาใช้ในการอธิบาย คือ จากอารมณ์ปกติเปลี่ยนเป็นอารมณ์บูด ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “อารมณ์บูด” คำว่า “อารมณ์” หมายถึง “ความรู้สึกทางใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้า” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 1367) “บูด” หมายถึง “บูด” หมายถึง “มีรสเปรี้ยวและมีกลิ่นเหม็นเปรี้ยวแสดงว่าเสีย (ใช้แก่อาหาร) เช่น ข้าวบูด แองบูด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 634) เมื่อ “อารมณ์” ปรากฏร่วมกันกับ “บูด” ในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์ไม่ดีแต่ไม่มากเท่ากับคำว่าบูดเน่า คำว่า “บูด” จัดอยู่ในวงความหมายของอาหาร แสดงสภาพของอาหารที่นำมารับประทานไม่ได้ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ “อารมณ์บูด” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับสภาพของอาหารที่มีรสเปรี้ยวหรือเสีย ดังนั้น คำว่า “บูด” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอารมณ์โกรธเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะอาหาร

- (53) ...โถ! นี่กว่าเรื่องอะไรที่ทำให้พี่ชายอารมณ์**เสีย**ถึงขนาดมาพาลมาจับผิด
เอากับเขาทั้งๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อน...ที่แท้ก็เรื่องลูกชังลูกนอกคอก คนที่
มองเพียงผิวเผิน เหมือนกับว่าเกียรติชิงชังนักคนนั้นหายหน้าไป

(ใต้เงาตะวัน, 2542 : 375)

ตัวอย่าง (53) คำแสดงอารมณ์โกรธในบริบทนี้ไม่ปรากฏเด่นชัด แต่อาศัยจากการพิจารณาจากบริบทแสดงให้เห็นว่ากำลังอยู่ในภาวะของอารมณ์โกรธ โดยใช้ความรู้สึกมาใช้ในการอธิบาย คือ จากอารมณ์ปกติเปลี่ยนเป็นอารมณ์เสีย ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “อารมณ์เสีย” คำว่า “อารมณ์” หมายถึง “ความรู้สึกทางใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้า” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 1367) “เสีย” หมายถึง หมายถึง “บูด เช่น แองหม้อนีเสียหมดทั้งหม้อ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1220)

เมื่อ “อารมณ์” ปรากฏร่วมกันกับ “เสีย” ในคำว่า “อารมณ์เสีย” ในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์ไม่ดี แต่ไม่มากเท่ากับบูด คำว่า “เสีย” จัดอยู่ในวงความหมายของอาหาร แสดงสภาพของ

อาหารที่บูด การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือ “อารมณ์เสีย” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับสภาพของอาหารที่เสีย ดังนั้น คำว่า “เสีย” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงถึงอาการโกรธที่ไม่รุนแรงมากนัก เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณอาหาร

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณอาหารไม่ปรากฏคำแสดงอารมณ์โกรธจึงต้องอาศัยจากการตีความในบริบทซึ่งแสดงให้เห็นถึงอารมณ์โกรธ อุปลักษณอาหารที่ปรากฏในข้อมูลนี้จะเห็นได้ว่ามีระดับความโกรธอยู่สามระดับ โดยผู้วิจัยจะเทียบกับสภาพของอาหาร คือ อาหารบูดเน่า อาหารบูด และอาหารเสีย ทั้งสามระดับนี้มีสภาพของอาหารที่แตกต่างกันเริ่มตั้งแต่มากไปจนถึงน้อย คือ “บูดเน่า” มากที่สุด “บูด” ปานกลาง และ “เสีย” น้อยที่สุด เมื่อคำดังกล่าวนี้มีเปรียบเทียบกับความโกรธก็มีลักษณะคล้ายๆ กัน คือ อารมณ์บูดเน่าจะมีระดับความโกรธมากที่สุด อารมณ์บูดมีระดับความโกรธปานกลาง และอารมณ์เสียมีระดับความโกรธน้อยที่สุด อาหารนั้นเป็นสิ่งที่อยู่ใกล้ตัวมนุษย์และเป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ซึ่งมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต มนุษย์จึงนำเอาอุปลักษณอาหารมาใช้เปรียบเทียบกับการแสดงอารมณ์โกรธ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

3.2.9 อุปลักษณโรค

อุปลักษณโรค หมายถึง รูปภาษาที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “โรค” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับโรคมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธของโรค มีดังนี้

- (54) ความแค้นอันยิ่งใหญ่ของเณรหลังค้ำคาเข้าซ้อนเกาะกินหัวใจดัง
เนื้อร้าย

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 329)

ตัวอย่าง (54) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความแค้น” ซึ่ง คำว่า “แค้น” หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่น แค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “เนื้อร้าย” อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “เนื้อร้าย” หมายถึง “เนื้อเป็นโรค เกิดแก่ คน สัตว์ และต้นไม้ หรือผลที่เป็นมะเร็ง มีอาการต่างๆ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 597)

เมื่อ “ความแค้น” ปรากฏร่วมกันกับ “เนื้อร้าย” ในบริบทนี้ หมายถึง อาการโกรธแค้นที่เหมือนกับโรคที่รักษาไม่หาย “เนื้อร้าย” จัดอยู่ในวงความหมายของโรค แสดงอาการของโรคที่ลูกหลานจนรักษาไม่หาย การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือ “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของโรคซึ่งเป็นที่ยอมรับกันว่ารักษาไม่หาย หรือหายได้ยาก ดังนั้น คำว่า “เนื้อร้าย” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอารมณ์โกรธที่ไม่มีทางหายและสร้างผลกระทบต่อจิตใจของผู้ที่โกรธ เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะโรค

(55) หัวใจเขายังระบมด้วยความรักความแค้น

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 317)

ตัวอย่าง (55) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความแค้น” ซึ่งคำว่า “แค้น” หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วายเพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ซัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์นี้ได้แก่คำว่า “ระบม” อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “ระบม” หมายถึง “อาการเจ็บร้าวที่เกิดจากความเมื่อยขัดหรือบอบช้ำเป็นต้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 597) เมื่อปรากฏร่วมกันกับ “ความแค้น” ในบริบทนี้ หมายถึง อาการโกรธเจ็บใจไม่หายส่งผลให้สภาพจิตใจบอบช้ำ “ระบม” จัดอยู่ในวงความหมายของโรค แสดงผลของอารมณ์โกรธทำให้เกิดการบอบช้ำภายในจิตใจ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของแผลที่เกิดการระบม ดังนั้น คำว่า “ระบม” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอารมณ์โกรธเจ็บใจที่ส่งผลให้เกิดความบอบช้ำต่อสภาพจิตใจของผู้ที่โกรธ เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะโรค

(56) หมอนั่นอาจจะคั่งแค้นเขาแทบบ้าที่ไปขวางโอกาสงามในครั้งนั้นเอาไว้

(ไฟในวายุ, 2546 : 130)

ตัวอย่าง (56) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “คั่งแค้น” ซึ่งหมายถึง “โกรธอัดอั้นอยู่ในใจ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 234), (มติชน 2547 : 178) “โกรธอยู่ไม่วายเพราะมีผู้ที่ทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์นี้ได้แก่คำว่า “บ้า”

คำว่า “บ้า” หมายถึง “เสียสติ, วิกลจริต, สติฟั่นเฟือน, หลงใหลหรือมัวเมาในสิ่งนั้นๆ จนผิดปรกติ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 619)

เมื่อ “คั่งแค้น” ปรากฏร่วมกันกับ “บ้า” ในบริบทนี้ หมายถึง อาการโกรธเจ็บแค้นจนแทบเป็นบ้า “บ้า” จัดอยู่ในวงความหมายของโรค ซึ่งเป็นอาการอย่างหนึ่งของโรคทางจิต แสดงอาการวิกลจริต การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ “คั่งแค้น” ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของโรคทางจิต ดังนั้น คำว่า “บ้า” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอารมณ์โกรธซึ่งอัดแน่นอยู่ในใจ เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณโรค

- (57) เขาไม่ควรอยู่บ้าน ไม่อยากให้พริมเพราตื่นขึ้นมาแล้วพบเขาอยู่ในห้องเดียวกัน รอให้อารมณ์โกรธลดทุเลาลงเสียก่อน แล้วค่อยพูดคุยกันใหม่
(เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 13)

ตัวอย่าง (57) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “อารมณ์โกรธ” ซึ่งคำว่า “โกรธ” หมายถึง “ขุนเคืองใจอย่างแรง ไม่พอใจอย่างแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นพวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109) ในบริบทนี้ อุปลักษณเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “ทุเลา” สามารถอธิบายได้ดังนี้

คำว่า “ทุเลา” หมายถึง “ค่อยยังชั่ว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 536) เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ หมายถึง อาการไม่พอใจหรือโกรธลดความรุนแรงลง “ทุเลา” จัดอยู่ในวงความหมายของโรค แสดงอาการของโรคที่ลดลงหรือค่อยยังชั่ว การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โกรธ” ซึ่งเป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับอาการของโรค ดังนั้น “ทุเลา” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์ที่แสดงอารมณ์โกรธลดลงเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณโรค

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณโรคมีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 3 คำ คือคำว่า “โกรธ” “คั่งแค้น” และ “แค้น” อุปลักษณโรคเป็นประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทางร่างกายของมนุษย์ ความเจ็บป่วยที่เกิดขึ้นมักจะสร้างความทรมานให้กับร่างกายและจิตใจ ดังนั้น เมื่อมีอารมณ์โกรธเกิดขึ้นมนุษย์จึงโยนไปสู่ความเจ็บป่วย ซึ่งในที่นี้ได้นำเอาชื่อโรค และอาการต่างๆ ที่เกี่ยวกับโรคมาแสดงให้เห็นถึงความรู้สึกโกรธ นอกจากนี้โดยธรรมชาติของโรคสามารถที่

จะรักษาให้หายหรือไม่หายได้ขึ้นอยู่กับความก้าวหน้าทางการแพทย์ ตัวอย่างที่ยกมาข้างต้นได้เปรียบเทียบความโกรธเป็นเนื้อร้าย ซึ่งเป็นโรคที่รักษาให้หายได้ยาก เมื่อนำมาใช้เปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธจึงหมายถึงอารมณ์โกรธที่หายได้ยาก ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาในสังคมจึงมีแนวโน้มที่จะนำเอาชื่อโรคหรืออาการของโรคมาใช้เป็นอุปลักษณะ

3.2.10 อุปลักษณะทรัพย์สิน

อุปลักษณะทรัพย์สิน หมายถึง รูปภาษาที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “ทรัพย์สิน” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับทรัพย์สินมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธของทรัพย์สิน มีดังนี้

- (58) ‘กุไม่ได้ด่า กุจะเอาความจริง’ พอใช้อารมณ์ ก่อนจะเข้าไปกระซากร่างซุบ
นั้นด้วยเรียวแรงแมศาคล

(ใบหน้าอื่น, 2542 : 51)

ตัวอย่าง (58) คำแสดงอารมณ์โกรธในบริบทนี้ไม่ปรากฏเด่นชัด แต่อาศัยจากการพิจารณาจากบริบทแสดงให้เห็นว่าโกรธ เพราะในประโยคต่อมาแสดงสถานการณ์ที่ทำให้ทราบได้ว่าโกรธ คือเข้าไปกระซากร่างของอีกคนหนึ่งอย่างแรง ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “ใช้อารมณ์” คำว่า “อารมณ์” หมายถึง “ความรู้สึกทางใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้า” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 1367) ส่วนคำว่า “ใช้” หมายถึง “จับจ่าย, เอามาทำให้เกิดประโยชน์, ชำระ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 374) คำว่าอารมณ์เป็นคำกลางๆ ที่ไม่ได้ระบุอยู่ในอารมณ์ใด แต่เมื่อปรากฏกับคำว่า “ใช้” ในคำว่า “ใช้อารมณ์” จะหมายถึง การแสดงอารมณ์โกรธโดยไม่มีเหตุผล แสดงให้เห็นว่าความโกรธเหมือนทรัพย์สินที่มีค่าสามารถที่จะใช้จ่ายได้ “ใช้” จัดอยู่ในวงความหมายของทรัพย์สิน แสดงความโกรธว่าสามารถที่จะทำให้เกิดประโยชน์ได้ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ “ใช้อารมณ์” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับการจับจ่ายใช้สอย ดังนั้น “ใช้” ซึ่งจัดอยู่ในวงความหมายของทรัพย์สิน ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงว่าอารมณ์โกรธเป็นสิ่งที่มีความ เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะทรัพย์สิน

(59) สาวใช้เงินทำให้คุณนายที่สองหงุดหงิดและมิโมโหได้ทุกวัน

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 28)

ตัวอย่าง (59) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “มิโมโห” ซึ่งหมายถึง “โกรธ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546: 883) (มติชน 2547: 696) “ไม่พอใจอย่างมาก ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นวนวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “มี” สามารถอธิบายได้ดังนี้

คำว่า “มี” หมายถึง “รวย (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 862) “เป็นเจ้าของ เช่น มีเงิน” (นวนวรรณ 2544 : 791) เมื่อ “มิโมโห” ปรากฏรวมกันกับ “มี” ในบริบทนี้ หมายถึง อุดมไปด้วยอารมณ์โกรธ “มี” จัดอยู่ในวงความหมายของทรัพย์สิน แสดงความมั่งมีของอารมณ์โกรธหรือแสดงให้เห็นว่าอารมณ์โกรธเป็นสิ่งที่มีความค่า การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “มิโมโห” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับความร่ำรวย ดังนั้น คำว่า “มี” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธเป็นสิ่งที่มีความค่า เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุป-
ลักษณะทรัพย์สิน

(60) บัดนี้ ปีนได้มาอยู่ในมือของพนัสแล้ว แผนการที่คิดไว้เสร็จไปอีกขั้นตอน ที่เหลือ นั่นคือหนี้แค้นที่ต้องชำระให้หมดสิ้น ไม่เช่นนั้นพนัสไม่อาจนอนหลับตาได้สนิท

(เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 148)

ตัวอย่าง (60) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” ซึ่งหมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่น แค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นวนวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “หนี้” และ “ชำระ” สามารถอธิบายได้ดังนี้

คำว่า “หนี้” หมายถึง “เงินที่ผู้หนึ่งติดค้างอยู่จะต้องให้แก่อีกผู้หนึ่ง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1251) ส่วนคำว่า “ชำระ” หมายถึง “สะสาง, ใช้ในคำว่าชำระหนี้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 362)

เมื่อ “หนี้” และ “ชำระ” ปรากฏร่วมกันกับ “แค้น” ในถ้อยคำที่ว่า “หนี้แค้นที่ต้องชำระ” ในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์โกรธแค้นเคืองใจเหมือนกับเป็นหนี้สินที่สามารถชำระหนี้อารมณ์โกรธให้หายไปได้ “หนี้” และ “ชำระ” ซึ่งต่างก็จัดอยู่ในวงความหมายของทรัพย์สิน แสดงอารมณ์โกรธเป็นทรัพย์สินที่สามารถที่จะยึดหรือคืนได้ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับหนี้สินที่สามารถชำระได้ ดังนั้น คำว่า “หนี้ และ ชำระ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่แสดงอารมณ์โกรธเป็นสิ่งที่มีความสามารถชดใช้หรือชำระให้หายไปได้ เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณ์ทรัพย์สิน

- (61) เสียงหล่อนั่นทั้งๆ ที่พยายามแล้วจะไม่ให้เป็นเช่นนั้นเขาหัวเราะระรื่น
ข้างร่ำรวยอารมณ์กวนโทสะอ้วยวะเบื่องตำข้าวบ้านเหลือเกิน
(สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 246)

ตัวอย่าง (61) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “อารมณ์...โทสะ” ซึ่งคำว่า “โทสะ” หมายถึง “ความโกรธ ความอุนเจียว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 547), (มติชน 2547 : 443) ในบริบทนี้อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “ร่ำรวย” ซึ่งหมายถึง “ได้มาก” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 927) เมื่อ “ร่ำรวย” ปรากฏร่วมกันกับ “อารมณ์กวนโทสะ” ในบริบทนี้ หมายถึง เต็มไปด้วยความกวนโมโห หรือยั่วให้ผู้อื่นเกิดอารมณ์โกรธ “ร่ำรวย” จัดอยู่ในวงความหมายของทรัพย์สิน แสดงถึงอารมณ์โกรธเป็นสิ่งที่มีความสามารถชดใช้หรือชำระให้หายไปได้ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ “โทสะ” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับทรัพย์สินที่มีมากและมีค่า ดังนั้น คำว่า “ร่ำรวย” ในที่นี้เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์ที่แสดงอารมณ์โกรธในปริมาณที่มากหรืออุดมไปด้วยอารมณ์โกรธ เป็นอุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณ์ทรัพย์สิน

- (62) ...วันนี้เจอแต่เรื่องไม่เข้าหู หงุดหงิดลึกๆ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หากพอ
ได้รับคำหวานล่อมซึ้งแจจ ออาศัยความเป็นคนเย็นๆ เรียบๆ มาแต่ไหนแต่
ไร...ความร้อนในอารมณ์จึงลดลงอย่างรวดเร็ว
(กลางลิขิต, 2543 : 150)

ตัวอย่าง (62) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “หงุดหงิด” ซึ่งหมายถึง “มีอารมณ์เสียอยู่เสมอ มีอารมณ์เสียเพราะไม่ได้ตั้งใจ หรือไม่ปฏิบัติตามกำหนด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 :

1239) “อารมณ์ไม่ดีพร้อมที่จะโกรธ” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 54) “ไม่สบอารมณ์ ชุนเฉียว” (มติชน 2547 : 899) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์นี้ได้แก่คำว่า “ทุน” สามารถอธิบายได้ดังนี้

คำว่า “ทุน” หมายถึง “ของเดิมหรือเงินเดิมที่มีไว้ ลงไว้ กำหนดไว้ จัดตั้งไว้ เพื่อประโยชน์ให้องกาม” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 534) เมื่อปรากฏร่วมกันกับ “หงุดหงิด” ในบริบทนี้ หมายถึง มีอารมณ์โกรธหรืออารมณ์เสียอยู่ก่อนหน้านี้แล้ว “ทุน” จัดอยู่ในวงความหมายของทรัพย์สิน แสดงสิ่งที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ของอารมณ์โกรธ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “หงุดหงิด” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับสิ่งที่มีอยู่ก่อนแล้ว คือ “ทุน” ซึ่งเป็นทรัพย์สินอย่างหนึ่ง ดังนั้น คำว่า “ทุน” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงถึงอารมณ์โกรธที่ยังคงมีอยู่เดิมเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะทรัพย์สิน

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณะทรัพย์สินมีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 4 คำ ได้แก่ คำว่า “แค้น” “โทสะ” “โมโห” และ “หงุดหงิด” อุปลักษณะทรัพย์สินที่นำมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธแสดงจากข้อมูลพบว่าการนำเอาวงความหมายเกี่ยวกับทรัพย์สินมาใช้แสดงอารมณ์โกรธที่สามารถจับจ่ายใช้สอยหรือนำไปชำระหนี้ได้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

3.2.11 อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ

อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ หมายถึง รูปภาพที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “ปรากฏการณ์ธรรมชาติ” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับปรากฏการณ์ธรรมชาติมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธของปรากฏการณ์ธรรมชาติ มีดังนี้

- (63) ทุกคนยืนนิ่งด้วยความหวาดกลัว ไม่รู้จะทำอย่างไรจึงจะรอดชีวิตไปได้
พรหมพยัคฆ์มองจันทร์ด้วย ความโมโหที่คุกรุ่นราวลาวาร้อนที่รอ
การปะทุออกมาจากปล่องภูเขาไฟ

(เสื่อ, 2546 : 181)

ตัวอย่าง (63) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความโมโห” ซึ่งหมายถึง “โกรธ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 883) (มติชน 2547 : 696) “ไม่พอใจอย่างมาก ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์นี้ได้แก่คำว่า “ภูเขาไฟ” ซึ่งทำ

อาการภูเขาไฟระเบิด โดยปรากฏร่วมกับกลุ่มคำต่างๆ ที่แสดงให้เห็นว่ากำลังระเบิด ได้แก่คำว่า “คุกรุ่น” “ลาวาร้อน” “ปะทุ” “ปล่องภูเขาไฟ” ตามลำดับ อธิบายได้ดังนี้

คำว่า “ภูเขาไฟ” หมายถึง “ภูเขาที่เกิดขึ้นโดยการปะทุของหินหนืดร้อนแรงดันสูงได้เปลี่ยนโลก” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 825)

คำว่า “คุกรุ่น” แยกออกเป็น คำว่า “คุ” หมายถึง ไหม้ระอุอย่างช้าๆ ในอย่างไฟที่ไหม้ ขอนไม้ระอุอยู่ข้างใน (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 252) “กรุ่น” หมายถึง อาการของไฟที่ยังไม่ดับ แต่ไม่ถึงกับลุกโพล่ง (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 71) ดังนั้น คุกรุ่น หมายถึง อาการไหม้ที่ร้อนระอุอยู่ข้างในโดยไม่ลุกโพล่งขึ้นมา

คำว่า “ลาวา” หมายถึง “หินหนืดได้เปลี่ยนโลกที่พุ่งไหลออกมาจากปล่องภูเขาไฟ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1010)

คำว่า “ร้อน” หมายถึง “มีความรู้สึกตามผิวหนังเหมือนถูกไฟเป็นต้น, ตรงข้ามกับเย็น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 929)

คำว่า “ปะทุ” หมายถึง “แตกหรือผุดออกมาด้วยแรงเบ่งดัน เช่น ภูเขาไฟปะทุ ถ่านปะทุ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 684)

เมื่อ “คุกรุ่น” “ลาวาร้อน” “ปะทุ” “ปล่องภูเขาไฟ” ปรากฏร่วมกันกับ “ความโมโห” ในตัวอย่างนี้ หมายถึง โกรธจัดหรือไม่พอใจอย่างมาก “คุกรุ่น” “ลาวาร้อน” “ปะทุ” “ปล่องภูเขาไฟ” เมื่ออยู่ในบริบทนี้ต่างเป็นคำที่จัดอยู่ในวงความหมายของปรากฏการณ์ธรรมชาติ แสดงอาการของภูเขาไฟระเบิด การนำคำเหล่านี้มาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โมโห” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับปรากฏการณ์ภูเขาไฟระเบิด ดังนั้น คำว่า “คุกรุ่น” “ลาวาร้อน” “ปะทุ” “ปล่องภูเขาไฟ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมนทัศน์ที่แสดงการเก็บสะสมอารมณ์โกรธไว้ในใจทำให้ปริมาณเพิ่มขึ้นจนไม่สามารถที่จะระงับอาการโกรธเอาไว้ได้ โดยในบริบทนี้เป็นการรอเวลาที่จะแสดงอารมณ์โกรธออกมา เป็นอุปลักษณเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณปรากฏการณ์ธรรมชาติ

(64) คุณชัญญาแทบจะเหาะจากภูเกิดมาเมื่อรู้ข่าวจากโทรศัพท์ทางไกล เธอมาถึงบ้าน ด้วยโทสะยิ่งกว่าภูเขาไฟระเบิด

(เรือนไม้สี่เบจ, 2544 : 218)

ตัวอย่าง (64) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โทสะ” ซึ่งหมายถึง “ความโกรธ ความฉุนเฉียว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 547), (มติชน 2547 : 443) “โทสะร้าย” หมายถึง “โกรธและทำการต่างๆ โดยไม่ยับยั้งอาจทำลายข้าวของ หรือผู้อื่น” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 75)

ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์นี้ได้แก่คำว่า “ภูเขาไฟระเบิด” คำว่า “ภูเขาไฟ” หมายถึง “ภูเขาที่เกิดขึ้นโดยการปะทุของหินหนืดร้อนแรงดันสูงใต้เปลือกโลก” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 825) “ระเบิด” หมายถึง “ปะทุแตกออกไป (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 934)

เมื่อ “โทสะ” ปรากฏร่วมกันกับ “ภูเขาไฟระเบิด” ในบริบทนี้ หมายถึง การแสดงอารมณ์โกรธจัดหรือไม่พอใจอย่างมากออกมา “ภูเขาไฟระเบิด” จัดอยู่ในวงความหมายของปรากฏการณ์ธรรมชาติ แสดงอาการระเบิดออกมา การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โทสะ” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับปรากฏการณ์ภูเขาไฟระเบิด ดังนั้น คำว่า “ภูเขาไฟระเบิด” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงการแสดงอารมณ์โกรธออกมาอย่างรุนแรง เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ

(65) มันคงกินเวลาไม่กีนาที่นักหอก ที่พายุแห่งความฉุนเฉียวของเธอค่อย
สงบลง พาเอาร่างกายที่รู้สึกคล้ายพองโตจนคับห้องกลับมากลายเป็น
ปกติดังเดิม

(ใต้เงาตะวัน, 2542 : 207)

ตัวอย่าง (65) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความฉุนเฉียว” ซึ่งหมายถึง “ฉุนจัด โกรธง่าย โกรธเร็ว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 338) “โกรธง่าย และพร้อมจะเข้าต่อสู้” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 75) “โกรธขึ้นมาโดยพลัน, โกรธเร็ว โกรธง่าย” (มติชน 2547 : 251)

ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “พายุ” ซึ่งหมายถึง “ลมแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 784) เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์ฉุนเฉียวรุนแรง โมโหร้าย โกรธอย่างมาก “พายุ” จัดอยู่ในวงความหมายของปรากฏการณ์ธรรมชาติ แสดงอาการของลมที่มีกำลังแรงกว่าลมทั่วๆ ไป การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ “ความฉุนเฉียว” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับกำลังแรงลม ดังนั้น คำว่า “พายุ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงความรุนแรงหรือระดับความโกรธในปริมาณที่มากเป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ

- (66) พี่อาร์มลูกมายึดมือฉันไว้เป็นการเตือนสติไม่ให้ตอบ แต่ถึงเขาไม่ถึงมือฉัน วั้ฉันก็ไม่คิดจะตอบคุณแม่อยู่แล้ว ไม่เคยมีใครทานได้ฝุ่นอารมณ์ของคุณแม่ได้นอกจากคุณย่า เมื่อไม่มีคุณย่าเสียคนหนึ่ง อะไรๆ ที่คุณแม่เก็บ กัดไว้ก็จะเปิดออกมาต่อเนื่องและยาวนาน

(เรือนไม้สี่เบจ, 2544 : 167)

ตัวอย่าง (66) คำแสดงอารมณ์โกรธในบริบทนี้ไม่ปรากฏชัดเจน แต่อาศัยจากการพิจารณาจากบริบทแสดงให้เห็นว่ากำลังอยู่ในภาวะของอารมณ์โกรธ ในบริบทนี้อุปลักษณณ์เชิงมนทัศน์นี้ได้แก่คำว่า “ได้ฝุ่น” หมายถึง “ชื่อพายุหมุนที่มีกำลังแรงจัด ทำให้มีฝนตกหนักมากเกิดขึ้นในบริเวณภาคตะวันตกของมหาสมุทรแปซิฟิกและในทะเลจีน มีความเร็วลมใกล้บริเวณศูนย์กลางตั้งแต่ 65 นอต หรือ 120 กิโลเมตรต่อชั่วโมงขึ้นไป” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 483) “อารมณ์” หมายถึง “ความรู้สึกทางใจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสิ่งเร้า” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 1367) เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ หมายถึง โกรธอย่างรุนแรง โมโหจัด และส่งผลกระทบต่อผู้ที่อยู่รอบข้าง คำว่า “ได้ฝุ่น” จัดอยู่ในวงความหมายของปรากฏการณ์ธรรมชาติ แสดงอาการของลมที่มีกำลังแรง

คำที่แสดงความรุนแรงของอารมณ์โกรธนั้นหากพิจารณาจากชื่อของลมพายุอาจสามารถที่จะทราบความรุนแรงของอารมณ์โกรธได้ เช่น พายุโซนร้อน พายุไซโคลน พายุดีเปรสชัน พายุไต้ฝุ่น พายุทอร์นาโด ซึ่งแต่ละชื่อมีความรุนแรงต่างกัน ซึ่งจะขอยกพอเป็นตัวอย่างดังนี้

“พายุโซนร้อน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 784) หมายถึง “พายุหมุนที่มีกำลังปานกลางก่อตัวขึ้นในบริเวณทะเลหรือมหาสมุทรโซนร้อนใกล้เส้นศูนย์สูตร มีความเร็วลมรอบบริเวณศูนย์กลางตั้งแต่ 34 นอต หรือ 63 กิโลเมตรต่อชั่วโมง แต่ไม่ถึง 46 นอต หรือ 118 กิโลเมตรต่อชั่วโมง แต่ไม่ถึง 64 นอต หรือ 118 กิโลเมตรต่อชั่วโมง”

“พายุดีเปรสชัน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 784) หมายถึง “พายุหมุนที่มีกำลังอ่อน ทำให้ฝนตกปานกลางถึงตกหนักเกิดขึ้นในละติจูดกลางหรือละติจูดสูง มีความเร็วลมสูงสุดใกล้บริเวณศูนย์กลางไม่เกิน 33 นอต หรือ 61 กิโลเมตรต่อชั่วโมง” เป็นต้น

การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ “ได้ฝุ่นอารมณ์” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับกำลังแรงลม ดังนั้น คำว่า “ได้ฝุ่น” ในที่นี้เป็นอุปลักษณณ์เชิงมนทัศน์ที่แสดงความ

รุนแรงหรือระดับความโกรธในปริมาณที่มาก เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ

- (67) เมื่อเมฆร้ายแห่งอารมณ์ฉุนเฉียวและหวาดหวั่นผ่านพ้นไป กฤตก็กลายเป็นคนอ่อนโยน ช่างเอาใจ เปี่ยมไปด้วยการกระทำที่เป็นขั้นเป็นตอนดังเดิม

(ลัปแลลายเมฆ, 2544 : 233)

ตัวอย่าง (67) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “อารมณ์ฉุนเฉียว” คำว่า “ฉุนเฉียว” หมายถึง “ฉุนจัด โกรธง่าย โกรธเร็ว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 338) “โกรธง่าย และพร้อมจะเข้าต่อสู้” (นววรรณ พันธุเมธา 2544 : 75) “โกรธขึ้นมาโดยพลัน, โกรธเร็ว โกรธง่าย” (มติชน 2547 : 251)

ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “เมฆ” และ “ร้าย” คำว่า “เมฆ” หมายถึง “ไอน้ำที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนลอยอยู่ในอากาศ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 871) ส่วนคำว่า “ร้าย” หมายถึง “ดู ชั่ว ไม่ดี เป็นอันตราย” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 942)

เมื่อ “อารมณ์ฉุนเฉียว” ปรากฏร่วมกันกับ “เมฆร้าย” ในบริบทนี้ หมายถึง อารมณ์ฉุนเฉียวสูญสิ้นไป หายไปหรือหมดไป “เมฆ” จัดอยู่ในวงความหมายของปรากฏการณ์ธรรมชาติ “ร้าย” เป็นคำที่ช่วยเสริมให้ทราบความหมายของสิ่งที่ไม่ดี การนำคำทั้งสองมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ “ฉุนเฉียว” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับเมฆ ดังนั้น “เมฆ” และ “ร้าย” ซึ่งต่างจัดอยู่ในวงความหมายหนึ่งในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงความหมายของอารมณ์โกรธที่ไม่ดีหรือเป็นอันตรายหายไป (ดูบริบทประกอบ) เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติมีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 3 คำ ได้แก่คำว่า “ฉุนเฉียว” “โมโห” และ “โทสะ” นอกจากนี้ยังพบส่วนที่ไม่ปรากฏอุปลักษณะคำแสดงอารมณ์โกรธแต่อาศัยจากบริบทมาช่วยในการพิจารณา อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ปรากฏในข้อมูลนี้ได้แก่ปรากฏการณ์ภูเขาไฟระเบิด และปรากฏการณ์เกี่ยวกับ พายุ ใต้ฝุ่น และเมฆ สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏขึ้นเองตามธรรมชาติ ซึ่งมักจะเป็นปรากฏการณ์ที่ทำให้เกิดความเสียหายเป็นส่วนใหญ่ ดังนั้นมนุษย์เมื่อเกิดความโกรธขึ้น จึงโยงลักษณะของความโกรธไปสู่ปรากฏการณ์ทางธรรมชาติที่ก่อให้เกิดความเสียหาย ดังตัวอย่างที่ปรากฏ

3.2.12 อุปลักษณฺสงคราม

อุปลักษณฺสงคราม หมายถึง รูปภาษาที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “สงคราม” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับสงครามมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณฺเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธของสงคราม มีดังนี้

- (68) เรยาไม่รู้ หล่อนอยู่เพียงอย่างเดียวว่า มันเร่าร้อนทรมานอย่างน่าโมโห
แต่หล่อนต้องเอาชนะมันให้ได้

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 204)

ตัวอย่าง (68) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โมโห” ซึ่งหมายถึง “โกรธ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 883) (มติชน 2547 : 696) “ไม่พอใจอย่างมาก ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก”

(นวนวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) ในบริบทนี้อุปลักษณฺเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “เอาชนะ” คำว่า “เอาชนะ” หมายถึง “ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งแพ้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1395)

เมื่อ “โมโห” ปรากฏร่วมกับ “เอาชนะ” ในบริบทนี้ หมายถึง ทำให้อารมณ์โกรธหายไป “เอาชนะ” จัดอยู่ในวงความหมายของสงครามแสดงการทำให้อีกฝ่ายแพ้ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “โมโห” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับการต่อสู้เพื่อที่จะชนะ ดังนั้น “เอาชนะ” ในที่นี้เป็นอุปลักษณฺเชิงมโนทัศน์ที่แสดงการต่อสู้เพื่อที่จะชนะกับอารมณ์โกรธ เป็นอุปลักษณฺเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณฺสงคราม

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณฺสงครามมีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 1 คำ คือคำว่า “โมโห” อุปลักษณฺสงครามจะแสดงให้เห็นถึงการต่อสู้ระหว่างสองฝ่าย โดยมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งเป็นผู้ชนะและอีกฝ่ายหนึ่งเป็นผู้แพ้ อุปลักษณฺสงครามที่นำมาเปรียบกับอารมณ์โกรธจากตัวอย่างนี้ได้แก่ เอาชนะ และ สู้ ซึ่งทั้งสองคำนี้จัดอยู่ในวงความหมายของสงคราม ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาจึงเปรียบเทียบโกรธเหมือนกับศัตรูที่จะต้องเอาชนะให้ได้

3.2.13 อุปลักษณวัตถุ

อุปลักษณวัตถุ หมายถึง รูปภาพที่จัดอยู่ในวงความหมายของ “วัตถุ” ซึ่งเป็นการนำคำหรือถ้อยคำที่มีความหมายเกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับวัตถุมาใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ผลการวิเคราะห์พบว่า อุปลักษณเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธของวัตถุ มีดังนี้

- (69) “แต่ปลิวลมก็เป็นคนดี มีเมตตาโดยตลอด ตอนนีวางความโกรธ
ความแค้นเอาไว้ก่อนไม่ได้หรือ เมื่อมีจังหวะ เราค่อยสะสางเรียกคืนกลับมา
จะงดงามกว่า”

(สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 236)

ตัวอย่าง (69) คำแสดงอารมณ์โกรธได้แก่คำว่า “ความโกรธ” และ “ความแค้น” ซึ่งคำว่า “โกรธ” หมายถึง “ขุนเคืองใจอย่างแรงไม่พอใจอย่างแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นพวรรณ พันธ์เมธา 2544 : 61) “ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109) ส่วนคำว่า “แค้น” หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นพวรรณ พันธ์เมธา 2544 : 72) “ซัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194)

ในบริบทนี้อุปลักษณเชิงมนทัศน์คือคำว่า “วาง” ซึ่งหมายถึง “ทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งพ้นจากมือหรือบ่าเป็นต้น ด้วยอาการกริยาต่างๆ ตามที่ต้องการ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1065) เมื่อปรากฏร่วมกันกับคำแสดงอารมณ์โกรธทำให้ในบริบทนี้ หมายถึง หยุดหรือพักความโกรธแค้นเอาไว้ก่อน “วาง” จัดอยู่ในวงความหมายของวัตถุ แสดงการวางหรือหยุดการกระทำนั้นๆ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ ได้แก่คำว่า “โกรธ” และ “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับการปล่อยวางอารมณ์โกรธ “วาง” ในที่นี้เป็นอุปลักษณเชิงมนทัศน์ที่แสดงการพักหรือหยุดอารมณ์โกรธเอาไว้ เป็นอุปลักษณเชิงมนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณวัตถุ

- (70) และที่สูดก็ยึดจับเอาอารมณ์โกรธเกลียดอาฆาตแค้นชิงชัง

(ไฟในวายุ, 2546 : 445)

ตัวอย่าง (70) คำแสดงอารมณ์โกรธได้แก่คำว่า “อารมณ์โกรธ” “อาฆาต” และ “แค้น” ซึ่งคำว่า “โกรธ” หมายถึง “ชุนเคืองใจอย่างแรง ไม่พอใจอย่างแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 156) “ไม่พอใจผู้อื่นอย่างมาก” (นวรวรรณ พันธุเมธา 2544 : 61) “โมโห ไม่พอใจมาก” (มติชน 2547 : 109) ส่วนคำว่า “อาฆาต” หมายถึง “ผูกใจเจ็บและอยากแก้แค้น พยาบาท” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1360) “ผูกใจเจ็บและอยากแก้แค้น” (นวรวรรณ พันธุเมธา 2544 : 73) “ผูกพยาบาท ปรารถนาจะแก้แค้น” (มติชน 2547 : 967) และ คำว่า “แค้น” หมายถึง “โกรธเจ็บใจ อยู่ไม่หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดี ต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นวรวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194)

ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “ยัดจับ” ซึ่งคำว่า “ยัด” หมายถึง “ถี้อเอาไว้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 908) ส่วนคำว่า “จับ” หมายถึง “อาการที่ใช้มือแตะต้องสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ตลอดจนกำไว้ยึดไว้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 301) เมื่อปรากฏร่วมกันในบริบทนี้ หมายถึง ถี้อเอาอารมณ์โกรธแค้นอาฆาตเป็นหลัก “ยัด” และ “จับ” ต่างจัดอยู่ในวงความหมายของวัตถุ แสดงการยัดเอาไว้หรือกระทำสิ่งนั้นๆ เป็นหลักการนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธ “โกรธ อาฆาต แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับการยัดจับอารมณ์โกรธ “ยัด และ จับ” ในที่นี้^๕ เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงการยัดเอาอารมณ์โกรธเป็นหลัก เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะวัตถุ

(71) พลศิษฐ์ทิ้งให้รัชชิตาสะสมความแค้นมากขึ้นที่ทุกอย่างไม่เป็นอย่างที่ตัวเองวางแผนเอาไว้เลย

(กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 288)

ตัวอย่าง (71) คำแสดงอารมณ์โกรธคือคำว่า “ความแค้น” ซึ่งคำว่า “แค้น” หมายถึง “โกรธเจ็บใจอยู่ไม่หาย เช่นแค้นใจ แค้นเคือง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 265) “โกรธอยู่ไม่วาย เพราะทำไม่ดีต่อตนหรือผู้ใกล้ชิด” (นวรวรรณ พันธุเมธา 2544 : 72) “ขัด กลืนไม่ลง เจ็บใจ” (มติชน 2547 : 194) ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ได้แก่คำว่า “สะสม” ซึ่งหมายถึง “สั่งสม, รวบรวมให้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1155)

เมื่อ “ความแค้น” ปรากฏร่วมกันกับ “สะสม” ในบริบทนี้ หมายถึง ความแค้นที่เพิ่มมากขึ้น “สะสม” จัดอยู่ในวงความหมายของวัตถุ แสดงการรวบรวมความแค้นให้เพิ่มขึ้น การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธในคำว่า “แค้น” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธกับการสะสม

เหมือนกับว่าอารมณ์โกรธนั้นเป็นวัตถุที่สะสมได้ ดังนั้น “สะสม” ซึ่งจัดอยู่ในวงความหมายวัตถุ ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงว่าอารมณ์โกรธเป็นสิ่งที่มีความควรแก่การสะสม เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะวัตถุ

(72) “...แม่แกไม่เคยรักครอบครัวเราเลย” ผมสะดุ้งเฮือกเพราะพ่อระเบิด
อารมณ์ขึ้นมาทันที

(ใบหน้าอื่น, 2542 : 45)

ตัวอย่าง (72) คำแสดงอารมณ์โกรธในบริบทนี้ไม่ปรากฏเด่นชัด แต่อาศัยจากการพิจารณาจากบริบทแสดงให้เห็นว่าโกรธ ในบริบทนี้อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์คือคำว่า “ระเบิด” หมายถึง “ปะทุแตกออกไป, ทำให้ปะทุแตกออกไป” (ราชบัณฑิตยสถาน 2545 : 1367) ส่วนคำว่า “ใช้” หมายถึง “จับจ่าย, เอามาทำให้เกิดประโยชน์, ชำระ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 934) คำว่าอารมณ์เป็นคำกลางๆ ที่ไม่ได้ระบุอยู่ในอารมณ์ใด แต่เมื่อปรากฏกับคำว่า “ระเบิด” ในคำว่าคือ “ระเบิดอารมณ์” จะหมายถึง การสูญเสียการควบคุมเนื่องมาจากอารมณ์โกรธหรือระดับอารมณ์โกรธไว้มิได้ แสดงให้เห็นว่าอารมณ์โกรธเหมือนกับการระเบิดของวัตถุซึ่งเกิดการปะทุแตกออกมาได้ “ระเบิด” จัดอยู่ในวงความหมายของวัตถุที่สามารถเกิดการระเบิดออกมาได้ การนำคำดังกล่าวมาใช้แสดงอารมณ์โกรธคือ “ระเบิดอารมณ์” เป็นการเปรียบเทียบอารมณ์โกรธวัตถุที่เกิดการระเบิดออกมา ดังนั้น “ระเบิด” ซึ่งจัดอยู่ในวงความหมายของวัตถุ ในที่นี้เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ที่แสดงว่าอารมณ์โกรธเป็นวัตถุ เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธประเภทอุปลักษณะวัตถุ

กล่าวโดยสรุป อุปลักษณะวัตถุมีการใช้คำแสดงอารมณ์โกรธจำนวน 3 คำ ได้แก่คำว่า “โกรธ” “แค้น” และ “อาฆาต” อุปลักษณะวัตถุเป็นการนำเอาประสบการณ์ที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมมาเปรียบเทียบกับความโกรธ โดยสามารถที่จะวางหรือจับความโกรธได้อย่างเป็นรูปธรรม นอกจากนี้ยังเปรียบเทียบความโกรธเป็นวัตถุที่สามารถที่จะแตกกระจายหรือระเบิดออกมาได้ ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาจึงมีแนวโน้มที่จะนำเอาวัตถุมาใช้เปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธเพื่อให้ภาษามีลักษณะเป็นรูปธรรมมากขึ้น

จากที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับประเภทของอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยจะเห็นได้ว่า คนไทยมีการใช้อุปลักษณะที่หลากหลายซึ่งรูปภาพที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบนั้นล้วนมาจากประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ที่ได้จากสิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม และอวัยวะร่างกายของมนุษย์ ซึ่งสามารถสรุปประเภทของอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยได้ดังแผนภูมิที่ 7 ดังนี้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

แผนภูมิที่ 7 แสดงประเภทของอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณิกอร์ธในภาษาไทย

ในบทนี้ ผู้วิจัยได้เสนอการวิเคราะห์อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย โดยใช้เกณฑ์การคัดเลือกคำแสดงอารมณ์โกรธด้วยวิธีการพิจารณาจากคุณสมบัติที่เป็นต้นแบบของอารมณ์โกรธ ได้แก่ <อารมณ์> <ความรู้สึกภายใน> <ความไม่พอใจ> <ความรุนแรง> และ <ความก้าวร้าว> ซึ่งผลที่ได้จากเกณฑ์ดังกล่าวนี้ทำให้ได้คำแสดงอารมณ์โกรธจากฐานข้อมูลจำนวน 20 คำ ได้แก่คำว่า “โกรธ, โกรธเกรี้ยว, ชัดเคืองใจ, ชิ่ง, ชิ่งโกรธ, ชุ่นเคือง, คั่งแค้น, เคียดแค้น, เคือง, แค้น, แค้นใจ, เจ็บแค้น, เจ็บใจ, ชุนเฉียว, เดือดดาล, โทสะ, โมโห, ไม่พอใจ, หงุดหงิด และอาฆาต” ซึ่งคำแสดงอารมณ์โกรธเหล่านี้มีการนำไปใช้ในเชิงเปรียบเทียบกับสิ่งต่างๆ 13 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณะไฟ อุปลักษณะของเหลว อุปลักษณะแก๊ส อุปลักษณะมนุษย์ อุปลักษณะสัตว์ อุปลักษณะพืช อุปลักษณะสี อุปลักษณะอาหาร อุปลักษณะโรค อุปลักษณะทรัพย์สิน อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ อุปลักษณะสงคราม และอุปลักษณะวัตถุ ซึ่งสิ่งที่น่าสนใจมาใช้เปรียบเทียบนี้ล้วนแต่เป็นสิ่งที่อยู่รอบตัวของมนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นอวัยวะร่างกาย สังคม วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อม นอกจากจะปรากฏคำแสดงอารมณ์โกรธกับสิ่งที่นำไปเปรียบเทียบแล้ว ยังพบว่าบางบริบทไม่ปรากฏคำแสดงอารมณ์โกรธแต่สามารถที่จะพิจารณาจากบริบทได้ว่าหมายถึงอารมณ์โกรธ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นคำที่มาจากปฏิกิริยาทางกายที่เกิดขึ้นจากอารมณ์โกรธ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 4

มโนทัศน์อารมณ์โกรธ

ในบทที่ 3 เป็นการวิเคราะห์คำแสดงอารมณ์โกรธ และรูปภาษาที่ใช้เป็นอุปลักษณเชิง-มโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย ซึ่งการใช้ภาษาในรูปของอุปลักษณนั้น จะสะท้อนให้เห็นถึงระบบความคิดหรือมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมไทย Lakoff & Johnson (1980) เรียกอุปลักษณในลักษณะนี้ว่า “อุปลักษณเชิงมโนทัศน์” (Conceptual metaphors)

ในบทนี้ ผู้วิจัยจะกล่าวถึงการวิเคราะห์มโนทัศน์ของอารมณ์โกรธ จากรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ ที่เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมาย (Mapping processes) ระหว่างวงความหมายต้นทาง (Source domain) ไปยังวงความหมายปลายทาง (Target domain) ซึ่ง Lakoff (1987) ได้แบ่งความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายออกเป็น 2 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ และการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ มีรายละเอียด ดังนี้

1) การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ (Ontological correspondences) หมายถึง การถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง โดยความสัมพันธ์แบบภวสัมพันธจะเป็นความสัมพันธ์กันแบบ “หนึ่งต่อหนึ่ง” โดยสภาวะหนึ่งตรงกับอีกสภาวะหนึ่งระหว่างองค์ประกอบของสรรพสิ่งหนึ่งในวงความหมายต้นทางและองค์ประกอบของสรรพสิ่งหนึ่งในวงความหมายปลายทาง

2) การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ (Epistemic correspondences) หมายถึง การถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง โดยความสัมพันธ์แบบญาณสัมพันธจะมีความสัมพันธ์ระหว่างสภาวะต่างๆ ภายในวงความหมายเดียวกันก่อนแล้วจึงถ่ายโยงไปสู่อีกวงความหมายหนึ่งซึ่งประกอบด้วยความสัมพันธ์ในสภาวะต่างๆ ในลักษณะของธรรมชาติของสิ่งหนึ่งไปเป็นธรรมชาติของอีกสิ่งหนึ่ง Kövecses (อ้างใน Lakoff 1987 : 387) กล่าวว่า การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธเป็นการอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างความรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งต่างๆ ของวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย พบว่า ผู้ใช้ภาษาไทยมีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธ 13 มโนทัศน์ ได้แก่

- 4.1 อารมณ์โกรธเป็นไฟ
- 4.2 อารมณ์โกรธเป็นของเหลว
- 4.3 อารมณ์โกรธเป็นแก๊ส
- 4.4 อารมณ์โกรธเป็นมนุษย์
- 4.5 อารมณ์โกรธเป็นสัตว์
- 4.6 อารมณ์โกรธเป็นพืช
- 4.7 อารมณ์โกรธเป็นสี
- 4.8 อารมณ์โกรธเป็นอาหาร
- 4.9 อารมณ์โกรธเป็นโรค
- 4.10 อารมณ์โกรธเป็นทรัพย์สิน
- 4.11 อารมณ์โกรธเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ
- 4.12 อารมณ์โกรธเป็นสงคราม
- 4.13 อารมณ์โกรธเป็นวัตถุ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

4.1 อารมณ์โกรธเป็นไฟ

ไฟ หมายถึง “ผลจากปฏิกิริยาเคมีซึ่งก่อให้เกิดความร้อน แสงสว่างและเปลว คือ กลุ่มแก๊สที่กำลังลุกไหม้ ทำให้ไหม้สิ่งต่างๆ ได้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 815 - 816)

มโนทัศน์ไฟ หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของไฟ

หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ของการถ่ายทอดความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณไฟ” กับ “อารมณ์โกรธ” มีการถ่ายทอดความหมายตามความสัมพันธ์กัน 1 แบบ คือ การถ่ายทอดความหมายแบบความสัมพันธ์ ดังนี้

4.1.1 การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์ไฟ พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ คือ การถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นไฟ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธของมโนทัศน์ไฟมีรายละเอียดดังนี้

4.1.1.1 สภาพของไฟกับสภาพของอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

(73) ในใจสุมและร้อนไปด้วยไฟแค้น

(เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 141)

จากตัวอย่าง (73) คำว่า “ไฟ” หมายถึง “ผลจากปฏิกิริยาเคมีซึ่งก่อให้เกิดความร้อน แสงสว่าง และเปลว คือ กลุ่มแก๊สที่กำลังลุกไหม้ ทำให้ไหม้สิ่งต่าง ๆ ได้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 815 - 816) จัดเป็นอุปลักษณไฟ ซึ่งอยู่ในวงความหมายของไฟและแสดงสภาพของไฟที่ทำให้เกิดความร้อน แสงสว่างและเปลวขึ้นมา การนำเอาอุปลักษณไฟมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ไฟ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ไฟ” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์โกรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ทำให้เกิดอุณหภูมิที่ร้อน”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธระหว่างสภาพของไฟไปยังสภาพของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับไฟเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับไฟสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นไฟ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ไฟ

วงความหมายปลายทาง : อารมณโกรธ

ไฟ

อารมณโกรธ

(สภาพของไฟ)

(สภาพของอารมณโกรธ)

4.1.1.2 อาการของไฟที่ยังไม่ดับกับอาการของอารมณโกรธที่ยังไม่หาย

ดังตัวอย่าง

(74) นายของกิริณาเปิดประตูเข้ามาด้วยความโกรธริษยา กรุ่น ในหัวใจ...

(พราयปรารภนา, 2545 : 453)

จากตัวอย่าง (74) คำว่า “กรุ่น” เป็นอุปลักษณะไฟ หมายถึง “อาการของไฟที่ยังไม่ดับ แต่ไม่ถึงกับลุกโพล่ง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 71) “กรุ่น” จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ ซึ่งแสดงอาการของไฟที่ยังไม่ดับ การนำเอาอุปลักษณะไฟมาเปรียบเทียบกับอารมณโกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ไฟ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณโกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “กรุ่น” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณโกรธที่ยังไม่หาย” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “อาการของไฟและอารมณโกรธที่ยังไม่ดับหรือยังไม่หาย”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณโกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของไฟที่ยังไม่ดับไปยังอาการของอารมณโกรธที่ยังไม่หาย และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับไฟเพื่อแสดงถึงอารมณโกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณโกรธกับไฟสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณโกรธเป็นไฟ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ไฟ

วงความหมายปลายทาง : อารมณโกรธ

กรุ่น

อารมณโกรธที่ยังไม่หาย

(อาการของไฟ)

(อาการของอารมณโกรธ)

4.1.1.3 อาการของไฟกับอาการของอารมณ์โกรธที่รุนแรง

ดังตัวอย่าง

- (75) วิโรจน์ขึ้นไปประตูล้อมมองเขม็ง พิมลกลั่นสะอื้นและโกรธเจ็บเก็บกลิ่นไว้
เดินก้มหน้าออกไปทั้งที่ไฟแค้นยังลุกร้อนอยู่ทั่วร่าง

(สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 421)

จากตัวอย่าง (75) คำว่า “ลุกร้อน” เป็นอุปลักษณไฟ คำว่า “ลุก” หมายถึง “ไหม้โพล่งขึ้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1019) ส่วนคำว่า “ร้อน” หมายถึง “มีความรู้สึกตามผิวหนังเหมือนถูกไฟเป็นต้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 929) ดังนั้น “ลุกร้อน” หมายถึง ไหม้โพล่งด้วยความรู้สึกร้อน “ลุกร้อน” จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ ซึ่งแสดงอาการของไฟที่ไหม้โพล่งและมีความรู้สึกร้อน การนำเอาอุปลักษณไฟมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ไฟ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ลุกร้อน” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์โกรธที่รุนแรง” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “อุณหภูมิที่ร้อน”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของไฟไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับไฟเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับไฟสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นไฟ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ไฟ

ลุกร้อน
(อาการของไฟ)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

อารมณ์โกรธที่รุนแรง
(อาการของอารมณ์โกรธ)

4.1.1.4 การลุกไหม้ของไฟกับการเกิดอารมณ์โกรธอย่างเต็มที่

ดังตัวอย่าง

- (76) น้ำเสียงนั้นบอกถึงความเหี้ยมหย้นดูแคลนในที่ มันเหมือนมีอะไรไปจุดไฟในใจของปลิวลมให้ลุกโชนขึ้นมา...

(สะกัไว้ศักดิ์นา, 2544 : 28)

จากตัวอย่าง (76) คำว่า “ลุกโชน” เป็นอุปลักษณไฟ คำว่า “ลุก” หมายถึง “ไหม้ไฟลุกขึ้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1019) “โชน” หมายถึง “อาการที่ไหม้ทั่วเต็มที่” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 374) ดังนั้น “ลุกโชน” หมายถึง อาการไหม้ไฟลุกอย่างทั่วเต็มที่ “ลุกโชน” จัดอยู่ในวงความหมายของไฟซึ่งแสดงอาการลุกไหม้ของไฟอย่างทั่วเต็มที่ การนำเอาอุปลักษณไฟมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ไฟ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ลุกโชน” ถ่ายโยงความหมายเป็น “การเกิดอารมณ์โกรธอย่างเต็มที่” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ทำให้เกิดอุณหภูมิร้อนจนทั่ว”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของไฟไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับไฟเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับไฟสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นทัศนคติของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นไฟ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ไฟ

ลุกโชน
(อาการของไฟ)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

การเกิดอารมณ์โกรธอย่างเต็มที่
(อาการของอารมณ์โกรธ)

4.1.1.5 อาการของไฟที่ไหม้อย่างรวดเร็วกับอารมณ์โกรธที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว

- (77) “ล่ายอง...อีล่ายอง” เยนหลังกรีดเสียงไฟแค้นซึ่งมอดไปกับกาลเวลากลับ
ลุกฮือขึ้นอีกเมื่อเห็นสาวใช้ผู้ทรยศ

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 289)

จากตัวอย่าง (77) คำว่า “ลูกฮือ” เป็นอุปลักษณไฟ หมายถึง “ไหม้โพล่งขึ้นลูกกลมอย่างรวดเร็ว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1019) “ลูกฮือ” จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ ซึ่งแสดงอาการของไฟที่เคยมอดไปแล้วกลับไหม้ลูกกลมอย่างรวดเร็วอีกครั้ง (ดูจากบริบทประกอบ) การนำเอาอุปลักษณไฟมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ไฟ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ลูกฮือ” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์โกรธที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “การแพร่ขยายไปอย่างรวดเร็ว”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของไฟไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับไฟเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับไฟสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นไฟ ดังนี้

4.1.1.6 อาการมอดดับของไฟกับอาการโกรธเริ่มจะหาย

ดังตัวอย่าง

- (78) ดังนั้นพอจึงได้แต่กัดกับอารมณ์ฉุนเฉียวอย่างไม่ไยดี โดยปล่อยให้
 อารมณ์มอดดับลงตามธรรมชาติ

(ใบหน้าอื่น, 2542 : 51)

จากตัวอย่าง (78) คำว่า “มอดดับ” เป็นอุปลักษณไฟ คำว่า “มอด” หมายถึง “จวนจะดับ (ใช้แก่ไฟ)” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 842) ส่วนคำว่า “ดับ” หมายถึง “สิ้นแสง, ทำให้สิ้นแสง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 401) “มอดดับ” จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ ซึ่งแสดงอาการของไฟที่จวนจะดับ การนำเอาอุปลักษณไฟมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจาก

กระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ไฟ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “มอดดับ” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อาการโกรธเริ่มจะหายไป” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “เริ่มจะดับไปหรือเริ่มจะหายไป”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของไฟไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับไฟเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับไฟสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นไฟ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ไฟ

มอดดับ
(อาการของไฟ)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

อาการโกรธเริ่มจะหายไป
(อาการของอารมณ์โกรธ)

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนบัณฑิต

4.1.1.7 อาการดับอย่างรวดเร็วของไฟกับอาการโกรธหายไปอย่างรวดเร็ว

ดังตัวอย่าง

(79) ...ความโกรธของหญิงสาวดับวูบไปพร้อมๆ กับประโยคสุดท้ายของการข่มขู่

(ได้เงาตะวัน, 2542 : 481)

จากตัวอย่าง (79) คำว่า “ดับวูบ” เป็นอุปลักษณไฟ คำว่า “ดับ” หมายถึง “สิ้นแสง, ทำให้สิ้นแสง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 401) ส่วนคำว่า “วูบ” หมายถึง “อาการที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1084) ดังนั้น “ดับวูบ” หมายถึง อาการสิ้นแสงอย่างรวดเร็ว “ดับวูบ” จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ ซึ่งแสดงอาการของไฟที่ดับไปอย่างรวดเร็ว การนำเอาอุปลักษณไฟมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ไฟ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ดับวูบ” ถ่ายโยงความหมายเป็น “หายโกรธอย่างรวดเร็ว” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ดับไปหรือหายไป”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของไฟไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับไฟเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับไฟสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นไฟ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ไฟ

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

ดับวูบ
(อาการของไฟ)

หายโกรธอย่างรวดเร็ว
(อาการของอารมณ์โกรธ)

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่นำเอาอุปลักษณ์ไฟมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายได้ 1 แบบ คือ การถ่ายทอดโยงแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

1) การถ่ายทอดโยงแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ไฟ

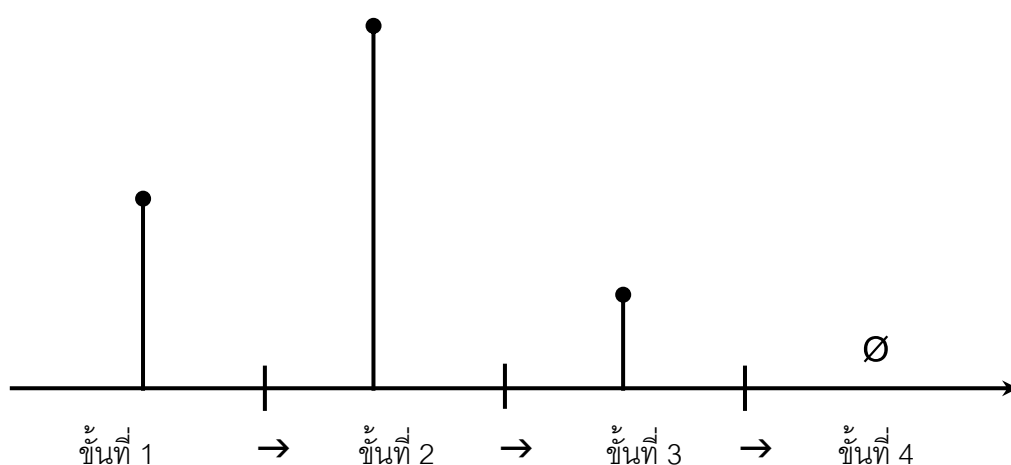
ตารางที่ 6 สรุปการถ่ายทอดโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ไฟ

แวดวงความหมายต้นทาง : ไฟ		แวดวงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ
ไฟ	⇒	อารมณ์โกรธ
กรุ่น	⇒	อารมณ์โกรธยังไม่หาย
ลุกร้อน	⇒	อารมณ์โกรธที่รุนแรง
ลุกโชน	⇒	โกรธอย่างเต็มที่
ลุกฮือ	⇒	โกรธอย่างรวดเร็ว
มอดดับ	⇒	อาการโกรธเริ่มจะหาย
ดับวูบ	⇒	หายโกรธอย่างรวดเร็ว

จากตารางจะเห็นได้ว่า การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์อารมณ์โกรธเป็นไฟ มีการนำเอาความหมายของไฟมาใช้กับอารมณ์โกรธ ซึ่งสามารถแสดงให้เห็นถึงลำดับขั้น ของการเกิดอารมณ์โกรธ ดังนี้

- ขั้นที่ 1 : อารมณ์โกรธยังคงมีอยู่ ได้แก่คำว่า ไฟ กรุ่น
- ขั้นที่ 2 : อารมณ์โกรธกำลังจะเพิ่มขึ้น ได้แก่คำว่า ลูกร้อน ลูกโชน และ ลูกฮือ
- ขั้นที่ 3 : อารมณ์โกรธเริ่มจะหาย ได้แก่คำว่า มอด
- ขั้นที่ 4 : อารมณ์โกรธหายแล้ว ได้แก่คำว่า ดับ

ลำดับขั้นของการเกิดความโกรธกับลำดับขั้นของการเกิดไฟนั้นมีความสัมพันธ์กัน กล่าวคือ เมื่อมีไฟที่กรุ่นอยู่ข้างใน แสดงความสัมพันธ์ว่าความโกรธยังมีอยู่ เมื่อไฟลุกไหม้เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นลูกร้อน ลูกโชน หรือ ลูกฮือ แสดงให้เห็นถึงปริมาณของไฟที่กำลังเพิ่มขึ้น ซึ่งสัมพันธ์กันกับความโกรธที่กำลังเพิ่มขึ้น ในทางกลับกัน เมื่อไฟที่เริ่มจะมอดแสดงถึงปริมาณไฟลดลง ซึ่งสัมพันธ์กันกับความโกรธเริ่มจะหาย และเมื่อไฟเกิดการดับแสดงว่าอุณหภูมิความร้อนของไฟหายไป ซึ่งสัมพันธ์กันกับรูปภาพที่เป็นอุปลักษณคือ การดับ แสดงว่าความโกรธนั้นหายไป ความสัมพันธ์ดังกล่าวนี้เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรูปภาพที่เป็นอุปลักษณ กับสิ่งที่ปรากฏจริงในธรรมชาติ ในที่นี้คือ “ไฟ” ซึ่งแสดงเหตุผลของการเกิดไฟกับอารมณ์โกรธอย่างเป็นลำดับขั้น และมีความสอดคล้องซึ่งกันและกัน สามารถแสดงด้วยแผนภูมิภาพ ดังนี้

ภาพที่ 6 แสดงแผนภูมิภาพลำดับขั้นของมโนทัศน์ไฟ

จากแผนภูมิภาพลำดับชั้นของมโนทัศน์ไฟจะเห็นได้ว่า ขั้นที่ 1 แสดงการมีสภาพของไฟ ขั้นที่ 2 แสดงไฟที่กำลังเพิ่มขึ้น ขั้นที่ 3 แสดงปริมาณไฟลดลง และ ขั้นที่ 4 แสดงการดับของไฟ

4.2 อารมณ์โกรธเป็นของเหลว

ของเหลว หมายถึง “ของที่ไม่แข็งมีลักษณะไหลได้อย่างน้ำ ; (วิทยา) สถานะหนึ่งของสสารซึ่งมีปริมาตรคงตัว แต่รูปร่างเปลี่ยนไปได้ตามภาชนะที่รองรับ, สถานะระหว่างแก๊สกับของแข็ง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 174)

มโนทัศน์ของเหลว หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของของเหลว

คุณสมบัติที่สำคัญของของเหลวที่ปรากฏในข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธ คือ อุณหภูมิของของเหลว คือ เย็นและร้อน และสภาพของของเหลว คือ ไสและขุ่น อนึ่ง จากการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าอุณหภูมิที่หมายถึงอารมณ์โกรธจะเกี่ยวข้องกัน อุณหภูมิของของเหลวที่ร้อนเท่านั้น และของเหลวที่มีสภาพขุ่นเท่านั้นที่จะสามารถแสดงให้เห็นถึงอารมณ์โกรธ

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณะของเหลว” กับ “อารมณ์โกรธ” มีการถ่ายโยงความหมายตามความสัมพันธ์กัน 2 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ และการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ดังนี้

4.2.1 การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์ของเหลว พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ คือ การถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นของเหลว การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ของเหลวมีรายละเอียดดังนี้

4.2.1.1 สภาพของของเหลวชุ่นกับอาการของอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

- (80) สายตาทุกคนหันขวับมามองหน้าคนพูดที่เรียบเฉย แกรมยังปนเปรอยิ้ม
ผ่องบนใบหน้าอ่อนเยาว์นั้น ไม่มีร่องรอยประตดประชันชุ่นแค้นผู้ใด
แทรกแซงมาด้วยเลยแม้แต่น้อย

(สะกัไว้ศักดิ์นา, 2544 : 150)

จากตัวอย่าง (80) คำว่า “ชุ่น” เป็นอุปลักษณะของเหลว หมายถึง “มีลักษณะมัว ไม่ใส ไม่ชัดเจน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 195) “ชุ่น” จัดอยู่ในวงความหมายของของเหลว ซึ่งแสดงสภาพของเหลวที่มีลักษณะที่มัว ไม่ใส ไม่ชัดเจน การเปรียบเทียบ “ชุ่น” กับ “อารมณ์โกรธ” ในกรณีนี้เป็นการถ่ายโยงความหมายจาก “ของเหลวที่มีสภาพชุ่น มัว ไม่ใส” กับ “สภาพของอารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ชุ่น” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อาการของ

อารมณ์โกรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกัน คือ “ไม่แจ่มใส”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพของของเหลวชุ่นไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับของเหลวเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับของเหลวสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นนิทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นของเหลว ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ของเหลว

ชุ่น

(สภาพของของเหลว)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

อารมณ์โกรธ

(อาการของอารมณ์โกรธ)

4.2.1.2 สภาพการตกตะกอนของของเหลวกับสภาพของอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

- (81) ความรู้สึกโกรธที่ค้างอยู่ในใจมานานเนิ่น ระคนกับความเกลียด
ขยะเขยง ความชิงชังที่ นอนตัวตกตะกอน...

(เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 1)

จากตัวอย่าง (81) คำว่า “นอนตัวตกตะกอน” เป็นอุปลักษณะของเหลว มีความหมาย
เช่นเดียวกันกับ “นอนก้น” ซึ่งหมายถึง “อาการที่ผองหรือตะกอนเป็นต้นในของเหลวตกลงไปอยู่ก้นที่
รองรับของเหลว นั้น เช่น ตะกอนนอนก้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 567) “นอนตัวตกตะกอน”
จัดอยู่ในวงความหมายของเหลว ซึ่งแสดงสภาพของเหลวที่มีตะกอนนอนก้น การเปรียบเทียบ
“นอนตัวตกตะกอน” กับ “อารมณ์โกรธ” ในกรณีนี้เป็นการถ่ายโยงความหมายจาก “การตกตะกอน
ของของเหลว” กับ “สภาพของอารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “นอน
ตัวตกตะกอน” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์โกรธลดลง” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและ
วงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ไม่แจ่มใส”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์
ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างการตกตะกอนของของเหลวไปยังสภาพของอารมณ์
โกรธ และเลือกใช้รูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับของเหลวเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ
เพราะฉะนั้น จึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับของเหลวสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อัน
แสดงให้เห็นนิทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นของเหลว ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ของเหลว

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

นอนตัวตกตะกอน

อารมณ์โกรธลดลง

(สภาพของเหลว)

(สภาพของอารมณ์โกรธ)

4.2.1.3 อาการที่ของเหลวเดือดพล่านกับอาการโกรธลักษณะไม่อยู่กับที่

ดังตัวอย่าง

- (82) เขารู้ตัวเองดีว่าไม่อาจหักห้ามใจระยับยับยังไม่ให้บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้น
ได้... รวากับในร่างกายของเขามี น้ำร้อนที่กำลังเดือดพล่านอยู่

(ไฟในวายุ, 2546 : 318)

จากตัวอย่าง (82) คำว่า “น้ำร้อนที่กำลังเดือดพล่าน” เป็นอุปลักษณะของเหลว คำว่า “น้ำร้อน” มีความหมายตรง หมายถึง น้ำที่มีอุณหภูมิร้อน “เดือด” หมายถึง “อาการที่ของเหลวพุ่งขึ้นเพราะความร้อนจัด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 416) “พล่าน” หมายถึง “อาการเป็นไปในลักษณะปวย วุ่น สับสน วนเวียน ชวน หรืออย่างอื่นที่คล้ายกัน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 772) คำว่า “น้ำร้อนที่กำลังเดือดพล่าน” จัดอยู่ตรงความหมายของเหลว และแสดงอาการของเหลวที่มีสภาพร้อนจัดและทำอาการเดือดในลักษณะปั่นป่วน สับสน วนเวียน เนื่องจากแรงดันของของเหลวที่เกิดจากความร้อนภายในภาชนะ การนำเอาอุปลักษณะของเหลวมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ ของเหลวร้อนที่บรรจุในภาชนะไปยังวงความหมายปลายทางคือ อารมณ์โกรธ เมื่อมีการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “น้ำร้อนที่กำลังเดือดพล่าน” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์โกรธลักษณะไม่อยู่กับที่” ในกรณีนี้เป็นการถ่ายโยงความหมายจาก “อาการของของเหลวเดือดพล่าน” กับ “อาการโกรธมาก” นอกจากนั้นวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “อุณหภูมิที่ร้อนจัด”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างน้ำร้อนกำลังเดือดพล่านไปยังอาการโกรธลักษณะไม่อยู่กับที่ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับของเหลวเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับของเหลวสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นนิทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นของเหลว ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ของเหลว

น้ำร้อนที่กำลังเดือดพล่าน

(อาการของของเหลวร้อน)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

อาการโกรธลักษณะไม่อยู่กับที่

(อาการของอารมณ์โกรธ)

4.2.1.4 สภาพของของเหลวร้อนกับสภาพของอารมณ์โกรธ

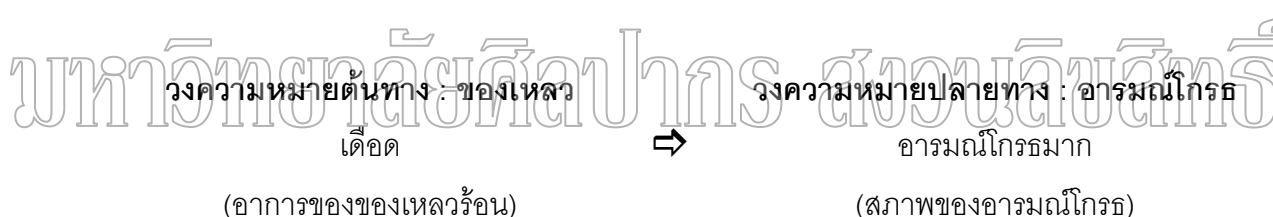
ดังตัวอย่าง

(83) อารมณ์ของทศวรรษเดือดขึ้นมาทันที

(เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 56)

จากตัวอย่าง (83) คำว่า “เดือด” เป็นอุปลักษณะของเหลว หมายถึง “อาการที่ของเหลว พุ่งขึ้นเพราะความร้อนจัด เช่น “น้ำเดือด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 416) “เดือด” จัดอยู่ใน วงความหมายของเหลว และแสดงอาการของของเหลวที่พุ่งขึ้นเพราะความร้อนจัด การนำเอา อุปลักษณะของเหลวมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมาย จากวงความหมายต้นทางคือ ของเหลวร้อนที่บรรจุในภาชนะไปยังวงความหมายปลายทางคือ อารมณ์โกรธ เมื่อมีการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “เดือด” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์ โกรธมาก” นอกจากนั้นวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางยังมีความหมายที่ ตรงกันคือ “อุณหภูมิที่ร้อนจนถึงจุดเดือด”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของเหลวร้อนจัดไปยังสภาพอารมณ์โกรธ และ เลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับของเหลวเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึง สามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับของเหลวสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโน- ทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นของเหลว ดังนี้

4.2.2 การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์ของเหลว พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบ ญาณสัมพันธ์ คือ วงความหมายต้นทางจะมีมากกว่าหนึ่งวงความหมายและมีความสัมพันธ์กัน ภายในวงความหมาย ก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมายไปยังวงความหมายปลายทาง โดยการ ถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์ เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นของเหลว การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์ ของเหลวมีรายละเอียดดังนี้

4.2.2.1 ของเหลวร้อนเกิดการระเบิดกับการสูญเสียการควบคุมอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

- (84) ความโกรธและสิ้นหวังมากมายรุนแรง เจือด้วยความเสียหน้าอับอายอัน
แสนแปลก พลุ่งพล่าน อยู่ภายใน จนราวกับศีรษะของหญิงสาว ระเบิด
ออกแล้ว ระเหยกกลายเป็นไอ...

(ใต้เงาตะวัน, 2542: 370)

จากตัวอย่าง (84) คำว่า “พลุ่งพล่าน” เป็นอุปลักษณะของเหลวซึ่งมีความหมายเป็นนัย
เชิงอุปลักษณะที่แสดงอารมณ์โกรธ มีลักษณะของการถ่ายทอดความหมายแบบญาณสัมผัส

เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่ใช้เป็นอุปลักษณะของเหลวจะประกอบด้วย “พลุ่ง
พล่าน” “ระเบิด” และ “ระเหยกกลายเป็นไอ” มีความหมายดังนี้

“พลุ่ง” หมายถึง “อาการที่ไอน้ำหรือควันดันตัวพุ่งออกมาโดยแรง” (ราชบัณฑิตยสถาน
2546: 773)

“พล่าน” หมายถึง “อาการเป็นไปในลักษณะปวยพุ่ง สืบสน ลนลาน ซ่าน หรืออย่างอื่น
ที่คล้ายกัน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 772)

“ระเบิด” หมายถึง “ปะทุแตกออกไป, ทำให้ปะทุแตกออกไป” (ราชบัณฑิตยสถาน
2546 : 934)

“ระเหยก” หมายถึง “อาการที่ของเหลวกลายเป็นไอ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1403)

“ไอ” หมายถึง “สิ่งที่มีลักษณะอย่างควัน ลอยออกมาจากของที่ถูกความร้อนทำให้
ระเหยก” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1403)

แต่ละคำจัดอยู่ในวงความหมายต่างๆ คือ “พลุ่งพล่าน” จัดอยู่ในวงความหมาย
ของเหลว “ระเบิด” จัดอยู่ในวงความหมายของวัตถุที่สามารถระเบิดขึ้นได้ และ “ระเหยกกลายเป็น
ไอ” จัดอยู่ในวงความหมายของแก๊ส ซึ่ง “พลุ่งพล่าน” “ระเบิด” “ระเหยกกลายเป็นไอ” ต่างจัดอยู่ใน
วงความหมายต้นทางของมโนทัศน์ของเหลวที่ขยายความหมายแสดงอาการสูญเสียการควบคุม
ของของเหลว

ลักษณะความสัมพันธ์ของมโนทัศน์ของเหลวกับมโนทัศน์อารมณ์โกรธในตัวอย่างนี้
เป็นญาณสัมผัส ซึ่งมีการถ่ายทอดความหมายจากของเหลวร้อนที่บรรจุในภาชนะและเกิดการ
ระเบิดพุ่งออกมาสู่ภายนอกเป็นการสูญเสียการควบคุมอารมณ์โกรธ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง :			วงความหมายปลายทาง :
ของเหลว			อารมณ์โกรธ
พุ่มพุ่ม	ระเบิด	ระเหยกกลายเป็นไอ	อารมณ์โกรธ
(อาการของของเหลว)	(การระเบิด)	(แปรสภาพของเหลว)	(สูญเสียการควบคุมอารมณ์โกรธ)

จะเห็นได้ว่า ในวงความหมายต้นทางจะประกอบด้วยวงความหมายมากกว่าหนึ่งวง ความหมายที่มีความสัมพันธ์กันภายในก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมาย กล่าวคือ ของเหลว คือพุ่มพุ่มเกิดอุณหภูมิที่ร้อนจัดภายในภาชนะซึ่งเกิดแรงดันทำให้สูญเสียการควบคุมเกิดการระเบิดพุ่งออกมาสู่ภายนอกและเกิดการแปรสภาพจากของเหลวที่พุ่งออกมาระเหยกกลายเป็นไอ แล้วจึงถ่ายโยงความหมายไปเป็นวงความหมายปลายทางคือ การสูญเสียการควบคุมอารมณ์โกรธ

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของของเหลว การระเบิด และ การแปรสภาพ จากของเหลวกลายเป็นไอไปยังอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับของเหลวเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้น จึงทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับของเหลว สอดคล้องและสัมพันธ์กันอันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นของเหลว

จากการวิเคราะห์รูปภาพที่นำเอาอุปลักษณะของเหลวมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ 2 แบบ คือการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ และการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ ดังนี้

1) การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ของเหลว

ตารางที่ 7 สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ของเหลว

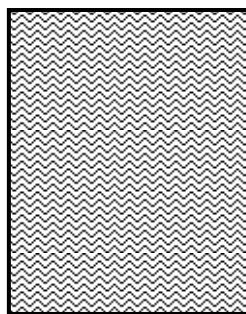
แวดวงความหมายต้นทาง :		แวดวงความหมายปลายทาง :
ของเหลว		อารมณ์โกรธ
ขุ่น	⇒	อาการโกรธ
นอนตัวตตะกอน	⇒	อาการโกรธลดลง
น้ำร้อนกำลังเดือดพล่าน	⇒	อาการโกรธลักษณะไม่อยู่กับที่
เดือด	⇒	อาการโกรธมาก

2) การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์ของเหลว

- **วงความหมายต้นทาง** : เมื่อของเหลวในภาชนะเกิดความร้อนพุ่งพล่านขึ้นมาทำให้เกิดแรงดันภายในจนไม่สามารถควบคุมได้จึงเกิดการระเบิดของเหลวออกมา และของเหลวได้เกิดการแปรสภาพกลายเป็นไอ

- **วงความหมายปลายทาง** : เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้นมาส่งผลให้เกิดแรงขับภายในร่างกายจนไม่สามารถที่จะควบคุมพฤติกรรมได้จึงเกิดการแสดงพฤติกรรมออกมา โดยอารมณ์โกรธที่อยู่ภายในร่างกายได้แปรเป็นพฤติกรรมอันเนื่องมาจากอารมณ์โกรธ

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่ารูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวกับของเหลวสามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้ โดยมโนทัศน์ของเหลวจะมีลักษณะเป็นแผนภูมิภาพซึ่งประกอบไปด้วยองค์ประกอบสำคัญ 3 ประการ คือ ภาชนะบรรจุของเหลว สภาพของของเหลว คือ ชุ่น และ ร้อน และพื้นที่ภายนอกภาชนะ องค์ประกอบทั้ง 3 ประการนี้ จะเกิดขึ้นอยู่ในระบบความคิดของมนุษย์ เมื่อกล่าวถึงของเหลวมนุษย์สามารถที่จะเข้าใจความหมายและลักษณะต่างๆ ไป ของของเหลวได้ ดังภาพที่ 8

ภาพที่ 7 แสดงแผนภูมิภาพของเหลวที่บรรจุในภาชนะ

เครื่องหมายสี่เหลี่ยม หมายถึง ภาชนะ ส่วนสิ่งที่อยู่ในภาชนะ หมายถึง ของเหลว ซึ่งมีสภาพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็น สภาพของเหลวที่ชุ่น และคุณสมบัติของของเหลวที่ร้อน จะสังเกตได้ว่าแผนภูมิภาพของเหลวจะมีลักษณะองค์รวมและเป็นภาพที่ไม่ซับซ้อน กล่าวคือ แผนภูมิภาพของเหลวจะเป็นตัวแทนทั้งหมดของสิ่งที่เกี่ยวกับของเหลว เมื่อกล่าวถึงของเหลวมนุษย์จะสามารถเข้าใจถึงความหมายและคุณลักษณะของเหลวได้ทันที ความเข้าใจดังกล่าวนี้เกิดจากกระบวนการ

ทางปริชานของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่มาจากประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อม ไม่ว่าจะเป็นของเหลวในลักษณะต่างๆ เช่น น้ำ น้ำมัน เป็นต้น และภาษานี้ก็อาจจะเป็น กระป๋อง ขวด แก้ว หรือสิ่งใดๆ ที่มีลักษณะเป็นภาชนะ ดังนั้น จากการยกตัวอย่างมโนทัศน์อารมณ์โกรธเป็นของเหลวจะเห็นได้ว่าผู้ใช้ภาษามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอวัยวะร่างกายเป็นภาชนะที่สามารถบรรจุอารมณ์โกรธได้

4.3 อารมณ์โกรธเป็นแก๊ส

แก๊ส หมายถึง “อากาศธาตุ, (วิทยา) สถานะหนึ่งของสสาร รูปร่างและปริมาตรไม่คงที่ขึ้นอยู่กับภาชนะที่บรรจุ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 153)

มโนทัศน์แก๊ส หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของแก๊ส

หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณะแก๊ส” กับ “อารมณ์โกรธ” มีการถ่ายโยงความหมายตามความสัมพันธ์กัน 2 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภว-สัมพันธ และการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ ดังนี้

4.3.1 การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์แก๊ส พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบภว-สัมพันธ คือ การถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นแก๊ส การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธของมโนทัศน์แก๊สมีรายละเอียดดังนี้

4.3.1.1 แก๊สกับการแสดงอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

- (85) นี่เขาคงโทร.คุยกับนายหล่อนแล้ว แต่ไม่รู้ ‘จัดการ’ กันท่าไหน คุณภูมิถึงได้โกรธจนเหมือนควันจะออกหูแบบนั้น

(พราयปรารธนา, 2545 : 248)

จากตัวอย่าง (85) คำว่า “คว้น” หมายถึง “สิ่งที่เห็นเป็นสีดำหรือขาวคล้ายหมอกลอยออกมาจากของที่กำลังไหม้แก๊ส หรือจากการเผาไหม้, สิ่งที่มีลักษณะคล้ายคลึงเช่นนั้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 230) จัดเป็นอุปลักษณณ์แก๊ส ซึ่งอยู่ในวงความหมายของแก๊สและแสดงสภาพของแก๊สที่กำลังเคลื่อนที่ออกจากที่กำลัง การนำเอาอุปลักษณณ์แก๊สมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในนี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “แก๊ส” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงความหมายทำให้ “คว้น” ถ่ายโยงความหมายเป็น “การแสดงอารมณ์โกรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ทำให้เห็น”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพของแก๊สไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับแก๊สเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับแก๊สสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นแก๊ส ดังนี้

4.3.2 การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์แก๊ส พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ คือ วงความหมายต้นทางจะมีมากกว่าหนึ่งวงความหมายและมีความสัมพันธ์กันภายในวงความหมาย ก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมายไปยังวงความหมายปลายทาง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นแก๊ส การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์แก๊สมีรายละเอียดดังนี้

4.3.2.1 การแปรสภาพของแก๊สกับอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

(86) ความโกรธที่อยู่ในใจแทบกลั่นเป็นไอให้ผู้ร่วมโต๊ะสัมผัสได้ทีเดียว

(ฉบับแลลายเมฆ, 2545 : 484)

จากตัวอย่าง (86) คำว่า “กลั่นเป็นไอ” เป็นอุปลักษณ์แก๊สซึ่งมีความหมายเป็นนัยเชิงอุปลักษณ์ (Metaphorical entailments) ที่แสดงอารมณ์โกรธ มีลักษณะของการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

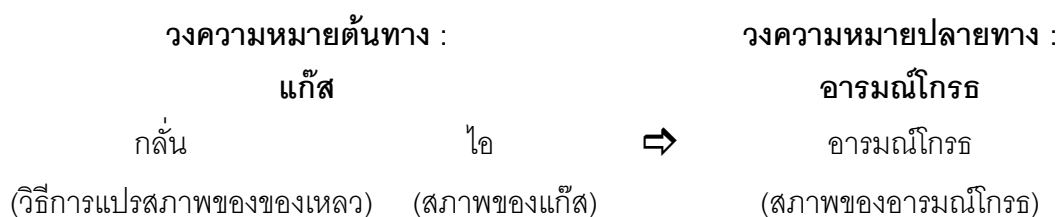
เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่ใช้เป็นอุปลักษณ์แก๊สจะประกอบด้วย “กลั่น” และ “ไอ” มีความหมายดังนี้

คำว่า “กลั่น” หมายถึง “คัดเอาแต่ส่วนหรือสิ่งที่สำคัญหรือที่เป็นเนื้อแท้ด้วยวิธีต้มให้ออกเป็นไอ แล้วใช้ความเย็นบังคับให้เป็นของเหลว เช่น กลั่นน้ำ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 78)

คำว่า “ไอ” หมายถึง “สิ่งที่มีลักษณะอย่างควัน ลอยออกมาจากของที่ถูกความร้อนทำให้ระเหย” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1403)

แต่ละคำจัดอยู่ในวงความหมายต่างๆ คือ “กลั่น” จัดอยู่ในวงความหมายของเหลว และ “ไอ” จัดอยู่ในวงความหมายของแก๊ส ซึ่ง “กลั่น” และ “ไอ” ต่างจัดอยู่ในวงความหมายต้นทางของมโนทัศน์แก๊สที่ขยายความหมายแสดงการคัดเลือกของเหลวโดยการแปรสภาพเป็นไอ

ลักษณะความสัมพันธ์ของมโนทัศน์ของเหลวกับมโนทัศน์อารมณ์โกรธในตัวอย่างนี้เป็นญาณสัมพันธ์ ซึ่งมีการถ่ายโยงความหมายจากของเหลวร้อนที่บรรจุในภาชนะและเกิดการแปรสภาพเป็นไอแล้วใช้อุณหภูมิความเย็นให้กลายเป็นของเหลวอีกทีหนึ่ง ดังนี้

จะเห็นได้ว่า ในวงความหมายต้นทางจะประกอบด้วยวงความหมายมากกว่าหนึ่งวง ความหมายที่มีความสัมพันธ์กันภายในก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมาย กล่าวคือ การแปร

สภาพของแก๊สคือกลั่นเกิดการแปรสภาพด้วยวิธีการคัดเลือกเอาแต่ส่วนที่เป็นเนื้อแท้ให้แปรสภาพเป็นไอ แล้วจึงถ่ายโยงความหมายไปเป็นวงความหมายปลายทาง คือ อารมณ์โกรธ

อนึ่ง การกลั่นเป็นวิธีการแปรสภาพจากแก๊สเป็นของเหลว แต่ตัวอย่างที่ยกมาดังกล่าวนี้ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตว่าลักษณะตัวอย่างที่กล่าวมานี้เป็นลีลาเฉพาะของนักเขียนจึงใช้การกลั่นเป็นไอแทน เนื่องจากต้องการให้เกิดการรับรู้และสัมผัสถึงอารมณ์โกรธ ซึ่งตามความจริงการกลั่นจะเกิดจากการแปรสภาพไอไปเป็นของเหลว

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการแปรสภาพของแก๊สไปเป็นไอ หลังจากนั้นจึงโยงไปยังอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับแก๊สเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับแก๊สสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นแก๊ส

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่นำเอาอุปลักษณณ์แก๊สมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ 2 แบบ คือ การถ่ายโยงแบบภวสัมพันธ์ และการถ่ายโยงแบบญาณสัมพันธ์ ดังนี้

1) การถ่ายโยงแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์แก๊ส

ตารางที่ 8 สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์แก๊ส

แฉวฉวงความหมายต้นทาง :		แฉวฉวงความหมายปลายทาง :	
แก๊ส		อารมณ์โกรธ	
ควัน	⇒	การแสดงอารมณ์โกรธ	

2) การถ่ายโยงแบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์แก๊ส

- **วงความหมายต้นทาง :** วิธีการกลั่นเป็นการคัดเอาเฉพาะส่วนที่สำคัญออกมา
- **วงความหมายปลายทาง :** วิธีการกลั่นอารมณ์เป็นการคัดเฉพาะอารมณ์ใด

อารมณ์หนึ่งออกมา (ในที่นี้คืออารมณ์โกรธ)

จากการถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์แก๊ส จะเห็นได้ว่าคนไทยได้นำเอาความหมายที่เกี่ยวกับการกลั่นด้วยการแปรสภาพจากสิ่งหนึ่งไปเป็นอีกสิ่งหนึ่งมาใช้กับอารมณ์โกรธ ซึ่งการกลั่นนี้เป็นวิธีการหนึ่งในการคัดเลือกเฉพาะส่วนสำคัญมาใช้ เช่นเดียวกันกับความโกรธเมื่อผู้ใช้ภาษาต้องการคัดเลือกส่วนที่สำคัญหรือสิ่งที่ป็นเนื้อแท้จึงได้นำเอาวิธีการกลั่นมาใช้กับอารมณ์โกรธ เพื่อที่จะอธิบายอารมณ์โกรธได้อย่างเป็นรูปธรรม

4.4 อารมณ์โกรธเป็นมนุษย์

มนุษย์ หมายถึง “สัตว์ที่รู้จักใช้เหตุผล, สัตว์ที่มีจิตใจสูง, คน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 832)

มโนทัศน์มนุษย์ หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นอวัยวะร่างกายมนุษย์ พฤติกรรมต่างๆ ของมนุษย์ หรือการเคลื่อนไหวของมนุษย์ เช่น การวิ่ง การเดิน

หากพิจารณาถึงความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณมนุษย์” กับ “อารมณ์โกรธ” มีการถ่ายโยงความหมายตามความสัมพันธ์กัน 1 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ อธิบาย มโนทัศน์มนุษย์ที่แสดงถึงอารมณ์โกรธ อวัยวะร่างกายของมนุษย์ ได้แก่ สภาพของอวัยวะร่างกาย อาการของร่างกาย และ สีของอวัยวะร่างกาย นอกจากนี้ปรากฏกับผลผลิตที่เกิดจากจากอวัยวะร่างกายมนุษย์ คือ เสียง มีรายละเอียดดังนี้

4.4.1 การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์มนุษย์ พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ คือ วงความหมายต้นทางจะมีมากกว่าหนึ่งวงความหมายและมีความสัมพันธ์กันภายในวงความหมาย ก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมายไปยังวงความหมายปลายทาง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นมนุษย์ การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์มนุษย์มีรายละเอียดดังนี้

4.4.1.1 สภาพของอวัยวะร่างกาย

4.4.1.1.1 พื้นที่อวัยวะร่างกายติดปรกติกับอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

(87) ลักษณะวิไลหน้าอทันที เมื่อเห็นรีลงจากบันไดมายืนข้างล่าง

(ผู้ตีเียวราช, 2543 : 490)

จากตัวอย่าง (87) คำว่า “หน้าอ” เป็นอุปลักษณะอวัยวะร่างกายซึ่งมีความหมายเป็น
 นัยเชิงอุปลักษณะที่แสดงอารมณ์โกรธ มีลักษณะของการถ่ายทอดโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

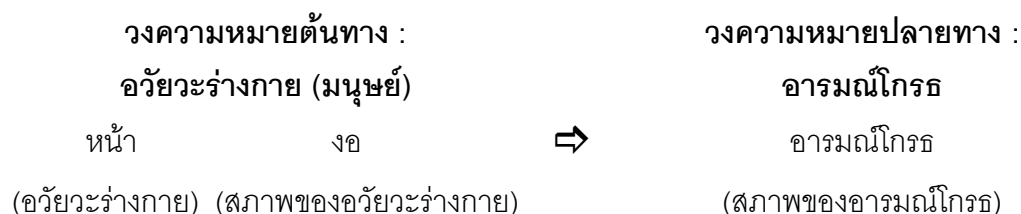
เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่ใช้เป็นอุปลักษณะอวัยวะร่างกายจะประกอบด้วย
 “หน้า” และ “อ” มีความหมายดังนี้

คำว่า “หน้า” หมายถึง “ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมาจดคาง” (ราชบัณฑิตย-
 สถาน 2545 : 1246)

คำว่า “อ” หมายถึง “ลักษณะที่มีปลายปักโค้งเข้าหาตัวมันเองเช่นรูปอย่างขอ”
 (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 275)

แต่ละคำจัดอยู่ในวงความหมายต่างๆ คือ “หน้า” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะ
 ร่างกาย และ “อ” จัดอยู่ในวงความหมายของสิ่งที่มีลักษณะโค้งเข้าหาตัวเองทำหน้าที่ขยายคำว่า
 “หน้า” คำว่า “หน้า” และ “อ” ต่างจัดอยู่ในวงความหมายต้นทางของมโนทัศน์มนุษย์คืออวัยวะ
 ร่างกายที่ขยายความหมายแสดงสภาพที่ติดปรกติของหน้า

ลักษณะความสัมพันธ์ของมโนทัศน์อวัยวะร่างกายกับมโนทัศน์อารมณ์โกรธในตัวอย่าง
 นี้เป็นญาณสัมพันธ์ ซึ่งมีการถ่ายทอดโยงความหมายจากอวัยวะร่างกายที่มีการเปลี่ยนสภาพที่
 ติดปรกติไปจากเดิมเป็นอารมณ์โกรธ ดังนี้

จะเห็นว่า ในวงความหมายต้นทางจะประกอบด้วยวงความหมายมากกว่าหนึ่งวง ความหมายที่มีความสัมพันธ์กันภายในก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมาย กล่าวคือ อวัยวะร่างกายคือหน้าเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพที่ผิดปกติเป็นสภาพโค้งงอ แล้วจึงถ่ายโยงความหมายไปเป็นวงความหมายปลายทางคือ อารมณ์โกรธแสดงออกทางหน้า

อารมณ์โกรธมีการเปลี่ยนแปลงออกทางหน้า สภาพของหน้าบอกละอายให้รู้ว่าอารมณ์มีการเปลี่ยนแปลงเป็นอารมณ์โกรธ

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะร่างกายกับการเปลี่ยนแปลงของสภาพหน้าไปยังอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับอวัยวะร่างกายเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้น จึงทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับอวัยวะร่างกายสอดคล้องและสัมพันธ์กันอันแสดงให้เห็นทัศนคติของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นมนุษย์

4.4.1.2 อาการของอวัยวะร่างกาย

มหาวิทยาลัยศิลปากร ส่วนอนุรักษ์มรดกไทย

4.4.1.2.1 อวัยวะร่างกายที่ใช้การไม่ได้กับการสูญเสียการควบคุม

ดังตัวอย่าง

- (88) “มันเป็นไปไม่ได้หรอกที่จะยับยั้งโรคร้ายนี้ได้ล่ะ” กฤษดา กล่าวอย่าง **หัวเสีย** เหมือนกับว่าเขาพูดมันไปอย่างไรเหตุผล

(ห้องสีน้ำเงิน, 2542 : 35)

จากตัวอย่าง (88) คำว่า “หัวเสีย” เป็นอุปลักษณะอวัยวะร่างกายซึ่งมีความหมายเป็นนัยเชิงอุปลักษณะที่แสดงอารมณ์โกรธ มีลักษณะของการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

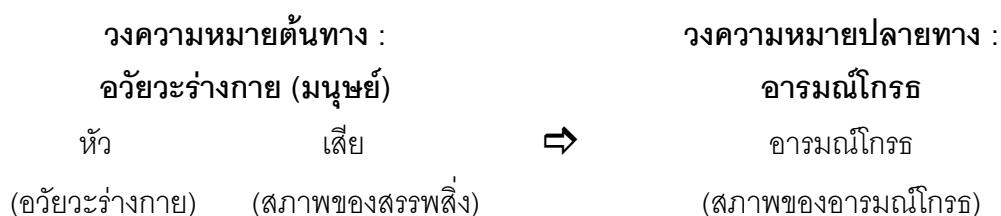
เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่ใช้เป็นอุปลักษณะอวัยวะร่างกายจะประกอบด้วย “หัว” และ “เสีย” มีความหมายดังนี้

คำว่า “หัว” หมายถึง “ส่วนบนสุดของร่างกายของคนหรือสัตว์” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1281)

คำว่า “เสีย” หมายถึง “เสื่อมลงไป, ทำให้เลวลงไป” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1220)

แต่ละคำจัดอยู่ในวงความหมายต่างๆ คือ “หิว” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะร่างกาย และ “เสีย” จัดอยู่ในวงความหมายของสิ่งที่ใช้การไม่ได้ คำว่า “หิว” และ “เสีย” ต่างจัดอยู่ในวงความหมายต้นทางของมโนทัศน์มนุษย์ คืออวัยวะร่างกายที่ต้องปรากฏร่วมกับความหมายแสดงสภาพของสรรพสิ่ง และต้องเป็นสภาพที่ใช้การไม่ได้ จึงจะบอกมโนทัศน์โกรธ

ลักษณะความสัมพันธ์ของมโนทัศน์อวัยวะร่างกายกับมโนทัศน์อารมณ์โกรธในตัวอย่างนี้เป็นญาณสัมพันธ์ ซึ่งมีการถ่ายโยงความหมายจากอวัยวะร่างกายที่มีการเปลี่ยนสภาพที่ผิดปกติไปจากเดิมเป็นอารมณ์โกรธ ดังนี้

จะเห็นว่าในวงความหมายต้นทางจะประกอบไปด้วยวงความหมายมากกว่าหนึ่งวง ความหมายที่มีความสัมพันธ์กันภายในวงความหมายต้นทาง ก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมาย กล่าวคือ อวัยวะร่างกาย คือ “หิว” เกิดการเปลี่ยนแปลงโดยใช้คำแสดงสภาพของสรรพสิ่งที่ใช้การไม่ได้มาแสดงอาการของหิว คือ “เสีย” แล้วจึงถ่ายโยงความหมายไปเป็นวงความหมายปลายทางคือ อารมณ์โกรธ

การแสดงการเปลี่ยนแปลงสภาพของหิวโดยใช้คำแสดงสภาพของสรรพสิ่งที่ใช้การไม่ได้ บอกนัยให้รู้ว่าอารมณ์ปรกติมีการเปลี่ยนแปลงไปเป็นอารมณ์โกรธ

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะร่างกายกับสภาพการของสรรพสิ่งที่ใช้การไม่ได้ไปยังอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับอวัยวะร่างกายเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับอวัยวะร่างกายสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นมนุษย์

4.4.1.3 สีของอวัยวะร่างกาย

4.4.1.3.1 ปริมาณของสีที่เกิดกับอวัยวะร่างกายเพิ่มขึ้นกับอารมณ์โกรธเพิ่มขึ้น

ดังตัวอย่าง

(89) หน้า นวลเปลี่ยนเป็นสีชมพูเข้มด้วยความโกรธ นัยน์ตากลมโตมองหน้า
คมเข้ม พลังถามเสียงแข็ง

(ดาวหลงฟ้า ภูผาสีเงิน, 2544 : 152)

จากตัวอย่าง (89) คำว่า “หน้า...สีชมพูเข้ม” เป็นอุปลักษณะอวัยวะร่างกายซึ่งมีความหมายเป็นนัยเชิงอุปลักษณะที่แสดงอารมณ์โกรธ มีลักษณะของการถ่ายทอดความหมายแบบ
ญาณสัมผัส

เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่ใช้เป็นอุปลักษณะอวัยวะร่างกายจะประกอบด้วย
“หน้า” “สีชมพู” และ “เข้ม” มีความหมายดังนี้

คำว่า “หน้า” หมายถึง “ส่วนของศีรษะตั้งแต่หน้าผากลงมาจดคาง” (ราชบัณฑิตย-
สถาน 2545 : 1246)

คำว่า “สีชมพู” หมายถึง “สีแดงอ่อน, สีแดงเจือขาว” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 345)

คำว่า “เข้ม” หมายถึง แรงกล้า, แก่, จัด (มักใช้แก่สีและรส เช่น สีเข้ม) ราชบัณฑิตย-
สถาน 2542 (2546 : 198)

แต่ละคำจัดอยู่ในวงความหมายต่างๆ คือ “หน้า” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะ
ร่างกาย และ “สีชมพูเข้ม” จัดอยู่ในวงความหมายของสี ซึ่ง “หน้าสีชมพูเข้ม” ต่างจัดอยู่ในวง
ความหมายต้นทางของมโนทัศน์มนุษย์คืออวัยวะร่างกายที่ขยายความหมายแสดงปริมาณของสี

ลักษณะความสัมพันธ์ของมโนทัศน์อวัยวะร่างกายกับมโนทัศน์อารมณ์โกรธในตัวอย่าง
นี้เป็นญาณสัมผัส ซึ่งมีการถ่ายทอดความหมายจากอวัยวะร่างกายที่มีการเปลี่ยนปริมาณความ
เข้มของสีเป็นอารมณ์โกรธที่มีปริมาณเพิ่มขึ้น ดังนี้

วงความหมายต้นทาง :		วงความหมายปลายทาง :	
อวัยวะร่างกาย (มนุษย์)		อารมณ์โกรธ	
หน้า (นวล)	สีชมพู (เข้ม)	⇒	
(อวัยวะร่างกาย)	สี (ปริมาณ)	(เพิ่มระดับอารมณ์โกรธ)	

จะเห็นได้ว่า ในวงความหมายต้นทางจะประกอบด้วยวงความหมายมากกว่าหนึ่งวง ความหมายที่มีความสัมพันธ์กันภายในก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมาย กล่าวคือ อวัยวะร่างกายคือใบหน้าเกิดการเปลี่ยนแปลงปริมาณความเข้มของสีจากสีปกติ (สีชมพู) เพิ่มปริมาณขึ้นเป็นสีชมพูเข้ม แล้วจึงถ่ายโยงความหมายไปเป็นวงความหมายปลายทางคือ อารมณ์โกรธที่เพิ่มปริมาณขึ้น โดยอารมณ์โกรธจะแสดงออกทางใบหน้า

อารมณ์โกรธมีการเปลี่ยนแปลงออกทางใบหน้า ปริมาณสีบอกนัยให้รู้ว่ามีอารมณ์เปลี่ยนแปลงเพิ่มขึ้นซึ่งเป็นการเพิ่มระดับของอารมณ์โกรธ

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะร่างกายกับปริมาณของสีไปยังอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับอวัยวะร่างกายเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับอวัยวะร่างกายสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นทัศนคติของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นมนุษย์

4.4.1.4 ผลผลิตจากอวัยวะร่างกาย

4.4.1.4.1 สีของผลผลิตที่เกิดจากอวัยวะร่างกายกับอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

(90) ลุงโน้มหน้าไปดูเสียงเขียว

(เรือนไม้สีเขียว, 2544 : 237)

จากตัวอย่าง (90) คำว่า “เสียงเขียว” เป็นอุปลักษณะอวัยวะร่างกายซึ่งมีความหมายเป็นนัยเชิงอุปลักษณะที่แสดงอารมณ์โกรธ มีลักษณะของการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่ใช้เป็นอุปลักษณณ์อวัยวะว่างกายจะประกอบด้วย “เสียง” และ “เขี้ยว” มีความหมายดังนี้

คำว่า “เสียง” หมายถึง “สิ่งที่รับรู้ได้ด้วยหู” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1224)

คำว่า “เขี้ยว” หมายถึง “มีสีอย่างสีไปไม่สด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 204)

แต่ละคำจัดอยู่ในวงความหมายต่างๆ คือ “เสียง” จัดอยู่ในวงความหมายของผลผลิตจากอวัยวะว่างกายมนุษย์ และ “เขี้ยว” จัดอยู่ในวงความหมายของสี ซึ่ง “เสียง” และ “เขี้ยว” ต่างจัดอยู่ในวงความหมายต้นทางของมนทัศน์มนุษย์คืออวัยวะว่างกายที่ขยายความหมายแสดงสภาพของสี

ลักษณะความสัมพันธ์ของมนทัศน์อวัยวะว่างกายกับมนทัศน์อารมณ์โกรธในตัวอย่างนี้เป็นการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ ซึ่งมีการถ่ายโยงความหมายของผลผลิตจากอวัยวะว่างกายที่มีการเปลี่ยนสภาพเป็นสี (เขี้ยว) เป็นอารมณ์โกรธ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง :

ผลผลิตจากอวัยวะว่างกาย (มนุษย์)

เสียง เขี้ยว
(ผลผลิตจากอวัยวะว่างกาย) (สภาพของสี)

วงความหมายปลายทาง :

อารมณ์โกรธ

อารมณ์โกรธ
(สภาพของอารมณ์โกรธ)

จะเห็นได้ว่า ในวงความหมายต้นทางจะประกอบด้วยวงความหมายมากกว่าหนึ่งวง ความหมายที่มีความสัมพันธ์กันภายในก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมาย กล่าวคือ ผลผลิตจากอวัยวะว่างกายคือเสียงเกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพเป็นสีเขี้ยว แล้วจึงถ่ายโยงความหมายไปเป็นวงความหมายปลายทางคือ สภาพของอารมณ์โกรธ โดยอารมณ์โกรธจะแสดงออกทางเสียง

อารมณ์โกรธมีการเปลี่ยนแปลงสภาพซึ่งแสดงออกทางเสียง สภาพของเสียงบอกนัยให้รู้ว่าอารมณ์มีการเปลี่ยนแปลงจากอารมณ์ปกติเป็นอารมณ์โกรธ

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างผลผลิตจากอวัยวะว่างกายกับสภาพของสีไปยังอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับอวัยวะว่างกายเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับอวัยวะว่างกายสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นมนุษย์

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่นำเอาอุปลักษณมนุษย์มาใช้ในการเปรียบเทียบกับ อารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ 1 แบบ คือการถ่ายโยง ความหมายแบบญาณสัมพันธ์ ดังนี้

1) การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์มนุษย์

การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์มนุษย์นี้จะเกิดขึ้นในลักษณะที่ แตกต่างจากข้ออื่นๆ คือ จะเป็นการนำเอาปฏิกิริยาทางร่างกายมาใช้แสดงอารมณ์โกรธร่วมกับวง ความหมายอื่นๆ ซึ่งเป็นการแสดงนัยเชิงอุปลักษณที่สามารถเข้าใจถึงอารมณ์โกรธของมนุษย์ได้ กล่าวคือ ความรู้เรื่องปฏิกิริยาทางร่างกายนี้เป็นเรื่องที่ผู้ใช้ภาษาในสังคมทราบกันโดยทั่วไปและ เป็นความรู้ที่รู้กันอยู่แล้ว โดยนักภาษาศาสตร์ปริชาน เช่น Kövecses กล่าวเกี่ยวกับการนำเอา ปฏิกิริยาทางร่างกายมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์ของมนุษย์ว่าเป็นสากลลักษณ สามารถ เกิดกับภาษาต่างๆ ได้ทั่วโลก เช่น ร่างกายร้อน หมายถึง อารมณ์โกรธ ดังในตัวอย่างภาษาต่างๆ ดังนี้ ภาษาอังกฤษ Billy's a hothead. ภาษาจีน Wo qide lianshang huolalade. หมายถึง My face was pepperily hot with anger. ภาษาญี่ปุ่น Watashi-no atama-ga katto atsuku-natta หมายถึง My head got hot. ภาษาอังกฤษเรียน felhevűlt vita หมายถึง heated argument และ ภาษาวูลูฟ Tangal na sama xol หมายถึง He upset me, made me angry. Kövecses (2002 : 156 – 157) เมื่อเกิดความรู้สึกโกรธขึ้นทำให้เกิดการโยงความคิดจากร่างกายไปสู่ความโกรธ

4.5 อารมณ์โกรธเป็นสัตว์

สัตว์ หมายถึง “สิ่งมีชีวิตซึ่งแตกต่างไปจากพรรณไม้ ส่วนมากมีความรู้สึกและ เคลื่อนไหวย้ายที่ไปได้เอง, ความหมายที่ใช้กันเป็นสามัญหมายถึงสัตว์ที่ไม่ใช่คน, เดรัจฉาน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1164 - 1165)

มโนทัศน์สัตว์ หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติ ของสัตว์

หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้น ทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณสัตว์” กับ “อารมณ์ โกรธ” มีการถ่ายโยงความหมายตามความสัมพันธ์กัน 2 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภว-สัมพันธ์ และการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ดังนี้

4.5.1 การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์ของสัตว์ พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ คือ การถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง การถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอาวมณิโกธเป็นสัตว์ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธของมโนทัศน์สัตว์มีรายละเอียดดังนี้

4.5.1.1 อาการเปล่งเสียงของสัตว์กับอาการเปล่งเสียงเพื่อแสดงอาวมณิโกธ

ดังตัวอย่าง

(91) “นี่เธอคิดจะรุมฉันหรือ” พรพิมล**คำราม**ด้วยความโกรธ

(กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 61)

จากตัวอย่าง (91) คำว่า “คำราม” หมายถึง “ทำเสียงขู่” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 251) จัดเป็นอุปลักษณสัตว์ซึ่งอยู่ในวงความหมายของสัตว์และแสดงอาการการเปล่งเสียงของสัตว์ในลักษณะของการทำเสียงขู่ การนำเอาอุปลักษณสัตว์มาเปรียบเทียบกับอาวมณิโกธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “สัตว์” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อาวมณิโกธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “คำราม” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อาวมณิโกธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “การแสดงออกทางการเปล่งเสียงขู่”

ดังนั้น เมื่อเกิดอาวมณิโกธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธระหว่างอาการเปล่งเสียงของสัตว์ไปยังอาการเปล่งเสียงของมนุษย์ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสัตว์เพื่อแสดงถึงอาวมณิโกธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอาวมณิโกธกับสัตว์สอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอาวมณิโกธเป็นสัตว์ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : สัตว์

คำราม

(อาการเปล่งเสียงของสัตว์)

วงความหมายปลายทาง : อาวมณิโกธ

⇒ อาการเปล่งเสียงเพื่อแสดงอาวมณิโกธ

(อาการเปล่งเสียงของมนุษย์)

4.5.2 การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์สัตว์ พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ คือ วงความหมายต้นทางจะมีมากกว่าหนึ่งวงความหมายและมีความสัมพันธ์กันภายในวงความหมาย ก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมายไปยังวงความหมายปลายทาง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นสัตว์ การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์สัตว์มีรายละเอียดดังนี้

4.5.2.1 อาการเปล่งเสียงของสัตว์กับอาการเปล่งเสียงแสดงอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

(92) “มึงตายแน่...อีลัม” จู้คำรามลอดไรฟั้น ออกมาด้วยความอาฆาตแค้น

ก่อนทั้งตัวลงพื้นห้องดังโครม

(เจ้านายวิยกระเดาะ, 2546 : 35)

จากตัวอย่าง (92) คำว่า “คำรามลอดไรฟั้น” เป็นอุปลักษณสัตว์ที่แสดงอารมณ์โกรธ มีลักษณะของการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่ใช้เป็นอุปลักษณสัตว์จะประกอบด้วย “คำราม” (ลอด) “ไรฟั้น” มีความหมายดังนี้

คำว่า “คำราม” หมายถึง “ทำเสียงขู่” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 251)

คำว่า “ไรฟั้น” หมายถึง “แนวฟันตอนที่เหงือกหุ้ม” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 981)

แต่ละคำจัดอยู่ในวงความหมายต่างๆ คือ “คำราม” จัดอยู่ในวงความหมายของสัตว์ และ “ไรฟั้น” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะร่างกาย ซึ่ง “คำรามลอดไรฟั้น” ต่างจัดอยู่ในวงความหมายต้นทางของมโนทัศน์สัตว์ที่ขยายความหมายแสดงอาการเปล่งเสียงขู่ออกมา

ลักษณะความสัมพันธ์ของมโนทัศน์สัตว์กับมโนทัศน์อารมณ์โกรธในตัวอย่างนี้เป็นญาณสัมพันธ์ ซึ่งมีการถ่ายโยงความหมายจากการเปล่งเสียงของสัตว์ที่แสดงอาการขู่ออกมาเป็นการเปล่งเสียงเพื่อแสดงอารมณ์โกรธ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง :

สัตว์

คำราม

(ลวด) ไรฟัน

(การเปล่งเสียงของสัตว์) (อวัยวะร่างกาย)

วงความหมายปลายทาง :

อารมณ์โกรธ

เสียงแสดงอารมณ์โกรธ

(การเปล่งเสียงเพื่อแสดงอารมณ์โกรธ)

จะเห็นได้ว่า ในวงความหมายต้นทางจะประกอบด้วยวงความหมายมากกว่าหนึ่งวง ความหมายที่มีความสัมพันธ์กันภายในก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมาย กล่าวคือ การเปล่งเสียงของสัตว์คือคำรามเกิดการเปล่งเสียงลวดไรฟันซึ่งทำหน้าที่ปิดกั้นเสียงให้ออกมาในลักษณะของการทำเสียงขู่ของสัตว์ แล้วจึงถ่ายโยงความหมายไปเป็นวงความหมายปลายทางคือ การเปล่งเสียงเพื่อแสดงอารมณ์โกรธ โดยอารมณ์โกรธจะแสดงออกทางการเปล่งเสียง

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างการเปล่งเสียงของสัตว์กับอวัยวะร่างกายไปยังการเปล่งเสียงเพื่อแสดงอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสัตว์เพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับสัตว์สอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นนิทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นสัตว์

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่นำเอาอุปลักษณสัตว์มาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ 2 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ และการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ ดังนี้

1) การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์สัตว์

ตารางที่ 9 สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์สัตว์

แวดวงความหมายต้นทาง :	แวดวงความหมายปลายทาง :
สัตว์	อารมณ์โกรธ
คำราม	อาการเปล่งเสียงเพื่อแสดงอารมณ์โกรธ

2) การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์สัตว์

- **วงความหมายต้นทาง** : เมื่อสัตว์เกิดอารมณ์โกรธขึ้นมาเพื่อป้องกันตนเองหรือต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบมักจะทำเสียงขู่ออกมา
- **วงความหมายปลายทาง** : เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้นมาเพื่อป้องกันตนเองหรือต้องการให้อีกฝ่ายหนึ่งทราบมักจะทำเสียงขู่ออกมา

มโนทัศน์สัตว์ที่ปรากฏอยู่ในรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย จะเห็นได้ว่า คนไทยได้นำเอาประสบการณ์ในการเรียนรู้ทางสังคม และวัฒนธรรมที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมมาช่วยในการอธิบายความหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจรูปภาษาที่เป็นนามธรรมให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น มโนทัศน์สัตว์ถือว่าเป็นประสบการณ์พื้นฐาน ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้นมานุษยจึงโยงความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่าง “อุปลักษณ์สัตว์” กับ “อารมณ์โกรธ” เพื่อนำมาใช้ในการทางอธิบาย และสร้างความเข้าใจทางภาษาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

บทวิทยานิพนธ์ศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

4.6 อารมณ์โกรธเป็นพืช

พืช หมายถึง “เมล็ดพันธุ์พืช, สิ่งที่จะเป็นพันธุ์ต่อไป, พืชพันธุ์ที่ใช้; พรรณไม้ที่งอกอยู่ตามที่ต่างๆ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 793)

มโนทัศน์พืช หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของพืช

หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณ์พืช” กับ “อารมณ์โกรธ” มีการถ่ายโยงความหมายตามความสัมพันธ์กัน 1 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

4.6.1 การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์พืช พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ คือ การถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยง

ความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับ อารมณิกโรธเป็นพืช การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธของมโนทัศน์พืชมีรายละเอียดดังนี้

4.6.1.1 ส่วนประกอบของพืชกับอารมณิกโรธ

ดังตัวอย่าง

(93) แต่ความแค้น...ฝัง**ราก**ยังลึกเกินกว่าจะลืมได้

(เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 29)

จากตัวอย่าง (93) คำว่า “ราก” หมายถึง “ส่วนของต้นไม้ ตามปรกติอยู่ในดิน มีหน้าที่ ดูดอาหารเลี้ยงลำต้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 946) จัดเป็นอุปลักษณะพืช ซึ่งอยู่ในวง ความหมายของพืชและแสดงสภาพของรากที่ยึดจับลำต้นไม่ให้ล้ม การนำเอาอุปลักษณะพืชมา เปรียบเทียบกับอารมณิกโรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้น ทางคือ “พืช” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณิกโรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทาง ความหมายทำให้ “ราก” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณิกโรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทาง และวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “อยู่ภายใน” รากอยู่ภายในดิน ส่วนอารมณ ิกโรธอยู่ภายในร่างกาย ต่างมีลักษณะที่อยู่ในระดับ “ลึก” ร่วมกัน

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณิกโรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างส่วนประกอบของพืชไปยังอารมณิกโรธ และเลือกใช้รูป ภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับพืชเพื่อแสดงถึงอารมณิกโรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็น ได้ว่าอารมณิกโรธกับพืชสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่า อารมณิกโรธเป็นพืช ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : พืช

วงความหมายปลายทาง : อารมณิกโรธ

ราก

อารมณิกโรธ

(ส่วนประกอบของพืช)

(สภาพของอารมณิกโรธ)

4.6.1.2 การขยายพันธุ์พีชกับการเริ่มเกิดขึ้นของอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

(94) โทสะเด็กหนุ่มเริ่มเพาะบางๆ

(จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 342)

จากตัวอย่าง (94) คำว่า “เพาะ” หมายถึง “ทำให้งอก, ทำให้เกิด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 801) จัดเป็นอุปลักษณะพีช และอยู่ในวงความหมายของพีชที่แสดงสภาพของการเกิดขึ้นของพีชด้วยวิธีการเพาะ การนำเอาอุปลักษณะพีชมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “พีช” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “เพาะ” ถ่ายโยงความหมายเป็น “การเริ่มเกิดขึ้นของอารมณ์โกรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “การทำให้เกิด”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างการขยายพันธุ์พีชไปยังการเพิ่มขึ้นของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับพีชเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับพีชสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นพีช ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : พีช

เพาะ

(การขยายพันธุ์พีช)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

การเริ่มเกิดขึ้นของอารมณ์โกรธ

(สภาพของอารมณ์โกรธ)

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่นำเอาอุปลักษณะพีชมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ 1 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

1) การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์พีช

ตารางที่ 10 สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์พีช

แฉวฉวงความหมายต้นทาง :		แฉวฉวงความหมายปลายทาง :	
พีช		อารมณโอร	
ราก	⇒	อารมณโอร	
เพาะ	⇒	การเกดขึ้นของอารมณโอร	

มโนทัศน์พีชที่ปรากฏอยู่ในรูปภาพที่เป็นอุปลักษณแสดงอารมณโอรในภาษาไทยจะเห็นได้ว่า คนไทยได้นำเอาประสพการณในการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมมาช่วยในการอธิบายทางความหมายเพื่อก่อเกิดความเข้าใจรูปภาพที่เป็นนามธรรมให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น มโนทัศน์พีชถือว่าเป็นประสพการณพื้นฐาน ดังนั้น เมื่อเกดอารมณโอรขึ้นมานุษยจึงโยงความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่ง “พีช” กับ “อารมณโอร” เพื่อนำมาใช้ในการอธิบายและสร้าง ความเข้าใจทางภาษาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4.7 อารมณโอรเป็นสี

สี หมายถึง “ลักษณะของแสงสว่าง ปรากฏแก่ตาให้เห็นเป็นขาว ดำ แดง เขียว เป็นต้น; สิ่งที่ทำให้ตาเห็นเป็น ขาว ดำ แดง เขียว เป็นต้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1197)

มโนทัศน์สี หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของสี

หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายระหว่งวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณสี” กับ “อารมณโอร” มีการถ่ายโยงความหมายตามความสัมพันธ์กัน 1 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

4.7.1 การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์สี่ พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ คือ การถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยงความหมาย ดังกล่าวนี้นี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็น สี่ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธของมโนทัศน์สี่มีรายละเอียดดังนี้

4.7.1.1 ปริมาณของสี่เพิ่มขึ้นกับโกรธเพิ่มขึ้น

ดังตัวอย่าง

(95) ...เพียงแต่มันปนด้วยสี่ของความแค้นมันจึงได้เข้มขึ้น

(สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 416)

จากตัวอย่าง (95) คำว่า “เข้ม” หมายถึง “แรงกล้า; แกร่ง, จัด” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 198) จัดเป็นอุปลักษณสี่ ซึ่งอยู่ในวงความหมายของสี่และแสดงสภาพของสี่ที่เพิ่มปริมาณความ เข้มขึ้น การนำเอาอุปลักษณสี่มาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยง ความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ (สี่) “เข้ม” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์ โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “เข้ม” ถ่ายโยงความหมายเป็น “โกรธเพิ่มขึ้น” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ทำให้ เพิ่มขึ้น”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธระหว่างปริมาณของสี่ไปยังปริมาณของอารมณ์โกรธ และ เลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสี่เพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถ ทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับสี่สอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษา ว่าอารมณ์โกรธเป็นสี่ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : สี่

เข้ม

(ปริมาณของสี่)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

โกรธเพิ่มขึ้น

(ปริมาณของอารมณ์โกรธ)

4.7.1.2 ปริมาณของสีจางลงกับโกรธน้อยลง

ดังตัวอย่าง

(96) เมื่อความแค้น...จางหายไป

(สะกัไว้ศักดิ์นา, 2544 : 494)

จากตัวอย่าง (96) คำว่า “จาง” หมายถึง “น้อย, ลดไป, ไม่เข้ม” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 303) จัดเป็นอุปลักษณสี ซึ่งอยู่ในวงความหมายของสีและแสดงสภาพของสีที่ลดปริมาณความเข้มลง การนำเอาอุปลักษณสีมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “จาง” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “จาง” ถ่ายโยงความหมายเป็น “โกรธลดลง” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ทำให้ลดลง”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณของสีไปยังปริมาณของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสีเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับสีสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นทัศนคติของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นสี ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : สี

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

จาง

⇒

โกรธน้อยลง

(ปริมาณของสี)

(ปริมาณของอารมณ์โกรธ)

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่นำเอาอุปลักษณสีมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ 1 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

อุปลักษณสีที่นำมาใช้กับการแสดงอารมณ์โกรธ จากการตั้งข้อสังเกตของผู้วิจัยพบว่าสีที่มีลักษณะสีเข้มจะเป็นสีที่แสดงอารมณ์โกรธ ส่วนสีที่มีลักษณะอ่อนจะเป็นสีที่แสดงการหายโกรธ โดยสีที่พบกับการแสดงอารมณ์โกรธ ได้แก่ สีแดง สีชมพู สีแดงอมม่วง เขียว ซึ่งสีเหล่านี้จะปรากฏกับวงความหมายอวัยวะร่างกายหรือผลผลิตจากอวัยวะร่างกาย เช่น “ใบหน้าแดงก่ำ ตาเขียว เสี่ยงเขียว” เป็นต้น

4.8 อารมณ์โกรธเป็นอาหาร

อาหาร หมายถึง “ของกิน, เครื่องค้ำจุนชีวิต, เครื่องหล่อเลี้ยงชีวิต” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1371)

มโนทัศน์อาหาร หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของอาหาร

หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณอาหาร” กับ “อารมณ์โกรธ” มีการถ่ายโยงความหมายตามความสัมพันธ์กัน 1 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

4.8.1 การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์อาหาร พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ คือ การถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นอาหาร การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์อาหารมีรายละเอียดดังนี้

4.8.1.1 สภาพของอาหารเสียกับสภาพของอารมณ์โกรธ

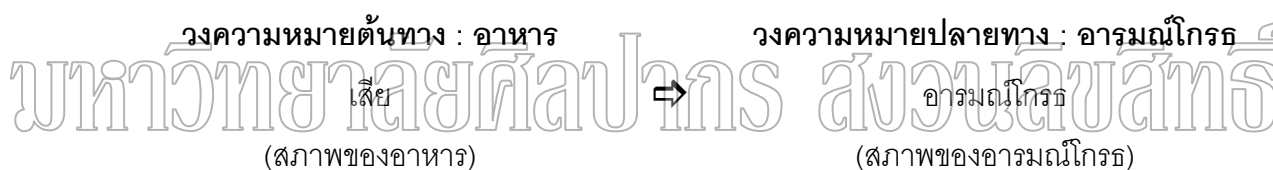
ดังตัวอย่าง

(97) ...โอ! นี่กว่าเรื่องอะไรที่ทำให้พี่ชายอารมณ์เสียถึงขนาดมาพาลมาจับผิด
เอากับเขาทั้งๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อน...

(ได้เงาตะวัน, 2542 : 375)

จากตัวอย่าง (97) คำว่า “เสีย” หมายถึง “บูด เช่น แกงหม้อนีเสียหมดทั้งหม้อ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1220) คำว่า “เสีย” จัดเป็นอุปลักษณะอาหาร ซึ่งอยู่ในวงความหมายของอาหารและแสดงสภาพของอาหารที่นำมารับประทานไม่ได้ การนำเอาอุปลักษณะอาหารมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “อาหาร” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “อาหาร” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์โกรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ใช้ไม่ได้”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพของอาหารไปยังสภาพของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาพภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสภาพของอาหารเสียเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับอาหารสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นโน้ตทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นอาหาร ดังนี้

4.8.1.2 สภาพของอาหารบูดกับสภาพของอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

- (98) วันนี้ได้แก้มืออารมณ์บูดมาก...มากๆ ด้วย เขาอาจจะดู อาจจะตำหนิ
ลูกน้อง ถ้ามีใครทำอะไรไม่ถูกใจ

(พราเยปรารณา, 2545 : 204)

จากตัวอย่าง (98) คำว่า “บูด” หมายถึง “มีรสเปรี้ยวและมีกลิ่นเหม็นเปรี้ยวแสดงว่าเสีย (ใช้แก่อาหาร)” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 634) คำว่า “บูด” จัดเป็นอุปลักษณะอาหาร ซึ่งอยู่ในวงความหมายของอาหารและแสดงสภาพของอาหารที่นำมารับประทานไม่ได้ การนำเอาอุปลักษณะอาหารมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “อาหาร” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการ

ถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “อาหาร” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์โกรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ใช้ไม่ได้”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพของอาหารไปยังสภาพของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสภาพของอาหารพูดเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับอาหารสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นนิทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นอาหาร ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : อาหาร

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

พูด

อารมณ์โกรธ

(สภาพของอาหาร)

(สภาพของอารมณ์โกรธ)

4.8.1.3 สภาพของอาหารเนากับสภาพของโกรธมาก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

ดังตัวอย่าง

(99) เธอรุนแรงเกินไปและนายจิมก็เฟื่องกลายเป็นกระโดนให้เธอทุ้มอารมณ์**พูด**

เน่าที่ระงับไว้นานเข้าใส่

(ฉบับเลลายเมฆ, 2545 : 134)

จากตัวอย่าง (99) คำว่า “พูดเน่า” กล่าวคือ “พูด” หมายถึง “มีรสเปรี้ยวและมีกลิ่นเหม็นเปรี้ยวแสดงว่าเสีย (ใช้แก่อาหาร)” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 634) ส่วนคำว่า “เน่า” หมายถึง “เสียและมีกลิ่นเหม็น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 596) คำว่า “พูดเน่า” จัดเป็นอุป-
ลักษณะอาหาร ซึ่งอยู่ในวงความหมายของอาหารและแสดงสภาพของอาหารที่ไม่สามารถที่จะ
นำมารับประทาน และอาจเกิดอันตรายกับผู้รับประทานเข้าไป การนำเอาอุปลักษณะอาหารมา
เปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี่เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้น
ทางคือ “อาหาร” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทาง
ความหมายทำให้ “พูดเน่า” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์โกรธมาก” เนื่องจากวงความหมาย
ต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ใช้ไม่ได้”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพของอาหารไปยังสภาพของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสภาพของอาหารเน่าเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับอาหารสอດค်และสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นอาหาร ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : อาหาร

บูดเน่า
(สภาพของอาหาร)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

อารมณ์โกรธมาก
(สภาพของอารมณ์โกรธ)

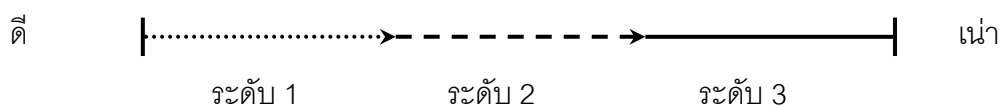
จากการวิเคราะห์รูปภาพที่นำเอาอุปลักษณะอาหารมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายทอดโยงความหมายได้ 1 แบบ คือการถ่ายทอดความหมายแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

1) การถ่ายทอดความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์อาหาร

ตารางที่ 12 สรุปการถ่ายทอดความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์อาหาร

แฉดวงความหมายต้นทาง :		แฉดวงความหมายปลายทาง :
อาหาร		อารมณ์โกรธ
เสี่ย	⇒	อารมณ์โกรธ
บูด	⇒	อารมณ์โกรธ
เน่า	⇒	อารมณ์โกรธมาก

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่ารูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวกับอาหารสามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้ โดยมโนทัศน์อาหารที่ปรากฏในข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับอุปลักษณะอารมณ์โกรธจะเห็นได้ว่ามีลักษณะการเปลี่ยนแปลงสภาพของอาหาร ดังภาพ

ภาพที่ 9 แสดงการเปลี่ยนแปลงสภาพอาหารจากอาหารเสีย บูด และเน่า ตามลำดับ

เครื่องหมายเส้นจุดไข่ปลา ซึ่งอยู่ในระดับ 1 หมายถึง อาหารเสีย เครื่องหมายเส้นประ ซึ่งอยู่ในระดับ 2 หมายถึง อาหารบูด และ เครื่องหมายเส้นทึบ ซึ่งอยู่ในระดับ 3 หมายถึง อาหารเน่า

จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับมโนทัศน์อาหารที่ปรากฏอยู่ในรูปภาพที่เป็นอุป-
ลักษณะแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยจะเห็นได้ว่า คนไทยได้นำเอาประสบการณ์เกี่ยวกับสภาพ
ของอาหารมาใช้เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ โดยในที่นี้เป็นการนำเอาสภาพของการ
เปลี่ยนแปลงของอาหารมาใช้ในการอธิบายถึงระดับของอารมณ์โกรธ กล่าวคือ สภาพของอาหาร
จะเริ่มมีการเปลี่ยนแปลงจากอาหารที่เสีย บูด ไปจนถึงการบูดเน่าซึ่งสัมพันธ์กับอารมณ์โกรธที่
เรียงลำดับจากน้อยไปหามาก

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

4.9 อารมณ์โกรธเป็นโรค

โรค หมายถึง “ภาวะที่ร่างกายทำงานได้ไม่เป็นปกติเนื่องจากเชื้อโรคเป็นต้น” (ราช-
บัณฑิตยสถาน 2546 : 979)

มโนทัศน์โรค หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติ
ของโรค

หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ของการถ่ายทอดความหมายระหว่างวงความหมายต้น
ทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณะโรค” กับ “อารมณ์
โกรธ” มีการถ่ายทอดความหมายตามความสัมพันธ์กัน 2 แบบ คือ การถ่ายทอดความหมายแบบภว-
สัมพันธ์ และการถ่ายทอดความหมายแบบญาณสัมพันธ์ ดังนี้

4.9.1 การถ่ายทอดความหมายแบบภวสัมพันธ์

การถ่ายทอดความหมายของมโนทัศน์โรค พบว่ามีการถ่ายทอดความหมายแบบภว-
สัมพันธ์ คือ การถ่ายทอดจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายทอด

ความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับ อารมณ์โกรธเป็นโรค การถ่ายโยงความหมายแบบกวัดัมพันธ์ของมโนทัศน์โรคมีรายละเอียดดังนี้

4.9.1.1 อาการของโรคกับอาการโกรธ

ดังตัวอย่าง

(100) หมอนั่นอาจจะคั่งแค้นเขาแทบบ้าที่ไปขวางโอกาสงามในครั้งนั้นเอาไว้

(ไฟในวายุ, 2546 : 130)

จากตัวอย่าง (100) คำว่า “บ้า” หมายถึง “เสียสติ, วิกจริต, สติฟั่นเฟือน, หลงใหล หรือมัวเมาในสิ่งนั้นๆ จนผิดปรกติ; อาการที่สัตว์บางชนิดเช่นหมาเป็นโรคกลัวน้ำเรียกว่า หมาบ้า” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 619) คำว่า “บ้า” จัดเป็นอุปลักษณะโรค ซึ่งอยู่ในวงความหมายของโรค และแสดงอาการของโรคทางจิตประสาท การนำเอาอุปลักษณะโรคมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “โรค” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “บ้า” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อาการของอารมณ์โกรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “อาการทางจิต”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของโรคไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้ภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับโรคเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับโรคสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นโรค ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : โรค

บ้า

(อาการของโรค)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

อาการโกรธ

(อาการของอารมณ์โกรธ)

4.9.1.2 อาการของโรคลดลงกับอาการโกรธลดลง

ดังตัวอย่าง

(101) รอให้อารมณ์โกรธลดทุเลาลงเสียก่อน แล้วค่อยพูดคุยกันใหม่

(ภาตา, 2543: 13)

จากตัวอย่าง (101) คำว่า “ทุเลา” หมายถึง “ค่อยยังชั่ว เช่น ไข้ทุเลา” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 536) คำว่า “ทุเลา” จัดเป็นอุปลักษณะโรค ซึ่งอยู่ในวงความหมายของโรคและแสดงอาการของโรคลดลง การนำเอาอุปลักษณะโรคมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “โรค” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ทุเลา” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อาการของอารมณ์โกรธลดลง” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ลดลงหรือทำให้ดีขึ้น”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของโรคลดลงไปยังอาการของอารมณ์โกรธลดลง และเลือกใช้ภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับโรคเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับโรคสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นโรค ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : โรค

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

ทุเลา

อาการโกรธลดลง

(อาการของโรค)

(อาการของอารมณ์โกรธ)

4.9.2 การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์โรค พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ คือ วงความหมายต้นทางจะมีมากกว่าหนึ่งวงความหมายและมีความสัมพันธ์กันภายในวงความหมาย ก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมายไปยังวงความหมายปลายทาง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับ

อารมณ์โกรธเป็นโรค การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์โรคมีรายละเอียดดังนี้

4.9.2.1 อาการของโรคกับอาการของอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

(102) **หัวใจ**เขายัง**ระบบ**ด้วย...ความแค้น

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 317)

จากตัวอย่าง (102) คำว่า “หัวใจระบบ” เป็นอุปลักษณะโรคที่แสดงอารมณ์โกรธ มีลักษณะของการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่ใช้เป็นอุปลักษณะโรคจะประกอบด้วย “หัวใจ” และ “ระบบ” มีความหมายดังนี้

คำว่า “หัวใจ” หมายถึง “อวัยวะภายในสำหรับฉีดเลือดให้หมุนเวียนเลี้ยงร่างกาย”^๕
(ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1283)

คำว่า “ระบบ” หมายถึง “อาการเจ็บร้าวที่เกิดจากความเมื่อยขัดหรือบอบช้ำเป็นต้น”
(ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 933)

แต่จะคำจัดอยู่ในวงความหมายต่างๆ คือ “หัวใจ” จัดอยู่ในวงความหมายของอวัยวะร่างกาย และ “ระบบ” จัดอยู่ในวงความหมายของโรค ซึ่ง “หัวใจระบบ” ต่างจัดอยู่ในวงความหมายต้นทางของมโนทัศน์โรคคืออวัยวะร่างกายเกิดความบอบช้ำ

ลักษณะความสัมพันธ์ของมโนทัศน์โรคกับมโนทัศน์อารมณ์โกรธในตัวอย่างนี้เป็นญาณสัมพันธ์ ซึ่งมีการถ่ายโยงความหมายจากโรคที่มีอาการบอบช้ำเป็นอาการของอารมณ์โกรธดังนี้

วงความหมายต้นทาง :

โรค

หัวใจ

(อวัยวะร่างกาย)

ระบบ

(อาการของโรค)

วงความหมายปลายทาง :

อารมณ์โกรธ

อาการของอารมณ์โกรธ

(อาการของอารมณ์โกรธ)

จะเห็นว่า ในวงความหมายต้นทางจะประกอบด้วยวงความหมายมากกว่าหนึ่งวง ความหมายที่มีความสัมพันธ์กันภายในก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมาย กล่าวคือ อวัยวะร่างกายคือหัวใจเกิดอาการระบมทำให้บอบซ้ำ แล้วจึงถ่ายโยงความหมายไปเป็นวงความหมายปลายทางคือ อาการของอารมณ์โกรธ

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะร่างกายกับอาการของโรคไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับโรคเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับโรคสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นทัศนคติของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นโรค

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่นำเอาอุปลักษณโรคมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ 2 แบบ คือการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ และการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ ดังนี้

1) การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์โรค

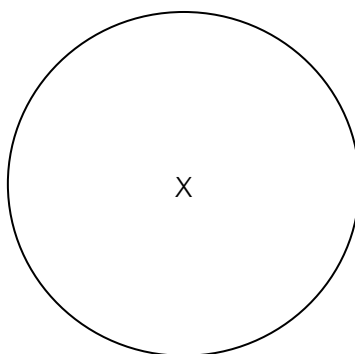
ตารางที่ 13 สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์โรค

แวดวงความหมายต้นทาง :		แวดวงความหมายปลายทาง :
โรค		ความโกรธ
บ้า	⇒	อาการโกรธ
ทุเลา	⇒	อาการโกรธลดลง

2) แบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์โรค

- **วงความหมายต้นทาง :** เมื่ออวัยวะร่างกายได้รับการกระทบกระทั่งจนทำให้เกิดการเจ็บปวดซึ่งเป็นอาการของโรคส่งผลให้อวัยวะร่างกายไม่สามารถทำงานได้อย่างปกติ
- **วงความหมายปลายทาง :** เมื่อเกิดอารมณ์โกรธจิตใจได้รับผลกระทบกระทั่งจนทำให้เกิดความรู้สึกไม่พอใจซึ่งเป็นอาการที่แสดงออกมาส่งผลให้อารมณ์ไม่เป็นไปอย่างปกติ

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่ารูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวกับโรคสามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้ โดยมโนทัศน์โรคจะมีลักษณะเป็นแผนภูมิภาพซึ่งจะเกิดขึ้นในระบบความคิดของมนุษย์ เมื่อกล่าวถึงโรคสามารถที่จะเข้าใจความหมายและลักษณะต่างๆ ไป ของโรคได้ทันที ดังนี้

ภาพที่ 10 แสดงแผนภูมิภาพของโรคซึ่งอยู่ในร่างกายของมนุษย์

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

วงกลม หมายถึง ร่างกายเป็นที่ปิดล้อมที่สามารถบรรจุสรรพสิ่งต่างๆ ลงไปได้ ส่วนเครื่องหมาย X หมายถึง เชื้อโรค จะสังเกตเห็นว่าแผนภูมิภาพโรคจะมีลักษณะองค์รวมและเป็นภาพที่ไม่ซับซ้อน กล่าวคือ แผนภูมิภาพโรคจะเป็นตัวแทนทั้งหมดของสิ่งที่เกี่ยวกับโรค เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่เกี่ยวกับโรคจะสามารถเข้าใจถึงความหมายและคุณลักษณะของโรคได้ทันที ความเข้าใจดังกล่าวนี้เกิดจากกระบวนการทางปริชานของมนุษย์ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่มาจากประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อม

มโนทัศน์โรคที่ปรากฏอยู่ในรูปภาพที่เป็นอุปลักษณ์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยจะเห็นได้ว่า คนไทยได้นำเอาประสบการณ์ในการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมมาช่วยในการอธิบายทางความหมายเพื่อให้เกิดความเข้าใจรูปภาพที่เป็นนามธรรมให้เข้าใจมากยิ่งขึ้น มโนทัศน์โรคถือว่าเป็นประสบการณ์พื้นฐาน ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้นมานุษยจึงโยงความสัมพันธ์ทางความหมายระหว่าง “โรค” กับ “อารมณ์โกรธ” เพื่อนำมาใช้ในการอธิบาย และสร้างความเข้าใจทางภาษาให้ชัดเจนยิ่งขึ้น

4.10 อารมณ์โกรธเป็นทรัพย์สิน

ทรัพย์สิน หมายถึง “วัตถุทั้งที่มีรูปร่างและไม่มีรูปร่าง ซึ่งอาจมีราคาและอาจถือเอาได้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 503)

มโนทัศน์ทรัพย์สิน หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของทรัพย์สิน

หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณทรัพย์สิน” กับ “อารมณ์โกรธ” มีการถ่ายโยงความหมายตามความสัมพันธ์กัน 1 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

4.10.1 การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์ทรัพย์สิน พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ คือ การถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นทรัพย์สิน การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ทรัพย์สินมีรายละเอียดดังนี้

4.10.1.1 ปริมาณของทรัพย์สินเพิ่มขึ้นกับอารมณ์โกรธมาก

ดังตัวอย่าง

(103) เขาหัวเราะระรื่นช่างร่ำรวยอารมณ์กวนโทสะอวัยวะเบื้องต่ำชาวบ้าน
เหลือเกิน

(สระไ้ไร้ศกดินา, 2544 : 246)

จากตัวอย่าง (103) คำว่า “ร่ำรวย” หมายถึง “รวยมาก, มั่งคั่ง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 957) คำว่า “ร่ำรวย” จัดเป็นอุปลักษณทรัพย์สิน ซึ่งอยู่ในวงความหมายของทรัพย์สินและแสดงปริมาณของทรัพย์สินที่มีจำนวนมาก การนำเอาอุปลักษณทรัพย์สินมาเปรียบเทียบกับ

อารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ทรัพย์สิน” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ร่ำรวย” ถ่ายโยงความหมายเป็น “ปริมาณของอารมณ์โกรธเพิ่มขึ้น” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “มีจำนวนมาก”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างปริมาณของทรัพย์สินไปยังปริมาณของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับทรัพย์สินสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นทรัพย์สิน ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ทรัพย์สิน

ร่ำรวย

(ปริมาณของทรัพย์สิน)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

อารมณ์โกรธมาก

(ปริมาณของอารมณ์โกรธ)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

4.10.1.2 การใช้จ่ายทรัพย์สินกับการแสดงอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

(104) ‘กูไม่ได้ด่า กูจะเอาความจริง’ พอใช้อารมณ์ ก่อนจะเข้าไปกระชากร่างซุบ
นั้นด้วยเรี่ยวแรงมหาศาล

(ใบหน้าอื่น, 2542 : 51)

จากตัวอย่าง (104) คำว่า “ใช้” หมายถึง “จับจ่าย; เอามาทำให้เกิดประโยชน์; ชำระ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 374) คำว่า “ใช้” จัดเป็นอุปลักษณะทรัพย์สิน ซึ่งอยู่ในวงความหมายของทรัพย์สินและแสดงการจับจ่ายทรัพย์สินเพื่อทำให้เกิดประโยชน์ การนำเอาอุปลักษณะทรัพย์สินมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ทรัพย์สิน” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ใช้” ถ่ายโยงความหมายเป็น “แสดงอารมณ์โกรธออกมา” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ทำประโยชน์แก่ตน”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้คำศัพท์สืบลไปยังการแสดงอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับศัพท์สืบลเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับศัพท์สืบลสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นศัพท์สืบล ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ศัพท์สืบล

ใช้

(การใช้คำศัพท์สืบล)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

การแสดงอารมณ์โกรธ

(อาการของอารมณ์โกรธ)

4.10.1.3 ต้นทุนกับอารมณ์โกรธที่มีอยู่แต่เดิม

ดังตัวอย่าง

(105) ...ฉันนี่เจอแต่เรื่องไม่เข้าหู หงุดหงิดลึกๆ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว...

(ลาภลิขิต, 2543 : 150)

จากตัวอย่าง (105) คำว่า “ทุน” หมายถึง “ของเดิมหรือเงินเดิมที่มีไว้ ลงไว้ กำหนดไว้ จัดตั้งไว้ เพื่อประโยชน์แห่งอกงาม” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 534) คำว่า “ทุน” จัดเป็นอุป-
 ลักษณ์ศัพท์สืบล ซึ่งอยู่ในวงความหมายของศัพท์สืบลและแสดงถึงศัพท์สืบลที่มีอยู่แต่เดิม การ
 นำเอาอุปลักษณ์ศัพท์สืบลมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี่เกิดจากกระบวนการถ่ายโยง
 ความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ศัพท์สืบล” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์
 โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ทุน” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์โกรธที่
 มีอยู่แต่เดิม” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกัน
 คือ “ของเดิมที่มีอยู่แล้ว”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างศัพท์สืบลที่มีอยู่แต่เดิมไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับศัพท์สืบลเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับศัพท์สืบลสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นศัพท์สืบล ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ทรัพย์สิน

วงความหมายปลายทาง : อารมณโภการ

ทุน
(ทรัพย์สินที่มีอยู่แต่เดิม)

อารมณโภการที่มีอยู่แต่เดิม
(อาการของอารมณโภการ)

4.10.1.4 การชำระหนี้สินกับอารมณโภการหายไป

ดังตัวอย่าง

(106) ...แผนการที่คิดไว้เสร็จไปอีกขั้นตอน ที่เหลือนั่นคือหนี้แค่นั้นที่ต้องชำระ
ให้หมดสิ้น...

(เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 148)

จากตัวอย่าง (106) คำว่า “ชำระหนี้” หมายถึง คำว่า “ชำระ” หมายถึง “ใช้ ในคำว่า ชำระหนี้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2539 : 268) ส่วนคำว่า “หนี้” หมายถึง “เงินที่ผู้หนึ่งติดค้างอยู่ จะต้องใช้ให้แก่อีกผู้หนึ่ง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1251) ดังนั้น “ชำระหนี้” จัดเป็นอุปลักษณ^๕ ทรัพย์สิน ซึ่งอยู่ในวงความหมายของทรัพย์สินและแสดงการทำให้หนี้สินที่เคยติดค้างเอาไว้หายไป การนำเอาอุปลักษณทรัพย์สินมาเปรียบเทียบกับอารมณโภการในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยง ความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ทรัพย์สิน” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณโภการ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ชำระหนี้” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณโภการหายไป” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกัน คือ “ทำให้หมดไป”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณโภการขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ ความรู้สึกโภการ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างการใช้จ่ายทรัพย์สินไปยังอาการของอารมณโภการ และ เลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับทรัพย์สินเพื่อแสดงถึงอารมณโภการ เพราะฉะนั้นจึง สามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณโภการกับทรัพย์สินสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโน ทศนของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณโภการเป็นทรัพย์สิน ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : ทรัพย์สิน

วงความหมายปลายทาง : อารมณโภการ

ชำระหนี้
(การใช้จ่ายทรัพย์สิน)

อารมณโภการหายไป
(อาการของอารมณโภการ)

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่นำเอาอุปลักษณะศัพท์ยสินมาใช้ในการเปรียบเทียบกับ อารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ 1 แบบ คือการถ่ายโยง ความหมายแบบภวสัมพันธ ดังนี้

1) การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธของมโนทัศน์ศัพท์ยสิน

ตารางที่ 14 สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธของมโนทัศน์ศัพท์ยสิน

แฉวฉวงความหมายต้นทาง :		แฉวฉวงความหมายปลายทาง :	
ศัพท์ยสิน		อารมณ์โกรธ	
ร่ำร่วย	⇒	อาการโกรธมาก	
ใช้	⇒	การแสดงอารมณ์โกรธ	
ทุณ	⇒	อาการโกรธที่มีอยู่แต่เดิม	
ชำระหนี้	⇒	อาการโกรธหายไป	

มโนทัศน์ศัพท์ยสินที่ปรากฏอยู่ในรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธใน ภาษาไทยจะเห็นได้ว่า คนไทยได้นำเอาประสบการณ์เกี่ยวกับศัพท์ยสินมาใช้เป็นอุปลักษณะแสดง

อารมณ์โกรธ โดยในที่นี้เป็นการนำเอาศัพท์ยสิน และ การแลกเปลี่ยนเกี่ยวกับศัพท์ยสินมาใช้เป็น อุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ โดยการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางไปยังวง ความหมายปลายทาง สามารถอธิบายรูปภาษาที่เกี่ยวกับอารมณ์โกรธได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น

4.11 อารมณ์โกรธเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ

ปรากฏการณ์ธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติโดยมนุษย์ไม่ได้ผ่านการ ปรงแต่งด้วยฝีมือของมนุษย์ เช่น ฝนตก พายุร้อง ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น

มโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติ หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับ คุณลักษณะหรือคุณสมบัติของปรากฏการณ์ธรรมชาติ

หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้น ทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ”

กับ “อารมณ์โกรธ” มีการถ่ายโยงความหมายตามความสัมพันธ์กัน 2 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ และการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ ดังนี้

4.11.1 การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์

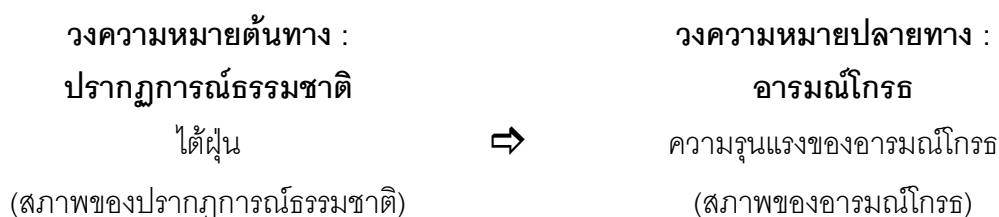
การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติ พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ คือ การถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติมีรายละเอียดดังนี้

4.11.1.1 ความรุนแรงของปรากฏการณ์ธรรมชาติกับความรุนแรงของอารมณ์โกรธ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์
 ดังตัวอย่าง
 (107) ...ไม่เคยมีใครทานได้ฝุ่นอารมณ์ของคุณแม่ได้้นอกจากคุณย่า
 (เรือนไม้สี่เบจ, 2544 : 167)

จากตัวอย่าง (107) คำว่า “ได้ฝุ่น” หมายถึง “ชื่อพายุหมุนที่มีกำลังแรงจัด ทำให้มีฝนตกหนักมาก เกิดขึ้นในบริเวณภาคตะวันตกของมหาสมุทรแปซิฟิกและในทะเลจีน มีความเร็วลมใกล้บริเวณศูนย์กลางตั้งแต่ 65 นอต หรือ 120 กิโลเมตรต่อชั่วโมงขึ้นไป” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 483) คำว่า “ได้ฝุ่น” จัดเป็นอุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งอยู่ในวงความหมายของปรากฏการณ์ธรรมชาติและแสดงสภาพความรุนแรงของพายุชนิดหนึ่งที่สามารถสร้างความเสียหายได้ การนำเอาอุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี่เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ปรากฏการณ์ธรรมชาติ” ไปยังวงความหมายปลายทาง คือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ได้ฝุ่น” ถ่ายโยงความหมายเป็น “ความรุนแรงของอารมณ์โกรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “กำลังแรงจัด”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพของปรากฏการณ์ธรรมชาติไปยังสภาพของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ธรรมชาติก็คือลมพายุ (ได้ฝุ่น) เพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับปรากฏการณ์ธรรมชาติสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ ดังนี้

4.11.1.2 ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ไม่ดีหายไปกับอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง (108) เมื่อเมฆร้ายแห่งอารมณ์ฉุนเฉียวและหวาดหวุ่นผ่านพ้นไป กฤตก็กลายเป็นคนอ่อนโยน ช่างเอาใจ เปี่ยมไปด้วยการกระทำที่เป็นขั้นเป็นตอน ดังเดิม

(ลัปแลลายเมฆ, 2544: 233)

จากตัวอย่าง (108) คำว่า “เมฆร้าย” กล่าวคือ คำว่า “เมฆ” หมายถึง “ไอน้ำที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนลอยอยู่ในอากาศ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 871) ส่วนคำว่า “ร้าย” หมายถึง “ดู ชั่ว ไม่ดี เป็นอันตราย” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 942) “เมฆร้าย” จัดเป็นอุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่งอยู่ในวงความหมายของปรากฏการณ์ธรรมชาติและแสดงสภาพของปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีลักษณะไม่ดีกำลังจะหายไป (ดูบริบทประกอบ) การนำเอาอุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “ปรากฏการณ์ธรรมชาติ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “เมฆร้าย” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์โกรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “สิ่งที่ไม่ดี”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพของปรากฏการณ์ธรรมชาติไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ธรรมชาติในลักษณะที่ไม่ดีหรือสร้างความเสียหายเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับปรากฏการณ์ธรรมชาติสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ ดังนี้

4.11.2 การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติ พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ คือ วงความหมายต้นทางจะมีมากกว่าหนึ่งวงความหมายและความสัมพันธ์กันภายในวงความหมาย ก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมายไปยังวงความหมายปลายทาง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ การถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์ของมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติมีรายละเอียดดังนี้

4.11.2 ภูเขาไฟระเบิดกับอาการสูญเสียการควบคุม

ดังตัวอย่าง

- (109) คุณชัญญาแทบจะเหวะจากภูเกิดมาเมื่อรู้ข่าวจากโทรศัพท์ทางไกล เธอมาถึงบ้าน ด้วยโทสะยิ่งกว่าภูเขาไฟระเบิด

(เรือนไม้สี่เบจ, 2544 : 218)

จากตัวอย่าง (109) คำว่า “ภูเขาไฟระเบิด” เป็นอุปลักษณ์ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่แสดงอารมณ์โกรธ มีลักษณะของการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธ์

เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่ใช้เป็นอุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติจะประกอบด้วย “ภูเขาไฟ” และ “ระเบิด” มีความหมายดังนี้

คำว่า “ภูเขาไฟ” หมายถึง “ภูเขาที่เกิดขึ้นโดยการปะทุของหินหนืดร้อนแรงดันสูงได้เปลือกโลก” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 825)

คำว่า “ระเบิด” หมายถึง “ปะทุแตกออกไป” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 934)

แต่ละคำจัดอยู่ในวงความหมายต่างๆ คือ “ภูเขาไฟ” จัดอยู่ในวงความหมายของปรากฏการณ์ธรรมชาติ และ “ระเบิด” จัดอยู่ในวงความหมายของวัตถุที่สามารถระเบิดได้ ซึ่ง “ภูเขาไฟระเบิด” ต่างจัดอยู่ในวงความหมายต้นทางของมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติคือภูเขาไฟที่ระเบิดออกมาเนื่องจากอุณหภูมิที่ร้อนนอกรับกับแรงดันที่อยู่ภายในภูเขาไฟ

ลักษณะความสัมพันธ์ของมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติกับมโนทัศน์อารมณ์โกรธในตัวอย่างเป็นญาณสัมพันธ์ ซึ่งมีการถ่ายโยงความหมายจากปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีสภาพการปะทุของลาวาที่ร้อนอยู่ภายในเป็นอาการของอารมณ์โกรธ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง :	วงความหมายปลายทาง :
ปรากฏการณ์ธรรมชาติ	อารมณ์โกรธ
ภูเขาไฟ	ระเบิด
⇒	การแสดงความโกรธแบบสูญเสียการควบคุม
(สภาพปรากฏการณ์ธรรมชาติ) (อาการปะทุ)	(อาการของอารมณ์โกรธ)

จะเห็นได้ว่า ในวงความหมายต้นทางจะประกอบด้วยวงความหมายมากกว่าหนึ่งวงความหมายที่มีความสัมพันธ์กันภายในก่อนที่จะเกิดการถ่ายโยงความหมาย กล่าวคือ ภูเขาไฟคือสภาพของปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกิดการระเบิด แล้วจึงถ่ายโยงความหมายไปเป็นวงความหมายปลายทางคือ การแสดงความโกรธแบบสูญเสียการควบคุม

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างปรากฏการณ์ธรรมชาติกับอาการปะทุไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ธรรมชาติเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับปรากฏการณ์ธรรมชาติสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ

4.11.2.2 อาการปะทุของภูเขาไฟระเบิดกับความรุนแรงของอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

(110) ...พรหมพยัคฆ์มองจันทร์ด้วยความโมโหที่คุกรุ่นราวลาวาร้อนที่รอการปะทุออกมาจากปล่องภูเขาไฟ

(เสื่อ, 2546 : 181)

จากตัวอย่าง (110) คำว่า “คุกรุ่นราวลาวาร้อนที่รอการปะทุออกมาจากปล่องภูเขาไฟ” เป็นอุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อาการปะทุของลาวาที่อยู่ในปล่องภูเขาไฟ มีลักษณะของการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมผัส

เมื่อพิจารณาความหมายของคำที่ใช้เป็นอุปลักษณะโรคจะประกอบด้วย “คุ” “กรุ่น” “ลาวา” “ร้อน” “ปะทุ” และ (ปล่อง) “ภูเขาไฟ” มีความหมายดังนี้

คำว่า “คุ” หมายถึง “ไหม้ระอุอยู่ข้างในอย่างไฟที่ไหม้จนไหม้ระอุอยู่ข้างใน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 252)

คำว่า “กรุ่น” หมายถึง “อาการของไฟที่ยังไม่ดับแต่ไม่ถึงกับลุกโผลง” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 71)

คำว่า “ลาวา” หมายถึง “หินหนืดได้เปลือกโลกที่พุ่งไหลออกมาจากปล่องภูเขาไฟ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1010)

คำว่า “ร้อน” หมายถึง “มีความรู้สึกตามผิวหนังเหมือนถูกไฟเป็นต้น” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 929)

คำว่า “ปะทุ” หมายถึง “แตกหรือผุดออกมาด้วยแรงเบ่งดัน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 684)

คำว่า “ภูเขาไฟ” หมายถึง “ภูเขาที่เกิดขึ้นโดยการปะทุของหินหนืดร้อนแรงดันสูงได้เปลือกโลก” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 825)

แต่ละคำจัดอยู่ในวงความหมายต่างๆ คือ “คุกรุ่น” จัดอยู่ในวงความหมายของไฟ “ลาวาร้อน” “ปะทุ” และ “ภูเขาไฟ” จัดอยู่ในวงความหมายของปรากฏการณ์ธรรมชาติ ซึ่ง “คุกรุ่นราวลาวาร้อนที่รอการปะทุออกมาจากปล่องภูเขาไฟ” ต่างจัดอยู่ในวงความหมายต้นทางของมนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่กำลังจะระเบิดออกมา

ลักษณะความสัมพันธ์ของมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติกับมโนทัศน์อารมณ์โกรธในตัวอย่างนี้เป็นญาณสัมพันธ์ ซึ่งมีการถ่ายทอดความหมายจากปรากฏการณ์ธรรมชาติที่มีอาการของลาวาที่ร้อนอยู่ภายในเป็นอาการของอารมณ์โกรธ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง :		วงความหมายปลายทาง :	
ปรากฏการณ์ธรรมชาติ		อารมณ์โกรธ	
คุกรุ่น	ลาวาร้อน ปะทุ(ปล่อง) ภูเขาไฟ	⇒	ความรุนแรงของอารมณ์โกรธ
(อาการของไฟ)	(สภาพของปรากฏการณ์ธรรมชาติ)		(อาการของอารมณ์โกรธ)

จะเห็นได้ว่า ในวงความหมายต้นทางจะประกอบด้วยวงความหมายมากกว่าหนึ่งวง ความหมายที่มีความสัมพันธ์กันภายในก่อนที่จะเกิดการถ่ายทอดความหมาย กล่าวคือ คุกรุ่น ลาวาร้อน ปะทุ คืออาการของไฟซึ่งเกิดจากปรากฏการณ์ธรรมชาติ แล้วจึงถ่ายทอดความหมายไปเป็นวงความหมายปลายทางคือ ความรุนแรงของอารมณ์โกรธ

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของไฟกับสภาพของปรากฏการณ์ธรรมชาติไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับปรากฏการณ์ธรรมชาติเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้น จึงทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับปรากฏการณ์ธรรมชาติสอดคล้องและสัมพันธ์กันอันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ

จากการวิเคราะห์รูปภาพที่นำเอาอุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายทอดความหมายได้ 2 แบบ คือการถ่ายทอดความหมายแบบภวสัมพันธ์

1) แบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติ

ตารางที่ 15 สรุปการถ่ายทอดความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติ

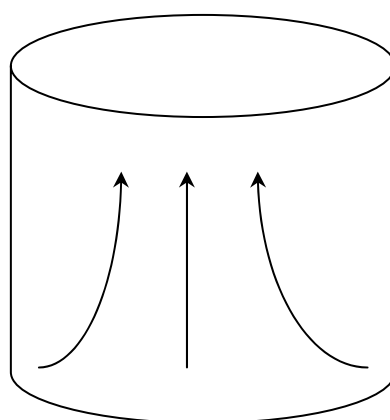
แฉวฉวความหมายต้นทาง :		แฉวฉวความหมายปลายทาง :
ปรากฏการณ์ธรรมชาติ		อารมณ์โกรธ
ได้ฝุ่น	⇒	อารมณ์โกรธ
เมฆร้าย	⇒	อารมณ์โกรธ

2) การถ่ายทอดความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติ

- **วงความหมายต้นทาง :** เมื่อความร้อนคูลุ่นภายในภูเขาไฟทำให้ลาวาที่อยู่ในภูเขาไฟเกิดการปะทุออกมา
- **วงความหมายปลายทาง :** เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้นมาทำให้ของเหลวในร่างกายเกิดการเคลื่อนไหว

นอกจากนี้จะเห็นได้ว่ารูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวกับปรากฏการณ์ธรรมชาติ

สามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้ โดยมโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติในกรณีภูเขาไฟระเบิดจะมีลักษณะเป็นแผนภูมิภาพซึ่งจะเกิดขึ้นในระบบความคิดของมนุษย์ เมื่อกล่าวถึงปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกี่ยวกับการระเบิดของภูเขาไฟสามารถที่จะเข้าใจความหมายและลักษณะต่างๆ ไป ของปรากฏการณ์ธรรมชาติที่เกี่ยวกับภูเขาไฟระเบิดได้ทันที ดังนี้

ภาพที่ 11 แสดงแผนภูมิภาพปรากฏการณ์ธรรมชาติของการระเบิดของภูเขาไฟ

จากภาพที่ 12 จะเห็นได้ว่าแผนภูมิภาพของการระเบิดของภูเขาไฟจะประกอบไปด้วย องค์ประกอบของภาพพื้นที่ภายใน พื้นที่ภายนอก และการเคลื่อนที่ กล่าวคือ รูปทรงกระบอก หมายถึง พื้นที่ภายใน ส่วนนอกรูปทรงกระบอกเป็นพื้นที่ภายนอก และ ลูกศร หมายถึง ทิศทางการเคลื่อนที่ของลาวาหรือวัตถุที่ร้อนพุ่งขึ้นสูงภายนอก จะสังเกตเห็นว่าแผนภูมิภาพปรากฏการณ์ธรรมชาติคือภูเขาไฟระเบิดจะมีลักษณะองค์รวมและเป็นภาพที่ไม่ซับซ้อน กล่าวคือ แผนภูมิภาพปรากฏการณ์ธรรมชาติของการระเบิดของภูเขาไฟจะเป็นตัวแทนทั้งหมดของสิ่งที่เกี่ยวข้องกับการระเบิดของภูเขาไฟ เมื่อกล่าวถึงสิ่งที่เกี่ยวข้องกับภูเขาไฟระเบิดจะสามารถเข้าใจถึงความหมายและคุณลักษณะของสัตว์ได้ทันที ความเข้าใจดังกล่าวนี้เกิดจากกระบวนการทางปริธานของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ที่มาจากประสบการณ์หรือสิ่งแวดล้อม

มโนทัศน์ปรากฏการณ์ธรรมชาติที่ปรากฏอยู่ในรูปภาพที่เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย จะเห็นได้ว่าการนำเอาปรากฏการณ์ธรรมชาติในลักษณะที่เป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติที่สร้างอันตรายให้แก่ผู้ที่อยู่ในบริเวณใกล้เคียง เช่น ภูเขาไฟระเบิด เป็นต้น ถึงแม้ว่าภูเขาไฟระเบิดไม่ได้เป็นประสบการณ์โดยตรงของผู้ใช้ภาษาในสังคมไทย แต่ผู้ใช้ภาษาได้นำเอาประสบการณ์ที่คุ้นเคยเช่น ไฟ ซึ่งมีอุณหภูมิที่ร้อน และคุณสมบัติร่วมกับคุณสมบัติของภูเขาไฟ คืออุณหภูมิที่ร้อน ดังนั้น ผู้ใช้ภาษาจึงนำเอาประสบการณ์เกี่ยวกับอุณหภูมิที่ร้อนมาใช้แสดงอารมณ์โกรธในรูปภาพที่เป็นอุปลักษณะ เพื่อสร้างความเข้าใจในการสื่อสารและอธิบายอารมณ์โกรธได้อย่างเป็นรูปธรรม

4.12 อารมณ์โกรธเป็นสงคราม

สงคราม หมายถึง “การรบใหญ่ที่มีคนจำนวนมากต่อสู้ฆ่าฟันกัน” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1112)

มโนทัศน์สงคราม หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของสงคราม

หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ของการถ่ายทอดความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณะสงคราม” กับ “อารมณ์โกรธ” มีการถ่ายทอดความหมายตามความสัมพันธ์กัน 1 แบบ คือ การถ่ายทอดความหมายแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

4.12.1 การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์สงคราม พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ คือ การถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นสงคราม การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธของมโนทัศน์สงครามมีรายละเอียดดังนี้

4.12.1.1 ผลของการต่อสู้กับทำให้อารมณ์โกรธหายไป

ดังตัวอย่าง

- (111) เรยาไม่รู้ หล่อนอยู่เพียงอย่างเดียวว่า มันเร่าร้อนทรมาณอย่างน่าโมโห แต่ หล่อนต้องเอาชนะมันให้ได้

(ดอกส้มสีทอง, 2542 : 204)

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

จากตัวอย่าง (111) คำว่า “เอาชนะ” หมายถึง “ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งแพ้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1395) จัดเป็นอุปลักษณะสงคราม ซึ่งอยู่ในวงความหมายของสงครามและแสดงต่อสู้กับฝ่ายตรงข้ามเพื่อทำให้อีกฝ่ายหนึ่งแพ้ การนำเอาอุปลักษณะสงครามมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “สงคราม” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “เอาชนะ” ถ่ายโยงความหมายเป็น “ทำให้อารมณ์โกรธหายไป” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “ทำให้อีกฝ่ายหนึ่งแพ้”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธระหว่างผลของการต่อสู้ในสงครามไปยังอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับสงครามเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับสงครามสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นสงคราม ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : สงคราม

เอาชนะ

(ผลของการต่อสู้ในสงคราม)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

ทำให้อารมณ์โกรธหายไป

(อาการของอารมณ์โกรธ)

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่นำเอาอุปลักษณะสงครามมาใช้ในการเปรียบเทียบกับ อารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ 1 แบบ คือ การถ่ายโยง ความหมายแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

1) แบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์สงคราม

ตารางที่ 16 สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์สงคราม

แฉวงความหมายต้นทาง :

แฉวงความหมายปลายทาง :

สงคราม

ความโกรธ

เอาชนะ

ทำให้อารมณ์โกรธหายไป

จากสิ่งทีกล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับมโนทัศน์สงครามที่ปรากฏอยู่ในรูปภาษาที่เป็นอุป- ลักษณะแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยจะเห็นได้ว่า คนไทยได้นำเอาประสบการณ์เกี่ยวกับสงคราม คือ การต่อสู้มาใช้เปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธของมนุษย์ ซึ่งสงครามเป็นสิ่งที่พบเห็นหรือเป็น ประสบการณ์ที่ได้จากสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ และสงครามมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับสภาวะของ ความโกรธ ดังนั้นเมื่อเกิดความโกรธขึ้นมานมนุษย์ได้ถ่ายโยงทางความหมายจากวงความหมายต้น ทาง คือ สงครามยังวงความหมายปลายทางคือความโกรธซึ่งสามารถอธิบายอารมณ์โกรธได้อย่าง เป็นรูปธรรม

4.13 อารมณ์โกรธเป็นวัตถุ

วัตถุ หมายถึง “สิ่งของ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1059)

มโนทัศน์วัตถุ หมายถึง ความคิดที่เกี่ยวข้องหรือสัมพันธ์กับคุณลักษณะหรือคุณสมบัติ ของวัตถุ

หากพิจารณาด้านความสัมพันธ์ของการถ่ายโยงความหมายระหว่างวงความหมายต้นทางกับวงความหมายปลายทาง ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่า “อุปลักษณวัตถุ” กับ “อารมณ์โกรธ” มีการถ่ายโยงความหมายตามความสัมพันธ์กัน 1 แบบ คือ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

4.13.1 การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์

การถ่ายโยงความหมายของมโนทัศน์วัตถุ พบว่ามีการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ คือ การถ่ายโยงจากวงความหมายหนึ่งไปยังอีกวงความหมายหนึ่ง โดยการถ่ายโยงความหมายดังกล่าวนี้ แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้ว่ามีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธเป็นวัตถุ การถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์วัตถุมีรายละเอียดดังนี้

4.13.1.1 การยึดจับวัตถุกับการมีอารมณ์โกรธ

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์
 ดังตัวอย่าง
 (112) และที่สุดก็**ยึดจับ**เอาอารมณ์โกรธเกลียดอาฆาตแค้นชิงชัง...

(ไฟในวายุ, 2546 : 445)

จากตัวอย่าง (112) คำว่า “ยึด” หมายถึง “ถือเอาไว้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 908) ส่วนคำว่า ส่วนคำว่า “จับ” หมายถึง “อาการที่ใช้มือแตะต้องสิ่งใดสิ่งหนึ่งตลอดจนกำไว้ยึดไว้” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 301) “ยึดจับ” จัดเป็นอุปลักษณวัตถุ ซึ่งอยู่ในวงความหมายของวัตถุ และแสดงการใช้มือจับ ถือ หรือยึดเอาไว้ การนำเอาอุปลักษณวัตถุมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “วัตถุ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ยึดจับ” ถ่ายโยงความหมายเป็น “มีอารมณ์โกรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “การยึดติด”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการยึดจับวัตถุไปยังมีอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาพที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับวัตถุเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถ

ทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับวัตถุสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นวัตถุ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : วัตถุ

ยึดจับ

(อาการยึดจับวัตถุ)

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

การมีอารมณ์โกรธ

(อาการของอารมณ์โกรธ)

4.13.1.2 การวางวัตถุกับอารมณ์โกรธหายไป

ดังตัวอย่าง

- (113) “ตอนนี้งานความโกรธความแค้นเอาไว้ก่อนไม่ได้หรือ เมื่อมีจังหวะ เราค่อยสะสางเรียกคืนกลับจะงดงามกว่า”

(สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 236)

จากตัวอย่าง (113) คำว่า “วาง” หมายถึง “ทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งพ้นจากมือหรือบ่าเป็นต้น ด้วยอาการกิริยาต่างๆ ตามที่ต้องการ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1065) คำว่า “วาง” จัดเป็นอุป-
 ลักษณะวัตถุ ซึ่งอยู่ในวงความหมายของวัตถุและแสดงการปล่อยสิ่งของให้พ้นจากมือหรือบ่า การ
 นำเอาอุปลักษณะวัตถุมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยง
 ความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “วัตถุ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ”
 เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “วาง” ถ่ายโยงความหมายเป็น “อารมณ์โกรธหายไป”
 เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “พ้นจาก
 หรือปราศจาก”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์
 ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการยึดจับวัตถุไปยังมีอาการของอารมณ์โกรธ และ
 เลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับวัตถุเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถ
 ทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับวัตถุสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้
 ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นวัตถุ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : วัตถุ

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

วาง

อารมณ์โกรธหายไป

(อาการปล่อยวัตถุ)

(อาการของอารมณ์โกรธ)

4.13.1.3 การเพิ่มขึ้นของวัตถุกับการเพิ่มขึ้นของอารมณ์โกรธ

ดังตัวอย่าง

- (114) พลศิษย์ทั้งให้รัชิตา สะสม ความแค้นมากขึ้นที่ทุกอย่างไม่เป็นอย่างที่ตัวเองวางแผนเอาไว้เลย

(กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 288)

จากตัวอย่าง (114) คำว่า “สะสม” เป็นอุปลักษณวัตถุ หมายถึง “สั่งสม, รวบรวมให้เพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 1155) “สะสม” จัดอยู่ในวงความหมายของวัตถุ แสดงการรวบรวมวัตถุให้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ การนำเอาอุปลักษณวัตถุมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “วัตถุ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “สะสม” ถ่ายโยงความหมายเป็น “การเพิ่มขึ้นของอารมณ์โกรธ” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “การเพิ่มขึ้น”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างการทำให้เพิ่มขึ้นของวัตถุไปยังการเพิ่มขึ้นของปริมาณของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับวัตถุเพื่อแสดงถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับวัตถุสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นวัตถุ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง : วัตถุ

วงความหมายปลายทาง : อารมณ์โกรธ

สะสม

การเพิ่มขึ้นของอารมณ์โกรธ

(การรวบรวมวัตถุให้เพิ่มขึ้น)

(ปริมาณของอารมณ์โกรธ)

4.13.1.4 วัตถุเกิดการระเบิดกับการเกิดความโกรธแบบสูญเสียการควบคุม

ดังตัวอย่าง

(115) “...แม่แก็ไม่เคยรักครอบครัวเราเลย” ผมสะดุ้งเฮือก เพราะพ่อระเบิด
อารมณ์ขึ้นมาทันที

(ใบหน้าอื่น, 2542 : 45)

จากตัวอย่าง (115) คำว่า “ระเบิด” เป็นอุปลักษณวัตถุ หมายถึง “ปะทุแตกออกไป, ทำให้ปะทุแตกออกไป” (ราชบัณฑิตยสถาน 2546 : 934) “ระเบิด” จัดอยู่ในวงความหมายวัตถุซึ่งแสดงอาการที่วัตถุเกิดการระเบิดหรือการปะทุจากแรงดันที่อยู่ภายในทำให้เกิดการแตกกระจายออกมาภายนอก การนำเอาอุปลักษณวัตถุมาเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธในที่นี้เกิดจากกระบวนการถ่ายโยงความหมายจากวงความหมายต้นทางคือ “วัตถุ” ไปยังวงความหมายปลายทางคือ “อารมณ์โกรธ” เมื่อเกิดการถ่ายโยงกันทางความหมายทำให้ “ระเบิด” ถ่ายโยงความหมายเป็น “สูญเสียการควบคุม” เนื่องจากวงความหมายต้นทางและวงความหมายปลายทางมีความหมายที่ตรงกันคือ “การแตกออกมาสู่ภายนอก”

ดังนั้น เมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้น และผู้ใช้ภาษาต้องการถ่ายทอดความคิดและอารมณ์ความรู้สึกโกรธ จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการของวัตถุไปยังมีอาการของอารมณ์โกรธ และเลือกใช้รูปภาษาที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับวัตถุซึ่งทำกริยาระเบิดหรือแตกปะทุออกมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงอารมณ์โกรธ เพราะฉะนั้นจึงสามารถทำให้เห็นได้ว่าอารมณ์โกรธกับวัตถุสอดคล้องและสัมพันธ์กัน อันแสดงให้เห็นมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาว่าอารมณ์โกรธเป็นวัตถุ ดังนี้

วงความหมายต้นทาง :

วัตถุ

ระเบิด

(อาการของวัตถุ)

วงความหมายปลายทาง :

อารมณ์โกรธ

การเกิดความโกรธแบบสูญเสียการควบคุม

(อาการของอารมณ์โกรธ)

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่นำเอาอุปลักษณวัตถุมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ สามารถที่จะสรุปกระบวนการถ่ายโยงความหมายได้ 1 แบบ คือ การถ่ายโยงแบบภวสัมพันธ์ ดังนี้

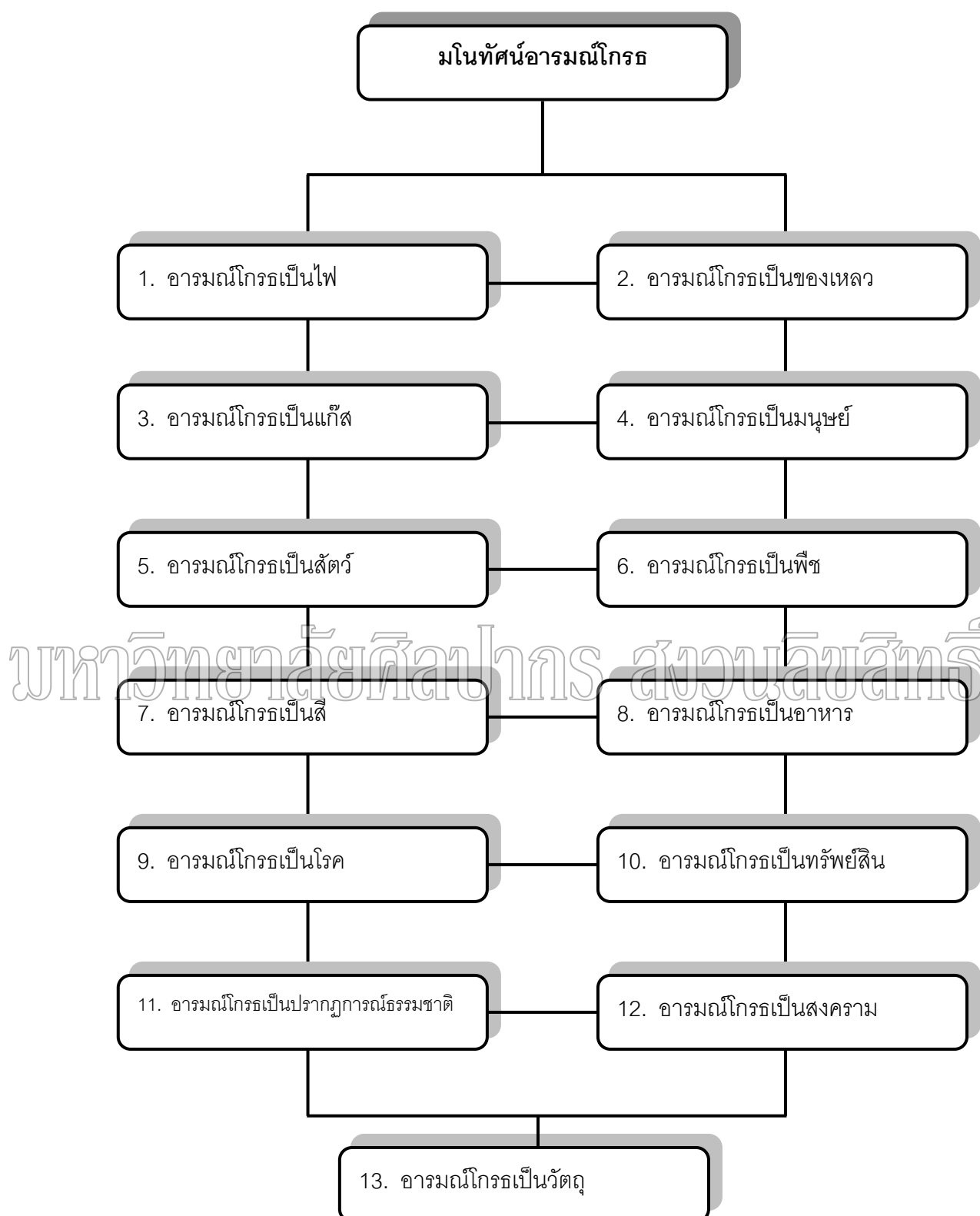
1) แบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์วัตถุ

ตารางที่ 17 สรุปการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธ์ของมโนทัศน์วัตถุ

แฉวฉวงความหมายต้นทาง :		แฉวฉวงความหมายปลายทาง :	
วัตถุ		ความโกรธ	
ยึดจับ	⇒	มีอารมณ์โกรธ	
วาง	⇒	อารมณ์โกรธหายไป	
สะสม	⇒	การเพิ่มขึ้นของอารมณ์โกรธ	
ระเบิด	⇒	การเกิดความโกรธแบบสูญเสียการควบคุม	

จากสิ่งทีกล่าวมาทั้งหมดเกี่ยวกับมโนทัศน์วัตถุที่ปรากฏอยู่ในรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยจะเห็นได้ว่า คนไทยได้นำเอาประสบการณ์เกี่ยวกับวัตถุ คือ การจับวางวัตถุไปจนถึงการแตกระเบิดของวัตถุที่สามารถระเบิดมาใช้เปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธของมนุษย์ ซึ่งวัตถุเป็นสิ่งที่พบเห็นหรือเป็นประสบการณ์ที่ได้จากสิ่งแวดล้อมของมนุษย์ และวัตถุมีคุณสมบัติที่สอดคล้องกับสภาวะของอารมณ์โกรธ ดังนั้นเมื่อเกิดอารมณ์โกรธขึ้นมามนุษย์ได้ถ่ายโยงทางความหมายจากวงความหมายต้นทาง คือ วัตถุไปยังวงความหมายปลายทางคืออารมณ์โกรธซึ่งสามารถอธิบายอารมณ์โกรธได้อย่างเป็นรูปธรรม

สรุป อุปลักษณ์เชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยสามารถสรุปมโนทัศน์อารมณ์โกรธในภาษาไทยได้ดังแผนภูมิที่ 8 ดังนี้

แผนภูมิที่ 8 แสดงมโนทัศน์อาร์มณโกธรในภาษาไทย

ผลที่ได้จากการวิเคราะห์พบว่าคนไทยมีมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธทั้งสิ้น 13 มโนทัศน์ ซึ่งมโนทัศน์ทั้งหมดนี้มาจากประสบการณ์การทางร่างกาย ประสบการณ์จากการรับรู้ประสาทสัมผัส ประสบการณ์จากสิ่งแวดล้อม ตลอดจนประสบการณ์จากการเรียนรู้ทางสังคมและวัฒนธรรมของผู้ใช้ภาษา ซึ่งมโนทัศน์นี้เป็นความคิดที่อยู่ในใจด้วยการนึกคิด โดยหนึ่งมโนทัศน์จะมีเพียงหนึ่งเท่านั้น แต่หนึ่งมโนทัศน์อาจจะประกอบไปด้วยหลายๆ เหตุการณ์ หลายๆ คำ หรือหลายๆ บริบท ที่สำคัญมโนทัศน์นั้นเป็นเพียงแผนภูมิภาพ (Image-schemas) เท่านั้นไม่ได้เป็นภาพที่ปรากฏชัดเจน โดยมนุษย์สามารถที่จะเข้าใจมโนทัศน์นั้นๆ ได้ เช่น มโนทัศน์ของเหลวในภาชนะ มนุษย์จะมีแผนภูมิภาพอยู่ในใจ ซึ่งแผนภูมิภาพนี้จะไม่เฉพาะเจาะจงว่าเป็นภาพในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง แต่เป็นแผนภูมิภาพที่เกิดขึ้นในใจสามารถเข้าใจได้

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย และวิเคราะห์ระบบมโนทัศน์ของคนไทย จากรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธ โดยใช้ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชานตามแนวคิดของ Lakoff & Johnson (1980) Lakoff (1987) และ Kövecses (1986, 2000, 2002, 2005) ข้อมูลที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้จากนวนิยายไทยที่ตีพิมพ์ครั้งแรกในปี พ.ศ. 2542 – 2546 จากการสุ่มตัวอย่างจำนวนปีละ 4 เล่ม รวมจำนวนทั้งสิ้น 20 เล่ม

ผลการวิเคราะห์คำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยพบว่า คำแสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยมีคุณสมบัติที่เป็นต้นแบบของอารมณ์โกรธ ประกอบไปด้วยคุณสมบัติ 5 ประการ ได้แก่ <อารมณ์> <ความรู้สึกภายใน> <ความไม่พอใจ> <ความรุนแรง> <ความก้าวร้าว> และพบคำแสดงอารมณ์โกรธทั้งหมด 20 คำ ได้แก่ โกรธ, โกรธเกรี้ยว, ชัดเคืองใจ, ชิ่ง, ชิ่งโกรธ, ชุ่นเคือง, คั่งแค้น, เคียดแค้น, เคือง, แค้น, แค้นใจ, เจ็บแค้น, เจ็บใจ, อุนเจียว, เดือดดาล, โทสะ, โมโห, ไม่พอใจ, หงุดหงิด, และ อาฆาต

คำแสดงอารมณ์โกรธที่ได้จากการวิเคราะห์ทั้ง 20 คำข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาวิเคราะห์อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย ดังนี้

5.1.1 อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธ

จากการวิเคราะห์รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยพบว่า รูปภาษาที่นำมาใช้เปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธสามารถจัดกลุ่มได้ 13 ประเภท ได้แก่ อุปลักษณะไฟ อุปลักษณะของเหลว อุปลักษณะแก๊ส อุปลักษณะมนุษย์ อุปลักษณะสัตว์ อุปลักษณะพืช อุปลักษณะสี อุปลักษณะอาหาร อุปลักษณะโรค อุปลักษณะทรัพย์สิน อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติ อุปลักษณะสงคราม และ อุปลักษณะวัตถุ ผลที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้ แสดงให้เห็นชัดเจนว่าสิ่งที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบนั้นมาจากประสบการณ์มนุษย์ ไม่ว่าจะเป็นประสบการณ์ที่มาจาก

สิ่งแวดล้อม ประสบการณ์ทางร่างกายมนุษย์ ประสบการณ์จากประสาทสัมผัส ประสบการณ์ทางสังคม และประสบการณ์ทางวัฒนธรรม ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่ารูปแบบของอุปลักษณเชิงมโนทัศน์นั้นจะมุ่งเน้นไปที่การสร้างรูป (Embodiment) จากสิ่งหนึ่งให้เป็นอีกสิ่งหนึ่ง กล่าวคือ การสร้างรูปดังกล่าวนี้จะมีลักษณะของการแทนที่จากสิ่งที่ป็นรูปธรรมไปเป็นนามธรรม

นอกจากนี้ยังพบว่า อุปลักษณเชิงมโนทัศน์มีความแตกต่างจากอุปลักษณที่มีการศึกษาในทางวรรณคดี กล่าวคือ อุปลักษณเชิงมโนทัศน์จะมีหรือไม่มีคำเชื่อมแสดงการเปรียบเทียบหรือไม่ก็ได้ และยังสามารถพิจารณาได้จากการปรากฏร่วมกับคำแสดงอารมณ์โกรธ แม้ว่าบางตัวอย่างจะไม่ปรากฏร่วมกับคำแสดงอารมณ์โกรธ แต่ก็จัดว่าเป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธ เช่น รูปภาษาที่นำเอาปฏิกิริยาทางร่างกายที่มีสาเหตุมาจากอารมณ์โกรธ เช่น หน้าแดง ปากคอสีน้ํ กัดกราม เป็นต้น ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอวัยวะร่างกายที่สามารถเห็นได้อย่างชัดเจน เช่น ใบหน้า มาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ

การอธิบายอุปลักษณในลักษณะนี้เป็นผลมาจากการที่มนุษย์เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างอาการทางร่างกายที่เกิดจากอารมณ์โกรธ ไปสู่รูปภาษาที่เป็นอุปลักษณแสดงอารมณ์โกรธ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Kövecses (2005) ที่กล่าวว่าปฏิกิริยาทางร่างกายสามารถทำให้เข้าใจอารมณ์ของผู้ใช้ภาษาได้ ซึ่งการนำเอาปฏิกิริยาทางร่างกายมาใช้เป็นอุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธไม่ได้ปรากฏในเฉพาะภาษาไทยเท่านั้น แต่ยังปรากฏกับภาษาอื่นๆ ทั่วโลกได้ด้วย เช่น ภาษาอังกฤษ ภาษาจีน ภาษาญี่ปุ่น ภาษาล้านนา ภาษาโปแลนด์ ภาษาฮังการี ภาษาอิตาลี เป็นต้น Kövecses (2002) กล่าวว่า การนำเอาปฏิกิริยาทางร่างกายมาใช้เป็นอุปลักษณดังกล่าวนี้เป็นการลดความซับซ้อนทางภาษาและสร้างความเข้าใจในรูปภาษาที่เป็นนามธรรมให้เข้าใจได้อย่างชัดเจนมากยิ่งขึ้น ซึ่งผู้วิจัยถือว่าอุปลักษณดังกล่าวนี้เป็นสากลลักษณทางภาษาอย่างหนึ่งที่จะช่วยลดปัญหาการสื่อสารรูปภาษาที่เป็นนามธรรมได้เป็นอย่างดี

5.1.2 มโนทัศน์อารมณ์โกรธ

ผลการวิเคราะห์ระบบมโนทัศน์ของคนไทยจากรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณแสดงอารมณ์โกรธพบว่า คนไทยหรือผู้ใช้ภาษาไทยมีมโนทัศน์เกี่ยวกับอารมณ์โกรธจำนวนทั้งสิ้น 13 มโนทัศน์ ได้แก่ อารมณ์โกรธเป็นไฟ อารมณ์โกรธเป็นของเหลว อารมณ์โกรธเป็นแก๊ส อารมณ์โกรธเป็นมนุษย์ อารมณ์โกรธเป็นสัตว์ อารมณ์โกรธเป็นพืช อารมณ์โกรธเป็นสี อารมณ์โกรธเป็นอาหาร อารมณ์โกรธเป็นโรค อารมณ์โกรธเป็นทรัพย์สิน อารมณ์โกรธเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติ อารมณ์โกรธเป็นสงคราม และอารมณ์โกรธเป็นวัตถุ

มโนทัศน์ดังกล่าวนี้สามารถสะท้อนระบบความคิดของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้จากรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณ์ ซึ่งในงานวิจัยฉบับนี้พบว่ามโนทัศน์อารมณ์โกรธมีการถ่ายทอดความหมายจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง โดยวงความหมายต้นทางจะใช้รูปภาษาที่มีลักษณะเป็นรูปธรรมซึ่งสามารถเข้าใจ และพบเห็นได้จากการดำรงชีวิตประจำวัน หรืออยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ผู้ใช้ภาษาอาศัยอยู่

มโนทัศน์นั้นจะเป็นภาพตัวแทนที่มีลักษณะเป็นองค์รวม โดยมีองค์ประกอบสำคัญที่รวมกันเป็นมโนทัศน์ เช่นมโนทัศน์ภาชนะประกอบไปด้วยพื้นที่ภายใน พื้นที่ภายนอกและสิ่งปิดล้อม หากขาดสิ่งใดสิ่งหนึ่งไปจะไม่สามารถเป็นมโนทัศน์ภาชนะได้ เป็นต้น โดยมีมโนทัศน์นี้จะมีลักษณะเป็นแผนภูมิภาพซึ่งไม่มีความซับซ้อน สามารถเข้าใจได้ทันที และไม่เฉพาะเจาะจงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น เมื่อกล่าวถึงต้นไม้จะไม่ใช้ต้นไม้ประเภทใดประเภทหนึ่งหรือพันธุ์ใดพันธุ์หนึ่ง แต่จะเป็นต้นไม้ที่อยู่ในระบบความคิดเมื่อกล่าวถึงต้นไม้ก็จะสามารถเข้าใจได้ทันที

อุปลักษณ์ที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธนั้น เป็นการนำเอาความสัมพันธ์ของสรรพสิ่งต่างๆ มาเชื่อมโยงความสัมพันธ์กัน ในงานวิจัยฉบับนี้พบว่ามโนทัศน์เกิดจากกระบวนการถ่ายทอดความหมายจากวงความหมายต้นทางไปยังวงความหมายปลายทาง ซึ่งมี 2 แบบ คือ การถ่ายทอดความหมายแบบภวสัมพันธ์ และการถ่ายทอดความหมายแบบญาณสัมพันธ์ ดังตาราง

ตารางที่ 18 สรุปการถ่ายทอดความหมายของอุปลักษณ์แสดงอารมณ์โกรธแต่ละประเภท

มโนทัศน์อารมณ์โกรธ	การถ่ายทอดทางความหมาย	
	แบบภวสัมพันธ์	แบบญาณสัมพันธ์
1. ไฟ	✓	-
2. ของเหลว	✓	✓
3. แก๊ส	✓	✓
4. มนุษย์	-	✓
5. สัตว์	✓	✓
6. พืช	✓	-
7. สี	✓	-
8. อาหาร	✓	-

ตารางที่ 18 (ต่อ)

มโนทัศน์อารมณ์โกรธ	การถ่ายโยงทางความหมาย	
	แบบภวสัมพันธ	แบบญาณสัมพันธ
9. โรค	✓	✓
10. ทรัพย์สิน	✓	-
11. ปราบการฉ้อราษฎร์	✓	✓
12. สงคราม	✓	-
13. วัตถุ	✓	-

จากตารางที่ 18 จะเห็นได้ว่า มโนทัศน์อารมณ์โกรธมีการถ่ายโยงความหมายแบบภวสัมพันธเกือบทุกมโนทัศน์ ยกเว้นมโนทัศน์มนุษย์ ส่วนการถ่ายโยงความหมายแบบญาณสัมพันธไม่ปรากฏในมโนทัศน์ไฟ พืช สัตว์ อาหาร สงคราม และวัตถุ

นอกจากนี้ยังพบว่ามโนทัศน์ที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบเกี่ยวกับอารมณ์โกรธ 3 อันดับแรก จากข้อมูลทั้งหมด 279 คำ/ถ้อยคำ คือ อารมณ์โกรธเป็นไฟมีการนำมาใช้ในการเปรียบเทียบมากที่สุดคือ 76 คำ/ถ้อยคำ รองลงมาคือ อารมณ์โกรธเป็นของเหลวพบ 59 คำ/ถ้อยคำ และอารมณ์โกรธเป็นมนุษย์พบ 63 คำ/ถ้อยคำ

5.2 อภิปรายผล

จากการวิจัย “อุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทย” พบประเด็นที่น่าสนใจซึ่งนำมาอภิปราย ดังนี้

5.2.1 อุปลักษณเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธ

นักจิตวิทยาจัดให้อารมณ์โกรธอยู่ในอารมณ์เชิงลบ และผู้วิจัยมีข้อสังเกตว่ารูปภาพส่วนมากที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบก็มีความหมายเป็นไปในเชิงที่ไม่ดี อาจแสดงทัศนคติที่เป็นลบต่อสิ่งที่พูดนั้น เช่น ไฟ ของเหลวเดือด ภูเขาไฟระเบิด แสดงให้เห็นถึงอุณหภูมิที่ร้อนและเป็นสิ่งที่เป็นอันตราย สามารถสร้างความเสียหายให้แก่ผู้ที่อยู่ใกล้ขีดได้ นอกจากนี้ยังนำการคำรามของ

สัตว์ โรค รวมทั้งการบูดเน่าของอาหาร หรือแม้กระทั่งการต่อสู้ในสงครามมาใช้เป็นอุปลักษณะ แสดงอารมณ์โกรธ ซึ่งจะเห็นได้ว่าสิ่งที่นำมาเปรียบกับอารมณ์โกรธนั้นจะเป็นไปในทางที่ไม่ดี

ส่วนสิ่งที่นำมาเปรียบที่มีลักษณะกลางๆ เช่น มนุษย์ พืช และวัตถุ ทั้งสามชนิดนี้จะมุ่งเน้นไปที่การเคลื่อนไหวหรือการขยายผลเพื่อแสดงปริมาณอารมณ์โกรธที่เพิ่มขึ้น เช่น การยัดจับ และการเพาะพันธุ์ เมื่อนำมาใช้ในการเปรียบกับอารมณ์โกรธแล้วจะทำให้เกิดความหมายในเชิงไม่ดีซึ่งแสดงทัศนคติที่เป็นลบต่ออารมณ์โกรธ

นอกจากนี้ยังพบว่ามีการนำทรัพย์สิน ซึ่งเป็นสิ่งที่มีค่า ถือว่าเป็นความหมายในทางบวกมาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธ ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสงสัยคิดว่าอาจเนื่องมาจากการได้รับอิทธิพลภาษาต่างประเทศ ไม่ว่าจะเป็นการแปลหรือยืมสำนวนมาจากภาษาต่างประเทศ เช่น คำว่า ใช้อารมณ์ มีโมโห นั่นก็ต้องชำระ ร่ำรวยอารมณ์กวนโทสะ จากตัวอย่างที่ยกมานี้ ผู้วิจัยเห็นว่ามีความเป็นไปได้ที่จะมีการยืมสำนวนมาจากต่างประเทศ แต่เนื่องจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เก็บข้อมูล จากนวนิยายเพียงอย่างเดียว หากมีการศึกษาจากข้อมูลอื่นร่วมด้วย เช่น จากสื่อสิ่งพิมพ์อื่นๆ หรือจากการใช้ภาษาในชีวิตประจำวัน หรือศึกษาจากเอกสารโบราณในสมัยต่างๆ เช่น สุโขทัย อยุธยา จนถึงรัตนโกสินทร์ อาจจะสามารถตอบคำถามนี้ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

สิ่งที่นำมาใช้ในการเปรียบเทียบเป็นรูปภาพที่เป็นอุปลักษณะแสดงอารมณ์โกรธส่วนใหญ่จะมีความหมายในแง่ลบ และเกี่ยวข้องกับคุณหมุมิที่ร้อน สิ่งที่เป็นอันตราย ความรุนแรง และสิ่งที่ใช้การไม่ได้ หากเปรียบเทียบกับอุปลักษณะอารมณ์ในด้านบวก เช่น อารมณ์รัก จากการศึกษาของ สินีนาฏ วัฒนสุข (2549) จะเห็นได้ว่ามนุษย์หรือผู้ใช้ภาษานั้น มีการเปรียบเทียบอารมณ์รักกับความหมายในลักษณะกลางๆ เช่น อารมณ์รักเป็นสิ่งมีชีวิต อารมณ์รักเป็นสิ่งไม่มีชีวิต อารมณ์รักเป็นธรรมชาติ อารมณ์รักเป็นสิ่งเหนือธรรมชาติ อารมณ์รักเป็นการเดินทาง อารมณ์รักเป็นความเจ็บป่วย อารมณ์รักเป็นการเรียน อารมณ์รักเป็นการแข่งขัน อารมณ์รักเป็นธุรกิจ อารมณ์รักเป็นการแสดง อารมณ์รักเป็นการพนัน และอารมณ์รักเป็นการกระทำ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าอารมณ์รักมีการเปรียบเทียบทั้งในเชิงบวกและเชิงลบใกล้เคียงกัน แต่สิ่งที่นำมาเปรียบกับอารมณ์โกรธจะมีความหมายในเชิงลบเป็นส่วนใหญ่

5.2.2 มโนทัศน์อารมณ์โกรธ

จากที่กล่าวข้างต้น รูปภาพที่เป็นอุปลักษณะสามารถที่จะสะท้อนมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาได้ และผลจากการวิเคราะห์พบว่า มโนทัศน์อารมณ์โกรธของคนไทยมีพื้นฐานมาจาก

ประสบการณ์ที่มนุษย์ได้ประสบพบเห็น หรือมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้อง เช่น ประสบการณ์ทางร่างกาย ประสบการณ์จากประสาทสัมผัส ประสบการณ์ทางสังคม และประสบการณ์ทางวัฒนธรรม เป็นต้น โดยอาจจะเป็นประสบการณ์ทางตรงหรือประสบการณ์ทางอ้อมก็ได้ เช่น อุปลักษณะปรากฏการณ์ธรรมชาติที่อ้างถึงอารมณ์โกรธเป็นภูเขาไฟระเบิด ผู้ใช้ภาษาอาจไม่มีประสบการณ์ตรงเกี่ยวกับการระเบิดของภูเขาไฟ แต่สามารถที่จะรับรู้ได้ว่าภูเขาไฟระเบิดมีอุณหภูมิที่ร้อน มีประกายไฟ ปะทุออกจากปล่องภูเขาไฟ และเป็นอันตรายต่อผู้ที่อยู่ในบริเวณนั้น การที่มนุษย์รับรู้ได้ว่าภูเขาไฟระเบิดมีอันตรายและมีอุณหภูมิที่ร้อนนั้นเนื่องจากการโยนไปสู่ประสบการณ์ที่เกี่ยวกับไฟ ซึ่งคุณสมบัติของภูเขาไฟประการหนึ่ง คือมีไฟรวมอยู่ในนั้นด้วย ดังนั้นมนุษย์จึงโยงความสัมพันธ์ระหว่างภูเขาไฟระเบิดกับประสบการณ์ที่เกี่ยวกับไฟเข้าด้วยกัน จึงทำให้ทราบว่าภูเขาไฟมีอุณหภูมิที่ร้อนและเป็นอันตราย เป็นต้น

สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับมโนทัศน์ที่มาจากประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ในการอ้างถึงอารมณ์โกรธนั้น ผลการวิจัยฉบับนี้แสดงให้เห็นว่ามโนทัศน์มีความเป็นอิสระ สามารถที่จะเชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์ต่างๆ ของมนุษย์ได้อย่างกว้างขวาง เช่น มโนทัศน์ของเหลวร้อนที่บรรจุในภาชนะ อาจจะมาจากการประสบการณ์การต้มน้ำในภาชนะ หรืออาจมาจากการประสบการณ์ของภูเขาไฟระเบิดก็ได้ โดยภาชนะนั้นอาจจะเป็น หม้อ กาต้มน้ำ กระทะ กระป๋อง จัปเจียว ภูเขาไฟ หรือสิ่งอื่นๆ ที่สามารถใช้บรรจุของเหลวที่ร้อนได้ ส่วนของเหลวที่อยู่ในภาชนะนั้นส่วนใหญ่จะเป็น น้ำหรือของเหลวประเภทอื่น หรือสิ่งใดๆ ที่มีลักษณะเป็นของเหลว โดยภาชนะและของเหลวนี้จะแตกต่างกันไปขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของแต่ละบุคคล

5.2.3 สากลลักษณะของอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธ

ผลที่ได้จากการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยพบว่า มีลักษณะที่เป็นสากลลักษณะ โดยผู้วิจัยจะเปรียบเทียบจากผลการศึกษาที่ผ่านมาในภาษาจีน ของ King (1989) และ Yu (1998) ภาษาญี่ปุ่น ของ Matsuki (1995 อ้างใน Kövecses 2002, 2005) ภาษาอังกฤษ ของ Lakoff (1987) ภาษาฮังการี ของ Bokor (1997 อ้างใน Kövecses 2002, 2005) และภาษาอื่นๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธที่ทุกๆ ภาษามีเหมือนกัน ได้แก่ อุปลักษณะภาชนะ โดยจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ ในภาษาญี่ปุ่น ภาษาอังกฤษ ภาษาฮังการีจะเป็นมโนทัศน์อารมณ์โกรธเป็นของเหลวที่บรรจุในภาชนะ ส่วนภาษาจีนนั้นจะ

เป็นอารมณ์โกรธเป็นของเหลว/แก๊สที่บรรจุในภาชนะ (ANGER IS A SUBSTANCE (FLUID / GAS) IN A CONTAINER) ซึ่งภาชนะดังกล่าวนี้ทุกๆ ภาษามีลักษณะการนำเอาอวัยวะร่างกายมาเป็นภาชนะเพื่อบรรจุอารมณ์ (THE BODY IS THE CONTAINER FOR THE EMOTIONS) รวมทั้งภาษาไทยด้วย

สิ่งที่น่าสนใจเกี่ยวกับมโนทัศน์ภาชนะก็คือ ในภาษาไทยนั้นปรากฏอารมณ์โกรธเป็นของเหลวและเป็นแก๊สที่บรรจุในภาชนะ ดังในตัวอย่าง “ดวงตาเขาบรรจุด้วยความผิดหวังและเจ็บแค้นเต็มเปี่ยม” (พราเยปรารณา, 2545 : 322) จากรูปภาษาดังกล่าวจะเห็นได้ว่าอารมณ์โกรธเป็นของเหลวที่บรรจุในภาชนะ ส่วนอีกตัวอย่างหนึ่งคือ “นี่เขาคงโทร.คุยกับนายหล่อนแล้ว แต่ไม่รู้ ‘จัดการ’ กันเท่าไหน คุณภูมิถึงได้โกรธจนเหมือนควั่นจะออกหูแบบนี้” (พราเยปรารณา, 2545 : 248) ตัวอย่างดังกล่าวนี้จะแสดงถึงอารมณ์โกรธเป็นแก๊สซึ่งนำเอาอวัยวะร่างกายคือหูมาเป็นภาชนะซึ่งบรรจุความโกรธ แต่สิ่งที่ผู้วิจัยสังเกตว่ามโนทัศน์แก๊สที่แสดงถึงอารมณ์โกรธระหว่างภาษาไทยกับภาษาจีนนั้นมีการปรากฏที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ในภาษาไทยปรากฏการนำเอาอวัยวะร่างกายคือหูซึ่งเป็นอวัยวะภายนอกของร่างกายมาใช้เป็นภาชนะที่บรรจุอารมณ์โกรธ ส่วนในภาษาจีนนั้นจะปรากฏกับอวัยวะร่างกายภายในซึ่งทำหน้าที่เป็นภาชนะใช้บรรจุอารมณ์โกรธในลักษณะที่หลากหลายได้แก่ อวัยวะ หัวใจ ท้อง และ ม้าม นอกจากนี้ยังพบว่า คำว่าแสดงอารมณ์ภาษาจีนในคำว่า “qi” ซึ่งเป็นพลังงานอย่างหนึ่งที่มีลักษณะเป็นของเหลวและแก๊สที่ไหลเวียนภายในอวัยวะร่างกายของมนุษย์โดยทำหน้าที่แสดงอารมณ์โกรธในภาษาจีน กล่าวคือ qi ในภาษาจีนจะไม่เหมือนกับของเหลวหรือแก๊สในภาษาญี่ปุ่น ภาษาอังกฤษ ภาษาอังกฤษ และภาษาไทย ซึ่งเกิดจากอุณหภูมิที่ร้อน แต่ qi ในภาษาจีนจะเป็นการรวมตัวของแรงดันภายในอวัยวะร่างกายจนทำให้เกิดการระเบิดออกมาซึ่งแสดงถึงอารมณ์โกรธ สาเหตุดังกล่าวนี้น่ามาจากวัฒนธรรมและแนวคิดปรัชญาของจีนเกี่ยวกับเรื่อง Yin และ Yang ซึ่งเป็นประวัติศาสตร์ทางความเชื่อที่มีมานานของจีนจึงทำให้การแสดงอารมณ์โกรธของคนจีนแตกต่างจากชาติอื่นๆ ที่กล่าวมา

ผู้วิจัยขอตัวอย่างรูปภาษาที่เป็นอุปลักษณะอารมณ์โกรธเป็นของเหลว/แก๊สที่บรรจุในภาชนะในภาษาต่างๆ พอสังเขป ดังนี้ **ภาษาจีน** (อารมณ์โกรธเป็นของเหลว/แก๊สที่บรรจุในภาชนะ) Tanu – qi chong – tian “His angry gas is gushing into the sky.” **ภาษาญี่ปุ่น** (อารมณ์โกรธเป็นของเหลวที่บรรจุในภาชนะ) Ikari o uchi ni himeta “I contained my anger.” **ภาษาอังกฤษ** (อารมณ์โกรธเป็นของเหลวที่บรรจุในภาชนะ) He was filled with anger. และ **ภาษาอังกฤษ** (อารมณ์โกรธเป็นของเหลวที่บรรจุในภาชนะ) Tele van dühvel “He is full of anger.”

อุปลักษณ์ที่เกี่ยวกับภาษะดังกล่าวนี้จะเห็นได้ว่ามีความสัมพันธ์กับสภาพของของเหลวหรือแก๊สที่ใช้บรรจุในภาษะ กล่าวคือ ในภาษาญี่ปุ่น ภาษาอังกฤษ และภาษาอังกฤษกาเรียน จะต้องเป็นเหลวที่ร้อนเท่านั้นที่จะแสดงให้เห็นถึงอารมณ์โกรธ ดังตัวอย่าง อารมณ์โกรธเป็นของเหลวร้อนที่บรรจุในภาษะ (ANGER IS A HOT FLUID IN A CONTAINER) ดังนี้
ภาษาญี่ปุ่น hara ga tatsu “get angry.” **ภาษาอังกฤษ** “You make my blood boil.” **ภาษาอังกฤษกาเรียน** Forrt benne a düh “Anger was boiling inside him.”

ในภาษาไทยพบว่ามีทั้งที่ของเหลวที่ร้อนและของเหลวที่ไม่ร้อนแต่สามารถที่จะแสดงถึงอารมณ์โกรธได้ ดังตัวอย่างอุปลักษณ์ของเหลวร้อน “...ปล่อยให้สาวน้อยคนที่นั่งเคียงจมอยู่กับความเดือดดาลคล้ายน้ำร้อนที่เริ่มเดือดปุดๆ อยู่บนเตาไฟแต่เพียงคนเดียว” (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 131) ในบริบทนี้สิ่งที่แสดงให้เห็นถึงอารมณ์โกรธคือ น้ำร้อน และ เดือดปุดๆ ส่วนของเหลวที่ไม่ร้อนที่แสดงถึงอารมณ์โกรธ ดังตัวอย่าง “ความรู้สึกโกรธที่ค้ำค้างอยู่ในใจมานานเนิ่น ระคนกับความเกลียดชังขะแยง ความชิงชังที่นอนตัวตตะกอน เพียงลูกน้อยถามถึงพ่อ ความรู้สึกเหล่านั้นเหมือนถูกกวนให้ขุ่นขึ้นมาอีกครั้งอย่างรุนแรง” (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 1) ในบริบทนี้จะเห็นได้ว่า รูปภาษาดังกล่าวนี้ได้นำเอาสภาพของเหลวที่มีลักษณะขุ่นมาแสดงถึงอารมณ์โกรธ แม้ว่าในภาษาจีนจะมีการนำเอาลักษณะของสภาพของของเหลวที่ไม่ร้อนมาแสดงอารมณ์โกรธ แต่ก็ไม่ปรากฏรูปภาษาในลักษณะเช่นเดียวกันกับในภาษาไทย กล่าวคือ ภาษาไทยจะมุ่งเน้นไปที่สภาพของเหลวที่ขุ่นหรือไม่ใสซึ่งแสดงถึงอารมณ์โกรธ ส่วนในภาษาจีนจะมุ่งเน้นไปที่แรงดันภายในอวัยวะซึ่งแสดงถึงอารมณ์โกรธ

ในภาษาอื่นๆ นั้น เช่น ภาษาตาฮีเตียน มีการนำเอาภาษะมาเปรียบกับอารมณ์โกรธเช่นเดียวกันกับภาษาอื่นๆ ดังที่ solomon (อ้างใน Kövecses 2002 : 154) กล่าวว่า “The Tahitians say that an angry man is like a bottle. When he gets filled up he will begin to spill over” นอกจากนี้ภาษาวูลฟูที่พูดกันในแถบแอฟริกาพบว่าประเทศเซเนกัล (Senegal) และประเทศแกมเบีย (Gambia) ซึ่งตั้งอยู่แถบแอฟริกาตะวันตกมีการใช้คำว่า “bax” ซึ่งหมายถึง “to boil” มาใช้เป็นอุปลักษณ์ที่แสดงถึงอารมณ์โกรธของผู้ใช้ภาษาในชุมชนดังกล่าวด้วย (Munro อ้างใน Kövecses 2002: 145)

นอกจากมโนทัศน์ภาษะดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นยังพบว่า มีการนำเอาปฏิกิริยาทางร่างกายที่เกิดจากอารมณ์โกรธมาใช้แสดงถึงอารมณ์โกรธในภาษาของตนนั้นอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นอุณหภูมिर่างกายสูงขึ้น แรงดันภายใน ใบหน้าแลดำคอมีสีแดง ผู้วิจัยขอยกตัวอย่างพอสังเขปดังนี้

1) อุณหภูมิร่างกายสูงขึ้น **ภาษาไทย** “...วายุรับรู้ได้ถึงความซึ่งโกรธเกรี้ยวที่แผ่ซ่านออกมาจากตัวน้องชายได้ดี ดังกระโถนผาสุวร้อน...” (ไฟในวายุ, 2546 : 407) **ภาษาจีน** Wo qide lianshang houlalade. “My face was peperily hot with anger.” **ภาษาญี่ปุ่น** Watashi no atama ga katto atsuku natta “My head get hot.” **ภาษาอังกฤษ** “Billy’s a hothead.” **ภาษาฮังการี** forrófejü “hotheaded” **ภาษาตาฮีเตียน** ไม่ปรากฏในข้อมูล **ภาษาวูลฟู** Tangal na sama xol “He upset me, made me angry.”

2) แรงดันภายใน **ภาษาไทย** “พือาร์มได้ยืนแน่นนอน ฉันเห็นเขาเซงักนิดหนึ่ง สีเลือดวิ่งขึ้นใต้ผิวหนังจนเห็นชัด แต่เขาก็กลั้นอารมณ์ไว้ ไม่ลุกมาตอบ ทั้งที่ฉันแน่ใจว่าเขาคงจะลุกมาแน่ถ้าหากว่าไม่ฟังงานของคุณย่า (เรือนไม้สี่เบจ, 2544 : 239) **ภาษาจีน** qi po du pi “to break the stomach skin from qi.” **ภาษาญี่ปุ่น** kare no okage de ketsuatsu ga agarippanashi da “My blood pressure keeps going up because of him.” **ภาษาอังกฤษ** “When I found out, I almost burst a blood vessel.” **ภาษาฮังการี** felment a vérnyomása “His blood pressure went up.” **ภาษาตาฮีเตียน และภาษาวูลฟู** ไม่ปรากฏในข้อมูล

3) ใบหน้าและลำคอมีสีแดง **ภาษาไทย** “เรยาถลันเข้าไปกลางวง หน้าแดงก้ำด้วยฤทธิ์โมโห” (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 56) **ภาษาจีน** yin fa nu er zhang hong le lian “one’s face turns red with anger.” **ภาษาญี่ปุ่น** kare wa makka ni natte okotta “He turned red with anger.” **ภาษาอังกฤษ** “He got red with anger.” **ภาษาฮังการี** Vörös lett a feje “His head turned red.” **ภาษาตาฮีเตียน และภาษาวูลฟู** ไม่ปรากฏในข้อมูล

นอกจากนี้ยังพบว่ายังมีการนำเอาอุปลักษณะอื่นๆ มาใช้ในการเปรียบเทียบกับอารมณ์โกรธที่มีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน จากตัวอย่างที่พบ เช่น อารมณ์โกรธเป็นไฟ เช่นในภาษาจีน ดังตัวอย่าง Bie re wo fa – huo “Don’t set me on fire.” หรือในภาษาอังกฤษ เช่น “He’s doing a slow burn.” หรือในภาษาไทยเช่น “เปลวสุดท้ายแห่งความโกรธของหญิงสาวดับวูบไปพร้อมๆ กับประโยคสุดท้ายของการข่มขู่” (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 481) เป็นต้น ส่วนภาษาอื่นๆ นั้นไม่ปรากฏในข้อมูลจึงไม่ได้มานำเสนอในที่นี้

จากสิ่งที่กล่าวมาทั้งหมดนี้จะเห็นได้ว่าอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยเป็นสากลลักษณะ โดยปัจจัยที่ทำให้ผู้ใช้ภาษาแต่ละภาษามีมโนทัศน์ที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันก็คือ “ประสบการณ์” โดยเฉพาะอย่างยิ่งประสบการณ์ที่เกี่ยวกับอวัยวะร่างกาย ซึ่งปรากฏกับทุกภาษา อย่างไรก็ตามอุปลักษณะบางประการอาจจะมีรายละเอียดที่แตกต่างกันบ้าง

ขึ้นอยู่กับกระบวนความคิด สิ่งแวดล้อม ตลอดจนสังคมและวัฒนธรรมต่างๆ ของภาษานั้นๆ ดังนั้น การเรียนรู้ภาษาใดภาษาหนึ่งโดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาที่สองนั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเรียนรู้ถึงภูมิหลังทางวัฒนธรรม ตลอดจนวิธีการคิดของสังคมนั้นๆ ด้วยจึงจะสามารถเข้าใจภาษานั้นได้อย่างแท้จริง ผลที่ได้จากการการศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยครั้งนี้ แสดงให้เห็นว่า ภาษา อารมณ์ ความคิด และประสบการณ์มีความสัมพันธ์กันอย่างเป็นระบบ และรูปภาพที่เป็นอุปลักษณะนี้สามารถที่จะสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้อีกด้วย

5.3 ข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาเบื้องต้นเพียงเท่านั้น โดยผู้วิจัยพบว่ายังมีประเด็นที่น่าสนใจที่ควรจะศึกษาต่อไป ดังนี้

5.3.1 ควรศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธจากข้อมูลที่หลากหลาย

ยิ่งขึ้น เช่น เก็บจากข้อมูลที่มีการใช้สนทนาจริงในชีวิตประจำวัน เก็บข้อมูลจากสื่อต่างๆ เช่น บทภาพยนตร์หรือบทละครโทรทัศน์ เป็นต้น

5.3.2 ควรศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในภาษาไทยตั้งแต่อดีต

จนถึงปัจจุบัน เพื่อให้ทราบว่ามโนทัศน์อารมณ์โกรธในอดีตกับปัจจุบันมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร

5.3.3 ควรศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธของกลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมเดียวกันแต่สิ่งแวดล้อมต่างกัน เช่น คนไทยในประเทศและนอกประเทศ เป็นต้น

5.3.4 ควรศึกษาเปรียบเทียบอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์โกรธในลักษณะของการศึกษาข้ามวัฒนธรรม เช่น กลุ่มภาษาตะวันตกกับกลุ่มภาษาตะวันออก เป็นต้น

5.3.5 ควรศึกษาคำกริยาแสดงการเคลื่อนไหวของอารมณ์โกรธ เนื่องจากงานวิจัยฉบับนี้พบว่าอุปลักษณะอารมณ์มีการแสดงการเคลื่อนไหวที่น่าสนใจ เช่น จม พุง ระเบิด ซึ่งคำเหล่านี้สามารถที่จะแสดงถึงระบบปริซายของผู้ใช้ภาษาในสังคมได้

5.3.6 ควรศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์แสดงอารมณ์อื่นๆ เช่น อารมณ์กลัว อารมณ์สุข อารมณ์เศร้า ฯลฯ

5.3.7 ควรศึกษาอุปลักษณะเชิงมโนทัศน์ในคำแสดงการรับรู้พื้นฐานทั้ง 5 เช่น ตา (เกี่ยวกับการมองเห็น) หู (เกี่ยวกับการได้ยิน) จมูก (เกี่ยวกับกลิ่น) ลิ้น (เกี่ยวกับรสชาติ) กาย (เกี่ยวกับการสัมผัส) ใจ (เกี่ยวกับอารมณ์ต่างๆ) เป็นต้น

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กาจบัณฑิต วงศ์ศรี. “เครือข่ายความหมายของคำว่า ‘ออก’ ในภาษาไทย : การศึกษาแนว

อรรถศาสตร์ปริชาน.”วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชา

ภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2547.

กิ่งจักร [นามแฝง]. พรายปรารภนา. กรุงเทพมหานคร : อรุณ, 2545.

_____. لاغลิขิต. กรุงเทพมหานคร : อรุณ, 2543.

จิตติมา จารยะพันธ์. “อุปลักษณสงครามในชาวกีฬ่าในหนังสือพิมพ์ภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์

ปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2539.

ชัชวดี ศรีลัมพ์. “การศึกษามโนทัศน์ของคำว่า เข้า.” วิทยานิพนธ์ปริญญาอักษรศาสตรดุษฎี

บัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.

_____. “ทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน.” เอกสารประกอบการสอนรายวิชา ก.603 ระบบ

ความหมายในภาษาไทย. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาภาษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรม-

ศาสตร์, 2543. [อัดสำเนา]

_____. “อุปลักษณตามแนวคิดของทฤษฎีภาษาศาสตร์ปริชาน.” วารสารศิลปศาสตร์ 5,1

[มกราคม - มิถุนายน 2548] : 1-19

ชุมสาย สุวรรณชมภู. “ความรู้เกี่ยวกับโวหารและภาพพจน์.” ใน ภาษากับการสื่อสาร.

จุไรรัตน์ ลักษณะศิริ และบารยัน อิ่มสำราญ, บรรณาธิการ. กรุงเทพมหานคร : พี.เพรส,

2548.

ดวงตะวัน [นามแฝง]. ไฟในวายุ. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์คำ, 2545.

ดำรง อารีกุล. อะไรจะดีไปกว่านี้. กรุงเทพมหานคร : มติชน, 2544.

ถ่ายเถา สุจริตกุล. ดอกส้มสีทอง. กรุงเทพมหานคร : อรุณ, 2542.

เทพิตา [นามแฝง]. กุหลาบเล่นไฟ. กรุงเทพมหานคร : ดับเบิลยู.บี.เอ็น, 2545.

นพวรรณ พันธเมธา. คลังคำ. กรุงเทพมหานคร : อัมรินทร์พรินตึง, 2544.

นิวัต พุทธประสาท. ใบหน้าอื่น. กรุงเทพมหานคร : แพร่สำนักพิมพ์, 2542.

บุตธรัตน์ พรหมบุตร. เจ้านายวัยกระเตาะ. กรุงเทพมหานคร : opera house, 2545.

ประภัสสร เสวิกุล. อลหม่านล้านเจ็ด. กรุงเทพมหานคร : นิลุบล, 2543.

ปิยะพร ศักดิ์เกษม. ใต้เงาตะวัน. กรุงเทพมหานคร : สามัคคีสาร, 2542.

_____. ลับแลลายเมฆ. กรุงเทพมหานคร : ดับเบิลยู, 2545.

พรรณวดี [นามแฝง]. เสื้อ. กรุงเทพมหานคร : ดับเบิลยู, 2545.

เพ็ญศิริ [นามแฝง]. สะใภ้ไร้ศักดิ์นา. กรุงเทพมหานคร : ดับเบิลยู, 2544.

_____. บุษบาสามช่า. กรุงเทพมหานคร : ดับเบิลยู, 2545.

ภราดร ศักดา. ผู้ดีเยวราช. กรุงเทพมหานคร : เรือนบุญ, 2543.

ภาตา [นามแฝง]. เส้นทางที่ว่างเปล่า. กรุงเทพมหานคร : ดับเบิลยู, 2543.

มติชน. พจนานุกรมฉบับมติชน. กรุงเทพมหานคร : มติชน จำกัดมหาชน, 2547.

มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. อรรถาภิธาน [THAI THESAURUS]. กรุงเทพมหานคร :
ซีเอ็ดยูเคชั่น, 2535.

มรินดำ บุรุงโรจน์. “อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์เกี่ยวกับผู้หญิงในบทเพลงลูกทุ่งไทย.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2548.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพมหานคร :
นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, 2546.

ว. วินิจัยกุล. เรือนไม้สี่เบจ. กรุงเทพมหานคร : เพื่อนดี, 2544.

วรรณ ชินวิทย์. “ความหมายเปรียบเทียบ “หน้า” เปรียบเทียบภาษาไทยกับภาษาญี่ปุ่น.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาญี่ปุ่นศึกษา คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2546.

วิภา กงกะนันทน์. “วัฒนธรรมทางภาษา.” เอกสารประกอบการประชุมวิชาการจากความคิดสู่
ความอ่านผ่านภาษา. 21-23 พฤศจิกายน 2537.

วีรวัฒน์ กนกนุเคราะห์. จันทร์ข้ามคืน. กรุงเทพมหานคร : เรือนปัญญา, 2545.

สินีนาง วัฒนสุข. “อุปลักษณะแสดงอารมณ์รักในเพลงไทยสากลสำหรับวัยรุ่นไทย.” วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

เสาวรี [นามแฝง]. ห้องสีน้ำเงิน. กรุงเทพมหานคร : ประพันธ์สาส์น, 2542.

อุทุมพร มีเจริญ. “การศึกษาความหมายเปรียบเทียบของคำศัพท์อวัยวะในร่างกายในภาษาไทย.”

วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์ คณะศิลปศาสตร์
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542.

อุษา พุฒิชัยวิบูลย์. “การศึกษาอุปลักษณะเรื่องการเมืองในภาษาไทยตามแนววรรณศาสตร์

ปริชาน.”วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาศาสตร์
คณะศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2544.

เอื้องอรุณ สมิตสุวรรณ. ดาวหลงฟ้า ภูผาสีเงิน. กรุงเทพมหานคร : ดับเบิลยูไนน์, 2544.

ภาษาอังกฤษ

Clausner, Timothy C., Croft, William “Domain and image schemas.” Cognitive Linguistics. No. 10-1 [1999] : 1 – 31.

Croft, William, and Cruse D. Alan. Cognitive Linguistics. Cambridge : United
Kingdom at the University Press, 2004.

Genett, Gerard. Narrative Discourse : An Essay in Method. Ithaca, NY. Cornell
University Press, 1980.

Gibbs, Raymond w. Embodiment and Cognitive Science. New York : Cambridge
University Press, 2006.

Gibbs, Raymond w., and Gerard J. Steen [eds.]. Metaphor in Cognitive Linguistics.
Amsterdam : Benjamins, 2001.

Gaddard, Cliff. Semantic Analysis : A Practical Introduction. New York : Oxford
University Press, 1998.

Goodman, Nelson. Languages of Art. Indianapolis : Bobbs – Merrill, 1968.

Haser, Verena. Metaphor, Metonymy, and Experientialist Philosophy : Challenging
Cognitive Semantics. Berlin ; New York : Mouton de Gruyter, 2005.

Holland, Dorothy and Quinn, Manomi. Cultural Models in Language and Thought.
Cambridge : Cambridge University Press, 1987.

Johnson, Mark. The Body in the Mind : The Bodily Basis of Meaning, Imagination, and
Reason. Chicago : University of Chicago Press, 1987.

Johnson, Mark and Lakoff, George. "Why Cognitive Linguistics Requires Embodied Realism." Cognitive Linguistics 13-3 [2002] : 245-263.

King, Brian. "The Conceptual Structure of Emotional Experience in Chinese." " Ph.D. Dissertation, Ohio State University, 1989.

Kövecses, Zoltán. Metaphor : A Practical Introduction. Oxford : Oxford University press, 2002.

_____. Metaphor and Emotion : Language, Culture, and Body in Human Felling. Cambridge : Cambridge University Press, 2002.

_____. Metaphor in Culture : Universality and variation. Cambridge : Cambridge University press, 2005.

_____. Metaphor of Anger, Pride, and Love : A Lexical Approach to the Structure of Concepts. Amsterdam : John Benjamins, 1986.

Kvalheim, Dale. "Conceptual Metaphor of Time in Thai and English." M.A. Thesis, Chulalongkorn University, 2000.

Lakoff, George, and Johnson, Mark. Metaphor We Live By. Chicago and London : The University of Chicago Press, 1980.

Lakoff, George, and Johnson, Mark. Conceptual Metaphor in Everyday Language. In Mark Johnson [ed.], 1981, 286-325.

Lakoff, George. Women, Fire, and Dangerous Things : What Categories Reveal about the Mind. Chicago and London : The University of Chicago Press, 1987.

Levin, Samuel R. The Semantics of Metaphor. Baltimore : Johns Hopkins University Press, 1977.

Lodge, David. The Modes of Modern Writing. London : Arnold, 1977.

Ngamjitwongsakul, Pattra. "A Study of Love Metaphor in Modern Thai Songs." M.A. thesis, Mahidol University, 2003.

Saeed, John. Semantics. Oxford : Blackwell, 2003.

Sandström, Karin. When Motion Becomes Emotion : A Study of Emotion Metaphor Derived from Motion Verbs. Department of Languages and Culture Luleå University of Technology, 2006.

Strathern, Andrew J. Body Thoughts. Michigan : University of Michigan Press, 2004.

Ukosakul, Margaret. "Conceptual Metaphor Motivating the Use of Thai 'Face'." M.A.

Thesis, Payap University, 1999.

Ullmann, Stephen. Semantics : An Introduction to The Science of Meaning. Oxford :

Basil Blsckwell, 1962.

Ungerer, Friedrich, and Schmid, Hans-Jörg. An Introduction to Cognitive Linguistics.

London : Longman, 1999.

Yu, Ning. The contemporary theory of metaphor : a perspective from Chinese.

Amsterdam/Philadelphia. John Benjamins, 1998.

อินเทอร์เน็ต

Wittgenstein, Ludwig. อ้างใน ชลลดา ทองทวี ที่ทรรศน์เกี่ยวกับเรื่องกระบวนการทรรศน์ [ออนไลน์]

เข้าถึงเมื่อวันที่ 28 ธันวาคม 2549 สืบค้นจาก <http://midnightuniv.rog/midnight2545/ducumtnt9773.html>

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์

มหาวิทยาลัยศิลปากร **ภาคผนวก** สงวนลิขสิทธิ์

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
1.1 กรุ่น (ต่อ)	1.1.6 ชาวอิสราเอลได้แต่เก็บความ<u>กรุ่น</u>ของอารมณ์ที่พลุ่งพล่านเอาไว้ใน สีหน้าที่เรียกได้ว่าไม่อาจจะปกปิดความรู้สึกเหล่านั้นได้เอา เสียเลย (บุษบาสามช่า, 2545 : 2) 1.1.7 ความพลุ่งพล่านที่ยัง<u>กรุ่น</u>อยู่ในจิตใจพุ่งจัดขึ้นมา ชาวอิสราเอล หน้าขึ้นจ้องใบหน้ายิ้มอย่างสงสารเธอของผู้กองบรรทัดนี้ ซึ่ง ยื่นกอดอกมองชาวอิสราเอลด้วยแวตาสมเพชยิ้มหย่นในที่ (บุษบาสามช่า, 2545 : 4) 1.1.8 นายของกริณาเปิดประตูเข้ามาด้วยความโกรธริษยา<u>กรุ่น</u>ใน หัวใจได้ยินเสียงตึงตังในห้อง (พรายปรารถนา, 2545 : 453) 1.1.9 พรหมพยัคฆ์หัวเราะเยาะเบาๆ ขณะที่ณจันทร์หน้าเผือดสีไป ปากกะเริ่มโมโห<u>กรุ่น</u>ขึ้นมา (เลื้อย, 2546 : 123) 1.1.10 “อย่างใช้คำว่ากบดานได้ไหม คุณณจันทร์เขาไม่ใช่ผู้ร้ายที่ ไหนหน้า..ถ้าแกไป ฉันก็จะไปด้วย” ปากกะ<u>กรุ่น</u>ด้วยความ โมโห (เลื้อย, 2546 : 149) 1.1.11 ทุกคนยืนนิ่งด้วยความหวาดกลัว ไม่รู้จะทำอย่างไรจึงจะรอด ชีวิตไปได้ พรหมพยัคฆ์มองณจันทร์ด้วยความโมโหที่<u>คุกรุ่น</u> ราวลาวาร้อนที่รอการปะทุออกมาจากปล่องภูเขาไฟ (เลื้อย, 2546 : 181) 1.1.12 ผมเชื่อมั่นว่าความรักของผมที่มีต่อลูกสาวคุณไม่ได้น้อยไป กว่าคุณแม่เลย คำพูดของปริเทพทำให้อารมณ์ของคุณ พัชรินทร์<u>คุกรุ่น</u>ขึ้น (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 49)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
1.1 กรุ่น (ต่อ)	1.1.13 และแล้วอารมณ์ของรัชิตาที่กำลัง<u>คุกรุ่น</u>ได้ที่อยู่ก็ยิ่งปะทุเพิ่มมากขึ้น เมื่อพรพิมลที่ยืนดูเหตุการณ์อยู่นั้นช่วยเพิ่มเชื้อเพลิงในใจของรัชิตาให้ลุกฮือขึ้นอีก (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 356) 1.1.14 แม้รัชิตาจะยกชื่อรัฐมนตรีพิชัยมาข่มขู่แต่ไม่สามารถดับอารมณ์ต้นเหาบวกกับความโกรธที่<u>คุกรุ่น</u>ของสมภพได้ (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 397) 1.1.15 วายูจำได้ว่า ภายหลังกิจกรรมของบิดาได้ไม่นาน เขาโกรธเกรี้ยวเหลือเกินเมื่อรู้ข่าวว่า ไกรกฤษที่กำลังจะตั้งบริษัททำธุรกิจของตัวเอง ชายหนุ่มเพียงระยับยับยังอารมณ์<u>คุกรุ่น</u>อย่างยากเย็น ขณะพูดกับน้องชาย (ไฟในวายุ, 2546 : 125) 1.1.16 “บอกว่าได้ก็ได้สิ เอ...คุณนี่ พูดกันไม่รู้เรื่องหรือไง” ดวงตาที่ตัวตมองหนุ่มใหญ่เต็มไปด้วยความโกรธ<u>คุกรุ่น</u>ที่เจ้าตัวไม่คิดจะระงับซ่อนเร้น (ไฟในวายุ, 2546 : 211) 1.1.17 อูศเรนบอกตัวเองด้วยอารมณ์ที่เริ่มจะ<u>คุกรุ่น</u>ร้อนขึ้นมาอีกคำรบ (ไฟในวายุ, 2546 : 375)
1.2 คุ	1.2.1 อารมณ์โกรธรุนแรงอย่างคนถูกตามใจปะทุ<u>คุกรุ่น</u>เหมือนภูเขาไฟก่อนจะระเบิดตูมตามออกมา (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 116) 1.2.2 พยงค์ยังต้องมนตร์รูปและเสียงของเด็กสาวชุดขาวของบ้านหลังนั้น หากพอยมใจ<u>คุ</u>คั่งด้วยความแค้นที่ถูกไล่เหมือนหมาจรจัด (อะไรจะดีไปกว่านี้, 2544 : 175) 1.2.3 น้ำเสียงพอยม<u>คุ</u>คั่งด้วยแรงเดือดดาล (อะไรจะดีไปกว่านี้, 2544 : 237)

อุปลักษณะเชิงมนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
1.2 คุ (ต่อ)	1.2.4 ฟีบออกอย่างอารมณ์ดีขึ้นนิดหน่อย...เสแสร้งทำเป็นแจ่มใสในใจเด็ดดาล คุกรุ่น รู้สึกว่าชนดงเปลี่ยนไปมาก ไม่ตามใจเขาอย่างเคย (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 218) 1.2.5 ทุกคนยืนนิ่งด้วยความหวาดกลัว ไม่รู้จะทำอย่างไรจึงจะรอดชีวิตไปได้ พรหมพยัคฆ์มองณจันทร์ด้วยความโมโหที่คุกรุ่น รวลาวาร้อนที่รอการปะทุออกมาจากปล่องภูเขาไฟ (เสือ, 2546 : 181) 1.2.6 ผมเชื่อมั่นว่าความรักของผมที่มีต่อลูกสาวคุณไม่ได้น้อยไปกว่าคุณแม่เลย คำพูดของปริเทพทำให้อารมณ์ของคุณพัชรินทร์คุกรุ่นขึ้น (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 49) 1.2.7 และแล้วอารมณ์ของรัญชิตาที่กำลังคุกรุ่นได้ที่อยู่ก็ยิ่งปะทุเพิ่มมากขึ้น เมื่อพรพิมลที่ยืนดูเหตุการณ์อยู่นั้นช่วยเพิ่มเชื้อเพลิงในใจของรัญชิตาให้ลุกฮือขึ้นอีก (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 356) 1.2.8 แม้รัญชิตาจะยกชื่อรัฐมนตรีพิชัยมาข่มขู่แต่ไม่สามารถดับอารมณ์ต้นเหาบวกกับความโกรธที่คุกรุ่นของสมภพได้ (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 397) 1.2.9 วายูจำได้ว่า ภายหลังมรณกรรมของบิดาได้ไม่นาน เขาโกรธเกรี้ยวเหลือเกินเมื่อรู้ข่าวว่า ไกรฤกษ์ที่กำลังจะตั้งบริษัททำธุรกิจของตัวเอง ชายหนุ่มเพียงระงับยับยั้งอารมณ์คุกรุ่นอย่างยากเย็น ขณะพูดกับน้องชาย (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 125)
1.3 เชื้อเพลิง	1.3.1 และแล้วอารมณ์ของรัญชิตาที่กำลังคุกรุ่นได้ที่อยู่ก็ยิ่งปะทุเพิ่มมากขึ้น เมื่อพรพิมลที่ยืนดูเหตุการณ์อยู่นั้นช่วยเพิ่มเชื้อเพลิงในใจของรัญชิตาให้ลุกฮือขึ้นอีก (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 356)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
1.4 ดับ	1.4.1 ตั้งแต่วินาทีแรกที่เขาก้าวขึ้นนั่งเคียงข้างอยู่บนรถ หญิงสาวจึงยังไม่ยอม<u>ดับ</u>ความโกรธของตนเองง่ายๆ (ได้เงาตะวัน, 2542 : 147) 1.4.2 ทว่าหญิงสาวรู้อยู่แกล้วว่าความโกรธที่มีอยู่กำลังจะ<u>ดับ</u>เหมือนไฟที่ขาดเชื้อ เธอพยายามรั้งมันไว้อย่างสุดกำลังด้วยการชูป้อ (ได้เงาตะวัน, 2542 : 480-481) 1.4.3 เปลวสุดท้ายแห่งความโกรธของหญิงสาว<u>ดับ</u>วูบไปพร้อมๆ กับประโยคสุดท้ายของการข่มขู่ (ได้เงาตะวัน, 2542 : 481) 1.4.4 ...นี่เราตั้งใจจะเกลี้ยกล่อมให้แม่อ่อนข้อให้พ่อบ้าง ตั้งใจจะ<u>ดับ</u>เปลวไฟแห่งความฉุนเฉียวเกรี้ยวโกรธในใจของแม่ไม่ใช่หรือ? (ได้เงาตะวัน, 2542 : 616) 1.4.5 ดังนั้นพ่อจึงได้แต่กัดกับอารมณ์ฉุนเฉียวอย่างไม่ไยดี โดยปล่อยให้อารมณ์มอด<u>ดับ</u>ลงตามธรรมชาติ (ใบหน้าอื่น, 2542 : 51) 1.4.6 ความเป็นคนตรงและชื่อไร้เล่ห์เหลี่ยมของปลิวลม<u>ดับ</u>ความขุ่นเคืองของเขาได้อย่างดี (สะกัไว้ศักดิ์นา, 2544 : 121) 1.4.7 แม้รัชชิตาจะยกชื่อรัฐมนตรีพิชัยมาข่มขู่แต่ไม่สามารถ<u>ดับ</u>อารมณ์ตันทาบวักกับความโกรธที่คุกรุ่นของสมภพได้ (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 397)
1.5 ปะทุ	1.5.1 อารมณ์โกรธรุนแรงอย่างคนถูกตามใจ<u>ปะทุ</u>คุกรุ่นเหมือนภูเขาไฟก่อนจะระเบิดตูมตามออกมา (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 116)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
1.5 ปะทุ (ต่อ)	1.5.2 ทุกคนยืนนิ่งด้วยความหวาดกลัว ไม่รู้จะทำอย่างไรจึงจะรอดชีวิตไปได้ พรหมพยัคฆ์มองณจันทร์ด้วยความโมโหที่คุกรุ่นราวลาวาร้อนที่รอการ<u>ปะทุ</u>ออกมาจากปล่องภูเขาไฟ (เสื่อ, 2546 : 181) 1.5.3 และแล้วอารมณ์ของรัชชิตาที่กำลังคุกรุ่นได้ที่อยู่ก็ยิ่ง<u>ปะทุ</u>เพิ่มมากขึ้น เมื่อพรพิมลที่ยืนดูเหตุการณ์อยู่นั้นช่วยเพิ่มเชื้อเพลิงในใจของรัชชิตาให้ลุกฮือขึ้นอีก (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 356) 1.5.4 รัชชิตาขับรถกลับบ้านด้วยอารมณ์ที่ยัง<u>ปะทุ</u>อยู่เพราะนึกถึงคำพูดของพรพิมลที่ว่า รัฐมนตรีพิชัยและพลศิษฐ์เคยนอนกับเธอมาแล้ว ยิ่งนึกก็ยิ่งโมโหเลยตัดสินใจต่อโทรศัพท์หาพ่อเพื่อชวนให้มารับประทานข้าวเย็นที่บ้านเพื่อสอบถามเอาความจริง (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 357) 1.5.5 อารมณ์โกรธเกรี้ยวคล้ายดังจะ<u>ปะทุ</u>ขึ้นมาอีกครั้ง (ไฟในวายุ, 2546 : 317) 1.5.6 คิดมาถึงตรงนี้ ความแค้นก็ดูจะ<u>ปะทุ</u>ขึ้นมาในใจอีกครั้ง (ไฟในวายุ, 2546 : 355) 1.5.7 ...หลงลืมไปเสียสนิทถึงอีกด้านหนึ่งในตัวเขาที่หล่อนเคยพบเจอ ไม่ว่าจะเป็นความโกรธเกรี้ยวที่<u>ปะทุ</u>ขึ้นมาได้อย่างรวดเร็ว (ไฟในวายุ, 2546 : 398)
1.6 เปลว	1.6.1 <u>เปลว</u>สุดท้ายแห่งความโกรธของหญิงสาวดับวูบไปพร้อมกับประโยคสุดท้ายของการข่มขู่ (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 481) 1.6.2 ...นี่เราตั้งใจจะเกลี้ยกล่อมให้แม่อ่อนข้อให้พ่อบ้าง ตั้งใจจะดับ<u>เปลว</u>ไฟแห่งความฉุนเฉียวเกรี้ยวโกรธในใจของแม่ไม่ใช่หรือ? (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 616)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
1.7 เพลิง	1.7.1 เยนหลังจมอยู่กับ<u>เพลิง</u>แค้นที่ลูกไหม้อยู่ในใจจนผ่ายผอม (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 300) 1.7.2 คุณนายศรีสอางค์หน้าบึ้งขึ้นมาทันที หัวใจนางร้อนผ่าวยิ่งกว่าถูกสูบด้วย<u>เพลิง</u>กองใหญ่ นี่ลูกชายของนางไปหลงใหลหนังนักร้องลูกทุ่งคนนั้นจริงละหรือ (สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 489)
1.8 ไฟ	1.8.1 “ลำยอง...อีลำยอง” เยนหลังกรีดเสียง<u>ไฟ</u>แค้นซึ่งมอดไปกับกาลเวลากลับลุกฮือขึ้นอีกเมื่อเห็นสาวใช้ผู้ทรยศ (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 289) 1.8.2 “ฉันไม่ได้ต้องการเพื่อน” หญิงสาวบอกอย่างชาเย็น จ้องมองอีกฝ่ายด้วยดวงตากลุกวาวราวจุด<u>ไฟ</u>...และสายตาของเธอก็แทบจะเผาดวงหน้าอันประกอบด้วยคิ้วเข้ม ดวงตาดำคมและปลายจมูกแหลมๆ ของเขาให้ไหม้เป็นจุดไปทีเดียวเมื่อกรรมตอบคำของเธอทันควันเหมือนยั่ว (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 127) 1.8.3 ทว่าหญิงสาวรู้อยู่แกล้งว่าความโกรธที่มีอยู่กำลังจะดับเหมือน<u>ไฟ</u>ที่ขาดเชื้อ เธอพยายามรั้งมันไว้อย่างสุดกำลังด้วยการขู่ฟ่อ (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 480-481) 1.8.4 ...นี่เราตั้งใจจะเกลี้ยกล่อมให้แม่อ่อนข้อให้พ่อบ้าง ตั้งใจจะดับเปลว<u>ไฟ</u>แห่งความฉุนเฉียวเกรี้ยวโกรธในใจของแม่ไม่ใช่หรือ? (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 616) 1.8.5 เด็กหนุ่มขับรถตรงไปยังบ้านเพื่อน ในใจสุขุมและร้อนไปด้วย<u>ไฟ</u>แค้น (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 141)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
1.8 ไฟ (ต่อ)	1.8.6 น้ำเสียงนั้นบอกถึงความหิยาตหยันดูแคลนในที่ มันเหมือนมีอะไรไปจุด<u>ไฟ</u>ในใจของปลิวลมให้ลุกโชนขึ้นมา ดวงตาเด็กสาวลุกจัดจนรุ่งโรจน์ไม่สู้ดี (สะกัไว้ศัคคินา, 2544 : 28) 1.8.7 มลูลีหน้าแดงกำหัวใจแทบจะเป็นผุยผงด้วย<u>ไฟ</u>อันเร้าร้อนในอก หล่อนกระแทกหูลงไปบนเบ้นดังสนั่น นี้มลูลีจะต้องไปพบกับเจ้าหมอนั่นตามที่เขาบงการดีไหมหนอ (สะกัไว้ศัคคินา, 2544 : 248) 1.8.8 “ไม่หรอกน่า” หล่อนว่า ถ้าเป็นเมื่อก่อน น้ำเสียงคงมันใจกว่านี้มาก แต่ทว่าภาพจุลจันทร์ที่โกรธจนเหมือนมีประกาย<u>ไฟ</u>ลุกเมื่อคืนยังติดหูติดตาอยู่ (พรายปรารภนา, 2545 : 275)
1.9 มอด	1.9.1 “ล่ายอง...อีล่ายอง” เยนหลังกริดเสียงไฟแค้นซึ่ง<u>มอด</u>ไปกับกาลเวลาลับลือขึ้นอีกเมื่อเห็นสาวใช้ผู้ทรยศ (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 289) 1.9.2 ดังนั้นพอจึงได้แต่กัดกับอารมณ์จุนเจียวอย่างไม่ไยดี โดยปล่อยให้อารมณ์<u>มอด</u>ดับลงตามธรรมชาติ (ใบหน้าอื่น, 2542, 51)
1.10 ร้อน	1.10.1 ...อะไรหรือใครกันแน่ที่ทำให้เขาเร้า<u>ร้อน</u>พลุ่งพล่านปานนี้?... คงมิโหมกานต์ละมั่งที่ไม่ยอมกระทำในสิ่งที่เขาเห็นว่าควรกระทำก่อนสิ่งอื่นใด หรืออาจมิโหมเหตุการณที่ผลักดันให้เขาต้องมาแบ่งปันเวลา อารมณ์ และความคิดร่วมกับใครคนหนึ่งอย่างคาดไม่ถึง?... (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 183-184) 1.10.2 เธอไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่าร่างสูงบางที่ผละเด็นดุ่มๆ แทรกผู้คนหายไปนั้น อยู่ในอารมณ์พลุ่งพล่าน <u>ร้อน</u>เร้าเพียงใด (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 205)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
1.10 ร้อน (ต่อ)	1.10.3 ฝ่ายที่เดินจากมาเดินตรงแนว...รู้และมั่นใจยิ่งกว่าครั้งใดๆ ในชีวิตว่าจะตามหาตัวผู้เป็นบิดาที่ไหน ความเดือดดาลที่อัดแน่นอยู่ในอกทำให้ผิวหนังของเด็กหญิง<u>ร้อน</u>ผะผ่าว (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 205)
	1.10.4 ความตกอกตกใจของเธอค่อยเจือจาง หากความโกรธและความอายก็เพิ่มระดับขึ้นมาแทนที่พาเอากระแสโลหิต<u>ร้อน</u>ระอุวิ่งพล่านไปทั่วร่าง (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 476)
	1.10.5 ...วันนี้เจอแต่เรื่องไม่เข้าหู หงุดหงิดลึกๆ เป็นทุนเดิมอยู่แล้ว หากพอได้รับคำหวานล่อมชี้แจง อาศัยความเป็นคนเย็นๆ เรียบๆ มาแต่ไหนแต่ไร...ความ<u>ร้อน</u>ในอารมณ์จึงลดลงอย่างรวดเร็ว (กลางลิขิต, 2543 : 150)
	1.10.6 “จะให้ฉันเชื่อคุณอีกงั้นหรือ ขึ้นหลังเชื่อคุณมาแต่แรก แล้วก็หลงผิดมาตลอดจนถึงทุกวันนี้ แล้วจะให้ฉันเชื่อคุณอีก คุณมีความยุติธรรมอยู่ในใจบ้างหรือเปล่า” อารมณ์หล่อนเริ่ม<u>ร้อน</u>ขึ้นทีละนิดๆ (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 8)
	1.10.7 “จะดับร้อนก็ต้องดับที่ตัวเอง วิ่งไปให้วัดช่วยดับ แล้วกลับมา ร้อนอย่างเก่า จะไปทำไม ถ้า<u>ร้อน</u>เพราะโกรธใครก็หายโกรธเขาเสีย ถ้าร้อนเพราะอยากได้ก็เลิกอยาก” (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 279)
	1.10.8 มลูลีหน้าแดงกำหัวใจแทบจะเป็นผุยผงด้วยไฟอันร่า<u>ร้อน</u>ในอก หล่อนกระแทกหูลงไปบนเบ้นดั่งสนั่น นี้มลูลีจะต้องไปพบกับเจ้าหมอนั่นตามที่เขางบการดีไหมหนอ (สะก๊อไรค์คัดินา, 2544 : 248)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
1.10 ร้อน (ต่อ)	1.10.9 ความรักกลายเป็นความแค้นเร่าร้อน เมื่อรักมากหวังมากก็ย่อมจะเจ็บและแค้นมาก (สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 462) 1.10.10 ความแค้นร้อนแรงอัดแน่นหน้า...รอเวลาระเบิด (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 210) 1.10.11 ทุกคนยืนนิ่งด้วยความหวาดกลัว ไม่รู้จะทำอย่างไรจึงจะรอดชีวิตไปได้ พรหมพยัคฆ์มองจันทร์ด้วยความโมโหที่คุกรุ่นราวลาว่าร้อนที่รอการปะทุออกมาจากปล่องภูเขาไฟ (เสือ, 2546 : 181) 1.10.12 ณจันทร์ยังคงยืนนิ่งไม่ไหวติง พรหมพยัคฆ์เริ่มโมโห ดวงตาเริ่มร้าวตามอารมณ์ร้อนที่ระอุขึ้นมา (เสือ, 2546 : 384) 1.10.13 เขารู้ตัวเองดีว่าไม่อาจหักห้ามใจระยับยับยังไม่ให้บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นได้ ราวกับในร่างกายของเขามีน้ำร้อนที่กำลังเดือดพล่านอยู่ มีอาจปิดกั้นไม่ให้มันพวยพุ่งทั้งกระไอ ร้อนแรงและกระเซ็นน้ำเดือดนั้นออกมาได้ บางครั้งมันกระเซ็นราดรดคนอื่นให้ปวดแสบปวดร้อนไปตามๆ กัน แต่บางหน มันก็ลวกร้อนตัวเองให้ตื่นพล่านอยู่บ่อยไป (ไฟในวายุ, 2546 : 318) 1.10.14 ความหนาวเย็นยามค่ำคืนของบ้านริมชายน้ำ กลางหุบเขา ไม่ได้ทำให้ความโกรธซึ่งอันแรงร้อนของอุศเรนจางลงไปเลย (ไฟในวายุ, 2546 : 353) 1.10.15 อุศเรนบอกตัวเองด้วยอารมณ์ที่เริ่มจะกรุ่นร้อนขึ้นมาอีกคำรบ (ไฟในวายุ, 2546 : 375)
1.11 ลูกไหม้	1.11.1 เยนหลังจมน้ำอยู่กับเพลิงแค้นที่ลุกไหม้อยู่ในใจจนผ่ายผอม (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 300)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
1.12 ลูกฮือ	1.12.1 “ล่ายอง...อีล่ายอง” เยนหลังกริดเสียงไฟแค้นซึ่งมอดไปกับกาลเวลากลับ<u>ลูกฮือ</u>ขึ้นอีกเมื่อเห็นสาวใช้ผู้ทรยศ (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 289) 1.12.2 และแล้วอารมณ์ของรัชชิตาที่กำลังคุกรุ่นได้ที่อยู่ก็ยิ่งปะทุเพิ่มมากขึ้น เมื่อพรพิมลที่ยืนดูเหตุการณ์อยู่นั้นช่วยเพิ่มเชื้อเพลิงในใจของรัชชิตาให้<u>ลูกฮือ</u>ขึ้นอีก (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 356)
1.13 สุม	1.13.1 เด็กหนุ่มขับรถตรงไปยังบ้านเพื่อน ในใจ<u>สุม</u>และร้อนไปด้วยไฟแค้น (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 141) 1.13.2 พณส์ขับรถตรงไปที่บ้านเอกซึ่งเป็นเพื่อนสนิท ระหว่างทางเขามองกระจกดูหน้าตาของตัวเองด้วยความเจ็บแค้น ในหน้าบวมและเขียวช้ำ อาการเจ็บปวดทางกายยังไม่มากมายสาหัสเท่าทางใจ ความแค้น<u>สุม</u>อยู่ในอกรอวันที่จะได้ปลดปล่อย (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 143) 1.13.3 “นี่พีเวง... ผมจะบอกพี่ว่าผมจะเลิกยุ่งกับไอ้เรื่องบ้านนี้เสียทีแล้วนะ” เขารอกเสียงลงไปที่ใต้ยีนละเวงรับสาย รวกับว่าถ้อยคำที่พูดออกไปนั้นจะนำเอาความรู้สึกโกรธเกรี้ยวที่<u>สุม</u>อยู่ในอกในใจของเขาออกไปด้วย (ไฟในวายุ, 2546 : 354)
2. ของเหลว 2.1 กระแสน้ำ	2.1.1 สลักในดวงจิตของเธอคงถูกถอดออกด้วยถ้อยคำบางคำของเขา ความคั่งแค้น ความกลัวรุนแรงทะลักทลายยิ่งกว่า<u>กระแสน้ำ</u>ที่ไหลผ่านช่องที่แตกร้าวเป็นโพรงของเขื่อนหิน (ลับแลลายเมฆ, 2545, 223)
2.2 ชุ่น	2.2.1 แต่กาลเวลาเป็นประหนึ่งน้ำใสบริสุทธิ์ที่ละลายความเคียดแค้นที่<u>ชุ่น</u>ขึ้นให้เจือจางได้อย่างประหลาด (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 371)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
2.2 ชุ่น (ต่อ)	2.2.2 ความเคือง<u>ชุ่น</u>เดียดฉันท์เลือดในอกผู้ถือกำเนิดจากหญิงแพศยาค่อยจางกลายเป็นความอาทรที่ฝังใจอยู่ลึกๆ (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 371) 2.2.3 ...รีบปรับหน้าและดวงตา<u>ชุ่น</u>เขียวให้อยู่ในสภาพปกติ หญิงสาวบอกอย่างสุภาพเรียบร้อย อ่อนโยนและเอื้อเฟื้ออย่างที่ถูกสาวคนดีของพ่อควรทำ (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 7) 2.2.4 หลังจากอาการหนึ่งวันผ่านไปเธอก็มีสีหน้าซึ่งโกรธพุดเสียงกระด้าง ประกายตา<u>ชุ่น</u>มัวว่า “ไม่จริง” (ห้องสีน้ำเงิน, 2542 : 50) 2.2.5 ความรู้สึกโกรธที่ค้ำค้างอยู่ในใจมานานเนิ่น ระคนกับความเกลียดชังแย่ง ความชิงชังที่นอนตัวตักตะกอน เพียงลูกน้อยถามถึงพ่อ ความรู้สึกเหล่านั้นเหมือนถูกกววให้<u>ชุ่น</u>ขึ้นมาอีกครั้งอย่างรุนแรง (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 1) 2.2.6 “ยัง หากเขากวนรักษ์ กฤษจะมาช่วยอย่างงั้นหรือ” รักษ์ยังได้ตอบกับวิกฤษ แต่สายตายังจ้องมองไปที่ทศวรรษ ฝ่ายนั้นอมยิ้มท่าทางทะเล้น แม้จริงๆ แล้วในใจจะ<u>ชุ่น</u>มัวไม่พอใจนัก (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 82) 2.2.7 “ขอรื่องเถอะ ชั่นขอให้คุณออกไปเดี๋ยวนี้” รักษ์เริ่มเสียงแข็ง แล้วทศวรรษก็เดินออกจากห้องไปด้วยอารมณ์<u>ชุ่น</u>มัว (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 140) 2.2.8 คุณแม่ตา<u>ชุ่น</u>เขียว ฉันทุดออกไปแล้วก็ถึงได้รู้ว่าไม่มีอะไรดีขึ้น (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 239) 2.2.9 คุณสมบัติพร้อมไปหมดทุกอย่างแบบนี้หาได้ง่ายๆ ที่ไหน แต่วันนี้จะด้วยเขาหงุดหงิดมาแต่ไหนก็ไม่รู้ หรือไม่เราก็คืนเคยกันจนหมดความเกรงใจ เขาจึงตอบเสียง<u>ชุ่น</u>... (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 277)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
2.2 ชุ่น (ต่อ)	2.2.10 อาซาจึงต้องกล่าวขอตัวกับคนสำคัญคนนั้น แล้ววางหู หันมาเจรจากับ มลูลี ทั้งที่ในใจกำลังเดือดปุดๆ ชุ่น มัวกับการไม่รู้จักรากลเทศะของหล่อน (สะโกไว้ศักดิ์นา, 2544 : 55) 2.2.11 ความเป็นคนตรงและซื่อไร้เล่ห์เหลี่ยมของปลิวลมดับความ ชุ่น เคืองของเขาได้อย่างดี (สะโกไว้ศักดิ์นา, 2544 : 121) 2.2.12 สายตาทุกคนหันขวับมามองหน้าคนพูดที่เรียบเฉย แถมยังปนเปรอยิ้มผ่องบนใบหน้าอ่อนเยาว์นั้น ไม่มีร่องรอยประศดประชันชุ่น แค่นั้ผู้ใดแทรกแซงมาด้วยเลยแม้แต่น้อย (สะโกไว้ศักดิ์นา, 2544 : 150) 2.2.13 หล่อนแหวไปตามสาย ชักจะอารมณ์ชุ่น เป็นริ้วขึ้นมา (สะโกไว้ศักดิ์นา, 2544 : 206) 2.2.14 เป็นจริงอย่างที่มลูลีคาดหวังเอาไว้ ทันทีที่หน้าห้องหนุ่ม รับทราบข่าวคราวหรือจะเรียกว่าข่าวสดความของเขาจากหน้าหนังสือพิมพ์ทั้งหลาย ใบหน้าของเขาก็กลายเป็นสีแดงก่อนจะค่อยๆ คล้ำสีเขียวชุ่น (สะโกไว้ศักดิ์นา, 2544 : 207) 2.2.15 เจ้านั้สะกิดศอกหญิงสาวหลายครั้งจนปลิวลมสะดุ้ง หันมาทำตาชุ่น เข้าใส่ (สะโกไว้ศักดิ์นา, 2544 : 261) 2.2.16 พลันใบหน้ากั้ขาของนางพรมก็พลันเป็นชุ่น ชึ่งเหมือนกำลังโกรธใครสักร้อยปีขึ้นมาทันที (สะโกไว้ศักดิ์นา, 2544 : 310) 2.2.17 “นั้งนั้องมุก” ชนดวงขบกรามกรอด ก่อนที่จะเดินเข้าไปด้านในด้วยอารมณ์อันชุ่น มัว (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 155)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
2.2 ชุ่น (ต่อ)	2.2.18 คำบอกของชนดวง ทำเอาอารมณ์ดีนิดหน่อยของพี่กลับขึ้น <u>ชุ่น</u> คลั่งไปด้วยตะกอนขึ้นมามาก (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 218) 2.2.19 อารมณ์ที่กำลังดี กลับ<u>ชุ่น</u> มัวเมื่อเขาต้องเผชิญหน้ากับบุคคลอย่างไม่คาดคิด (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 378) 2.2.20 ภูผาเพียงแต่กรวดตามองดูสมาชิกทุกคนที่นั่งร่วมโต๊ะแวบเดียวเขาปราดเข้าไป หาเก้าอี้ตัวที่ยังว่าง แล้วทรุดกายลง ทำท่าจะตัดอาหารใส่ปาก แต่ถูกคุณรัตนชาติมือซึ่งกระดากระต่างเลอะเทอะนั้นพลางทำตา<u>ชุ่น</u> เข้าใส่อีก (บุษบาสามช่า, 2545 : 37) 2.2.21 ภูวนถยืมหยันๆ ที่มุมปากออกมา แต่ว่าจายังราบเรียบนุ่มๆ เหมือนไม่ได้คิดอะไรขณะที่ตอบคำถามพาชื่อของบุหลัน แต่คนที่ฟังนึก<u>ชุ่น</u> ไปได้ๆ ขึ้นมาอยู่ในใจยิ่งขึ้นทุกที (บุษบาสามช่า, 2545 : 208) 2.2.22 ชาววิสาแหรกหน้าขึ้นมองเขาตาเขียว<u>ชุ่น</u> ภูผาเคี้ยวบะหมี่สำเร็จรูปหนับๆ พยักหน้าไปด้วย (บุษบาสามช่า, 2545 : 252) 2.2.23 ...ละเวงสุดลมหายใจเข้าปอดอย่างแรงหวังจะให้มันเข้าไปช่วยเจือจางอารมณ์<u>ชุ่น</u> คลั่งในใจหล่อนให้เจือจางบางเบาลงบ้าง แต่ดูจะไม่เป็นผล ทุกอารมณ์ ความรู้สึกที่เคียดแค้นในเนื้อตัวบอกหล่อนว่า นี่คือเรื่องจริง ! (ไฟในวายุ, 2546 : 180)
2.3 เดือด	2.3.1 อารมณ์คุณนายใหญ่เริ่ม<u>เดือด</u> ฟูๆ เมื่อเห็นเย็นหลังขบขันนักหนา (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 188)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
2.3 เดือด (ต่อ)	2.3.2 ภายใต้กิริยาวางเฉยงามสง่าสมลักษณะสตรีมีสกุลริมฝีปากบางกิริยาแถมดั่งระบวยรอยยิ้มอยู่เป็นนิจ ขัดกับแววตาในหน่วยตาเรียวยาวแข่งกร้าวดูจ่มานสีดำนินทบดบังดวงใจที่กำลัง<u>เดือด</u>ดิน (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 219) 2.3.3 “เพราะอะไรละ เพราะแม่เขาไม่สู้ไฉน? เพราะแม่คิดว่าให้ยกย่องเขาไว้ในตำแหน่ง ให้ตั้งค้เขาใช้ เอาใจเขาบ้างก็พอแล้ว” รู้สึกว่าการโกรธและน้อยใจจะมารุ่นๆ เหมือนไอน้ำ<u>เดือด</u> (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 28) 2.3.4 ลั่นคำตอบคนพูดก็มองออกไปนอกหน้าต่าง ชมนกชมไม้ชมทิวทัศน์อย่างเพลิดเพลินให้สมคำว่า ‘จะนั่งรถเล่น’ ...ปล่อยให้สาวน้อยคนที่นั่งเคียงจมอยู่กับความเดือดดาลคล้ายน้ำร้อนที่เริ่ม<u>เดือด</u>ปุ่ดๆ อยู่บนเตาไฟแต่เพียงคนเดียว (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 131) 2.3.5 ชายหนุ่มผุดลุกขึ้นยืนเกาะขอบโต๊ะโงกหน้าเข้าไปใกล้ดวงตาดำคมของเขาเป็นประกายจัดและความโมโหจนเฉียวก็เริ่มกลับมาคล้ายกับควันกรุ่นๆ ที่ลอยเรี่ยอยู่บนผิวน้ำที่กำลังจะเริ่ม<u>เดือด</u> (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 188) 2.3.6 กลักร้องเอ็ดอึงกับตนเองก่อนเขม่นมองผู้เป็นบิดาแล้วภาพที่เห็นก็ทำให้อารมณ์พุ่งปรูดเหมือนปรอทที่วิ่งดันจนกระเปาะแก้วแตก เหมือนลาวา<u>เดือด</u>พลั่งพุ่งขึ้นสู่อากาศเมื่อพบรอยปริของผิวโลก (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 206) 2.3.7 รักษ์พยายามข่มอารมณ์<u>เดือด</u>ที่กำลังพุ่งสูงขึ้นในทุกขณะ หากที่นี้ไม่ใช่ร้านอาหารหรือที่สาธารณะ เขาจะไม่ปล่อยให้อีกฝ่ายต่อปากต่อคำได้อย่างสบายหรือเถียงแบบข้างๆ คูๆ ได้ (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 42)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
2.3 เดือด (ต่อ)	2.3.8 พรึมเพราะรู้ว่าไม่อาจควบคุมสติอารมณ์ที่กำลัง<u>เดือด</u>พล่านได้ในขณะนี้หล่อนเหมือนคนที่ขับรถแล้วเบรกแต่ก็ไม่อาจจะบังคับควบคุมสถานการณ์ได้หรือหยุดรถที่กำลังแล่นลื่นไปข้างหน้า แม้แต่จะชะลอให้ช้าลงก็ไม่อาจจะยับยั้งได้ (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 52) 2.3.9 อารมณ์ของทศวรรษ<u>เดือด</u>ขึ้นมาทันที (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 56) 2.3.10 “เดี๋ยวก็ต้องเจ็บตัวหรอก อย่ามาแสหาเรื่องของคนอื่นจะดีกว่า หัดสงบปากสงบคำไว้บ้างไม่งั้นก็ออกจากห้องนี้ไปเลย” ทศวรรษที่หน้าอารมณ์เริ่ม<u>เดือด</u>ปุดๆ (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 138) 2.3.11 “น้องของเมย์ไม่เห็นเหมือนพี่สาว ชอบอาบแดดเหวอ เห็นผิวกินละลายกับเมย์” “ไม่เหมือนค่ะ” มุกตอบ สะกดเสียงเอาไว้ทั้งที่<u>เดือด</u>พล่าน “เราเป็นตัวของเราเอง” (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 62) 2.3.12 เรื่องมันชักไปกันใหญ่ ผมรู้ว่าแม่ของมุกเริ่ม<u>เดือด</u>จัด ถ้าเป็นวัฏระทิง ผมก็คือนักสู้วัวที่ใช้ผ้าแดงล่อให้เธอตรงเข้าขวิดอย่างบ้าคลั่ง (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 176) 2.3.13 อารมณ์ฉัน<u>เดือด</u>พล่านขึ้นมาทันทีเมื่อได้ยิน (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 281) 2.3.14 “ก็พออยู่บ้านนี้ เขาไม่ให้ค่าจ้างค่าอนพอบ้างเรอะ หรือว่าใช้งานฟรีๆ งั้นพอไปอยู่กับฉันดีกว่า” ลูกชายย้อน เริ่ม<u>เดือด</u>ปุดๆ ที่ผิดความคาดหมาย (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 300)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
2.3 เดือด (ต่อ)	2.3.15 อาสาจึงต้องกล่าวขอตัวกับคนสำคัญคนนั้น แล้ววางหู หันมาเจรจากับมลูลี ทั้งที่ในใจกำลัง<u>เดือด</u>ปุดๆ ชุ่นมัวกับการไม่รู้จักรากลเทศะของหล่อน (สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 55) 2.3.16 ชายหนุ่มพยายามบอกเป็นทางนัยว่าเขาไม่ชอบการแสดงออกค่อนข้างจะเหยียดหยามของมลูลีแบบนี้เลย หญิงสาวจึงจำต้องขมใจทั้งที่ในใจ<u>เดือด</u>พล่านไปหมดแล้ว (สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 56) 2.3.17 ประโยคนี้นี้เหมือนไม้ขีดไฟที่จุดกระตุ้นอารมณ์ของชายหนุ่มให้<u>เดือด</u>พล่าน (จันทร์ข้ามคืน, 2544 : 166) 2.3.18 เสียงของชายหนุ่มเพิ่มคีย์เข้มข้นอีก จอมขวัญชักจะ<u>เดือด</u> หญิงสาวจึงเข็ดหน้าขึ้น ทั้งๆ ที่ใจระมัดระวังไม่ให้ความเครียดของเขามาคุกคามประสาทของหล่อนได้ (บุษบาสามช่า, 2545 : 85) 2.3.19 จอมขวัญ<u>เดือด</u>ปุดๆ ในใจ นับวันเดือนฉายก็จะลามปาม ละลابلลั่งงำเกินหล่อนโดยไร้ความเกรงอกเกรงใจยิ่งขึ้นทุกที (บุษบาสามช่า, 2545 : 111) 2.3.20 มือที่ยุ่มย่ามและเกินขอบเขตแห่งการยอมรับของเขาพาความโกรธอย่างรุนแรงมาด้วย มันพลุ่งขึ้นมาแบบเดียวกับไอน้ำ<u>เดือด</u>รุนแรงจนเกินควบคุม (ลับแลลายเมฆ, 2545 : 131) 2.3.21 ‘นี่...นี่หมายความว่า’ ไกรฤกษ์กำมือแน่น ร่างสูงสะอิดสะเอียงของเขาสั่นเทิ้มด้วยอารมณ์<u>เดือด</u>พล่านภายใน (ไฟในวายุ, 2546 : 129)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
2.3 เดือด (ต่อ)	2.3.22 เขารู้ตัวเองดีว่าไม่อาจหักห้ามใจระงับยับยั้งไม่ให้บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นได้ รวากับในร่างกายของเขามีน้ำร้อนที่กำลัง เดือดพล่านอยู่ มีอาจปิดกั้นไม่ให้มันพวยพุ่งทั้งกระโถิ ร้อนแรงและกระเซ็นน้ำ เดือดนั้นออกมาได้ บางครั้งมันกระเซ็นราดรดคนอื่นให้ปวดแสบปวดร้อนไปตามๆ กันแต่บางหน มันก็ลวกร้อนตัวเองให้ดินพลาณอยู่บ่อยไป (ไฟในวายุ, 2546 : 318) 2.3.23 หัวใจราชันคลั่งและ เดือดพล่านยากจะทำให้มันสงบเสถียรได้ดังเดิม (ไฟในวายุ, 2546 : 429)
2.4 ตกตะกอน	2.4.1 ความรู้สึกโกรธที่ค้ำค้างอยู่ในใจมานานเนิ่น ระคนกับความเกลียดชังแย่งแย่ง ความชิงชังที่นอนตัว ตกตะกอน (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 1)
2.5 เต็มเปี่ยม	2.5.1 หญิงสาวนิ่งไป ไม่กล้าโกรธ นิมมานจึงยิ้มเหยียด ดวงตาเขาบรรจุด้วยความผิดหวังและเจ็บแค้น เต็มเปี่ยม (พราเยปรารถนา, 2545 : 322)
2.6 ทะลักทลาย	2.6.1 สลักในดวงจิตของเธอคงถูกถอดออกด้วยถ้อยคำบางคำของเขา ความคั่งแค้น ความกลัวรุนแรง ทะลักทลายยิ่งกว่า กระแสน้ำที่ไหลบ่าผ่านช่องที่แตกร้าวเป็นโพรงของเขื่อนหิน (ลับแลลายเมฆ, 2545, 223)
2.7 น้ำร้อน	2.7.1 สิ้นคำตอบคนพูดก็มองออกไปนอกหน้าต่าง ชมนกชมไม้ชมทิวทัศน์อย่างเพลิดเพลินให้สมคำว่า ‘จะนั่งรถเล่น’ ...ปล่อยให้สาวน้อยคนนี้นั่งเคียงจมอยู่กับความเดือดดาลคล้าย น้ำร้อนที่เริ่มเดือดปุดๆ อยู่บนเตาไฟแต่เพียงคนเดียว (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 131)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
2.7 น้ำร้อน (ต่อ)	2.7.2 เขารู้ตัวเองดีว่าไม่อาจหักห้ามใจระงับยับยั้งไม่ให้บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นได้ รวากับในร่างกายของเขามี<u>น้ำร้อน</u>ที่กำลังเดือดพล่านอยู่ มีอาจปิดกั้นไม่ให้มันพวยพุ่งทั้งกระโหลกร้อนแรงและกระเซ็นน้ำเดือดนั้นออกมาได้ บางครั้งมันกระเซ็นราดรดคนอื่นให้ปวดแสบปวดร้อนไปตามๆ กันแต่บางหน มันก็ลวกร้อนตัวเองให้ดินพลาญอยู่บ่อยไป (ไฟในวายุ, 2546 : 318)
2.8 พลุ่พลาญ	2.8.1 อารมณ์<u>พลุ่พลาญ</u>ของเธายามเมื่อบังเกิดขึ้นแล้วยากนักที่จะระงับ (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 134) 2.8.2 ความรักทำให้เรื่องยศต้องผืนใจ เขาทนเก็บกดความรู้สึกที่<u>พลุ่พลาญ</u>จนเจียนจะระเบิดก็เพื่อก้องเกียรติ (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 175) 2.8.3 ดวงตาสองคู่มองตามด้วยความเป็นห่วงและอดอันตันใจ หากทั้งกานต์และกรณีก็รู้ว่าในวาระเช่นนี้ เธอปฏิเสธความหวังดีของทุกคนโดยสิ้นเชิงเสียแล้ว ยิ่งอารมณ์ที่<u>พลุ่พลาญ</u>อยู่ภายในใจคงคล้ายลาวาได้ปากปล่องภูเขาไฟ...ไม่ควรมัวใครเสนอหน้าเข้าไปยื่นขวาง! (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 84) 2.8.4 ท่ามกลางความฉุนเฉียวที่<u>พลุ่พลาญ</u>อยู่ในใจ ปารีณาปฏิเสธไม่ได้เลยว่าความอบอุ่นเกิดขึ้นบางเบาที่ก้นบึ้ง...ก็ดียิ่งอรอกที่จะมีใครสักคนอยู่เคียงข้าง ถึงจะเป็นคนที่ 'ไม่ได้เรื่อง' เช่นนี้! (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 127)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
2.8 พลุ่พล่าน (ต่อ)	2.8.5 ...อะไรหรือใครกันแน่ที่ทำให้เขาเร่าร้อน<u>พลุ่พล่าน</u>ปานนี้?... คงโมโหกานต์ละมังที่ไม่ยอมกระทำในสิ่งที่เขาเห็นว่าควรกระทำก่อนสิ่งอื่นใด หรืออาจโมโหเหตุการณ์ที่ผลักดันให้เขาต้องมาแบ่งปันเวลา อารมณ์ และความคิดร่วมกับใครคนหนึ่งอย่างคาไม่ถึง?... (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 183-184) 2.8.6 เธอไม่รู้เสียด้วยซ้ำว่าร่างสูงบางที่ผละเดินดุ่มๆ แทรกผู้คนหายไปในัน อยู่ในอารมณ์<u>พลุ่พล่าน</u> ร้อนเร่าเพียงใด (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 205)
2.9 ไหลป่า 3. แก๊ส 3.1 กระโอ,โอ	2.9.1 สลักในดวงจิตของเธอคงถูกถอดออกด้วยถ้อยคำบางคำของเขา ความคั่งแค้น ความกลัวรุนแรงทะลักทลายยิ่งกว่ากระแสน้ำที่<u>ไหลป่า</u>ผ่านช่องที่แตกร้าวเป็นโพรงของเขื่อนหิน (ลับแลลายเมฆ, 2545, 223) 3.1.1 เขารู้ตัวเองดีว่าไม่อาจหักห้ามใจระยับยับยังไม่ให้บางสิ่งบางอย่างเกิดขึ้นได้ รวากับในร่างกายของเขามีน้ำร้อนที่กำลังเดือดพล่านอยู่ มีอาจปิดกั้นไม่ให้มันพวยพุ่งทั้ง<u>กระโอ</u> ร้อนแรงและกระเซ็นน้ำเดือดนั้นออกมาได้ บางครั้งมันกระเซ็นราดรดคนอื่นให้ปวดแสบปวดร้อนไปตามๆ กันแต่บางหน มันก็ลวกร้อนตัวเองให้ตื่นพล่านอยู่บ่อยไป (ไฟในวายุ, 2546 : 318) 3.1.2 “เพราะอะไรละ เพราะแม่เขาไม่สู้ไ้ม้ย? เพราะแม่คิดว่าให้ยกย่องเขาไว้ในตำแหน่ง ให้ตั้งค์เขาใช้ เอาใจเขาบ้างก็พอแล้ว” รู้ดีกว่าความโกรธและน้อยใจจะมารุ่นๆ เหมือน<u>ไอน้ำ</u>เดือด... (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 28)

อุปลักษณะเชิงมนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
3.1 กระโถ, โถ (ต่อ)	3.1.3 ความโกรธและสิ้นหวังมากมายรุนแรง เจือด้วยความเสียหน้า อับอายอันแสนแปลกพลุ่งพล่านอยู่ภายใน จนราวกับศีรษะของหญิงสาวระเบิดออกแล้วระเหยกกลายเป็น<u>โถ</u>... (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 370) 3.1.4 มือที่ยุ่มย่ามและเกินขอบเขตแห่งการยอมรับของเขาพาความโกรธอย่างรุนแรงมาด้วย มันพลุ่งขึ้นมาแบบเดียวกับ<u>โถ</u>น้ำเดือดรุนแรงจนเกินควบคุม (ลับแลลายเมฆ, 2545 : 131) 3.1.5 ขณะที่พิจารณาขบฟัน ความโกรธที่อยู่ໃใจแทบกลั่นเป็น<u>โถ</u>ให้ผู้ร่วมโต๊ะสัมผัสได้ทีเดียว (ลับแลลายเมฆ, 2545 : 484) 3.1.6 ไกรกฤษณ์ตวาดกร้าว เบี่ยงตัวออกมาจากด้านหลังวายุ มองหญิงสาวเซมิง... ไกลขนาดนั้น วายุรับรู้ได้ถึงความซึ่งโกรธเกรี้ยวที่แผ่ซ่านออกมาจากตัวน้องชายได้ดี ดัง<u>กระโถ</u>จะผ่าวร้อน แต่แล้วจู่ๆ ละม้ายหมอกเย็นจัดพัดดูบมา ไกรกฤษณ์เปลี่ยนไปในฉับพลัน (ไฟในวายุ, 2546 : 407)
3.2 ควัน	3.2.1 ชายหนุ่มผุดลุกขึ้นยืนเกาะขอบโต๊ะชะโงกหน้าเข้าไปใกล้ดวงตาดำคมของเขาเป็นประกายจัดและความโมโหจนเฉียวก็เริ่มกลับมาคล้ายกับ<u>ควัน</u>กรุ่นๆ ที่ลอยเรี่ยอยู่บนผิวน้ำที่กำลังจะเริ่มเดือด (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 188) 3.2.2 นี่เขาคงโทร.คุยกับนายหล่อนแล้ว แต่ไม่รู้ 'จัดการ' กันท่าไหน คุณภูมิถึงได้โกรธจนเหมือน<u>ควัน</u>จะออกหูแบบนั้น (พรายปรารถนา, 2545 : 248)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
3.3 หมอก	3.3.1 ไกรภูณท์ตวาดกร้าว เบี่ยงตัวออกมาจากด้านหลังวายุ มองหญิงสาวเหม็ง... ไกลขนาดนั้น วายุรับรู้ได้ถึงความขึงเกรง เครื่องเคียดที่แผ่ซ่านออกมาจากตัวน้องชายได้ดี ดังกระโถนผ่นร้อน แต่แล้วจู่ๆ ละม้าย<u>หมอก</u>เย็นจัดพัดดูบมา ไกรภูณท์เปลี่ยนไปในฉบับพลัน (ไฟในวายุ, 2546 : 407)
4. มนุษย์ 4.1 กราม	4.1.1 “นั่งน้องมุก” ชนดวงชน<u>กราม</u>กรอด ก่อนที่จะเดินเข้าไปด้านในด้วยอารมณ์อันชุ่มมัว (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 155) 4.1.2 สิบพรินซ์ริม ก้มหน้ากัด<u>กราม</u>อย่างเคียดแค้น ขณะที่นภนภางค์แทบน้ำตาตก เธอวาดภาพตามคำพูดของอีกฝ่ายได้อย่างชัดเจนทีเดียว (ลับแลลายเมฆ, 2545 : 395) 4.1.3 เมษชน<u>กราม</u>แน่นจนดูเหมือนเป็นสันด้วยความโกรธ แต่ก่อนที่ทั้งคู่จะตัดสินใจทำอะไรลงไป ชัยยศก็ใช้พานท้ายปืนกระแทกกระฉกแตกละเอียด (เจ้านายวัยกระเตาะ, 2546 : 37)
4.2 ตา,ดวงตา	4.2.1 เรยาลูกขึ้นยืนเท้าเอวกำก้า หน้า<u>ตา</u>แดงกำด้วยโทสะเพียงแค่นี้ก็ถึงเมียดตามกฎหมายของเขา (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 349) 4.2.2 ...รีบปรับหน้าและ<u>ดวงตา</u>ขุนเขี้ยวให้อยู่ในสภาพปกติ หญิงสาวบอกอย่างสุภาพเรียบร้อย อ่อนโยนและเอื้อเฟื้ออย่างที่ลูกสาวคนดีของพ่อควรทำ (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 7)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
4.2 ตา,ดวงตา (ต่อ)	4.2.3 “พวกคุณควรช่วยกันมองหาคนที่ฆ่าพ่อของฉัน ไม่ใช่มามองหาสมมุติฐานบ้าๆ แบบนั้น” เธอเป็นฝ่ายก้าวหนีไปยืนฝั่งตรงข้ามอีกครั้ง...ด้วยเสียงแข็ง ด้วยคำ ‘พวกคุณ’ และ<u>ดวงตา</u> ดูนเฉยวาวโรจน์ (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 82)
	4.2.4 “ฉันไม่ได้ต้องการเพื่อน” หญิงสาวบอกอย่างชาเย็น จ้องมองอีกฝ่ายด้วย<u>ดวงตา</u>ลุกวาวราวจุดไฟ...และสาย<u>ตา</u>ของเธอก็แทบจะเผาดวงหน้าอันประกอบด้วยคิ้วเข้ม ดวงตาดำคมและปลายจมุกแหลมๆ ของเขาให้ไหม้เป็นจุดไปที่เดียวเมื่อภรณ์ตอบคำของเธอทันควันเหมือนยั่ว (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 127)
	4.2.5 กลิกายเงยหน้ามองแล้วก็พบว่าพบตนเองยืนเผชิญหน้าสบตาอยู่กับผู้เป็นบิดาที่หน้าแดงก่ำ <u>ดวงตา</u>ลุกวาว ด้วยความโกรธเกรี้ยวและอับอวย...นี่ไม่ใช่เกรียงคนไหนที่เธอรู้จักมาตลอดชีวิต!... (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 208)
	4.2.6 หลังจากอาการหนึ่งวันผ่านไปเธอก็มีสีหน้าซึ่งโกรธพุดเสียงกระด้าง ปรกกาย<u>ตา</u>ขุนมัวว่า “ไม่จริง” (ห้องสีน้ำเงิน, 2542 : 50)
	4.2.7 “อย่าดูถูกน้องให้มากได้ไหม นายจามร !” มารดาชักโกรธที่ลูกชายมาขัดคอ <u>ตา</u>ที่จ้องมองเขี้ยวปิด (ผู้ดีเยาวราช, 2543 : 180)
	4.2.8 สองสีเหลี่ยมมาทำ<u>ตา</u>เขี้ยวกับจิตประจักษ์แล้วเหลือบแลไปที่ลูกชายคนโต (ผู้ดีเยาวราช, 2543 : 442)
	4.2.9 “อย่าเหยียบย่ำกันให้มากนักนะคุณ” จิตราหยุดยืนข้างๆ ลูกสาวน้อย<u>ตา</u>เขี้ยวปิดโกรธจัด (ผู้ดีเยาวราช, 2543 : 492)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
4.2 ตา,ดวงตา (ต่อ)	4.2.10 นรีตัวสั้น สาย<u>ตา</u>เย้ยหยันของอีกฝ่ายสร้างความไม่พอใจให้อย่างรุนแรง (ผู้ดีเยียวราช, 2543 : 492) 4.2.11 จามรหยุดกึก หันขวับไป<u>ตา</u>เขียวปัด (ผู้ดีเยียวราช, 2543 : 512) 4.2.12 “ไม่ยอม กูไม่ยอมเด็ดขาด” ทศวรรษทุบโต๊ะเสียงดังปัง ดวง<u>ตา</u>มีแววประกายเคียดแค้น (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 100) 4.2.13 กูกักหันไปมองเพื่อน<u>ตา</u>เขียว แต่อีกฝ่ายทำหน้าไม่รู้ไม่ชี้ (อลหม่านล้านเจ็ด, 2543 : 114) 4.2.14 โถ่มองดูเพื่อน<u>ตา</u>เขียว (อลหม่านล้านเจ็ด, 2543 : 179) 4.2.15 คุณแม่<u>ตา</u>ขุนเขียว ฉันทุดออกไปแล้วก็ถึงได้รู้ว่าไม่มีอะไรดีขึ้น (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 239) 4.2.16 ปลิวลม<u>ตา</u>เขียวปัดเข้าใส่ ปัดมือเจ้าแห่งออกไปจากไม้คาน แม่ค้าสาวน้อยวางหาบลงแล้วเงื้อง่าไม้คานจะฟาดหัวหนุ่ม แห่งทองที่รีบยกมือปิดป้องพัลวล์ (สะกัไว้ศักดิ์นา, 2544 : 13) 4.2.17 เจ้าอันสะกิดศอกหญิงสาวหลายครั้งจนปลิวลมสะดุ้ง หันมา ทำ<u>ตา</u>ขุนเข้าใส่ (สะกัไว้ศักดิ์นา, 2544 : 261) 4.2.18 หล่อนหันไปทำ<u>ตา</u>เขียวปัดใส่เขา ซึ่งทำที่ไม่รู้ไม่ชี้ (สะกัไว้ศักดิ์นา, 2544 : 361) 4.2.19 ภูผาเพียงแต่กวาดตามองดูสมาชิกทุกคนที่นั่งร่วมโต๊ะแวบ เดียวเขาปราดเข้าไป หาเก้าอี้ตัวที่ยังว่าง แล้วทรุดกายลง ทำท่าจะตัดอาหารใส่ปาก แต่ถูกคุณรัตนชาติมือซึ่ง กระด้ากระด้างเลอะเทอะนั้นพลางทำ<u>ตา</u>ขุนเข้าใส่อีก (บุษบาสามซ่า, 2545 : 37)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
4.2 ตา, ดวงตา (ต่อ)	4.2.20 ภูผาที่นั่งเท้าค้างฟังอย่างสนใจ เกิดอาการคันคอขึ้นมาจากนต้องกระแอมไอขึ้น คุณรัตนาชะงักช่วงเวลาการโปรโมตว่าที่หลานสะใภ้คนดีในฝันของเธอลง แล้วทำ<u>ตา</u>เขียวปัดขูหลานซังอีกครั้ง ภูผาจึงทำเป็นไม่รู้ไม่ชี้ฟังต่อไป (บุษบาสามซ่า, 2545 : 229) 4.2.21 ชาววิสาแหรยหน้าขึ้นมองเขา<u>ตา</u>เขียวขุน ภูผาเคี้ยวบะหมี่สำเร็จรูปหน้าๆ พยักหน้าไปด้วย (บุษบาสามซ่า, 2545 : 252) 4.2.22 ชาววิสาแหรยเสียงเข้ม <u>ตา</u>เขียวเรื่องๆ อย่างเอาเรื่องขึ้นมา ภูผารีบชี้แจงเพื่อเอาตัวรอดได้ตามเคย (บุษบาสามซ่า, 2545 : 313) 4.2.23 นายภูษาผู้เป็นน้องชายของคุณรัตนาเอ่ยแย้งขึ้น จึงถูกสาวใหญ่หันมามองด้วยดวง<u>ตา</u>เขียวปัดขูไม่พอใจเต็มที่ (บุษบาสามซ่า, 2545 : 378) 4.2.24 อุไรทิพย์ร้องออกมาด้วยเสียงค่อนข้างดัง เดือนฉายทำ<u>ตา</u>เขียวใส่มั เพราะคำพูดของสาวใหญ่เป็นความจริงทั้งหมด (บุษบาสามซ่า, 2545 : 607) 4.2.25 “ก๊ิบเก้นะยะหล่อน มาพร้อมกับคุณนิม คุณภูมิมี<u>ตา</u>เขียว... ไหนว่ากลัวคุณภูมิเล่นงานหัวขาด อยากไปจอยสมาคมคนตกงานเหมือนพี่นุชหรือไง?” (พรายปรารถนา, 2545 : 297) 4.2.26 หญิงสาวนิ่งไป ไม่กล้าโกรธ นิมมานจึงยิ้มเหยียด ดวง<u>ตา</u>เขาบรรจุด้วยความผิดหวังและเจ็บแค้นเต็มเปี่ยม (พรายปรารถนา, 2545 : 322)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
4.2 ตา (ต่อ)	4.2.27 “แนใจหรือ หน้าคุณชักชืดนะคุณก็ สุ่มเสี่ยงคนถามอ่อนโยน และสนิทสนมอยู่ในที่ ทำเอาคนเจ็บรู้สึกปวดป่วนในท้อง ไม่กล้าสบตาผีภรรยาเขาที่มองมาด้วยสาย<u>ตา</u>ลุกราวไฟ” (พรายปรารถนา, 2545 : 399) 4.2.28 ทันทีที่หญิงสาวรู้ตัว ดวง<u>ตา</u>ของเธอก็เต็มไปด้วยความโกรธเกรี้ยวก่อนตบหน้าเขา...ไม่แรงนักหรอก แค่อะๆ คั่นๆ แต่ก็ทำให้เรื่องที่กำลังจะก้าวลึกยุดลงไป (ลับแลลายเมฆ, 2545 : 54) 4.2.29 ณจันทร์เริ่มโกรธจน<u>ตา</u>ลุกราว (เลื้อ, 2546 : 105) 4.2.30 “ไปยุ่งอะไรกับเขา ไม่ได้เกี่ยวกับเราซักหน่อย” จู๊ว่าพลางทำ<u>ตา</u>เขี้ยวใสอย่างไม่พอใจ (เจ้านายวัยกระเตาะ, 2546 : 58) 4.2.31 “ใครสั่งให้ล็อกห้อง เปิดเดี๋ยวนี้” นัฏญาหันมาทำ<u>ตา</u>เขี้ยวใส สุวัจน์กลับเซ็ดหน้าอย่างไม่สะทกสะท้าน (เจ้านายวัยกระเตาะ, 2546 : 64) 4.2.32 “ละครก็มาจากเรื่องจริงนั่นแหละ” จู๊หันไปทำ<u>ตา</u>เขี้ยวใส (เจ้านายวัยกระเตาะ, 2546 : 69) 4.2.33 “เป็นบอดีการ์ดประจำอะไร แค่นี้ก็คิดไม่ออก” จู๊บ่นอย่างผิดหวัง สหัชชัยหันมาทำ<u>ตา</u>เขี้ยวใสอย่างไม่พอใจ (เจ้านายวัยกระเตาะ, 2546 : 215)
4.3 ปาก, ปากคอ, ริมฝีปาก	4.3.1 “อี...อี...อีเยี่ยมซึ่งดี” พุ่มโกรธจน<u>ปาก</u>คอสู้้น (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 16) 4.3.2 ฉันทัดริมฝี<u>ปาก</u>แน่นด้วยความแค้นเคือง (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 239)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
4.3 ปาก, ปากคอ, ริมฝีปาก (ต่อ)	4.3.3 ภายใต้กิริยาวางเฉยงามสง่าสมลักษณะสตรีมีสกุล <u>ริมฝีปาก</u> บางกิริยาแถมดั่งระบายรอยยิ้มอยู่เป็นนิจ ชัดกับแววตาในหน่วยตาเรียวยาวแข่งกร้าวดูจ่ม่านสีดำสนิทบดบังดวงใจที่กำลังเดือดดิ้น (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 219) 4.3.4 ฉันทัก<u>ริมฝีปาก</u>แน่นด้วยความแค้นเคือง (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 239) 4.3.5 ชาวิสาเม้ม<u>ริมฝีปาก</u>อย่างเคืองใจ หล่อนทรุดกายนั่งที่เดิมก็พอดีเสียง ว. จากวิทยุตำรวจดังขึ้น (บุษบาสามช่า, 2545 : 58)
4.4 ฟัน	4.4.1 ชาวิสากัด<u>ฟัน</u>แน่นอย่างแค้นใจ ไม่รู้ว่าหล่อนกับผู้กอง บรรทัดนี้ทำเวรกรรมอะไรกันไว้ถึงต้องตามมาผจญล้างผลาญกันไม่จบสิ้นเสียที (บุษบาสามช่า, 2545 : 487)
4.5 มือ	4.5.1 อคิราภักซึ่งกล้ากลืนความรู้สึกเจ็บร้าวแทนพี่ชายลงคออย่างยากลำบาก <u>มือ</u>ที่สั่นด้วยความโกรธกดลงกับเนื้อไม้ของเก้าอี้เพื่อระงับอารมณ์ (กลางลิขิต, 2543 : 132)
4.6 เสียง	4.6.1 “ใครบอกว่าฉันหาโยธนาาย” เด็กสาว<u>เสียง</u>เซียว (อลหม่านล้านเจ็ด, 2543 : 171) 4.6.2 ลุงน้อมหันไปดู<u>เสียง</u>เซียว (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 237) 4.6.3 “วอนซะแล้ว เล่นกับใครไม่เล่น” คนที่ดูจะเป็นหัวหน้าส่ง<u>เสียง</u>ลอดไรฟันออกมาอย่างเคียดแค้น (เจ้านายวัยกระเตาะ, 2546 : 147)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
4.7 หน้า	4.7.1 เรยาถลันเข้าไปกลางวง <u>หน้า</u>แดงกำด้วยฤทธิ์โมโห (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 56) 4.7.2 เม่งฮวยทำท่าเหมือนอกจะระเบิดนัยน์ตาดิบหยีเหลือกถลน ใบ<u>หน้า</u>ขาวเหลืองเทียนเก่าๆ เปลี่ยนเป็นแดงอมม่วง (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 115) 4.7.3 บ้า! พี่จามรทำไมพูดยั้งงั้น” จลาจันตร์<u>หน้า</u>ตั้งไม่ชอบใจพี่ชาย ที่ใช้คำหนัก (ผู้ดีเยาวราช, 2543 : 179) 4.7.4 ลักษณะวิไล<u>หน้า</u>อันทันที เมื่อเห็นริลงจากบันไดมายืนข้างล่าง (ผู้ดีเยาวราช, 2543 : 490) 4.7.5 <u>หน้า</u>นวลเปลี่ยนเป็นสีชมพูเข้มด้วยความโกรธ นัยน์ตากกลมโต มองหน้าคมเข้ม พลังถามเสียงแข็ง (ดาวหลงฟ้า ภูผาสีเงิน, 2544 : 152) 4.7.6 ลูกชายเขายืน<u>หน้า</u>ซีดด้วยความแค้นเคืองอยู่ข้างเดียว... (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 255) 4.7.7 <u>หน้า</u>บูดมาอย่างนี้พอที่อปเขาทำให้ไม่พอใจอีกใช่ไหม แม้กับ คุณป้าสุดส่าห์เปิดทางด้วยการแยกตัวกลับมาก่อนเพื่อจะให้ เขามาส่งลูกที่บ้านตามคำกำชับของคุณป้า” (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 291) 4.7.8 ก้องเกียรติพยักหน้า ใบ<u>หน้า</u>เกลี้ยงเกลาของเรื่องยศซึ่งเคย บ่มสีชมพูอยู่เป็นนิจเปลี่ยนเป็นแดงจัดแล้วซีดขาวเหมือน กระดาษ (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 158) 4.7.9 เรยาลุกขึ้นยืนทำเอวกำกั่ว <u>หน้า</u>ตาแดงกำด้วยโทสะเพียงแค ่ถึงถึงเมียตามกฎหมายของเขา (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 349)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
4.7 หน้า (ต่อ)	4.7.10 ก้องเกียรติรีบกลบเกลื่อนเมื่อเห็นใบ<u>หน้า</u>อ้วนฟูของมารดาเปลี่ยนจากสีชาลาเปาเป็นแดงอมม่วง (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 367) 4.7.11 ...รีบปรับ<u>หน้า</u>และดวงตาขุ่นเขียวให้อยู่ในสภาพปกติ หญิงสาวบอกอย่างสุภาพเรียบร้อย อ่อนโยนและเอื้อเฟื้ออย่างที่ถูกสาวคนดีของพ่อควรทำ (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 7) 4.7.12 กลืนเงยหน้ามองแล้วก็พบว่าพบตนเองยืนเผชิญหน้าสบตาอยู่กับผู้เป็นบิดาที่<u>หน้า</u>แดงก่ำ ดวงตาลุกวาว ด้วยความโกรธเกรี้ยวและอับอาย...นี่ไม่ใช่เกรียงคนที่เรารู้จักมาตลอดชีวิต!... (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 208) 4.7.13 “บ้า! แกนี่ก็เป็นไปอีกคน!” จลาจลเฮอร์เอด<u>หน้า</u>แดง (ผู้ดีเขาวราช, 2543 : 204)
4.8 หัว	4.8.1 “มันเป็นไปไม่ได้หรอกที่จะยับยั้งโรคร้ายนี้ได้นะ” กฤษดา กล่าวอย่างหัว<u>เสีย</u> เหมือนกับว่าเขาพูดมันไปอย่างไรเหตุผล (ห้องสีน้ำเงิน, 2542 : 35) 4.8.2 ทศวรรษเกิดอาการหัว<u>เสีย</u> หยิ่งนักหรือ เขาจะต้องเอาชนะให้ได้และจะไม่ยอมเป็นผู้แพ้ (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 36) 4.8.3 ครั้นชาววิสาหันหน้าไปให้เพื่อทั้งสองก็พากันหัวเราะซ้ำออกมา ยิ่งทำให้ชาววิสาหัว<u>เสีย</u>ยิ่งขึ้น (บุษบาสามช่า, 2545 : 357) 4.8.4 “ป้าว่าเรากลับกันเถอะ พี่เขาอาจมีฐานะสำคัญก็ได้ถึงกลับไปก่อน” คุณหญิงเสาวลักษณ์พยายามปลอบใจรัญจิตาที่หัว<u>เสีย</u>อยู่ (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 208)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
5. สัตว์ 5.1 คำราม	5.1.1 ไม่พันผ้าในมือวิรตีได้ผลกว่ามีดโป่งใสในมือจุลจันทร์ เกริกเจ็บจนต้องละมือจากเด่นภูมิ ปล่อยให้ร่างขายหนุ่มครูดลงกับกำแพงราวตุ๊กตาเก่าๆ แล้วหันไป<u>คำราม</u>ด้วยความโกรธแค้นกับหญิงสาว (พราयปรารธนา, 2545 : 456) 5.1.2 คำถามของสาลินีที่ซัดขึ้นว่า “เดี๋ยวๆ แล้วนายจิมมาเกี่ยวข้องอะไรด้วย” ไม่ได้ได้รับความสนใจจากคู่สนทนาในเมื่อฤดูตนเองก็ไม่ทันได้จบประโยคที่ตนเองกำลังพูด ดวงตาของเขาจับภาพในร้านเข้าเต็มเปา แล้วเสียง<u>คำราม</u>อย่างโกรธเกรี้ยวก็ดังขึ้นมาแทน (ลับแลลายเมฆ, 2545 : 496) 5.1.3 “นี่เธอคิดจะรุมฉันหรือ” พรพิมล<u>คำราม</u>ด้วยความโกรธ (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 61) 5.1.4 “ถ้าเธอคิดจะเล่นกับฉันแบบนี้ก็ได้ ฉันพร้อมจะสู้กับเธอได้ทุกที่ทุกเวลา” รัชชิตา<u>คำราม</u>ด้วยความเจ็บใจ (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 176) 5.1.5 ภาควิทยาสอนิพนธ์ของคนที่ทั้งคู่ทำให้รัชชิตาทนดูต่อไปไม่ได้โดย<u>คำราม</u>ด้วยความแค้นก่อนขึ้นรถกลับไป (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 267)
6. พืช 6.1 บ่ม	6.1.1 ถมยาต่างหาก โตเป็นผู้ใหญ่ มีการมีงานทำเพียบพร้อมกลับเป็นฝ่ายสร้างปัญหา...ปัญหาที่เด็กชายไกลกังวล<u>บ่ม</u>เพาะความเคียดแค้นสะสมไว้ในใจอย่างเงียบๆ ล้ำพัง (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 44-45)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
6.2 เพาะ	6.2.1 ถมยาต่างหาก โตเป็นผู้ใหญ่ มีการมีงานทำเพียบพร้อมกลับเป็นฝ่ายสร้างปัญหา...ปัญหาที่เด็กชายไกลกังวลบ่ม<u>เพาะ</u>ความเคียดแค้นสะสมไว้ในใจอย่างเงียบๆ ลำพัง (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 44-45) 6.2.2 โทสะเด็กหนุ่มเริ่ม<u>เพาะ</u>บางๆ (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 342)
6.3 ราก	6.3.1 รักษ์ยอมรับว่าเขาทั้งรักทั้งแค้นทศวรรษ แต่ความแค้นมีมากกว่าและฝัง<u>ราก</u>หยั่งลึกเกินกว่าจะลืมได้ (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 29)
7. สี	
7.1 เข้ม	7.1.1 หน้าवलเปลี่ยนเป็นสีชมพู<u>เข้ม</u>ด้วยความโกรธ นัยน์ตากลมโตมองหน้าคมเข้ม พลังถามเสียงแข็ง (ดาวหลงฟ้า ภูผาสีเงิน, 2544 : 152) 7.1.2 ปลื้มใจอยากจะทำอะไรจะเอาออกมาแต่ปากก็ทำไม่ได้ ครั้งหนึ่งนางเคยรักผู้ชายคนนี้หมดหัวใจ และเดี๋ยวนี้ก็ยังรักอยู่ไม่จืดจาง เพียงแต่มั่นปณด้วยสีของความแค้นมันจึงได้<u>เข้ม</u>ขึ้น (สะกัไว้ศัคนา, 2544 : 416)
7.2 จาง	7.2.1 แต่กาลเวลาเป็นประหนึ่งน้ำไหลบริสุทธ์ที่ละลายความเคียดแค้นที่ขุ่นข้นให้เจือ<u>จาง</u>ได้อย่างประหลาด (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 371) 7.2.2 ความเคืองขุ่นเคียดฉันท์เลือดในอกผู้ถือกำเนิดจากหญิงแพศยาค่อย<u>จาง</u>กลายเป็นความอาทรที่ฝังใจอยู่ลึกๆ (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 371)
8. อาหาร	
8.1 บุด	8.1.1 หากเมื่อการเดินทางผ่านไปนานพอสมควรและคนที่นั่งหน้า<u>บุด</u>ก็หลับสนิทยืดยาวจนน่าสงสาร... (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 312)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
8.1 บุค (ต่อ)	8.1.2 เอ.อี.สาวพึ่งแล้วแน่ใจร้อยเปอร์เซ็นต์ วันนี้เด่นภูมิอารมณ์<u>บุค</u> มาก...มากๆ ด้วย เขาอาจจะดู อาจจะตำหนิลูกน้อง ถ้ามีใครทำอะไรไม่ถูกใจ (พรายปรารถนา, 2545 : 204) 8.1.3 อรินพูดด้วยน้ำเสียงเรียบ หากแวตาบอกให้รู้ว่าเจ้าตัวเริ่มรำคาญกับการโวยวายแล้ว ศลิษาฟังอย่างเคื่องคั่น หน้าสวกลายเป็น<u>บุค</u>บึ้ง เธอเริ่มเปิดเผยนิสัยที่แท้จริงของตนเองออกมาโดยไม่รู้ตัว (ดาวหลงฟ้า ภูผาสีเงิน, 2544 : 236)
8.2 เน่า	8.2.1 เธอรุนแรงเกินไป และนายจิมก็เพ็งกลายเป็นกระโถนให้เธอ ทุ่มอารมณ์<u>บุค</u><u>เน่า</u>ที่ระบับไว้นานเข้าใส่ (ลับแลลายเมฆ, 2545 : 134)
8.3 เสีย	4.8.5 ...โถ! นึกว่าเรื่องอะไรที่ทำให้พี่ชายอารมณ์<u>เสีย</u>ถึงขนาดมาพาลมาจับผิดเธอกับเขาทั้งๆ ที่ไม่เคยทำมาก่อน...ที่แท้ก็เรื่องลูกซังลูกนอกคอก คนที่มองเพียงผิวเผิน เหมือนกับว่าเกียรติชิงชังนักคนนั้นหายหน้าไป (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 375) 4.8.6 “นั่นใครพูด” ทศวรรษชักจะอารมณ์<u>เสีย</u>ขึ้นมาบ้าง (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 99) 4.8.7 “คุณไม่เกี่ยว ไม่ต้องมายุ่งกับผม ทศวรรษกล่าวอย่างอารมณ์<u>เสีย</u>” (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 134) 4.8.8 “ฉันจะไปรู้ได้ยังไง” ดิฉันตอบอย่างอารมณ์<u>เสีย</u> (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 292) 4.8.9 ชาวิสาขับรถออกสู่ถนนใหญ่ด้วยอาการกราดเกรี้ยวอารมณ์<u>เสีย</u>สุดๆ (บุษบาสามซ่า, 2545 : 7)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
8.3 เสีย (ต่อ)	4.8.10 ภูเบศร์สับถอบออกมาอย่างอารมณ์<u>เสีย</u>สุดๆ ก็กระดาศ เหล่านั้นมันมีข้อมูลที่เขายังไม่ทันเก็บใส่เครื่องคอมพิวเตอร์เลย (บุษบาสามช่า, 2545 : 95) 4.8.11 “พูดนะมันพูดง่ายนะลูก แต่คนที่บ้านล่ะ โดยเฉพาะคุณป้า อารมณ์<u>เสีย</u>ใส่ทุกคนในบ้าน งานการที่โรงแรมก็เสียหายไปด้วย” (บุษบาสามช่า, 2545 : 410) 4.8.12 ชายหนุ่มรีบโทรศัพท์กลับเข้าเครื่องของวังรองหลังจากที่หญิงสาววางสายลงแล้วทำให้นายดำรงค์ตั้งท่าจะคว่ำร่างหล่อน เข้ามาเคล้าเคลียต้องชะงัก ชักมือกลับไปอย่างอารมณ์<u>เสีย</u>ไม่น้อย (บุษบาสามช่า, 2545 : 458)
9. โรค	
9.1 ทูเลา	9.1.1 เขาไม่ควรอยู่บ้าน ไม่อยากให้พริมเพราตื่นขึ้นมาแล้วพบเขา อยู่ในห้องเดียวกัน รอให้อารมณ์โกรธลด<u>ทูเลา</u>ลงเสียก่อน แล้วค่อยพูดคุยกันใหม่ (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 13)
9.2 เนื้อร้าย	9.2.1 ความแค้นอันยิ่งใหญ่ของเยนหลังค้างคาซ้ำซ้อนเกาะกินหัวใจดัง<u>เนื้อร้าย</u> (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 329)
9.3 บ้า	9.3.1 หมอนั่นอาจจะคั่งแค้นเขาแทบ<u>บ้า</u>ที่ไปขวางโอกาสงามในครั้งนั้นเอาไว้ (ไฟในวายุ, 2546 : 130)
9.4 ระเบิด	9.4.1 หัวใจเขายัง<u>ระเบิด</u>ด้วยความรักความแค้น (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 317)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
10. ทรัพย์สิน 10.1 ชำระ	10.1.1 บัดนี้ ปีนได้มาอยู่ในมือขอพนัสแล้ว แผนการที่คิดไว้เสร็จไป อีกขั้นตอน ที่เหลือ นั่นคือหนี้แค้นที่ต้อง <u>ชำระ</u> ให้หมดสิ้น ไม่เช่นนั้นพนัสไม่อาจนอนหลับตาได้สนิท (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 148)
10.2 ไข้	10.2.1 ‘กูไม่ได้ด่า กูจะเอาความจริง’ พอ <u>ไข้</u> อารมณ์ ก่อนจะเข้าไป กระซากร่างซุบนั้นด้วยเรี่ยวแรงมหาศาล (ใบหน้าอื่น, 2542 : 51) 10.2.2 “ถูกต้องแล้ว ดาเว ต้องควบคุมสติให้ดี อย่ามีโมโห อย่า <u>ไข้</u> อารมณ์” สิบพรบอกรเรียบๆ และจริงจัง (ลับแลลายเมฆ, 2545 : 307)
10.3 ทุน	10.3.1 วันนี้เจอแต่เรื่องไม่เข้าหู หงุดหงิดลึกๆ เป็น <u>ทุน</u> เดิมอยู่แล้ว หากพอได้รับคำหวานล่อมน้ำใจ อาศัยความเป็นคนเย็นๆ เรียบๆ มาแต่ไหนแต่ไร...ความร้อนในอารมณ์จึงลดลง อย่างรวดเร็ว (กลางลิขิต, 2543 : 150)
10.4 มี	10.4.1 สาวใช้เงินทำให้คุณนายที่สองหงุดหงิดและ <u>มี</u> โมโหได้ทุกวัน (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 28) 10.4.2 เกรียงจึงมิได้รู้สึกและสังเกตเลยว่า กลิภาเดินผละจากไป โดยที่ไม่ได้หันกลับมามองเขาสักแวบหนึ่ง ทั้งยัง <u>มี</u> ความ โกรธแค้นเหินห่างมากมายแฝงอยู่ในท่าที่เหมือนสงบและ ยอมจำนน (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 213) 10.4.3 “มันมีอะไรให้พี่ต้อง <u>มี</u> โมโหอีกล่ะ? ก็ไม่เห็นจะเป็นไร ถ้ามัน จะไปๆ และมาๆ แบบเดียวกับผม” (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 374)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
10.4 มี (ต่อ)	10.4.4 ...หากจะมีความโกรธ ผิดหวัง น้อยใจหรือโยยหาแทรกเข้ามา หญิงสาวก็ตัดสินใจอย่างมั่นใจว่ามันเป็นแค่ความเครียด และตื่นเต้นที่เกิดขึ้นกับทุกคนเมื่อกำลังเดินเข้าใกล้จุดหมายปลายทาง... (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 416) 10.4.5 คุณนายก้มลงใช้นิ้วจิ้มหน้าผากสาวน้อยจนหายใจหลังกัน กระแทกพื้นจ้ำบ้ำ อาสามองว่าแม่ทำกับปลิวลมเกินไป แล้ว เขาไม่อยากเห็นมารดาต้องมีอารมณ์โกรธแค้นมีใจอาฆาตอย่างที่เป็นนี้อยู่เลย (สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 193) 10.4.6 เด็กสาวผิวคล้ำตามคมกอดอกยกไหล่มองหน้ามีโทษะของหนุ่มทุ่งแกมเยาะหยัน... (สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 230) 10.4.7 แล้วก็พบว่าทุกคนต่างมีสีหน้าซึ่งโกรธหลอนเหมือนกัน (สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 294) 10.4.8 “ถูกต้องแล้ว ดา ว ต้องควบคุมสติให้ดี อย่ามีโมโห อย่าใช้อารมณ์” สิบพรบอกรเรียบๆ และจริงจัง (ลับแลลายเมฆ, 2545 : 307) 10.4.9 “ก็เขาบอกว่ายังงั้นเขาก็ต้องมาให้ทัน แต่ทำไมเขาไม่ทำตามสัญญา” ปัทมาศเริ่มมีอารมณ์โกรธ (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 166)
10.5 ร่ำรวย	10.5.1 เสียงหล่อนสั้นทั้งๆ ที่พยายามแล้วจะไม่ให้เป็นเช่นนั้นเขาหัวเราะระรื่น ช่างร่ำรวยอารมณ์กวณโธสะอ้วยวะเปื่องต่ำชาวบ้านเหลือเกิน (สะใภ้ไร้ศักดิ์นา, 2544 : 246)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
10.6 <u>หนี้</u>	10.6.1 บัดนี้ ปีนได้มาอยู่ในมือของพนัสแล้ว แผนการที่คิดไว้เสร็จไป อีกขั้นตอน ที่เหลือ นั่นคือ <u>หนี้</u> แค้นที่ต้องชำระให้หมดสิ้น ไม่เช่นนั้นพนัสไม่อาจนอนหลับตาได้สนิท (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 148) 10.6.1 พนัสจะรอจังหวะที่ชายหนุ่มไม่ทันระวังตัว แล้วเขาจะเหนี่ยวไกปืน เท่านั้น <u>หนี้</u> แค้นก็จะได้สะสางกันเสียที (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 149)
11. ปรัชญาการณ ธรรมชาติ 11.1 <u>ใต้ฝุ่น</u>	11.1.1 พี่อาร์มลูกมายุัดมือฉันไว้เป็นการเตือนสติไม่ให้ตอบ แต่ถึงเขาไม่ถึงมือฉันไว้ฉันก็ไม่คิดจะตอบคุณแม่อยู่แล้ว ไม่เคยมีใครทาน <u>ใต้ฝุ่น</u> อารมณ์ของคุณแม่ได้นอกจากคุณย่า เมื่อไม่มีคุณย่าเสียคนหนึ่ง อะไรๆ ที่คุณแม่เก็บกดไว้ก็จะระเบิดออกมาต่อเนื่องและยาวนาน (ใต้ฝุ่นอารมณ์, 2544 : 167)
11.2 <u>พายุ</u>	11.2.1 “ฉันไม่ได้คิดคดโกงบริษัทและญาติโยมของคุณ...คุณรู้ดีว่าฉันไม่มีสิทธิ์ขอใช้ห้องชุดที่นี่” ความโกรธทำให้ในอกของเธอปั่นป่วนราวกับกำลังมี <u>พายุ</u> ลูกใหม่ก่อตัวอยู่ภายใน... (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 130) 11.2.2 มันคงกินเวลาไม่กีนาที่นักหรรษา ที่ <u>พายุ</u> แห่งความฉุนเฉียวของเธอค่อยสงบลง พาเธอร่างกายที่รู้สึกคล้ายพองโตจนคับห้องกลับมากลายเป็นปกติดังเดิม (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 207)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
11.3 ภูเขาไฟ	11.3.1 ดวงตาสองคู่มองตามด้วยความเป็นห่วงและอัดอั้นตันใจจากทั้งกานต์และกรรมก็รู้ว่าในวาระเช่นนี้ เธอปฏิเสธความหวังดีของทุกคนโดยสิ้นเชิงเสียแล้ว ยิ่งอารมณ์ที่พลุ่งพล่านอยู่ภายในคงคล้ายลาวาได้ปากปล่อง<u>ภูเขาไฟ</u>...ไม่ควรจะมีใครเสนอหน้าเข้าไปยื่นขวาง! (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 84) 11.3.2 อารมณ์โกรธรุนแรงอย่างคนถูกตามใจปะทุคุกรุ่นเหมือน<u>ภูเขาไฟ</u>ก่อนจะระเบิดตูมตามออกมา (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 116) 11.3.3 คุณชาญญาแทบจะเหาะจากภูเกิดมาเมื่อรู้ข่าวจากโทรศัพท์ทางไกล เธอมาถึงบ้าน ด้วยโทสะยิ่งกว่า<u>ภูเขาไฟ</u>ระเบิด (เรือนไม้สี่เบจ, 2544 : 218) 11.3.4 ทุกคนยืนนิ่งด้วยความหวาดกลัว ไม่รู้จะทำอย่างไรจึงจะรอดชีวิตไปได้ พรหมพยัคฆ์มองณจันทร์ด้วยความโมโหที่คุกรุ่นราวลาวาร้อนที่รอการปะทุออกมาจากปล่อง<u>ภูเขาไฟ</u> (เสือ, 2546 : 181)
11.4 เมฆ	11.4.1 เมื่อ<u>เมฆ</u>ร้ายแห่งอารมณ์ฉุนเฉียวและหวาดหวั่นผ่านพ้นไป กฤตก็กลายเป็นคนอ่อนโยน ช่างเอาใจ เปี่ยมไปด้วยการกระทำที่เป็นขั้นเป็นตอนดังเดิม (ลับแลลายเมฆ, 2545 : 233)
11.5 ลาวา	11.5.1 ดวงตาสองคู่มองตามด้วยความเป็นห่วงและอัดอั้นตันใจจากทั้งกานต์และกรรมก็รู้ว่าในวาระเช่นนี้ เธอปฏิเสธความหวังดีของทุกคนโดยสิ้นเชิงเสียแล้ว ยิ่งอารมณ์ที่พลุ่งพล่านอยู่ภายในคงคล้าย<u>ลาวา</u>ได้ปากปล่องภูเขาไฟ...ไม่ควรจะมีใครเสนอหน้าเข้าไปยื่นขวาง! (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 84)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
11.5 ลาวา	11.5.2 กลีกร้องเอ็ดอิงกับตนเองก่อนเข้มนมองผู้เป็นบิดาแล้วภาพที่เห็นก็ทำให้อารมณ์พุ่งปรูดเหมือนปรอทที่วิ่งดันจนกระเปาะแก้วแตก เหมือน<u>ลาวา</u>เดือดพลั่งพุ่งขึ้นสู่อากาศเมื่อพบรอยปริของผิวโลก (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 206) 11.5.3 ทุกคนยืนนิ่งด้วยความหวาดกลัว ไม่รู้จะทำอย่างไรจึงจะรอดชีวิตไปได้ พรหมพยัคฆ์มองจันทร์ด้วยความโมโหที่คุกรุ่นราว<u>ลาวาร้อน</u>ที่รอการปะทุออกมาจากปล่องภูเขาไฟ (เสือ, 2546 : 181)
12. สงคราม 12.1 เอาชนะ	12.1.1 เรยาไม่รู้ หล่อนอยู่เพียงอย่างเดียวว่า มันเร้าร้อนทรमान อย่างน่า<u>โมโห</u> แต่หล่อนต้อง<u>เอาชนะ</u>มันให้ได้ (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 204) 12.1.2 ทศวรรษเกิดการหัวเสีย หึงนักหรือ เขาจะต้อง<u>เอาชนะ</u>ให้ได้และจะไม่ยอมเป็นผู้แพ้ (เส้นทางที่ว่างเปล่า, 2543 : 36)
13. วัตถุ 13.1 ยึดจับ	13.1.1 และที่สุดก็<u>ยึดจับ</u>เอาอารมณ์โกรธเกลียดอาฆาตแค้นชิงชัง (ไฟในวายุ, 2546 : 445)
13.2 ระเบิด	13.2.1 คุณชายใหญ่แห่งตระกูลเซงรู้ตัวดีว่าใกล้จะถึงจุด<u>ระเบิด</u> ถ้าต้องทนฟังเรื่องยศพุดพล่ามด้วยความหึงหวงต่อไปไม่นานจะต้องบันดาลโทสะจนสุดระงับ (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 105) 13.2.2 เม่งฮวยทำท่าเหมือนอกจะ<u>ระเบิด</u>นัยน์ตาดำยิบหยีเหลือกถลน ใบหน้าขาวเหลืองเทียนเก่าๆ เปลี่ยนเป็นแดงอมม่วง (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 115)

อุปลักษณะเชิงมนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
13.2 ระเบิด (ต่อ)	13.2.3 ความรักทำให้เรื่องยศต้องผืนใจ เขาทนเก็บกตความรู้สึกที่พลุ่งพล่านจนเจียนจะ<u>ระเบิด</u>ก็เพื่อกองเกียรติ (ดอกส้มสีทอง, 2542 : 175)
	13.2.4 ความโกรธพุ่งปรู๊ดรวดเร็วและรุนแรงราวแรงแ<u>ระเบิด</u> อย่างไม่รู้เนื้อรู้ตัว กลิกถลันเข้าไปหาเมื่อได้ยินเสียงตนเองร้องกรีดตามด้วยคำคำทอหยาบคายชนิดที่ตัวคนเดียวก็ยังง่ว่าตนเองไปเก็บได้มาจากไหน (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 207)
	13.2.5 ความโกรธและสิ้นหวังมากมายรุนแรง เจือด้วยความเสียหน้าอับอายอันแสนแปลกพลุ่งพล่านอยู่ใน จนวนราวกับศีรษะของหญิงสาว<u>ระเบิด</u>ออกแล้วระเหยกลายเป็นไอ... (ใต้เงาตะวัน, 2542 : 370)
	13.2.6 เพราะเมื่อคืนที่บ้านของเราเกิดศึกครั้งใหญ่มีการทลายข้าวของและร่างกายจนแม่<u>ระเบิด</u>อารมณ์ห่มเถียงพ่ออย่างไม่เคยเกิดขึ้น (ใบหน้าอื่น, 2542 : 29)
	13.2.7 ...แม่แกไม่เคยรักครอบครัวเราเลย” ผมสะดุ้งเฮือก เพราะพ่อ<u>ระเบิด</u>อารมณ์ขึ้นมาทันที (ใบหน้าอื่น, 2542 : 45)
	13.2.8 สีหน้าแม่แสดงว่าเธออดกลั้นโทสะ อันจนเจียนจะ<u>ระเบิด</u>อยู่รอมร่อ (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 206)
	13.2.9 คุณชัญญาแทบจะหะจากภูเกิดมาเมื่อรู้ข่าวจากโทรศัพท์ทางไกล เธอมาถึงบ้าน ด้วยโทสะยิ่งกว่าภูเขาไฟ<u>ระเบิด</u> (เรือนไม้สีเบจ, 2544 : 218)

อุปลักษณะเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
13.2 ระเบิด (ต่อ)	13.2.10 พี่อาร์มลูกม้ายึดมือฉันไว้เป็นการเตือนสติไม่ให้ตอบ แต่ถึงเขาไม่ถึงมือฉันไว้ฉันก็ไม่คิดจะตอบคุณแม่ออยู่แล้ว ไม่เคยมีใครทานได้ฝุ่นอารมณ์ของคุณแม่ได้นอกจากคุณย่า เมื่อไม่มีคุณย่าเสียคนหนึ่ง อะไรๆ ที่คุณแม่เก็บกดไว้ก็<u>ระเบิด</u>ออกมาต่อเนื่องและยาวนาน (เรือนไม้สี่เบจ, 2544 : 167) 13.2.11 ทุกคนเกรงว่าเขาจะ<u>ระเบิด</u>อารมณ์พลุ่งพล่านรุนแรง (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 55) 13.2.12 ความแค้นร้อนแรงอัดแน่นหน้า...รอเวลา<u>ระเบิด</u> (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 210) 13.2.13 เมื่อพี่ยื่นคำขาด รวากับเขาเป็นสินค้าชิ้นต่ำ ไร้ราคา ต้องเชื่อฟังคำสั่งของพี่โดยไม่มีอึดอัดหรือปฏิเสธใดๆ เขาอดทนไม่ได้ จึง<u>ระเบิด</u>อารมณ์ออกขึ้นมาอย่างเหลืออด (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 416) 13.2.14 ในที่สุดมันก็<u>ระเบิด</u>ออกมาเป็นคำพรูสวาทยืดยาว หยาดคายชนิดที่เจ้าตัวเองก็ไม่คิดว่าตนเองจะพูดออกมาได้ หากแม่เมื่อมันผ่านริมฝีปากออกมาแล้ว ความเคียดขี้่ง รุนแรงในใจเธอก็ยังไม่จางหาย (ลับแลลายเมฆ, 2545 : 445-446) 13.2.15 ณ จันทรดิ้นหนีจากอ้อมกอดแน่นอย่างสุดแรงและเริ่มโกรธมากขึ้นทุกที ปากตะโกนร้องขอให้ปล่อย อารมณ์โกรธโมโหรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ จนถึงจุด<u>ระเบิด</u> (เลื้อย, 2546 : 56) 13.2.16 บัณฑิต<u>ระเบิด</u>ความโกรธของตัวเองด้วยการตบเข้าที่ใบหน้าของรัชชิตาขนาดใหญ่ สร้างความตกใจให้ทุกคน แล้วหันมาสบตากับธิปไตยก่อนจะพูดออกมา พร้อมน้ำตาที่ไหลเป็นทาง (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 222)

อุปลักษณเชิงมโนทัศน์	ตัวอย่างข้อมูลที่พบ
13.2 ระเบิด (ต่อ)	13.2.17 งานเดินแบบผ่านไปหลายชุด ปริดาทำหน้าที่ของตัวเองได้อย่างดี ถึงแม้จะไม่เข้าขั้นมืออาชีพแต่ด้วยความสดใสเป็นธรรมชาติทำให้เป็นที่จับตามองของบรรดาช่างภาพและแขกในงานไม่น้อย ทำให้รัชชิตาควบคุมอารมณ์ไม่อยู่เพราะทุกอย่างที่ดีดูจะเข้าทางปริดาไปหมด เจ้าตัวกำหนดแน่นด้วยความโกรธและระเบิดอารมณ์ออกมา (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 282) 13.2.18 ลื่นเสียงเจ๊อัยแจ้วของพรพิมล รัชชิตาระเบิดความแค้นใจทั้งหมดด้วยการบุกเข้าไปตบตีพรพิมล (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 356)
13.3 วาง	13.3.1 “แต่ปลิวลมก็เป็นคนดี มีเมตตาโดยตลอด ตอนนี่วางความโกรธความแค้นเอาไว้ก่อนไม่ได้หรือ เมื่อมีจังหวะ เราค่อยสะสางเรียกคืนกลับจะงดงามกว่า” (สะไมไ่รักดินา, 2544 : 236)
13.4 สะสม	13.4.1 ถมยาต่างหาก โตเป็นผู้ใหญ่ มีการมีงานทำเพียบพร้อมกลับเป็นฝ่ายสร้างปัญหา...ปัญหาที่เด็กชายไกลกังวลบ่มเพาะความเคียดแค้นสะสมไว้ในใจอย่างเงียบๆ ล้ำพัง (จันทร์ข้ามคืน, 2545 : 44-45) 13.4.2 ชาลดาเดินจากไป ปล่อยให้รัชชิตาสะสมความแค้นเพิ่มขึ้นไปอีก (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 276) 13.4.3 พลศิษย์ทั้งให้รัชชิตาสะสมความแค้นมากขึ้นที่ทุกอย่างไม่เป็นอย่างที่ตัวเองวางแผนเอาไว้เลย (กุหลาบเล่นไฟ, 2546 : 288)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-สกุล	นายศุภชัย ต๊ะวิชัย
ที่อยู่	เลขที่ 66 หมู่ 13 ตำบลป่าแะ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบูรณ์ 57190
ที่ทำงาน	ภาควิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตพระราชวังสนามจันทร์ อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ.2543	สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร
พ.ศ.2546	ศึกษาต่อระดับปริญญาโท สาขาวิชาภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร

มหาวิทยาลัยศิลปากร สงวนลิขสิทธิ์